

***ELS REFERENTS SIMBÒLICS NACIONALS COM EINES D'ARRELAMENT.
EL CAS DELS JOVES NOUINGUTS***

INFORME GENER DE 2008

PER A LA SECRETARIA PER A LA IMMIGRACIÓ

GENERALITAT DE CATALUNYA

Grup d'Estudis de les Identitats:

Enric Saurí i Saula

Marta Rovira i Martínez

Montserrat Treserra i Pijuan

Jordi Solà i Ferrer

Crèdits:

Grup d'Estudis de les Identitats

Investigadors: Marta Rovira, Enric Saurí, Jordi Solà, Montserrat Treserra

Suport tècnic: Maria Oliveras i César Bellido

www.identitats.org

Índex

Presentació.....	5
1. Símbols i identitat.....	7
1.1 L'acció simbòlica com acció social.....	7
1.1.1 Sistemes i esquemes simbòlics.....	9
1.1.2 L'acció simbòlica.....	11
1.1.3 L'actualització i la divulgació dels símbols.....	12
1.1.4 La influència dels símbols.....	13
1.2 L'acció simbòlica com acció social en el camp nacional.....	17
1.2.1 La simbolització de la identitat.....	17
1.2.2 L'acció del poder polític sobre la representació simbòlica.....	18
1.3 Els conflictes simbòlics nacionals.....	26
1.4 Els símbols com a eines d'arrelament.....	31
2. El marc de les geografies adolescents.....	38
2.1 Ser jove avui.....	38
2.2 Les geografies adolescents.....	41
2.3 Els joves d'origen immigrant en el si de les geografies.....	50
2.3.1 Algunes consideracions al voltant del concepte "d'integració" pel que fa als joves.....	50
2.3.2 Factors estructurals presents en els diferents territoris.....	52
2.3.3 Construïnt identitats, creant referents simbòlics.....	57
3. El camps d'observació: Model d'anàlisi, població objecte d'estudi i tècniques de recull d'informació i d'anàlisi.....	60
3.1 Un model d'anàlisi per indagar en el rol que juga l'apropiació dels referents simbòlics nacionals en l'arrelament dels joves provinents de les noves migracions.....	60
3.2 Població objecte d'estudi: els i les joves d'origen immigrant.....	65
3.3 Les hipòtesis de treball.....	69
3.4 Treball de camp i tècniques de recollida de dades.....	72

3.4.1 El treball de camp als instituts. Les entrevistes grupals.....	73
3.4.2 Configuració de la mostra.....	79
3.4.3 Breu panoràmica de la immigració recent a Catalunya.....	81
3.4.4 Les poblacions on s'ubiquen els centres triats.....	89
3.4.5 L'entorn immediat dels centres.....	99
4. Anàlisi de les entrevistes grupals.....	102
4.1 El tractament de les dades i la perspectiva d'anàlisi.....	102
4.1.1 Una aproximació teòrico-metodològica a l'anàlisi del discurs.....	102
4.2 Models d'aproximació o distanciament als referents simbòlics de la societat d'acollida.....	105
4.2.1 Model d'aproximació o identificació.....	106
4.2.2 Model de desconeixement i/o desinterès.....	121
4.2.3 Model d'allunyament i no identificació.....	130
4.3 El pes de les condicions de possibilitat. Claus interpretatives per entendre les lògiques d'apropiació.....	137
5. Principals resultats.....	160
6. Conclusions. Sobre la possibilitat d'un arrelament cultural dels joves nouvinguts.....	163
6.1 Canvis de context lingüístic.....	165
6.2 Una acollida sense referents nacionals?.....	169
6.3 De les integracions arrelades a les integracions líquides.....	171
6.4 Cultura juvenil i arrelament.....	173
7. Recomanacions.....	177
8. Bibliografia.....	178
Annex.....	182

Presentació

L'estudi que presentem analitza des d'una perspectiva inèdita la integració dels immigrants a Catalunya. Sorgeix de formular la pregunta, en el marc de la nova immigració, de com els referents nacionals catalans poden contribuir a l'arrelament de les persones que han arribat a Catalunya per iniciar una nova trajectòria vital.

No és una pregunta del tot inèdita a Europa, on ja hi ha alguns estudis que analitzen la identificació dels immigrants amb el país d'acollida, però sí que és una qüestió poc estudiada. Puig que els investigadors i les institucions responsables de les recerques acostumen a prioritzar els aspectes socials, òbviament, de l'acollida i la integració.

Tanmateix, a Catalunya la qüestió nacional és molt present en les polítiques públiques, tenint en compte que des de la recuperació de la democràcia hi ha un esforç des de les institucions per restablir d'alguna manera la llengua i la cultura del país.

Tenint en compte l'arribada d'un elevat nombre de persones de l'estranger per viure a Catalunya en els darrers anys, es fa evident que el país necessita fer un esforç per acollir i integrar la nova població. Cal pensar, a més, que una proporció elevada dels nouvinguts només fa un any que és a Catalunya. Això, per tant, ha de despertar per part de les institucions la preocupació per la cohesió social. I de retruc, la preocupació sobre si s'estan fent els esforços necessaris per explicar el país a les persones nouvingudes. En el conjunt d'aquestes, són especialment importants els alumnes nouvinguts que passen per les nostres escoles, que són els que tenen un accés més directa i natural a la llengua i la cultura catalanes.

La pregunta de com els referents nacionals catalans poden esdevenir eines d'arrelament és una manera de preguntar-se per la cohesió social futura del país. Aquesta és la tasca que hem dut a terme en aquest estudi, responent així a l'encàrrec de la Secretaria per a la Immigració.

L'estudi es basa en un treball de camp qualitatiu realitzat durant els mesos d'octubre i de novembre. Concretament, s'han entrevistat una trentena de nois i noies que cursen batxillerat o cicles formatius. Alumnes de molt diverses procedències i repartits per tot el territori de Catalunya, en 6 centres de secundària. Alumnes que tenen diverses situacions quant a la seva estada a Catalunya, tot i que molts fa pocs anys que hi viuen. Una realitat

que és de fet ben present als instituts catalans, l'arribada constant d'alumnat provinent de l'estranger.

S'han analitzat els discursos que fan sobre la seva estada a Catalunya, la manera com viuen el procés migratori, la seva integració lingüística, el nivell de coneixement dels símbols catalans. A partir de variables objectives, s'ha pogut analitzar quins són els condicionants en termes d'origen, trajectòria i posició social que determinen la seva visió del país i la seva perspectiva d'arrelament.

L'estudi pretén fer una lectura de la situació actual del procés d'integració dels joves nouvinguts (estem parlant d'alumnes d'entre 17 i 18 anys). Una lectura que ens permet copsar alguns canvis molt recents que s'han produït a la nostra societat, respecte de la creixent diversitat cultural, respecte de l'aprenentatge del català a les Aules d'acollida, respecte de la situació política mateixa del país.

Esperem que sigui útil a la Secretaria per a la Immigració i a totes aquelles institucions públiques a qui pertoqui de treballar per a la integració dels joves nouvinguts. En aquest sentit, al final del document hi ha un seguit de recomanacions que ens atrevim a formular per si poden servir d'orientació per a les polítiques públiques.

Per part nostra, volem agrair la bona predisposició que hem trobat als centres educatius, i la bona sintonia que hem tingut amb aquests alumnes, independentment del seu lloc d'origen.

1. Símbols i identitat

1.1 L'acció simbòlica com acció social

Hi ha moltes definicions de símbols, com es pot suposar, però si ens haguéssim de quedar amb una perspectiva, potser caldria agafar la de Norbert Elias (*Teoría del símbolo*, 1994), que proposa la perspectiva més àmplia i més antropològica. L'ésser humà, diu Elias, es diferencia dels animals per la seva capacitat de comunicar-se mitjançant el llenguatge simbòlic. S'entén per llenguatge simbòlic totes les formes de comunicació no instintives, que requereixen una elaboració cultural de la comunicació i del coneixement. **Així doncs, la llengua és l'instrument simbòlic més important i alhora més elemental.**

Elias es refereix aquí al procés de socialització, mitjançant el qual les persones adquirim l'entramat del llenguatge simbòlic que ens permet participar en les pautes culturals de la nostra societat. En aquest sentit, el llenguatge simbòlic no és més que les formes codificades de comunicació. Ara bé, aquestes formes codificades de comunicació tenen una particularitat que s'accentua amb el desenvolupament de la cultura: la no relació directa entre el símbol i allò que simbolitza. La paraula «taula» no té pas una relació directa amb allò que identifica. De fet, la mateixa paraula té sonoritats i codificacions diferents en cada idioma. L'objecte i la necessitat d'identificar-lo simbòlicament és compartit però no el tipus de codificació, que varia d'una societat a una altra.

La capacitat per al llenguatge simbòlic és pròpia de l'espècie humana. Ara bé, cada societat desenvolupa aquesta capacitat amb uns codis propis. Alhora, aquestes sistemes o llenguatges simbòlics constitueixen un complex comunicatiu que anirà prenent formes cada cop més abstractes a mesura que es desenvolupa la societat. Aquesta progressiva abstracció va acompanyada d'un procés de reelaboració simbòlica que segueix diverses pautes, com anirem veient. Així, **un símbol pot adoptar diversos nivells de significats alhora, o fins i tot significats contraris, perquè constitueix un referent únic al qual s'associen diverses lectures a partir de posicions en conflicte existents a la societat.** El símbol constitueix, doncs, una condensació de significats múltiples, que permeten apropiacions diverses per part dels diferents grups socials.

El símbol és, des de l'inici, una construcció de discurs, de coneixement i d'interpretació de

la societat, del món i de les idees. L'entramat simbòlic no només aporta una forma de comunicació a l'individu, sinó que l'emmarca en un món donat per descomptat, en el qual els símbols també són eines de representació dels límits d'allò possible, d'allò comprensible i d'allò acceptable.

No descobrim res de nou al afirmar que els discursos socials s'han d'interpretar a la llum de les relacions de poder social, però volem insistir aquí en la necessitat d'analitzar els símbols com instruments cognitius que vehiculen els discurs i que participen, per tant, de les relacions de poder d'una determinada estructura social. És a dir, **coneixement i poder queden vinculats pel símbol, perquè alhora que el símbol és un instrument de comunicació que l'individu incorpora en el seu procés de socialització i que li permet formar part d'una societat, també esdevé un instrument d'exercici del poder a través de l'orientació de la conducta.** Els símbols, com hem dit, són representacions socials que donen sentit a les relacions humanes, atorgant uns valors determinats a les coses, un sentit. La llengua transporta significats que, finalment, orienten la conducta dels individus i els posicionen socialment. Per això és tant rellevant el significat concret que es dona als símbols. Com diu J.F. Mira (1990), els símbols guien la conducta i li donen sentit.

Per alguns autors, com el cas de Mary Douglas, el llenguatge simbòlic és per excel·lència el llenguatge no verbal, perquè expressa al màxim aquesta capacitat d'abstracció de la comunicació humana. Podem identificar el llenguatge simbòlic no verbal a partir de símbols visuals, com imatges, banderes, escultures, però també per mitjà de la disposició dels objectes a l'espai (l'estructura d'una aula, l'arquitectura d'una ciutat). Alhora, el simbolisme no verbal és present també en els rituals, que podem identificar com estructures posades en moviment amb l'objectiu de representar.

El llenguatge simbòlic, diu Sperber, és el coneixement tàcit sobre el món, és a dir, aquell coneixement no explícit. Per això és tant difícil d'analitzar el simbolisme en la seva globalitat, i d'analitzar-lo només a partir de la descodificació. Per Sperber, el dispositiu simbòlic funciona de forma autònoma, fins al punt que és impossible atrapar-lo amb interpretacions «objectives». És més, les interpretacions que es puguin fer dels símbols també són per elles mateixes simbòliques. Així doncs, per Sperber els símbols no funcionen pas com un sistema de codis, sinó com un sistema de delimitacions que organitza la nostra experiència.

1.1.1 Sistemes i esquemes simbòlics

Mary Douglas autora ofereix una perspectiva més centrada en el llenguatge simbòlic com el llenguatge no verbal culturalment construït. Però allò que és més rellevant per aquesta autora és l'existència d'esquemes simbòlics integrats que donen raó de l'ús dels diferents símbols dins d'un tot. Així per exemple, la relació fonamental de l'ésser humà amb les dimensions de l'espai i el temps no es pot entendre només a partir de l'existència d'unes determinades formes de simbolització de l'espai i del temps, sinó pel fet que hi ha un esquema simbòlic que posa en relació aquestes dues dimensions entre elles i amb l'acció humana.

En aquest aspecte, també Joan Francesc Mira ens aporta aquesta visió de la cultura com un sistema de símbols que la dirigeixen i la controlen al seu llibre *Cultures, llengües, nacions* (1990). En aquest sentit, podem dir que **els símbols són elements reguladors de les relacions socials**. Un exemple de com funcionen els símbols com a reguladors pot ser el del càstig, com a representació de l'exercici de l'autoritat sobre un individu quan aquest fa allò que és no és socialment permès. En tant que formalitzadors de la vida col·lectiva, els símbols són reguladors o canals de poder sobre el *jo*. Però els símbols són també els *canals* bàsics d'expressió de la vida en comú. Els símbols ens permeten representar els esdeveniments socials més abstractes (victòries esportives, que representen tot un col·lectiu) i els més quotidians com l'alegria i la tristesa. Douglas remarca la necessitat d'un sistema de símbols per estructurar l'experiència i donar-li sentit. **L'individu necessita aquesta referència simbòlica constant, expressada de forma coherent (sistemàtica) per tal de reconèixer el món en què viu i actuar amb sentit.**

Un altre dels elements bàsics de comprensió dels símbols és la relació entre símbols i cultura. Malgrat que la necessitat d'un sistema simbòlic és comuna a tota l'espècie humana; Douglas i Mira també ens adverteixen que els sistemes simbòlics es desenvolupen de forma autònoma en cada cultura. De fet, **els símbols no només constitueixen formes d'expressió cultural, sinó també de diferenciació cultural**. Els "nostres" símbols són diferents dels dels "*altres*", i aquí rau la seva utilitat per a simbolitzar la "nostra" cultura. Des d'aquesta perspectiva, és impossible l'existència d'un esquema de símbols interculturals. Les cultures se sostenen per l'existència d'un sistema de símbols propi, autònom.

Tanmateix, aquesta definició pensem que val per a un determinat concepte de la cultura,

és a dir, per a l'*ethnos*. Però no pas per a la simbolització de la identitat nacional. La cultura nacional no s'ha de confondre amb el substrat cultural definit ètnicament, puig que la nació és una construcció política feta damunt d'aquest substrat cultural. A nosaltres ens interessa estudiar el simbolisme com a construcció de la referencialitat discursiva, és a dir, des del punt de vista de la seva capacitat per representar la definició d'un espai polític, d'un *ethnos*, si es vol, convertit en *demos*, en nació. La cultura ètnica pot ser definida com aquella que converteix a l'individu en fill d'un lloc i d'un temps concrets, en un entramat social en què les experiències comunes creen adscripcions i autodefinicions que amb el temps s'articulen en pràctiques culturals, i per tant simbòliques (Resina, 2005).

En canvi, el concepte de nació implica participar en un àmbit geopolític de definició de les relacions entre pobles, i de relacions de poder entre aquests. Substrat cultural i nació política son indestriables, però és evident que **la representació simbòlica de la identitat nacional, especialment quan aquesta es fa mitjançant l'Estat, es construeix més enllà de la identitat particular, amb formats que tenen la seva equivalència en les altres nacions.** Una nació, així, ha de disposar, com les altres, d'un himne, d'una bandera, d'un exèrcit (mal que ens pesi), d'una festa nacional, etc. És per mitjà d'aquests referents *homologats* en el món de les nacions que una comunitat cultural aspira avui a esdevenir un fet universalitzable, és a dir, a obtenir el reconeixement de la seva identitat particular. És des d'aquesta perspectiva que hem d'analitzar la inclusió de les persones en una identitat nacional. Però tornem a insistir que aquest és un dels aspectes que defineixen les nacions avui, i les estructures simbòliques que les acompanyen. El reconeixement «des de fora», però, només pot ser sostenible si també hi ha un reconeixement «des de dins», és a dir, un sentiment nacional arrelat i tramet per formes simbòliques pròpies.

La construcció discursiva, sigui per mitjà d'elements visuals, de rituals o de discurs verbalitzat, és allò que atorga valor simbòlic als referents identitaris nacionals. És per això, que per entendre el paper dels símbols en la conformació de la identitat nacional, no n'hi ha prou a dir que sorgeix d'un entramat cultural, d'un pòsit, d'una memòria, etc. Cal entendre també com es produeix el que anomenarem *acció simbòlica*, és a dir, una acció encaminada voluntariosament cap a la conformació i el reforçament d'uns determinats referents simbòlics per damunt d'uns altres.

1.1.2 L'acció simbòlica

Ja hem dit que l'aprenentatge dels símbols forma part de la socialització de l'individu. Els símbols, però, no són només formes d'expressió a les quals s'accedeix mitjançant la comprensió d'un llenguatge i d'uns significats. La comprensió de la seva significació no precedeix l'aprenentatge dels símbols, sinó que és ben bé al revés. És l'aprenentatge dels símbols el que fa que els individus, en el seu procés de socialització, vagin incorporant els significats socialment construïts pels seus antecessors en la societat on viu. Així, un infant aprendrà abans la força simbòlica de la bandera del seu país que no pas tot l'abast de la seva significació; de la mateixa manera, aprendrà la força simbòlica d'un càstig molt abans d'entendre'n la raó que l'imposa.

Per tant, **els símbols són instruments d'educació, de conformació del coneixement i dels valors que l'individu adquireix sobre el món, mitjançant formes verbals i no verbals.** Cal parlar, per tant, dels símbols no pas com elements que es troben entre nosaltres esperant que algú els interpreti, sinó com d'eines per a l'acció, sigui aquesta educativa, econòmica o política. L'acció simbòlica es desenvolupa en tots els àmbits de la nostra societat, amb intencions diferents però amb pautes equivalents. Si en l'acció educativa es simbolitza l'autoritat del mestre o dels pares envers l'infant, en les relacions econòmiques els símbols expressen i determinen l'estatus que ocupen les persones en l'estructura social de classes.

Així mateix, l'acció simbòlica té un caràcter igualment important en la política, tant en la transmissió ideològica i en la transmissió d'oposicions entre adversaris polítics. La competència en el camp polític pren sempre un caràcter simbòlic, com també passa en els altres camps de l'activitat social. El desenvolupament de camps específics d'acció en les societats complexes també comporta una especialització simbòlica. D'aquesta manera, trobarem que determinades professions de prestigi desenvolupen tot un esquema simbòlic molt visible i específic (metges, periodistes, etc.). En la política succeeix el mateix, i per tant, hi trobem formes d'expressió verbal, de vestir, gestualitats, etc. que constitueixen formes simbòliques instituïdes per competir en aquest camp.

Ara bé, la particularitat del camp polític és que també li correspon l'ús dels elements simbòlics de representació de les cultures-societats-nacions, definides com a tals a partir d'uns esquemes de representació i de representativitat. En aquest sentit, és interessant remarcar que els sistemes polítics basats en el fet nacional tenen com a elements de

representació tant les persones escollides (en el cas de les democràcies) per governar, com els símbols, els quals també passen per un procés de selecció per tal d'esdevenir representatius d'un tot, malgrat que només són una part dels possibles símbols.

La nació catalana podria estar representada per nombroses expressions culturals. Tanmateix, només alguns dels elements particulars i simbòlicament rellevants d'aquesta nació són elevats a la categoria de representacions nacionals. Això comporta la construcció d'un consens social al voltant dels símbols representatius d'una cultura¹. Un consens, però que no exclou les discussions. La lluita per les representacions simbòliques és la lluita per la imposició d'una opció ideològica damunt les altres. I tant el consens com el conflicte són fenòmens que es donen simultàniament en les societats. La qüestió és quins elements es consideren bàsics per a l'existència del consens, i quins elements són discutibles. En el cas català, el qüestionament de la llengua catalana com a referent simbòlic comú i de consens pot representar el trencament d'aquestes bases mínimes. En canvi, el fet de portar la senyera o l'estelada en un partit de futbol es considera un opció personal, amb connotacions polítiques, però que està fora de l'àmbit sagrat del consens.

1.1.3 L'actualització i la divulgació dels símbols

Recordem que els símbols són la condensació de significats socialment construïts. La transformació d'aquests significats fa que un mateix símbol pugui anar prenent significacions diferents sense que en canviï la forma. Per exemple, els colors actuals de la bandera espanyola estaven associats a una tendència política determinada abans i durant la guerra. Per a la generació de persones que es van formar políticament abans del franquisme, la imatge d'aquesta bandera no té el valor institucional que té per a les generacions posteriors.

Els símbols també pateixen transformacions en la forma, en la seva expressió. S'actualitzen. Aquest és un fenomen que podem observar, per exemple, a la revista *Sàpiens*, on els símbols històrics són exposats en relació amb el present, amb la ideologia del present. Se'ls dona un format actual, destacant aquelles anècdotes més sensacionals des del punt de vista d'un mitjà de comunicació d'avui dia. Se'l presenta amb imatges, amb

¹ Com per exemple, si la llengua és o no símbol de la cultura. El debat sobre qui anirà a Frankfurt a representar la cultura catalana s'emmarca en això que diem.

elements de la vida quotidiana, etc. El sincretisme també contribueix a realitzar aquest transformació dels símbols, per donar-los més valor: «el *“bravehard” català*».

Segurament, l'actualització dels símbols i la seva divulgació són fets que estan necessàriament associats. Les diferents formes de divulgació dels símbols nacionals guarden una estreta relació amb les formes culturals actuals, en què la informació ens arriba per una mescla constant de formats i de continguts. De la mateixa manera, podríem dir que la memòria col·lectiva ja no està conformada per un discurs lineal, dens i arrelat; sinó que respon a pautes que tenen més a veure amb l'agilitat dels formats (televisió) i la transformació emotiva de les narracions. Contribueixen a donar aquest valor emotiu i èpic a la història els formats de divulgació que avui dia tenen més presència i resulten més exitoses: el documental i el docudrama de televisió, el cinema, la divulgació de la recerca històrica narrada (o directament novel·lada), les representacions teatralitzades del passat, etc.

Per tant, el discurs simbòlic sobre la nació, que es fonamenta sobre el seu passat, pren formes molt dinàmiques. Tant és així que la divulgació sobre el passat, sobre els referents simbòlics i sobre tot allò que sigui recreació, representació artística, o evocació mítica, compta amb eines potents de difusió. En aquest context es produeix un altre fenomen remarcable: el de la proliferació de referents simbòlics com a productes de consum. Hi ha un mercat dels símbols? És possible, si entenem com a mercat l'existència d'una oferta enmig de la qual podem triar i apropiari-nos d'allò que més satisfaci la nostra necessitat de referenciació nacional.

1.1.4 La influència dels símbols

Tant important és la pregunta sobre els diferents usos que fan les persones dels símbols, com la pregunta sobre la influència que exerceixen els elements simbòlics en la societat. Aquesta darrera pregunta no pot donar per descomptat que aquesta influència respongui a un únic sentit del referent simbòlic. Aquesta és, doncs, una pregunta molt complicada, com afirma la mateixa Mary Douglas.

En cuanto a la cuestión más trascendente de si las formas simbólicas suponen simplemente un medio de expresión, es decir de si constituyen «medios de resolver problemas específicos de comunicación o reflexión» como afirma Sapir, o si, por el contrario, ejercen alguna influencia sobre la situación social de que derivan y si esa influencia es de tipo reaccionario y represivo, ningún estudioso se ha

enfrentado hasta ahora con el problema de un modo sistemático. (Douglas, 1978: 41-42)

Ella mateixa respon a aquesta pregunta aportant exemples de la influència dels de la manca dels símbols en la socialització d'avui en dia. Segons Douglas, en el moment en què es nega valor a l'acció simbòlica s'obre la porta a la confusió. **Els símbols estructuraven l'experiència viscuda pels individus, i per tant la interpretació d'aquesta experiència.** Per exemple, com podem donar importància a un fet si no és per mitjà de la seva construcció simbòlica? Els símbols constitueixen els instruments socials per expressar els valors, establir els límits i les fronteres per ordenar l'experiència.

Podem reconèixer, a través dels exemples que posa Douglas, la influència dels símbols en la construcció de la identitat ètnica o nacional. Així, el fet de posseir símbols que no tenen els altres, és un element que ajuda a estructurar la identitat i la diferenciació de les cultures. Els rituals públics són un mitjà per fer partícips a tots els individus d'una comunitat d'aquesta estructuració de l'experiència, de manera que generació rere generació s'estableixen uns vincles compartits. Així doncs, els rituals públics serveixen per convertir aquesta estructuració simbòlica de l'experiència en una font de producció d'experiències compartides, i alhora de gestió de la vida pública.

Per tant, **aquest sistema simbòlic que permet identificar una cultura, també és funcional per a l'individu, ja que li permet estructurar la seva experiència, ordenar-la individualment, però a partir d'uns símbols i rituals públics.** Són els vincles que l'individu necessita per sentir-se partícep d'una col·lectivitat. Els símbols nacionals són un exemple d'aquesta creació de vincles per mitjà dels símbols i dels rituals, com ara les seleccions nacionals i els partits disputats per aquesta selecció.

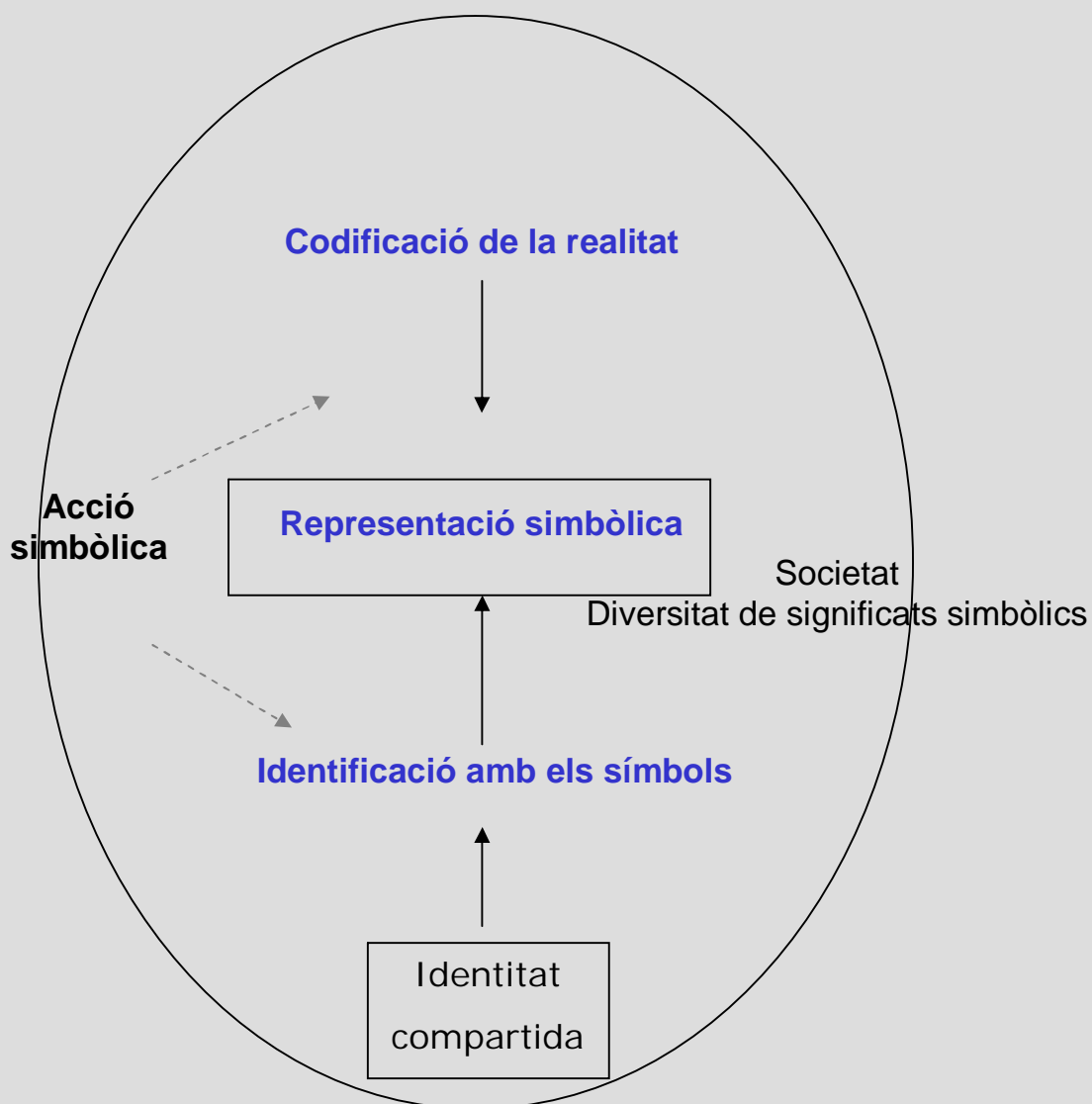
Cal tenir present que **la fortalesa d'un sistema de símbols no està pas basada en la seva imposició brutal i explícita sobre els individus, sinó sobre la seva legitimitat i presència «normal» en la vida social.** La institucionalització dels símbols, i el seu aprenentatge per mitjà de la socialització, ja proporciona una base de legitimitat que garanteix una acceptació d'entrada del sistema simbòlic en el que estem culturalment formats. Ara bé, ja sabem, gràcies a Bourdieu, que els sistemes socials són el resultat d'una violència simbòlica exercida per mantenir l'estat de coses, i per preservar determinades formes de dominació. En el terreny dels símbols, això és especialment important, per quant els símbols representen formes de concebre la societat que s'imposen

damunt d'altres. El combat simbòlic és especialment visible quan no hi han acords bàsics en una societat, com per exemple, quan no és clar quina és la bandera que la representa. Però en la «normalitat» de la vida de cada dia, és la imposició de l'Estat, és a dir, del més fort, la que defineix simbòlicament allò que és «correcte» o normal. Posicionar-se contra aquesta «normalitat» comporta lluitar contra aquesta forma de violència simbòlica. En canvi, els símbols dominants només poden ser-ho si no són vistos com símbols imposats, si poden amagar la violència que exerceixen per fer veure les coses d'una determinada manera. La seva capacitat d'influència sobre la societat en general depèn d'aquesta ocultació de la violència i de la imposició.

La influència dels símbols rau en bona mesura en aquesta imposició i en la mateixa ocultació d'aquesta imposició, com hem dit. Tanmateix, aquesta influència pot quedar entredit en qualsevol moment, però sobretot quan el sistema simbòlic necessita exercir-se de manera forçada, és a dir, quan la imposició no pot ser amagada darrera d'una «normalitat» assumida pels individus. És aleshores quan poden aparèixer els intents per construir uns altres referents simbòlics o simplement una negativa a reconèixer els símbols del poder com a referents compartits.

Els símbols nacionals com a referents

El llenguatge es codifica per significar (per dir) la realitat. Els individus, per mitjà de la socialització, estableixen una identificació amb els símbols de la societat que els envolta.

1.2 L'acció simbòlica com acció social en el camp nacional

1.2.1 La simbolització de la identitat

Fins el moment ens hem centrat en la importància dels referents simbòlics en la vida social, en la seva presència i transformació com elements de referenciació de les regles que comparteixen els membres d'una societat. Ara bé, l'acció simbòlica pren una especial rellevància en la qüestió central que volem plantejar en aquest treball, a saber, la representació de la identitat nacional. Amb tot el que hem dit en l'apartat anterior, hem apuntat la importància de la influència dels símbols com a mecanismes de construcció de referents identitaris. També hem apuntat que l'acció simbòlica forma part inherentment de les cultures i especialment de les relacions de poder. L'acció simbòlica és plena de components ideològics, és a dir, de formes de legitimació de les institucions o dels poders que la duen a terme. En la mesura que tota construcció identitària passa inexorablement per un procés d'institucionalització; un procés on la mediació simbòlica, els símbols, hi és del tot necessària. Si el fet identitari més rellevant de la nostra època és el fet nacional, per a nosaltres ha de ser primordial analitzar com actuen els símbols (o com són *actuats*) en el marc dels processos de construcció de la identitat nacional.

L'expressió de la identitat col·lectiva, abans que una institucionalització política, requereix unes formes simbòliques socialment compartides, que donin raó d'una sèrie de pautes compartides. Això és la cultura, i per tant la identitat comuna basada en uns trets compartits i en una relacions socials que mantenen aquests trets compartits en un espai concret, en un lloc definit per una xarxa de relacions. La consciència d'una identitat compartida se superposa a aquest entramat cultural i social. La consciència d'una identitat és, doncs, un acció simbòlica conscient, ideològica, que parteix d'unes arrels, però que va més enllà d'aquestes arrels, perquè crea un subjecte, una idea i una acció. La nació és el resultat d'aquesta elaboració ideològica sobre el propi substrat cultural.

Pel que fa al simbolisme, **la memòria cultural d'un poble genera elements simbòlics que serveixen per establir unes pautes i comunicar l'experiència compartida.** És així com la vida al camp és representada simbòlicament en innumbrables cançons antigues que arriben als nostres dies com elements de referència de la identitat, malgrat que molts dels trets de la vida a pagès s'han perdut. Els reconeixem com a part del nostre passat,

dels nostres avis i rebesavis. Aquesta forma de simbolització forma part del que podem anomenar cultura popular. Anthony D. Smith dóna molta importància a aquesta mena d'expressions simbòliques, que ell anomena simbolisme ètnic, i que forma part de l'herència premoderna sobre la que sosté la construcció de la identitat nacional. Tal com diu Resina, «Smith considera que les nacions se sostenen per «ethnohistòries», és a dir, per llegats distints de memòries, mites i símbols». Aquest substrat, segons Smith, redescobert i reinterpretat és el que ha servit de base per al nacionalisme modern (Smith, 1999).

Hem d'entendre, en aquest sentit, la identitat nacional com una construcció política, com l'expressió pròpiament política (i no només cultural) de la col·lectivitat. Aquesta politització de la cultura com a origen de la nació ha estat analitzada per diversos autors (Cardús, Mira, Smith, Resina). En resum podríem dir que la política converteix a la comunitat cultural en un subjecte, en un actor més entre el ventall d'actors nacionals que configuren el món de nacions que és el món contemporani.

És important diferenciar entre el simbolisme ètnic, tal com l'entén Anthony D. Smith, i els símbols nacionals en tant que constructes polítics, malgrat que en els casos concrets pot ser difícil establir una frontera entre l'origen ètnic o polític d'un símbol. Cal remarcar que els símbols de la nació poden incorporar més d'un substrat ètnic, tal com molt bé explica Joan Ramon Resina en el seu últim treball. **Els trets culturals compartits per una comunitat poden ser transformats amb el temps, perquè la cultura nacional, i encara més els símbols que pretenen representar-la, són una síntesi històrica de l'amalgama d'expressions culturals pròpies i sobrevingudes.**

1.2.2 L'acció del poder polític sobre la representació simbòlica

La politització d'uns trets compartits els converteix en instruments de representació, més enllà de la significació concreta que tinguin en l'entramat de relacions quotidianes que els ha produït al llarg de la història. Per això hem de dir que l'acció simbòlica té alguns trets diferenciats quan es tracta d'una acció política, tant si prové de les institucions polítiques com dels moviments populars nacionalistes o nacionalitaris (reivindicatius i nacionalitzadors alhora). L'acció simbòlica en el pla nacional, és a dir, polític, té per a nosaltres dues característiques fonamentals.

- a) Un efecte de legitimació de segon grau: la nació com a subjecte col·lectiu, que és

idealitzat, historicitzat i simbolitzat.

- a) Una simbolització de la representació del poder polític per mitjà del qual la nació esdevé actor polític (sobirà), en relació a un territori, als individus que en formen part, i a les altres nacions.

D'una banda, l'acció simbòlica és el mitjà pel qual un conjunt de costum, mites, emblemes o referències del *passat* d'un poble esdevenen referents de la nació actual, o bé de les aspiracions nacionals actuals. La nació és en aquest sentit la consecució d'un moviment nacionalista que produeix un projecte col·lectiu basat en la idea de l'existència d'un subjecte. Resina ens adverteix en el treball ja esmentat que no es pot pretendre que la nació existeixi al marge d'una cultura compartida per cadascun dels seus membres. Tanmateix, és fonamental per a nosaltres distingir entre aquests trets culturals compartits i la simbolització que se'n fa. Com ho és el fet de distingir la col·lectivitat de la «consciència de col·lectivitat». **Segons J.F. Mira, la consciència col·lectiva és el resultat de l'acció dels símbols que l'expressen.** (Mira, 1984: 44). Aquesta *ideació* és el que representa per a nosaltres una forma de legitimació, basada en la subjectivació de la nació. La nació, en tant que subjecte, té un passat, un present i un futur, té vida pròpia al marge de cadascun dels individus. Els símbols permeten aquesta legitimació que unifica els membres d'una cultura sota un denominador comú, que integra els components ètnics pre-existents en una unitat política que es projecta simbòlicament.

La història, com a eina de recuperació i d'interpretació del passat juga un paper fonamental en aquesta ideació de la nació, malgrat que tant serveix per recuperar personatges que esdevenen símbols nacionals, com per desmitificar aspectes rellevants que hi ha darrere els símbols assumits per la comunitat. El que és important de destacar és que historicitzar el passat d'una nació és una manera de legitimar-ne l'existència.

Historical enquiry, while it may demystify and dispel fictions, can also reinforce the shared memories and aspirations of members, their ethno-history, by providing material or documentary evidence for events and personages held in reverence by the community. (Smith, 1999: 10).

Malgrat que, com ja sabem, **la forma de legitimació més potent és la constitució de la nació en un Estat.** De fet, l'altra característica fonamental a la que ens referíem respecte de l'acció simbòlica en relació amb la identitat nacional, és la simbolització mateixa del poder polític per mitjà del qual la nació esdevé actor polític (sobirà), en relació a un territori,

als individus que en formen part, i a les altres nacions. Aquesta simbolització del poder es recolza habitualment en l'Estat. De fet, hi ha pocs casos de nacions que no corresponen a un Estat propi que tinguin un projecte nacional ben definit (en el sentit de projecte polític), i normalment aquestes nacions disposen d'unes estructures polítiques que malgrat no poder ser considerades equivalents a les d'un Estat, sí que confereixen un centre de poder des d'on irradiar una forma de dominació simbòlica sobre el territori. Québec, Escòcia, Flandes, els cantons Suïssos, etc. poden ser inclosos en aquesta categoria de semi-estats, o nacions amb un projecte polític sostingut per unes estructures de poder. Catalunya també compta amb aquesta característica, tot i que en el seu cas li manca un reconeixement del fet nacional per part de l'Estat al qual pertany com entitat política.

L'Estat és, de fet, el poder de creació i de dominació simbòlica per excel·lència. Qualsevol nació que aspiri a ser reconeguda com a tal, ha d'aspirar a dominar la representació simbòlica del poder a dins i fora del seu territori. Aquest reconeixement es dóna, sobretot, quan la nació és homologada per la comunitat internacional en un món de nacions, o més ben dit, de nacions-estat.

Efectivament, l'Estat és qui pot conferir als símbols un valor homologable. Per molt que una comunitat cultural hagi conservat els seus propis símbols identitaris, sense un Estat no pot participar com actor de ple en el concurs internacional. Com diu Michael Billig, la presència comunament assumida d'una sèrie de símbols que representen els estats-nació, fa que aquests esdevinguin una peça imperceptible del paisatge social. Tanmateix, la seva presència no és pas tant banal com es podria suposar. El fet mateix que aquests símbols segueixin una convenció que els assimila els uns als altres —i que fa per exemple, que totes les banderes tinguin un format reconeixible— respon de fet a la lògica d'una norma compartida, per la qual la representació simbòlica de la identitat nacional recau en els estats i en detenten el monopoli. Cal un reconeixement de part de la comunitat d'estat per pertànyer a aquest *club*. I cal disposar, per tant, d'aquells signes que identifiquen aquesta pertanyença.

Each flag, by its conventional rectangular pattern, announces itself to be an element of an established, recognizable series, in which all the flags are essentially similar in their conventions of difference. (Billig, 1995: 86).

Aquesta assimilació al comú dels signes de representació dels estats és, doncs, una

garantia per a cadascun d'ells. I també una forma d'exclusió d'aquelles *identitats* que no tenen el poder ni el reconeixement de pertànyer a la mateixa condició. Però aquesta representació simbòlica de la identitat nacional és exercida pels estats en el pla internacional, com internament, en els seus territoris, dins les fronteres que aquests delimiten com a pròpies. Per tant, **hi ha una representació simbòlica de la identitat nacional alhora cap enfora i cap endins, caps als ciutadans, nacionals d'un estat.** Com es produeix aquesta representació simbòlica de l'estat envers els seus ciutadans? Els signes que utilitza qualsevol estat per identificar la identitat nacional són múltiples, podríem dir que infinits, en la mesura que superarien la capacitat de qualsevol recull que els volgués aplegar exhaustivament. El que és important, de fet, és sobre *qui* actuen i *com* actuen aquests signes d'identitat promoguts per l'estat.

b) La dominació simbòlica des de l'Estat

Com hem vist, els símbols fan possible imaginar-se com una nació. Aquest és un fet que des del segle XVIII, amb l'aparició dels estats moderns, esdevé cabdal. La simbolització de l'estat com a referent nacional és alhora la ritualització de l'exercici d'un exercici del poder, o per ser més exactes, del monopoli del poder. L'estat té el poder de representar i ser representat com a referent comú, com a institució social per excel·lència. **Aquest poder de representació s'exerceix per mitjà de rituals que tenen aquesta funció expressa de representació d'una unitat; per mitjà de les mateixes estructures administratives en l'acció diària del govern, i per mitjà del control institucional exercit sobre cadascun dels ciutadans.** Cal considerar el valor simbòlic dels rituals com les festes nacionals, les commemoracions solemnes, els campionats esportius, etc. La configuració mateixa del calendari ja no és només un reflex de les tradicions religioses, sinó també una eina de representació de la identitat nacional. **El marc nacional també és definit amb una potència difícilment discutible pels mitjans de comunicació.** Alhora, les *institucions* són en si mateixes representacions de la identitat: l'exèrcit, els cossos policials, són elements simbòlics del poder de l'estat sobre els ciutadans. Tanmateix, la documentació oficial que cada persona ha de tenir és potser l'element més clar d'enquadrament dels individus en aquest esquema simbòlic, puix que obliga personalment a formar-ne part.

El monopoli de l'estat en les formes de representació de la identitat nacional també s'exerceix sobre les altres identitats possibles. La condició per a l'exercici d'un poder indiscutit per als estats, és la negació de qualsevol altra forma de poder i de representació

simbòlica que entri *en competència* amb les formes de representació simbòlica de la identitat nacional que representa l'estat. Així, només hi pot haver una *televisió nacional*, una *ràdio nacional*, un *arxiu nacional*, etc. Tal com explica Michael Billig, aquests símbols del «nacionalisme banal» apareixen als ulls dels ciutadans com elements donats per descomptat, que passen gairebé desapercebuts.

En canvi, les possibles identitats nacionals no reconegudes, o simplement *regionalitzades*, no poden gaudir d'aquesta formes simbòliques de «nacionalisme banal», en la mesura que la seva és una posició que cal justificar. No estan convidades a participar en el camp de joc dels símbols nacionals (dels estats). La negació implícita que amaga el monopoli de l'estat respecte dels símbols nacionals, es converteix en conflicte evident si una determinada comunitat pretén atorgar-se el dret a ser representada simbòlicament amb els atributs de qualsevol nació.

Així doncs, el monopoli de la representació simbòlica nacional és exercit pels estats sobre els ciutadans dels seus territoris, i sobre les altres possibles expressions de la identitat nacional en competència. Ara bé, com s'exerceix aquest poder simbòlic? Hi ha dues perspectives que ens serveixen per respondre a aquesta pregunta, les de Michael Billig i de Pierre Bourdieu. Ja hem comentat com les formes de representació «banal», seguint Michael Billig, funcionen en el marc estatal. Ara també ens interessa recollir la perspectiva de Pierre Bourdieu sobre les formes de dominació simbòlica de l'estat.

Segons Bourdieu (1994), les dominació simbòlica es manifesta a través de molts factors. La mateixa unificació del mercat de treball en el territori definit per l'estat, l'existència d'una llengua oficial única, que té funcions predominants respecte de les altres llengües «no oficials» o «co-oficials», etc. De fet, quan Billig parla del «nacionalisme banal», està referint-se als efectes d'aquesta dominació simbòlica. Segons Bourdieu, la dominació simbòlica es caracteritza precisament per l'ocultació dels mecanismes d'aquesta dominació. El poder simbòlic pressuposa, com una condició del seu èxit, que els individus que hi estan sotmesos creuen en la seva legitimitat.

(...) pel fet que naixem en un món social, acceptem un cert nombre de postulats, d'axiomes, que funcionen sense dir-ho i que no necessiten ser inculcats. (...) De totes les formes de «persuasó clandestina», la més implacable és la que s'exerceix, simplement, per *l'ordre de les coses*, perquè *les coses són així* (Bourdieu, 1994: 146).

Seguint aquesta lògica, el mateix Cardús assenyala com a formes d'imposició per part de l'Estat a l'establiment d'estructures organitzatives i burocràtiques que defineixen espais tancats de comunicació i lleialtat, espais sotmesos a ordenaments jurídics centralitzats i tota mena de formes de condescendència, de reconeixement i d'universalització, als quals l'Estat destina gran quantitat de recursos materials i humans.

El nacionalisme dominant de l'Estat té com a objectiu principal que tot el territori i llur població formi part d'una sola nació política —una identitat nacional única i comuna—. I és sota aquesta lògica que utilitza tots els mecanismes coactius i persuasius —simbòlics— dels que disposa. Com molt bé assenyala Joan F. Mira, a través dels mecanismes estatals es procurarà arribar a tots els aspectes definidors d'una identitat:

Aquest tipus de nacionalisme no tracta únicament de fer que les fronteres de l'estat definesquen una sola nació política, sinó també de fer-ne una sola nació cultural, una sola "comunitat moral" de les elits, un sol àmbit de comunicació i de creació de cultura i, si pot ser, amb una sola llengua culta o almenys amb una llengua culta dominant: la de la nació propietària de l'estat, és clar! És evident que en aquesta part el projecte no és únicament nacionalista l'estat i els seus organismes i institucions dependents, sinó polítics, escriptors, periodistes, professors, etc., que combaten l'existència dins els límits de l'estat d'àmbits de creació i difusió de cultura autosuficients i separats amb relació al dominant. Com a solució mínima, si l'absorció-eliminació no té èxit, acceptaran la "varietat cultural" a condició que es conservi la "unitat essencial". És la solució, per exemple, del nou nacionalisme cultural espanyol: la cultura catalana és acceptada i valorada no com a cultura *altra i diferent* ni per ella mateixa – no de la manera com puga ser valorada la cultura portuguesa, per no anar massa lluny—, sinó com a part i element, una mica especial, d'una suma única i suprema que és la cultura espanyola: és acceptada en tant que pot ser *apropiada* pel nacionalisme dominant. Perquè l'objectiu final d'aquest tipus de nacionalisme és el mateix de sempre, no pot ser una altre. (J.F. Mira, 1984: 160)

En aquest sentit, l'estat defineix el camp de joc simbòlic, és a dir, l'esquema simbòlic que s'imposa sobre els participants en aquest camp de joc. Això no vol dir que no hi hagi conflictes en la representació simbòlica, sinó que els elements de conflicte, les ofenses possibles, etc. són definits en funció del poder de l'estat. Allò que esdevé discutible, posem per cas, no és si la bandera espanyola (estatal) ha de ser en un acte de representació simbòlica a l'estranger, sinó si hi ha de ser la catalana (autonòmica, *sic*). No és només la possibilitat que existeixin altres esquemes simbòlics el que combat la dominació estatal, sinó la possibilitat que esdevinguin igualment legítims. Així doncs, la violència simbòlica imposa per damunt de tot un ordre de les coses. L'estat és la institucionalització d'un

monopoli del poder, des del qual s'exerceix legítimament la violència —física i simbòlica—. Aquest monopoli, però, admet el que podem anomenar estratègies de condescendència, gràcies a les quals es permeten la presència d'elements simbòlics d'altres identitats, sempre que no trenquin la jerarquia definida pel camp del joc.

El resultat de la dominació simbòlica és que l'efecte és vist com la causa de l'ordre simbòlic establert. És a dir, el fet que una bandera *regional* tingui una posició d'inferioritat respecte a la bandera estatal és percebut pels individus com un efecte de la *naturalesa regional* de la bandera. El fet regional esdevé, doncs, la causa, quan en realitat és l'efecte d'un ordre establert pel qual una cultura és inferioritzada i una altra esdevé dominant. És en aquest sentit que Bourdieu afirma que el símbol produeix en la realitat allò que anuncia, naturalitza l'ordre de les coses, tant per la representació constant d'aquest ordre, com per la interiorització que en fan els individus. Aquesta interiorització arriba a funcionar com un element de control que evita contradiccions i que genera una autocensura que reforça la legitimitat de la violència simbòlica.

Tanmateix, si no hi hagués resistències a aquest domini i a l'ordre establert que sosté, no hi hauria necessitat d'aquesta violència simbòlica. Tal com ens recorda Joan Ramon Resina, les comunitats nacionals poden perviure malgrat el poder de l'estat i els intents per anorrear les diferències culturals. La repressió necessita temps per obtenir resultats definitius, i potser no els obté mai del tot.

A la dominació simbòlica li cal temps per esborrar les memòries dels dominats. Això vol dir que el procés d'unificació cognitiva ha de passar per un període de repressió durant el qual la cartografia manté i ratifica la memòria de la dominació física, que més tard se silenciarà i es negarà. (Resina, 2005: 66).

Fins i tot quan les bases culturals d'una comunitat nacional sense una representació estatal han estat mermades per la pressió constant de l'estat dominant, aquesta comunitat pot construir referents simbòlics que li atorguin una capacitat de resistència notable.

L'acció simbòlica nacional

L'acció simbòlica en el pla nacional, és a dir, polític, té per a nosaltres dues característiques fonamentals:

- a) *Un efecte de legitimació de segon grau: la nació com a subjecte col·lectiu, que és idealitzat, historicitzat i simbolitzat.*
- b) *Una simbolització de la representació del poder polític per mitjà del qual la nació esdevé actor polític (sobirà), en relació a un territori, als individus que en formen part, i a les altres nacions.*

*Malgrat que, com ja sabem, **la forma de legitimació més potent és la constitució de la nació en un Estat.***

1.3 Els conflictes simbòlics nacionals

Hem vist com les formes de representació simbòlica són cabdals per a la definició d'un marc de significació política, i per a la mateixa estructuració del poder polític. La identitat nacional es pot entendre com l'administració d'un vincle social per mitjà de la construcció d'un espai de simbòlic de referència, que se sobreposa, sense coincidir-hi necessàriament del tot, a una xarxa de relacions i de comunicacions socials establertes en un lloc.

Ja hem assenyalat que el terreny simbòlic és pràcticament inabastable. Hi ha nombroses formes de representació simbòlica. De fet, es pot dir que tota l'activitat humana és simbòlica en tant que construcció cultural (comprenent la religió, l'economia, etc.). De tota manera, cal no perdre de vista que un dels elements simbòlics més rellevants per a la definició d'un espai nacional i en els conflictes sobre aquesta definició és el discurs polític. El discurs, és a dir, la producció d'interpretacions sobre el món, és un dels recursos simbòlics més rellevants en la construcció d'aquest imaginari nacional.

És a través del discurs que es genera una interpretació dels conflictes simbòlics nacionals, en què es perfilen oposicions i jerarquies entre les diverses opcions nacionals. El poder de l'estat també s'expressa en la generació d'aquest discurs. Els recursos són recurrents: oposició entre modernitat i tradició, entre «nació» i «tribu», entre «nacionalisme cívic» i «nacionalisme ètnic», entre «llengües universals» i «llengües tancades», entre «particularisme» i «universalisme», etc. La força d'aquest discurs és difícilment contestable quan no es disposen dels recursos ni la legitimitat de l'estat. El discurs contrari a aquesta legitimitat és un discurs a contracorrent i alhora transformador, tal com explica Bourdieu.

Le discours régionaliste est un *discours performatif*, visant à imposer comme légitime une nouvelle définition des frontières et à faire connaître et reconnaître la *région* ainsi délimitée contre la définition dominante et méconnue comme telle, donc reconnue et légitime, qui l'ignore. (Bourdieu, 1991: 285).

D'altra banda, **aquest discurs transformador pot actuar com a factor de cohesió d'un col·lectiu social en el pla simbòlic, tant per referir un vincle emocional, com un vincle instrumental (basat en els interessos)**. Quan actuen ambdós factors alhora, el grup es cohesionava, es mobilitza, funciona i dura. I sembla que els grups així cohesionats assoleixen el màxim de potència i d'activitat o vida de grup quan un projecte d'adquisició/restauració de drets o de poder (i més encara quan davant hi ha un grup antagònic que el nega), un projecte d'elevació col·lectiva, va acompanyat d'una intensa *acció simbòlica*. Apareixen,

doncs, profetes, sants i patrons, banderes, himnes, emblemes, dies sagrats, rituals propis, mites, amb un futur expansiu i globalitzador.

La competència simbòlica que es produeix entre aquest discurs transformador o i el poder establert participa també de la construcció d'una *alteritat*, d'una *contraidentitat*. Val la pena aturar-se breument en el concepte d'*alteritat* a fi i efecte d'entendre que es tracta d'un procés cabdal a l'hora de construir i reconstruir tota identitat nacional. El fet d'ésser socialitzats sota uns mateixos paràmetres (costums, llengua, símbols, cosmovisions, etc.) ens permet tenir un món comú i «segur» que compartim amb la gent del nostre voltant. Ara bé, **aquest món comú, aquestes convencions i normatives socials que nosaltres donem per descomptat poden estar en perill en el moment en que arriba l'*altre*; el foraster que no les comparteix i que potencialment pot posar-les en dubte.** És arran de la descoberta d'aquest *altre* que construïm un «jo col·lectiu» (i finalment un «subjecte nacional») que defineix i aglutina tot el nostre etnopatrimoni i capital simbòlic (símbols, valors, creences, història comuna, etc.) tot diferenciant-se i marcant les distàncies amb l'etnopatrimoni i capital simbòlic dels *altres* i construint, així, l'oposició entre *nosaltres-ells*.

Ara bé, sovint aquesta *acció simbòlica* caracteritzada per alguns dels exemples que acabem d'exposar és vista amb certa dosis de sospita per un determinat àmbit de la intel·lectualitat. Com afirma Peter Burke, els orígens d'aquesta ambivalència envers el simbolisme el trobem en el moment en que les elits europees van marcar una clara distinció entre el que era «real» i «eficaç» per una banda; i el que era un mer símbol o ritual per l'altre:

This rise of literal mindedness was associated with the Protestant insistence on interpreting the Bible literally, with the development of a mechanistic view of nature by scientists, and with the move towards realism and positivism in philosophy. It had important political repercussions, since it undermined the authority of rulers who had relied on ritual and symbolism for legitimation, and in France it helped pave the way for revolution. As the French revolution proceeded, some ultra-rationalists argued that the new republic should not need symbols at all; that symbols were relics of a past age when the people had been kept in ignorance, and that a people with access to print and public discussion needed no icons. Most revolutionaries, accepted the use of symbols both as representations of public authority and as tools of propaganda. French revolutionaries could not do without symbolism, for now the legitimacy of the state rested not on the king but on the nation, and the nation is an abstraction which can only be imagined through symbolism. In the course of the revolution, therefore, quite elaborate systems of symbol and ritual were created to represent the nation. (Ewan Morris, 2004:3)

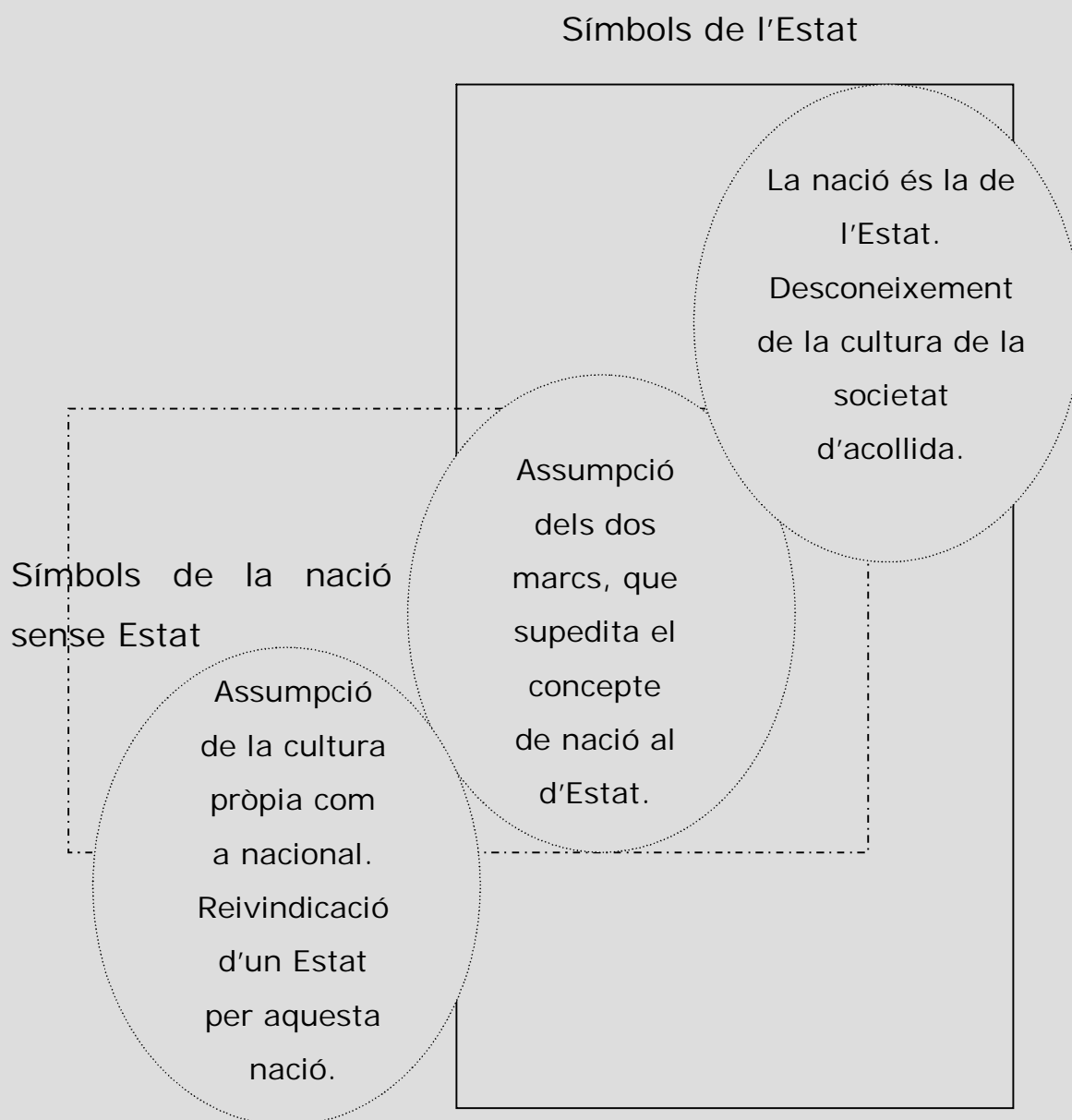
Tanmateix, aquest antisimbolisme acaba essent un discurs emmascarador de la realitat de construcció simbòlica que es dona en tot procés de construcció i afirmació d'una identitat nacional. El mateix Morris assenyala que amb **la democratització de les societats ve sovint acompanyada per una simplificació —mai desaparició— de l'aparell simbòlic de l'estat**. En comparació amb la càrrega simbòlica de les monarquies tradicionals, els símbols emprats pels models republicans són menys i més austers; però, evidentment, igual de potents i efectius. Els símbols oficials dels «nous estats» es despleguen a través d'una gran varietat de noves tradicions «nacionals»: un determinat llenguatge, formes de vestir, música, literatura, arquitectura, dansa, etc... tots aquests elements passen a esdevenir part de «l'estil de vida» d'una nació. Diferents aspectes del paisatge i la geografia del territori s'associen al “caràcter nacional” dels seus habitants; i la història esdevé una font de símbols i mites a través d'herois nacionals, antiquíssims documents que legitimen la nació i el seu dret a existir, etc.

Aquesta històrica devaluació envers allò simbòlic subestima la potència amb la que la gent entén el món a través dels símbols. La nacions i els estats són entitats que no es poden percebre o representar sense una forma simbòlica. Com hem dit, els grups de gent esdevenen nacions a través de la identificació amb símbols comuns. Els individus s'adonen de la seva pertinença a una nació en la mesura que s'adonen que comparteixen els mateixos símbols amb d'altres. Tanmateix, cal ser conscients que en molts aspectes la comunitat no ha de perquè ser uniforme. Hi ha una comunalitat de formes amb un significat que varia força en els seus membres; això, però, no subverteix la coherència. Així, malgrat es reconeixin diferències entre els membres d'una comunitat, se suposen tenir més element comuns que membres d'altres comunitats. Això succeeix perquè tot i que els significats que atorguen als símbols poden variar/diferir, ells *comparteixen els símbols*. L'apropiació del símbol és tan intensa que no fan cas dels diferents significats que cadascun d'ells atorguen als símbols: «Els símbols són efectius perquè són imprecisos» (Anthony Cohen, 1985). Transformen la realitat de la diferència en l'aparença de la similitud amb tanta eficàcia que la gent investeix la comunitat d'integritat ideològica.

Aquesta indefinició del símbol esdevé, doncs, una forma magistral de dominació simbòlica. Fent desaparèixer el concepte de símbol del discurs dominant (en el discurs, no en la pràctica de la nostra quotidianitat), desdibuixant-lo i fent-lo entrar en el marc de tot allò donat per descomptat el seu efecte és molt més potent.

Els conflictes simbòlics nacionals

En el nostre estudi sobre els joves i els símbols nacionals hem trobat tres perfils principals d'identificació nacional enmig d'un escenari de competència entre dos marcs nacionals, el català i l'espanyol.

1.4 Els símbols com a eines d'arrelament

Segons Simone Weil arrelar-se en un lloc, en un col·lectiu, és una necessitat de l'ànima humana. El concepte d'arrelament remet, doncs, a la idea que hom queda fixat (fa arrels) en un entorn social determinat. I és allí on es pot desenvolupar, créixer com a persona, i esdevenir en definitiva un membre actiu de la societat. **Arrelar-se és doncs, nodrir-se d'una cultura i d'una base cívica de referents, mitjançant els quals l'individu actua en el món.**

«Arrelar-se potser sigui la necessitat més important i ignorada de l'ànima humana... Un ésser humà té una arrel en virtut de la seva participació real, activa i natural en l'existència d'una col·lectivitat que conserva vius certs tresors del passat i certs pressentiments de futur». ²

Per Simone Weil el col·lectiu que acull l'individu és un fet necessari. En la modernitat, aquest col·lectiu es construeix a través de la representació nacional. En aquest sentit, per Weil, la nació és un fet irrefutable, però no pas absolut. És a dir, és un fet social que pateix transformacions i que els individus poden relativitzar amb la seva acció. Tanmateix, sabem, tal com hem anat explicant al llarg d'aquestes pàgines, que la nació no és només una suma d'individus. Sinó que constitueix un fet institucionalitzat. És a dir, una estructura que s'imposa a l'individu al mateix temps que li ofereix el marc per actuar en societat. Però aquesta institucionalització tampoc no és un absolut. Les nacions es constitueixen en Estats en l'època moderna. Però en la mesura que fan això imposant-se a altres *ethnos* i altres *demos* possibles, la institucionalització que comporta l'Estat sempre serà potencialment discutida.

Efectivament, els Estats exerceixen una gran pressió vers els individus que els conformen per tal de generar una identificació total i absoluta. Ja hem comentat com les institucions actuen enquadrant nacionalment els individus. Aquests, en la relació amb l'estat, són tractats com a "nacionals" i s'utilitzen els símbols que així ho referencien en totes les actuacions de l'Estat envers ells. Sigui l'expedició del DNI o del passaport, sigui el títol educatiu, el carnet de la seguretat social, el dret a votar, etc. L'estat pretén integrar, doncs,

² Citat a Otón, Josep, "Arrelament i nació: el projecte cívic de Simone Weil". VIA 5/2007. Revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol.

els individus nascuts en el seu territori, però integració es basa en la concepció d'una base ètnica, d'un *ethnos*, convertit políticament en un *demos*, que forma un tot comú.

L'*ethnos* i el *demos* que defineix l'Estat, però, no inclou pas tothom. Tal com explica Mohand Khellil, la legislació colonial francesa distingida al segle XX l'estatus dels "francesos" de l'estatus dels "indígenes".

Plus près de nous, la législation coloniale française a distingué entre nationalité et citoyenneté: le sénatus-consulte du 14 juillet 1865 est dans ce sens explicite lors qu'il dispose que: «l'indigène est français mais ne peut jouir de la citoyenneté française...» Des lois du 4 février 1919, du 17 février 1942, une ordonnance du 7 mars 1944, entre autres textes législatifs ou réglementaires, confirment cette distinction. L'autorité coloniale avait conçu alors deux régimes juridiques distincts pour faire relever les Français du droit commun (code civil) et les indigènes du droit local (code de l'indigénat), afin de tenir compte des exigences de la religion musulmane – et de la religion juive, jusqu'à la promulgation du décret Crémieux qui fit des juifs d'Algérie des Français à part entière. 19-20

Aquesta diferenciació ens indica com l'Estat delimita el que és possible assumir com a propi i el que és considerat diferent. En aquest cas, la religió, però també altres aspectes, marca una línia de diferenciació.

Ara bé, què succeeix quan «l'indígena» planteja un altre opció per a la institucionalització d'un *ethnos*, aquest diferent del que conforma la base de l'estat actual. És el cas de la relació entre Catalunya i Espanya. Un *ethnos* que planteja una altra possible resolució per a la construcció de la nació a partir d'una cultura, per a la constitució d'un *demos*. Catalunya es postula com a *demos*, que al seu torn pot acollir la diversitat d'orígens culturals. Però en el cas espanyol, l'Estat no admet diversos *demos*, en tot cas no els reconeix institucionalment.

L'expressió d'aquest conflicte també es podueix en la gestió dels símbols. O més ben dit, és en els símbols on es manifesta aquest conflicte. En els usos del concepte de «nacional», en els usos de les banderes, en la significació dels espais, les commemoracions, etc. En tots aquests àmbits, Catalunya es representa a si mateixa com una nació. Però aquest fet no és pas assumit per l'Estat espanyol. Així doncs, Catalunya respon als fets plantejant un conflicte envers l'Estat, i alhora plantejant uns marcs propis d'arrelament vers els individus que formen part d'aquests marcs.

La segona pregunta que hem de formular és **què succeeix quan aquesta nació sense Estat ha d'integrar *alteritats*, quan ha d'integrar persones que tenen els seus orígens en altres *ethnos***. En aquests casos, l'arrelament no és un fet donat per descomptat, o un

fet *natural* a causa d'haver nascut en un determinat entorn social, sinó que cal que s'activin determinades estructures i relacions per tal d'acollir la persona. Des de la nostra perspectiva, una nació sense estat planteja algunes característiques que beneficien l'arrelament, entès com un compromís cívic, enfront d'altres contextos en què la nació no és discutida.

Efectivament, els referents comuns en el cas català representen un intent de construir un marc institucional *indiscutible*, com en totes les nacions, d'un marc simbòlic *banal*, que diria Michael Billig. Tanmateix, això no és possible, perquè els símbols de la nació no són els dominants en aquest cas. L'Estat pertany a una altra cultura, que és la que s'imposa com a *natural* en tots els àmbits de la societat.

Aquesta situació de marcs duals, fins i tot de conflicte, fa que el procés d'arrelament esdevingui un procés complex, amb diversos resultats. De fet, ha d'acabar provocant una certa dualització en les formes d'arrelament dels individus. Alguns se sentiran partíceps del marc espanyols, d'altres del marc català. La diferència rau en el fet que **l'arrelament al marc nacional català requereix un compromís personal, més enllà del món donat per descomptat. I té com a base no pas unes institucions potents i dominants, sinó un compromís entre individus o xarxes socials.** Per tant, un compromís que està vinculat més directament al reconeixement transversal d'uns referents comuns, un compromís més pròxim a l'*ethnos* que al *demos*. Això cal que ho expliquem.

Certament, s'ha dit moltes vegades que el catalanisme és un nacionalisme cívic. No és el moment ara de discutir, com convindria, aquest concepte. Però sí que cal apuntar el fet que quan es parla de «nacionalisme cívic» de fet s'està indicant que el catalanisme ofereix un plantejament obert, no essencialista, del seu *demos*. En realitat, però, el que succeeix és que l'*ethnos* català ha estat capaç d'incorporar moltes persones que provenien d'altres cultures. En aquest sentit, la integració lingüística ha estat històricament determinant per conformar una assimilació cultural de gran embergadura, si comptem el nombre de persones que l'han passat.

Hi ha molts tòpics que pesen sobre l'anàlisi de la relació entre immigració i construcció nacional. I per tant, molts prejudicis. Així, a l'ombra del model francès i dels seus defectes, el concepte d'assimilació ha sofert un combat ferotge, fins a ser del tot bandejat en els estudis sobre immigració. Avui és gairebé impossible que a Catalunya algú utilitzi aquesta paraula, perquè està maleïda. Però més enllà del model francès, el concepte d'assimilació

descriu un fet, a saber, que certes persones assimilen la cultura del país d'acollida, s'hi identifiquen, i són adoptades com a pertanyents al col·lectiu que la conforma. Així, hom pot dir que és «català o catalana d'adopció».³

Podem dir que el concepte d'integració també ha sofert l'extensió de la crítica a qualsevol concepte que remeti a la idea d'un procés unilateral d'adaptació envers la cultura d'acollida. És a dir, la visibilització progressiva de les cultures d'origen dels immigrants ha posat en evidència que la incorporació a un nou marc cultural no implica en cap cas fer taula rasa dels referents d'origen. I fins i tot que la integració és possible en termes socials malgrat que no existeixi en termes culturals. Aquest és el model, de fet, del multiculturalisme o del *melting pot*. Un conjunt divers culturalment, però homogeni quant a drets i deures. De fet, molts indicadors apunten a la no realització pràctica d'aquest model, malgrat la intenció d'algunes societats d'adoptar-lo, com ara la Gran Bretanya. Tanmateix, el concepte d'integració pot ser concebut com a descriptor d'un doble moviment, d'una adaptació mútua entre la societat d'acollida i les persones immigrades. Nosaltres utilitzarem el concepte d'integració en aquest sentit dialèctic i obert.

Finalment, en els anys noranta es va adoptar el concepte d'acomodació per descriure els processos de trobada entre el multiculturalisme que resulta dels estats compostos (un Estat, diverses nacions) i el multiculturalisme que resulta de la immigració. El concepte d'acomodació s'utilitza, doncs, per referir-se a la possibilitat d'establir contextos de convivència de diverses cultures en un mateix espai. Implícitament, recull la possibilitat d'una integració dels immigrants en termes col·lectius, és a dir, la cultura col·lectivament assumida d'un conjunt d'immigrants s'acomoden a la societat d'acollida. Acomodar-se vol dir, doncs, trobar un lloc a la societat sense renunciar en cap sentit a la cultura d'origen ni a les aspiracions individuals. Aquesta concepció assumeix radicalment la diversitat cultural, però no la possibilitat d'un arrelament cultural per part dels immigrants. Per tant, negligeix el fet que la cultura del país d'acollida, i més si aquesta és percebuda com a *nacional*, com a base d'un *demos*, necessàriament s'ofereix als nousvinguts. És a dir, permet la

³ És aquest el cas, sens dubte, de l'escriptora Najat El Hachmi. El primer llibre que publicà es titula precisament *Jo també sóc catalana* (Columna, 2004).

incorporació com a *naturals* de persones d'orígens diversos, i per tant, de nous components no nascuts en el seu si.

Per això ens sembla que el concepte d'arrelament que utilitza Simone Weil té un virtut afegida respecte dels altres. **Mentre que el concepte d'assimilació (i fins i tot el d'integració) ha estat vinculat a la idea d'una acció forçada per les institucions i d'un rebuig a la cultura d'origen de les persones immigrades, el concepte d'arrelament remet al procés pel qual una persona adquireix un lloc dins del col·lectiu; remet a la idea que el col·lectiu acull un nou membre.**

Per nosaltres, aquest és un matís molt important. Ja que no ens interessa només entendre el procés individual pel qual una persona vinguda de fora adquireix els referents de la cultura catalana com a propis, sinó també com les institucions del país i les xarxes relacionals actuen per permetre aquest arrelament. D'altra banda, per descriure els processos d'incorporació lingüística i cultural de nous membres, no ens serveix el concepte d'acomodació, perquè negligeix precisament aquest factor cultural. No és que neguem que hi poden haver casos en què hom s'acomodi a una societat sense penetrar gens en la seva cultura de base, ans al contrari. Sinó que volem apuntar precisament al fet que en molts casos, hi ha una incorporació dels immigrants a l'*ethnos*, al col·lectiu que comparteix una cultura.

Així doncs, el nostre objecte d'estudi és el procés d'integració (no volem renunciar a aquest concepte) que obre la possibilitat a l'arrelament, entès des d'aquesta perspectiva cultural. Simone Weil diu que un individu es pot arrelar a diversos ambientals naturals, dels quals la cultura només n'és un.

«L'ànima humana necessita, per sobre de tot, estar arrelada en diversos ambients naturals i comunicar-se amb l'univers a través d'ells. La pàtria, els ambients definits per la llengua, per la cultura, per un passat històric comú, la professió, la localitat, són exemples d'ambients naturals».²

Sense negar això, en aquest estudi nosaltres utilitzem el concepte d'arrelament com a sinònim de procés que vincula culturalment un individu amb el col·lectiu nacional, per tant de l'arrelament cultural. Així, a més de la professió, de la localitat, del veïnat, de la xarxa de companys de procés migratori, la relació amb el grup d'iguals, ens interessa analitzar el fet cultural en el marc d'aquest procés. Tant des del punt de vista de l'arrelament a la cultura de la societat d'acollida com l'arrelament a la cultura d'origen o dels pares.

Dèiem que a diferència de les nacions-Estat, l'arrelament en les nacions sense Estat

implica necessàriament un compromís conscient. Almenys en el cas català, podem dir que hom no arrela només en un col·lectiu que té uns costums i uns referents culturals donats per descomptat. Sinó que el procés d'arrelament comporta assumir la consciència que aquests costums i aquests referents culturals es troben en conflicte, oposició o reivindicació respecte de la cultura estatal dominant. Per això fèiem referència al concepte de compromís. Esdevenir català és un acte compromès, tal com mostra amb precisió a través d'algunes biografies Gabriel Pernaú a *El somni català* (1995). Perquè en la mateixa societat d'acollida, hom pot *escollir* no ser català, sinó esdevenir només espanyol. Encara més, si hom prové de la cultura castellana, hom pot haver escollit simplement no canviar de cultura.

Certament, per a molts catalans no hi ha una tria conscient, sinó una posició ambivalent entre les dues identitats, supeditant la cultura local a un marc espanyol general. Però pot ser així en el cas dels nous immigrants? Hem de tenir en compte, d'una banda, els contextos on arrelen els nouvinguts (ambients catalanoparlants o castellanoparlants), però també el context sociopolític del país d'acollida, així com els prejudicis i les expectatives que es tenen prèviament al procés migratori sobre aquest país. I en tot cas, caldrà veure com els canvis en la societat d'acollida afecten els processos d'arrelament. A més a més, en el cas dels joves adolescents aquest procés d'arrelament té uns condicionats particulars que abordem en el capítol següent.

El concepte d'arrelament

L'expressió de la identitat col·lectiva, abans que una institucionalització política, requereix unes formes simbòliques socialment compartides, que donin raó d'una sèrie de pautes compartides.

L'arrelament, fer arrels, és l'expressió d'una manera de sentir-se identificat amb un lloc, que interioritza i naturalitza una relació amb aquest lloc i la gent que també hi pertany. És una identificació que tot i ser una opció lliure és sentida com a inevitable.

«Arrelar-se potser sigui la necessitat més important i ignorada de l'ànima humana... Un ésser humà té una arrel en virtut de la seva participació real, activa i natural en l'existència d'una col·lectivitat que conserva vius certs tresors del passat i certs pressentiments de futur». Simone Weil (1996).

Mentre que el concepte d'assimilació (i fins i tot el d'integració) ha estat vinculat a la idea d'una acció forçada per les institucions i d'un rebuig a la cultura d'origen de les persones immigrades, el concepte d'arrelament remet al procés pel qual una persona adquireix un lloc dins del col·lectiu; remet a la idea que el col·lectiu acull un nou membre.

2. El marc de les geografies adolescents

2.1 Ser jove avui

Establir els límits sobre què considerem joventut i què no, esdevé una tasca difícil ja que la joventut no deixa de ser una construcció social i cultural, una etapa o període que forma part d'un cicle vital comprès de forma lineal. La categoria de joventut, segons Feixa (1993), emergeix a les societats urbano-industrials contemporànies i s'ha acabat situant des d'una autonomia intergeneracional com una categoria interclassista i autònoma. Però joves n'hi ha de moltes menes i ser jove no significa el mateix a tot arreu. Així, què podríem dir que defineix els i les joves actualment? L'edat? O el pas per diferents rituals i institucions que estructurin el pas del temps?

Si tenim present que vivim en un context de canvis constants i que molts d'aquells elements que anteriorment marcaven clarament un procés evolutiu s'han vist qüestionats o modificats, encara se'ns fa més difícil situar la joventut. Segons Rodríguez (2002: 34-35⁴), una definició de jove la podríem trobar en les condicions socials en les que aquest viu. Per l'autor, ser jove⁵ es podria definir per no estar plenament inserit en la dinàmica d'un sistema. Així per jove entén “*tot aquell que no està inserit en el procés productiu de forma estable i remunerada, que no té domicili propi, que no ha establert relacions intersexuals que possibilitin la seva reproducció i que no participa de forma activa dels processos de comunicació de la societat en la que viu, la seva localització concreta és extraordinàriament complicada*”. Però tenint present la definició de Feixa (1993), a banda de contemplar les condicions socials alhora de definir la joventut, també hem de tenir present les imatges culturals, el “*complex d'atributs ideològics i valors assignats en cada moment als i les joves així com l'univers simbòlic que configura el seu món expressat en objectes materials (moda, consum) i immaterials (argot, música)*”.

La joventut és considerada, cada cop més, com una disposició envers la vida. Hom podria considerar jove la persona que encara no viu emancipada ni té persones dependents al seu càrrec, i que encara té una edat en que això no és considerat anòmal.

⁴ Citant a Luis Garrido “*La juvenilización Urbana*”. Ministerio de Cultura

⁵ Tot i que l'autor utilitza joventut i adolescència com a sinònims.

De fet, fa tres o quatre dècades, aquesta encara era la consideració majoritària. No obstant això, progressivament l'edat de frontera es va anar desdibuixant, a la vegada que es constituïa un espai vivencial de gran intensitat i de gaudi exclusiu o preferent per part dels joves: la nit.

La joventut comença, doncs, a esdevenir un *estil de vida* caracteritzat per l'hedonisme i el presentisme. En la majoria dels casos aquest rol juvenil es combinava amb un espai d'obligacions i de responsabilitats més propis de la joventut entesa com a transició, si bé cada vegada més el rol juvenil va esdevenint identitat juvenil, i les vivències pròpies dels consums culturals i del gaudi del oci van ocupant el centre de l'univers simbòlic de la gent jove. Diferents elements estructurals dels darrers anys han afavorit que aquest procés de desplaçament s'hagi reforçat. Molts joves tenen dificultats per viure emancipats i tenir un projecte familiar de manera que el "ser jove" s'enquista fins una edat molt avançada, a la vegada que s'incrementa la centralitat de les vivències juvenils com a estil de vida de referència. **Cada vegada més la joventut esdevé un mite que conjuga els principis de la bona vida (hedonisme), del que podríem anomenar "cultura del *carpe diem*" (intensitat i despreocupació) i de "l'estar *in*".** Per tant, la joventut esdevé una manera d'estar en el món, una manera que fins i tot pot conjugar-se amb les responsabilitats pròpies del rol adult.

Val a dir que aquest "ser jove" s'ha acabat convertint en un bé de consum, en una actitud per vendre el que trobem molt present en el món publicitari. Però si tenim present quins joves són els que apareixen en els mitjans, veiem com la diversitat i multiplicitat de veus, actituds i formes de viure la joventut queda reduïda a una certa condició o classe social. Tot i que els joves són el grup d'edat més representat, els espais amb els que aquests compten són força limitats. Així, quelcom que podria semblar una contradicció s'aclareix si tenim present el paper que desenvolupen els joves en la decisió de com volen ser representats. D'aquesta manera, ens trobem amb una important paradoxa, ja que els joves esdevenen representats en diversos mitjans però mancats d'espais per a representar-se més enllà dels límits que configuren el seu espai social. Els joves, doncs, es fan presents en la mesura que la societat els ofereix espais molt determinats per fer-s'hi presents:

La joventut parla perquè la societat posa al seu abast altres tipus de mitjans: els mitjans de comunicació de masses –que, com el mercat de consum, tenen en els joves uns dels seus millors clients– ofereixen als joves la possibilitat d'expressar-se i adquirir un paper diferenciat davant dels adults –mitjançant la cultura juvenil– però també entre ells mateixos –mitjançant els subgrups

d'aquesta cultura juvenil. (Martínez i Pérez; 1997:80).

Sembla que la manca d'espais de decisió i participació més enllà del propi nucli o grup d'iguals així com de recursos per a gestionar i conduir el propi temps i els propis interessos sigui una de les característiques que defineixi la joventut actualment. Tot i així segons Willis, els joves esdevenen plenament actius i creatius. Per Willis (1998) cal un reconeixement de les accions dels propis joves. Segons l'autor els i les joves utilitzen la creativitat en la seva definició constant de qui són i en la construcció dels seus significats culturals que són redefinits constantment. Per Willis hauríem de veure els joves com els artistes de les seves pròpies vides.

2.2 Les geografies adolescents

Hem d'entendre les geografies adolescents com a conjunt de realitats i processos articulats en diversos subespais, en diferents territoris. L'oci i el mercat, l'escola, el carrer, les activitats en què es participa... Tot plegat són contextos sotmesos a unes regles de joc, a unes coordenades preestablertes que identifiquen dilemes, posicions, contradiccions, majories i minories, distàncies i proximitats. Les geografies adolescents esdevenen "sistemes de significació". És a dir, els discursos, hàbits, pràctiques, gustos, rituals s'entenen en base a uns marcs de rellevància que orienten l'acció i l'experiència.

En aquest sentit, **considerem l'escola, la família i el lleure tres espais socials centrals en el procés de l'edificació de la identitat juvenil**. Aquests territoris serveixen com a entorns organitzadors, espais de socialització, clau del conjunt d'experiències que constitueixen les geografies adolescents. Cal tenir present que cada territori de l'adolescència disposa d'unes lògiques internes de funcionament relativament autònomes. En cadascun d'aquests territoris s'hi defineixen una sèrie de signes d'identificació, constantment resignificats, generadors de sentiments i percepcions de distància i proximitat entre els joves.

Escola

Malgrat que la institució escolar esdevé un espai social farcit de normes i jerarquies que en bona mesura estructurin l'acció dels joves, no podem obviar que els territoris escolars constitueixen un espai privilegiat en tant que els joves adolescents acaben per apropiarse'n. No hi ha dubte, que per entendre les múltiples formes d'apropiació cal tenir present tant les posicions socials ocupades pels joves com les disposicions individuals i col·lectives. És a dir, el posicionament dins les geografies escolars no es poden copsar sense tenir present l'estructura social (i els efectes de les desigualtats per raó de classe, gènere, ètnia, edat...), la regulació de la condició juvenil, les normatives pròpiament escolars, l'autoritat docent, etc.

La nostra aproximació a l'espai escolar planteja dues perspectives d'anàlisi. Per una banda, l'anàlisi de **l'escola com a espai normatiu**, on hi trobem les seves disciplines i les renúncies que aquestes comporten. Per altra banda, **l'escola com a espai d'expressió** on

la presència de la cultura juvenil és cabdal i on les xarxes relacionals articulen bona part dels posicionaments (Bonal *et al*, 2003).

▪ *Escola com a espai normatiu*

Com hem assenyalat la institució escolar esdevé un espai social carregat de normes, a la vegada que s'encarrega de transmetre uns coneixements, habilitats i valors igualment disciplinadors. És a dir, els sistemes educatius, com assenjala Bernstein (1989), mantenen un paper disciplinador de les estructures d'experiència i identitat dels seus alumnes.

Com molt bé assenjala Miquel Àngel Alegre, aquest procés disciplinador no és total, sinó que es donen multiplicitat de fissures en aquests objectius i metodologies disciplinadores: "La gran majoria dels alumnes són, d'una manera o altra, conscients que s'escolaritzen en un territori carregat de regles i normes més o menys explícites, i llegeixen la seva presència obligatòria a l'escola en termes de les *renúncies* que comporta. Bona part de les *desafeccions escolars* que han centrat en els darrers temps el debat tan acadèmic com polític s'expliquen justament com a reacció a uns marcs normatius i disciplinadors que no encaixen bé en les estructures de sentit i sentiment de molts alumnes. En no poques ocasions, aquestes actituds solen anar associades a presències de *resistència* a l'escola." (Alegre, 2004:19).

• *Escola com a espai d'expressió*

L'escola és, a la vegada, un espai de sociabilitat. Cal no oblidar que s'hi articulen penetracions de cultura juvenil. És un espai on tenen un paper cabdal les relacions, les amistats, les enemistats, sentiments, emocions, racionalitats, etc. Ens trobem davant del que Bernstein anomena "ordre expressiu". Tots els adolescents, a l'escola, estructuraven i signifiquen de manera dinàmica i constant xarxes i espais de socialització transcendents des del punt de vista de la construcció de la seva identitat.

El lleure

Els joves es fan presents en l'ordre social en definir uns estils que assumeixen com a propis. **Els espais i temps d'oci són els escenaris més referenciats com a camps**

privilegiats d'experimentació i d'articulació de les cultures adolescents: “la cultura juvenil, al cultura de l'oci, no és una inversió (com ho seria l'educació formal) sinó un consum que proporciona gratificacions i coneixements immediats, i per això és el territori més adient per portar a terme aquelles ‘estratègies d'identificació i diferenciació’ que intentaran convertir l'accidentalitat del procés juvenil en quelcom de substancial” (Martínez i Pérez,1998:86).

Ara bé, no podem perdre de vista les geografies de l'oci com a espais socialment estructurats. Aquestes geografies plantegen una doble realitat, són estructurades i estructurants, aquest fet posiciona l'espai social del lleure com un espai primordial en el procés de socialització dels joves.

- *Oci com a espai d'expressió*

Aquesta doble realitat de l'espai del lleure permet aproximar-nos, com en el cas de l'escola, plantejant aquest espai en termes d'espai d'expressió i espai de normativitats. L'espai del lleure és, se'ns dubte, un espai d'imaginació i creació cultural. Els joves no es constitueixen com a simples receptacles dels estàndard estilístics, sinó que participen activament en la resignificació dels objectes estilístics. L'oci esdevé un espai que proporciona als joves marges de creació i expressió culturals i creació identitària.

Paul Willis analitza les formes de creació i treball simbòlic dels i les joves en els seus consums culturals més quotidians. La noció de “*cultura corrent*” (com la d’“*estètica arrelada*”) retroba justament la transcendència de l'expressivitat cultural que els joves recreen en humanitzar i dotar de sentit els seus espais socials i pràctiques més habituals; i les matèries primeres per al “bricolatge” són: el llenguatge, la producció i l'audició musical, la moda, l'estetització corporal, l'ús actiu i descodificador de la narrativitat audiovisual, la decoració de la pròpia habitació, els rituals de les parelles, la sociabilitat amb els amics i les amigues, les rutes de l'oci, els esports, fins i tot determinades manifestacions delictives o violentes, etc. Tot plegat elements que, si bé no responen als criteris del gaudi artístic de l’“alta cultura” (“la veritat és que les arts convencionals tenen un paper petitíssim en la vida dels joves”), remetent a la “significació personal [...] que fa possible el contacte espurnejant entre la forma simbòlica i la condició humana” (Willis, 1998: 45).

Des d'aquesta perspectiva, hauríem d'entendre que els recursos proveïts per les indústries

culturals són modelats creativament pels joves. Una modelació sempre en moviment, oscil·lant, subjecte a processos de metamorfosi de les seves imatges culturals i formes d'expressió.

- *Oci com a espai normatiu*

No podem perdre de vista, però, les relacions existent entre determinats consums culturals i la posició ocupada a l'estructura social i cadascun dels espais socials considerats. La posició ocupada a l'estructura social i a les geografies dels espais esdevé, com assenyala Bonal *et al*, esdevé un dels eixos principals per entendre les lògiques establertes en les apropiacions establertes en l'espai del lleure: *“No podem obviar els efectes de l'estructura social i dels seus principals eixos de desigualtat. En d'altres paraules, no pot entendre's l'oci com l'espai comú en què tots els joves troben el seu present en llibertat i en tant que col·lectivitat homogènia i internament indiferenciada. (...) Entenem que l'accés a determinades dinàmiques ocioses, com el procés seguit per a la seva significació en el context de la creació d'un estil, depenen en bona mesura de la posició en l'estructura social dels individus. No practiquen les mateixes activitats d'oci un jove de classe mitjana i d'ascendència catalana que un noi de família obrera castellanoparlant, ni tampoc aquest darrer que un noi d'origen immigrant amb pocs anys de residència al país i amb la situació legal no regularitzada; ni l'oci d'aquests individus s'assembla a les noies marroquines pertanyents a famílies procedents del camp i amb una religiositat molt tancada, etc. I en el cas que coincidissin en la pràctica d'aquestes activitats el sentit mútuament atorgat a la seva realització difícilment podria equiparar-se.”* (Bonal *et al*, 2003: 25-26). Des d'aquesta perspectiva, l'oci no és un espai comú, més aviat es tracta d'una *realitat enclassada, sexuada i etnificada*.

En segon lloc, no podem perdre de vista els contextos particulars en que es desenvolupen les “dedicacions ocioses”. Hi ha normativitats que regeixen internament l'estructuració del mateix espai del lleure. Aquestes normativitats, majoritàriament implícites, incideixen en els sentits i representacions que els joves comparteixen sobre les pràctiques realitzades a l'espai. La variabilitat d'aquests contextos pot ser copsada prenent en consideració diferents eixos al voltant dels quals s'articulen diferents tipus d'oci:

- Oci a casa / oci fora den casa.
- Oci regulat / oci informal.
- Oci amb presència d'adults / oci sense presència d'adults.
- Oci lícit / Oci il·lícit.
- Estructuració i morfologia de les xarxes socials dedicades al consum d'oci.

Família

En aquest punt no passarem comptes de les transformacions morfològiques i de les assumpcions de responsabilitats socialitzadores que ha sofert la institució familiar en les darreres dècades. Ara bé, de cap de les maneres pretenem obviar la transcendència d'aquests canvis: la nuclearització progressiva dels sistemes familiars, la seva estructuració en tant que unitats de consum, les transformacions derivades de la incorporació de la dona al mercat de treball, el procés general d'exteriorització de bona part dels serveis abans oferts en el si de les famílies o els tan comentats processos de "desestructuració familiar". Tots aquests fenòmens són enormement rellevants a l'hora d'entendre acuradament tant les actuals funcions socialitzadores de la família, com els seus efectes sobre els estils com els joves es fan presents tant en el mateix espai familiar com en la resta de territoris adolescents (escola i lleure).

Com en els anteriors camps, plantejarem les geografies familiars des d'una doble vessant. Per una banda, procurarem copsar les seves complexitats normatives mitjançant la presentació, d'altra banda molt sintètica, de diferents models d'encarar les normatitzacions. Per una altra banda, explicitem les formes com els joves incorporen aquests marcs normatius familiars.

- *Família com a espai normatiu*

És evident que l'origen social de les famílies condiciona determinades formes de gestionar els rols familiars i els estils de comunicació. Bernstein ha sistematitzat aquest fet a l'entorn de la qüestió de l'adquisició i ús dels diferents codis socioingüístics. En aquest sentit, Bernstein destaca com les *famílies posicionals* (basades en la divisió jeràrquica i estatutària) de classe obrera acostumen a canalitzar la seva comunicació per mitjà d'un

sistema de codis “restringit”, poc obert al raonament abstracte i a l'intercanvi racional. D'altra banda, les que Bernstein denomina famílies de classe mitjana *basades en la persona* i caracteritzades per la disposició d'un elevat *capital cultural*, interaccionen fent ús del codi “elaborat o del llenguatge formal”, caracteritzat pel pes de l'intercanvi racional i abstracte.

Des d'aquesta perspectiva, Kellerhals i Montandon (1991) parlen de tres “estils de socialització” familiar establerts en base a la qualitat dels sistemes de control i negociació que es produeixen en el si de les famílies. L'*estil contractualista*, on es produeix un control indirecte i motivacional sobre els fills, als quals se'ls dóna àmbits d'autonomia. L'*estil estatutari*, on s'observa la presència de mètodes pedagògics i disciplinaris orientats a un control més explícit, i en la diferenciació jeràrquica dels rols familiars segons l'edat i el gènere. En darrer lloc, l'*estil maternalista*, on s'hi dóna una alta proximitat afectiva i un intercanvi d'intimitats entre pares (i sobretot mares) i fills, i, no obstant, més basats en el control (sovint sobreprotector) que en l'estímul motivacional. El primer estil seria predominant entre les famílies de classe obrera, el segon entre les d'elevada extracció social, mentre que el tercer, més transversal, es trobaria en totes les capes socials.

- *Família com a espai normalitzador (entre la interiorització i la coacció)*

Com hem explicat anteriorment, cal tenir present les formes com els joves acaben per incorporar els diversos marcs normatius familiars. Com molt bé assenyala Miquel Àngel Alegre, quan hi ha un elevat nivell d'interiorització d'aquests marcs no hi ha problemes de concordança o no concordança amb els marcs normatius que fixen els límits: “Quan el nivell d'interiorització normativa és elevat, els fills deixen de fer-se presents en l'espai familiar en termes d'acoplament o desacoplament d'uns sistemes de regles estructuradors de límits externs a l'acció i a l'opinió. Si bé és cert, que tots els joves mantenen algun grau de reflexivitat que exterioritza la presència de les pautes normatives familiars i alhora provoca que en relació a alguns àmbits de normativitat (dedicació a l'estudi, control de les companyies, dels horaris, dels consums, de les obligacions domèstiques, etc.) jutgin aquestes pautes com a quelcom imposat, també és cert que existeixen graus molt diversos quant a la intensitat i extensió d'aquesta exteriorització.” (Alegre, 2004: 29).

En molts casos, doncs, es dóna el que es coneix com a *normalització de les regles* (Bonal *et alt.*, 2003). L'acceptació i interiorització d'un corpus normatiu que es dóna per

descomptat. Aquestes formes relacionals familiars sovint van acompanyades d'un seguiment distanciat per part dels pares d'allò que fan els fills. No obstant això, aquest fet no elimina la presència de moments de conflicte: "Això no implica que necessàriament hagin de ser del tot absents puntuals episodis d'oposició a determinades regles imposades pels pares (en relació a horaris, a la compra de la moto, a les notes trimestrals...), sí predominen un tipus de relacions basades en la confiança mútua i la manca de conflicte obert. Quan apareixen discrepàncies no costa, en aquestes circumstàncies, negociar i arribar a acords de consens." (Alegre, 2004:29-30).

En un altre ordre de les coses, quan el nivell d'interiorització és baix, les normes familiars es sotmeten a una crítica, i per tant boicot, més sistemàtica. Tampoc voldríem plantejar aquest fet com una declaració de guerra en el si del nucli familiar. Com molt bé assenyala Miquel Àngel Alegre: "Això tampoc implica necessàriament l'existència de ruptures generacionals entre pares i fills. A la pràctica molts joves avaluen bona part de la normativa familiar com a quelcom imposat i que, malgrat tot, cal obeir; i quan no és obeïda o no vol ser obeïda, aleshores cal cercar estratègies bé d'ocultació (un cop desobeïda la norma), bé de persuasió (per tal de canviar les prohibicions familiars). Que en aquestes circumstàncies apareguin desavinences de més o menys intensitat dependrà tant de com els joves desenvolupin aquestes estratègies com de l'habilitat dels pares per respondre en conseqüència." (Alegre, 2003:30).

Davant tot això, podem concloure que **les geografies adolescents són aquells territoris bàsics, dotats d'unes lògiques internes pròpies, estructuradors de les experiències i significats propis de la vida quotidiana dels adolescents**. Dins cada territori d'aquestes geografies s'hi donen, doncs, una sèrie de components que estructuren les dinàmiques de socialització i sociabilitat adolescents.

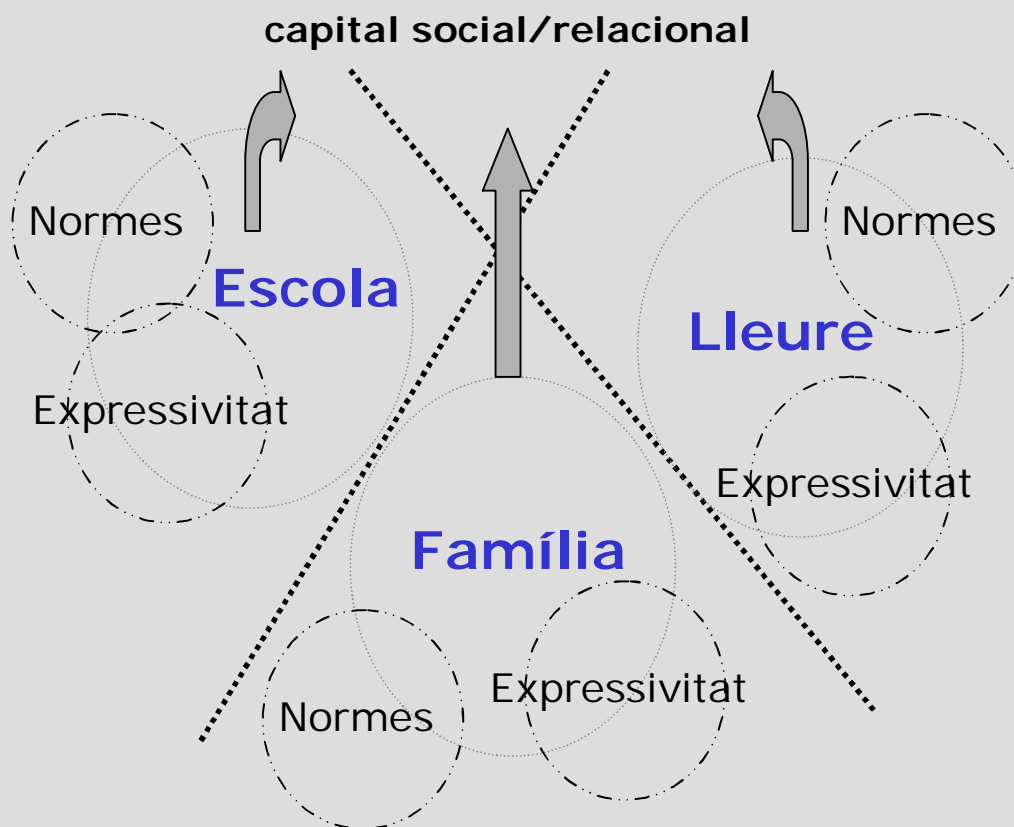
Cal tenir present que els joves creen microjerarquies i capitalitzen determinats valors diferents dels de les jerarquies i capitals del món adult. **Partint de cadascun dels territoris s'articulen un seguit de capitals socials adolescents que permeten situar-se en el si del camp juvenil**. Els elements que permeten situar-se dins el camp juvenil, a banda de factors de base com ara el carisma, la simpatia, l'atractiu..., sovint prenen forma a partir de la utilització d'articles de consum. Ara bé, no podem oblidar la importància d'altres capitals com ara els "capitals d'origen escolar" (èxit acadèmic, expectatives educatives, responsabilitats derivades de l'estudi, etc.) o els "capital d'origen familiar"

(relacions amb els pares, responsabilitats domèstiques, normatives familiars, etc.). Aquests altres capitals també generen distanciament i aproximacions a les topografies relacionals i culturals de les geografies adolescents. En bona mesura, constatem l'existència d'una multiplicitat de factors que conflueixen en la conformació d'aquests *capitals adolescents* o jerarquies que s'estableixen en el camp juvenil. En aquest sentit, l'afirmació de Miquel Àngel Alegre emmarca molt acuradament l'existència d'aquesta multiplicitat de factors:

El valor i el significat específics dels capitals adolescents en joc –i, per tant, de les microjerarquies que estableixen– depenen de quin sigui el camp geogràfic concret que s'estudiï, de quina sigui la confluència entre les coordenades, homologies i marcadors simbòlics de les seves topografies culturals, d'una banda, i les morfologies de les xarxes socials de les seves topografies relacionals, de l'altra; i sempre en el marc de la influència exercida tant per l'estructura social general com per les lògiques internes dels territoris propis de les geografies adolescents (escola, família i oci). (Alegre, 2004: 72)

Les geografies adolescents

Les geografies adolescents són aquells territoris bàsics, dotats d'unes lògiques internes pròpies, estructuradors de les experiències i significats propis de la vida quotidiana dels adolescents. Dins cada territori d'aquestes geografies s'hi donen, doncs, una sèrie de components que estructurèn les dinàmiques de socialització i sociabilitat adolescents.

2.3 Els joves d'origen immigrant en el si de les geografies

2.3.1 Algunes consideracions al voltant del concepte “d'integració” pel que fa als joves

És evident que en les nostres societats líquides **no hi ha un únic model on integrar-se**. En una societat tan heterogènia, amb una diversitat econòmica, lingüística, de composició social, cultural, etc. no hi ha un únic model on emmirallar-se o emular. Manuel Delgado fa referència a aquesta dificultat dels immigrants per saber on s'han d'integrar: “Ara bé, quan l'immigrant arriba al seu destí, és una cultura de debò allò que rep? **Es pot parlar de les societats urbanes industrials com un espai cultural cohesionat, escenari d'alguna cosa similar a una cultura vernacle?** No deu ser, més aviat, un garbuix d'estils de fer i de dir allò a què l'immigrant ha d'emmotllar-se? En efecte, costaria molt rebatre l'evidència que, culturalment, una ciutat només pot ser reconeguda en tant que és un amuntegament de llegats, testimonis, trànsits..., una mena de delta al qual l'immigrant s'adapta mitjançant una nova aportació sedimentària. Els immigrants, en contra del que sovint sentim dir, no *s'han d'integrar* ni a la societat ni a la cultura urbanes, senzillament perquè *les integren*. La noció d'*immigrant* es revela llavors com a útil per operar una discriminació semàntica, que, aplicada exclusivament als sectors subalterns de la societat, serviria per dividir-los en dos grans grups, que mantindrien entre si unes relacions d'oposició i de complementarietat: d'un costat l'anomenat *immigrant*, de l'altre l'autodenominat *autòcton*, que no seria altra cosa en realitat que un immigrant més veterà” (Delgado, 1998:38).

La perspectiva d'integració, entesa com un procés unidireccional, contradueix el dinamisme i la flexibilitat de les cultures i les societats. La nostra societat és, se'ns dubte, una realitat dinàmica, i la presència de població d'altres orígens és un element més d'aquest canvi i dinamisme que cal que anem integrant a la nova realitat. Aquest model d'integració plantejat implica que tots nosaltres, en tant que tots integrants d'aquest magma social, ens hem d'emmotllar a les noves realitats que constantment es conformen: “No són els immigrants, o els seus fills, els que s'han d'integrar a un model ideal, sinó que tothom s'ha d'integrar a la nova realitat social que anem construint de forma dinàmica. Insistim, també, en el fet que la integració dels col·lectius d'origen estranger i les minories s'ha de fer en un pla d'igualtat, prioritant el respecte vers les diferents formes culturals, i no pas en un pla de submissió. Aquesta condició passa per garantir la igualtat d'oportunitats i la igualtat de

drets i deures. D'altra banda, també destaquem la idea de la integració com un procés dinàmic." (Casas *et al.*, 2003:18).

En la mesura que el nostre objecte d'estudi són joves i adolescents, entra en joc un factor que afecta directament al model d'integració. Es dona una clara paradoxa en el binomi *jove-integració*. Participar del que vol dir jove (ser jove "autèntic") incorpora la necessitat d'un sentir-se "desintegrat" del món adult. Per tant, **se'ns presenta una dicotomia: integració a un model adolescent versus integració a un model adult**. Allò que per un adult pot ser considerat com un èxit del procés d'integració per un jove pot ser valorat en termes de submissió, d'acoblament a un estil social que no li és propi. En aquest sentit, com apunta Miquel Àngel Alegre (2004), en la mesura que té sentit parlar d'un *espai social juvenil* hem d'abandonar les prenocions que emmascara el concepte d'integració social i emfasitzar l'expressió "integració juvenil". El punt de destinació que justifica el procés d'integració d'un col·lectiu concret de joves és, doncs, l'especificitat social de la joventut.

Aquesta especificitat també s'haurà d'aplicar en l'observació de les possibilitats d'arrelament cultural. Si des del punt de vista de la integració, l'adhesió dels joves a determinats referents està mediatitzat per l'especificitat de valors del camp juvenil, pel que fa a la cultura succeeix el mateix. Determinats referents catalans poden esdevenir, en aquest sentit, símbols del poder institucional encarnat en la institució escolar, i per tant, generen rebuig, oposició i rebel·lia entre els joves que parteixen de cultures distanciades.

D'altra banda, cal considerar el que diu Mohand Khellil⁶, que en el procés migratori, els individus fan un esforç psicològic d'adaptació per tal de sentir-se acceptats per la societat d'acollida. Així, en determinats casos, fan un esforç d'aproximació notable a les normes social que perceben com a fites d'una trajectòria d'èxit. La motivació que hi ha al darrere del procés migratori situa l'individu en una posició de cursa per assolir el màxim d'estabilitat, i per tant està disposat a acceptar les normes que se li imposin. Tanmateix, això val sobretot per als pares de família, no tant per als fills, que es poden sentir menys compromesos amb el compliment d'aquest projecte d'èxit en tant que ells no han participat en la decisió d'emprendre aquest viatge cap a una nova vida.

⁶ *Sociologie de l'intégration*. Que sais-je? PUF, Paris, 1997 (2a edició 2005).

En qualsevol cas, les possibilitats d'un arrelament cultural a través del referents nacionals catalans dependrà de la composició en termes culturals dels espais que conformen les geografies juvenils (escola, lleure, família), així com de les contradiccions existents entre ells. Però també de factors estructurals que tenen a veure amb la institucionalització dels símbols i la seva transmissió en la societat d'acollida, així com de factors vinculats a les trajectòries familiars i personals dels joves, com ara l'entorn on van raure, el tipus de distanciament viscut amb aquest entorn, les xarxes relacionals establertes, les expectatives educatives i professionals, etc. En definitiva, cal tenir en compte un conjunt de factors estructurals que donen compte de les condicions de possibilitat per a diverses formes d'integració, que van des de l'estranyament respecte de la cultura catalana fins a l'arrelament cultural.

2.3.2 Factors estructurals presents en els diferents territoris

Efectivament, no podem perdre de vista que **els eixos d'estructuració social per raó de classe, gènere i ètnia s'entrecreuen en moltes direccions dibuixant multiplicitat de possibilitats al voltant de les quals es generen una gran variabilitat de dilemes**. A aquesta complexitat venen a afegir-se, en el cas dels i les joves adolescents d'origen immigrant, incerteses ocasionades per factors específicament relatius a les condicions pròpies de la immigració. Existeixen tot un seguit de variables que afecten inevitablement d'una forma o altra la manera com aquests joves es fan presents i es posicionen a cadascun dels territoris adolescents: edat d'arribada a la societat receptora; edat d'inici de l'escolarització; socialització urbana, semiurbana o rural de pares i mares; estabilitat familiar; situació legal de pares i mares; relacions familiars més o menys tendent a la igualtat entre els gèneres; inserció en el territori i grau d'accés a espais de comunicació no reglada amb presència de joves d'origen autòcton; models culturals i religiositat familiar i comunitària, etc. Tot plegat sense oblidar la transcendència de l'estat de l'opinió pública general sobre el fenomen immigratori, així com de les característiques del debat polític sobre la immigració i del tractament legislatiu de l'estrangeria. En aquest sentit, aquests factors exposats, i d'altres que no hem contemplat, determinen com els i les joves d'origen immigrant es posicionen en els diferents espais socials.

Malgrat que anteriorment hem plantejat les lògiques existents en les diferents geografies de l'adolescència, procurarem, en els propers punts, destacar sintèticament alguns factors

estructurals que es fan presents en aquests territoris on es situen i socialitzen els i les joves d'origen immigrant. Factors estructurals que, per descomptat, condicionen les maneres d'encarar la transició cap a la vida adulta i estructuren i doten de sentit els posicionaments d'aquests joves d'origen immigrant en el si de les geografies adolescents.

Escola

Ja hem exposat la importància de les geografies escolars per la construcció identitària dels joves. En aquest sentit l'escola esdevé un espai socialitzador, però també representa un camp de sociabilitat on els joves estableixen les seves pròpies lògiques i xarxes relacionals.

L'escola és l'espai social on es produeix un contacte real, sostingut i intens entre tots els joves (nois i noies, joves autòctons i nouvinguts, etc.). I, per tant, esdevé un espai cabdal per la integració exitosa dels i les joves nouvinguts. L'espai escolar és pels joves nouvinguts un espai completament nou del qual en desconeixen moltes de les seves lògiques i normativitats. En la mesura que hi han de conviure bona part del seu temps esdevé un espai on la seva integració ha de ser el menys traumàtica possible. Cal dir que, en moltes ocasions, aquests joves parteixen d'uns desavantatges inicials (diferents bagatges educatius, incorporació tardana al centre, desconeixement de la llengua, un estat emocional determinat, etc.) que fan necessari la rebuda d'una atenció especial amb l'objectiu d'assolir una incorporació el més "normalitzada" possible. En aquest sentit, el centre, mitjançant les aules d'acollida i d'altres mecanismes existents, juga un paper clau a l'hora d'assolir aquest objectiu.

Com apunta Casas *et al.* (2003), el pas a l'aula ordinària esdevé clau pels joves nouvinguts. Per tant, s'ha de plantejar aquest pas mitjançant una metodologia acurada i seriosa que tingui en compte tots aquells elements (actitud del professorat i companys, l'acompanyament, la tutorització, l'adaptació curricular, la comprensió lingüística, etc.) que incidiran en el rendiment, l'actitud i l'estat emocional quan l'alumne estigui davant aquesta nova situació. En aquest sentit, la integració no es pot mesurar només en relació a l'esforç o a les capacitats de l'alumne que s'incorpora, sinó també en relació a les condicions que creem des de la nostra societat per facilitar aquesta incorporació. Quan es conjuguen aquests factors la incorporació de l'alumne a l'espai escolar, tan des de la perspectiva institucional com relacional, esdevé exitosa. En aquest sentit, Casas *-coord-* apunta una

reflexió en relació a la disposició de molts alumnes nouvinguts que no podem perdre de vista:

Els fills i filles d'immigrants tendeixen a valorar més els estudis i els títols com una via de promoció personal que els pot permetre escapar del destí de ser mà d'obra no qualificada i de la precarietat laboral. A més, els pares immigrants també tenen les expectatives posades en els estudis dels fills, com un element imprescindible per la mobilitat social ascendent. (Casas *et al.*;2003:83-84)

Família

En bona mesura el procés migratori pot provocar canvis substancials a l'estructuració interna del nucli familiar: "El procés migratori sovint implica la desaparició de la família extensa o la separació dels membres de la unitat familiar. Això pot suposar la manca i/o desaparició de models positius i educatius per a fills i filles d'aquestes famílies i, alhora, quan la persona que falta és un membre de la família nuclear, pot dificultar l'arrelament. En aquest sentit, la convivència amb altres famílies del mateix origen en el context d'immigració permet la creació de xarxes solidàries i d'ajuda mútua entre la comunitat d'origen que, d'alguna manera, poden suplir la família extensa." (Casas *et al.*, 2003:58).

Tot procés migratori és un procés traumàtic, especialment per aquells joves adolescents que estan construint la seva identitat i comencen a viure tensions amb els seus pares. En aquest sentit, en molts nuclis familiars la tradicional autoritat paterna es veu qüestionada tan pel propi fet de canviar de país com pel fet de trobar-se, un cop arribats al país d'acollida, davant una realitat completament diferent. Es troben doncs davant el repte de construir una autoritat compartida (pare i mare) i basada en la negociació. A voltes això esdevé una feina feixuga o, si més no, una feina que de cap de les maneres es pot dur a terme un dia per l'altre i que, per tant, necessita d'un procés i uns ritmes propis. D'altra banda, tal i com assenyala Casas *et al.*, a vegades es pot produir un canvi de rol entre pares i fills. És a dir, en els casos on hi ha reagrupaments familiars els pares i mares poden tenir problemes per exercir la seva autoritat sobre els fills i les filles pel fet d'haver estat un llarg període de temps separats.

Aquest canvi de rols que plantejàvem també es produeix en els casos en què els fills i filles acaben exercint de mediador i traductors (especialment davant l'administració pública) entre la societat d'acollida i els seus pares. Aquest fet provoca un desajustament de les relacions familiars que atorga als fills o filles molt més poder del que *a priori* haurien de

tenir. Això col·loca als pares davant una situació de vulnerabilitat força accentuada i, per tant, una pèrdua d'autoritat significativa. És evident que aquesta nova relació tindrà un paper clau en la mesura que els fills i filles adolescents han entrat en una etapa, l'adolescència, que per ella mateixa ja implica certs nivells de conflictivitat amb els seus progenitors.

Com hem apuntat al començament d'aquest apartat, cal tenir present que la comunitat del mateix origen que es troba en un mateix territori (poble, barri...) acaba assumint les funcions de família extensa. Per descomptat, això suposa un gran alleujament i ajut a les famílies acabades d'arribar: "Més enllà dels lligams de parentiu, el fet de compartir un mateix origen (ja sigui la mateixa nació, la mateixa zona, el mateix poble, etc.) és un element fonamental –sobretot en el moment de l'arribada– per estructurar les noves relacions socials. Els immigrants que fa més temps que es troben a Catalunya s'encarreguen d'oferir suport als que acaben d'arribar: informar-los, ubicar-los, sovint acollir-los temporalment, etc. la presència de compatriotes ofereix als immigrants la possibilitat de sentir-se reconeguts, valorats, segurs entre el que entenen és 'la seva gent'. Sovint, la societat no es prou acollidora i el que arriba no se sent reconegut, deixa de ser la persona que era abans d'arribar per passar a ser l'altre, el diferent, l'immigrant. I, precisament, és entre els que són com ell o ella que recupera la seva identitat, torna a ser ell o ella mateix. La comunitat d'origen, sobretot si hi ha lligams familiars, actua com una xarxa de suport, i no només en qüestions pràctiques, sinó també en l'àmbit afectiu i de suport emocional." (Casas *et al.*, 2003:61-62). És evident, doncs, que el suport de les persones que han immigrat anteriorment és molt important per la consolidació de les noves famílies immigrades.

No obstant això, el suport social d'aquestes xarxes extenses pot esdevenir una forma potent de control social. Aquest control pot ser molt angoixant pels fills i filles de les famílies immigrades. En la mesura que els i les joves d'origen immigrant acaben interaccionant més amb la comunitat d'acollida es poden produir desafeccions o distanciaments envers alguns referents culturals de la comunitat d'origen. Aquests distanciaments poden produir conflictes entre els fills i filles i les seves famílies o amb el gruix de la xarxa social. En aquest sentit, en moltes ocasions aquest control social es viu de forma angoixant i acaba per crear veritables moments d'esquizofrènia entre el que es vol fer i la por al què diran. Val a dir, però, que cada cas és diferent i que, per descomptat, no hi ha un control sistemàtic sobre tots els joves. A la vegada, els i les joves, en la mesura que es van posicionant en

els diferents espais, acaben per elaborar o copiar estratègies per transgredir les normes de la comunitat.

El lleure

Tal i com hem apuntat anteriorment, els territoris del lleure esdevenen els territoris clau on els joves despleguen les seves estratègies d'identificació i diferenciació. És l'espai on signifiquen i resignifiquen la seva identitat mitjançant els recursos que planteja la cultura juvenil. En aquest espai, com ja hem assenyalat, el consum i les seves formes esdevé clau a l'hora de posicionar-se en el si de les diferents geografies. Ara bé, convé no oblidar que les pràctiques d'oci depenen fonamentalment de la posició que ocupa l'individu en l'espai social. Com s'ha apuntat tantes vegades, *"l'oci és una realitat enclassada, sexuada i etnificada"*.

Davant aquesta realitat, hem d'entendre l'oci com un conjunt etnificat de pràctiques, discursos, gustos i consums. Un oci que, com ja hem vist, planteja diferents contextos: oci a casa i oci fora de casa, oci regulat i oci informal, etcètera. Pel que fa a l'oci informal hi ha un espai que sovint només s'associa indiscriminadament als i les joves d'origen immigrant: el carrer. L'ús del carrer com a espai d'oci és freqüent en aquells col·lectius de joves que tenen una capacitat de consum que els limita a l'hora d'accedir a altres espais. La preocupació que susciten aquests joves, Casas *et al.* (2003), prové de la seva gran visibilitat i de la percepció que estan desarrelats, no són productius i tenen una actitud incívica. En aquest cas, la qüestió de la visibilitat és cabdal car hi ha d'altres col·lectius de joves que es troben en la mateixa situació que aquests, però que no són percebuts com a problemàtics: "En l'imaginari col·lectiu, els immigrants i els seus fills es troben permanentment sota sospita, i això els fa especialment visibles" (Casas *et al.*, 2003:89).

Hi ha moltes causes que contribueixen a l'existència d'aquest oci informal amb presència al carrer. Com assenyala Casas *et al.* (2003), la manca de sortides laborals, el trencament de la xarxa relacional d'alguns d'aquests joves que sovint pertanyen a col·lectius estigmatitzats (especialment els marroquins), la desaparició d'espais adreçats als joves (casals, centres cívics, etc.), un model social basat en el consumisme i l'individualisme exacerbats, etc. Tot plegat són factors que acaben per agrupar grups d'iguals en un mateix espai físic; el carrer. No obstant això, no podem obviar que el carrer té una connotació positiva pels joves. El carrer, en tant que espai no completament domesticat, esdevé una

geografia de llibertat, fora de les normativitats que imposa el món adult, on hi conviuen els seus dubtes, dilemes, jerarquies i, també, normativitats.

2.3.3 Construint identitats, creant referents simbòlics

La identitat és quelcom que es construeix i reconstrueix constantment; alhora que està composta d'una multiplicitat d'eixos que l'estructuren. Es donen, doncs, identitats de classe, gènere, ètnia, nacionals, juvenils, immigrades.... Tot plegat es tracta de processos en constant moviment i que no es poden comprendre sense veure les geografies i els entorns concrets. La identitat s'estableix com a joc obert, complex i sense fi que s'articula i reorganitza en funció de cada moment i de cada context.

Si observem els processos de construcció identitària dels fills i filles de famílies immigrades ens adonem que no estan exempts de crisis. L'existència de referents culturals diferenciats i les tensions que es poden originar entre els valors i normes de família i els de l'entorn poden provocar conflictes. Chamberlayne (2002) emprà la noció de "vides transculturals" per referir-se a la fluïdesa i complexitat dels anclatges i pertinences identitàries dels individus contemporanis, particularment d'aquells qui protagonitzen processos migratoris.

És a dir, en bona mesura aquests joves flueixen per un magma de referents de pertinença que va des d'elements de la cultura d'origen fins elements de la comunitat d'acollida. **Sense negar l'acord amb aquell seguit d'aportacions que ens parlen de la naturalesa dinàmica i dialògica del fet identitàri, de la seva naturalesa més líquida que no pas sòlida, no podem perdre de vista les implicacions d'eixos com ara la classe, el gènere, l'ètnia, la condició immigrada, l'edat, etc.**

Malgrat puguin existir apostes estratègiques és bàsicament la força d'allò viscut quotidianament el que construeix i reconstrueix els criteris identitàris dels joves d'origen immigrat. En aquest sentit, a part de la família i el grup d'iguals, la xarxa social teixida per la comunitat d'origen pot esdevenir un referent identitàri de primer ordre, a voltes fruit d'un potent control social: "La comunitat d'origen pot arribar a exercir pressions de fidelitat dins del mateix col·lectiu, per la por que la barreja amb els altres grups provoqui una pèrdua dels valors familiars. Pels fills i filles de famílies immigrades, aquesta comunitat pot esdevenir un grup d'iguals basat en l'eix de la identitat cultural" (Casas *et al.*, 2003:38).

Cal tenir present que els processos de creació identitària s'articulen mitjançant l'oposició

amb els adults. En el cas dels joves d'origen immigrant aquesta oposició pot esdevenir, a vegades, més notòria. Pot succeir que aquests joves copsin com a inviables i caducs alguns dels models familiars en el context de la societat d'acollida en el que viuen. Aquests desajustaments en relació als valors dels pares es poden interpretar com una manca de respecte cap als adults i una infidelitat envers la identitat de la comunitat d'origen. Aquesta diferenciació en els models identitaris pot generar conflictes i incomprensió entre pares i fills (Casas *et al.*, 2003).

Aquesta percepció de les diferències generacionals intrafamiliars, pel que fa als esquemes simbòlics de la identitat que formen part de la socialització familiar, no es pot entendre si en primer lloc no hi ha un coneixement precís de la relació de les generacions joves amb els esquemes simbòlics de referència a la nostra societat. És conegut que els joves construeixen formes pròpies d'expressió cultural (l'anomenada cultura juvenil) i nosaltres pensem que aquestes formes pròpies de la cultura juvenil també existeixen en el camp dels símbols polítics de la identitat. L'edat juvenil representa un moment vital en què es desperta la necessitat de saber qui és un mateix, de trobar elements de referència propis que ajudin a consolidar una identitat per definició fràgil en un moment de transició entre l'edat infantil i l'edat adulta.

Aquesta necessitat d'identificar-se un mateix, de trobar un lloc a la societat, en un context de socialització entre iguals, amb espais permanentment compartits, porta els joves a construir uns marcs de referència propis, sovint oposats als dels adults, i precisament per oposar-se als dels adults. I no només als adults. La necessitat d'adquirir una *posició segura* en un context que es caracteritza precisament pel desplaçament (trajectòria educativa en un sentit o un altre, expectatives laborals, inici de relacions de parelles, inici de formes d'oci, de consum prohibit, etc.), porta els joves a construir col·lectivament formes de posicionar-se en contra de les imposicions més evidents, vinguin aquestes dels pares, del professorat o del mercat.

Si es produeix una joc d'oposicions en relació al món dels adults, en el terreny de la política no és pas diferent. La necessitat de reivindicar-se aquí també s'expressa per mitjà de la reivindicació, amb diferents matisos. Fins i tot entre els joves menys polititzats, o enquadrats ideològicament en opcions polítiques *menys radicals*, podem trobar la referència a les reivindicacions com eix de construcció de la identitat pròpia: la reivindicació dels drets dels joves (a l'habitatge, al treball digne, a participar, a ser escoltats, etc.). Les

aproximacions dels joves a les qüestions polítiques podem suposar que estan força mediades per aquesta necessitat de trobar-hi el propi espai. Per tant, cal preveure una reapropiació dels referents simbòlics amb característiques autònomes de les dels adults.

Els joves no només utilitzen els símbols de forma diferenciada dels adults, sinó que a més creen símbols nous, experimenten estèticament alhora que ho fan ideològicament. Hi ha dos factors que contribueixen a la creació de nous elements simbòlics. D'una banda, l'existència d'un mercat específic orientat a la cultura juvenil, que intenta absorbir la creativitat generada entre els grups d'iguals, o en el si de les tribus urbanes, per crear modes i pautes de consum. D'altra banda, la necessitat de trobar referents que tinguin una sintonia més afí a la cultura juvenil actual, des del punt de vista de les formes d'expressió cultural (noves formes, nous colors, nous suports per a la representació simbòlica).

De la mateixa manera, aquestes creacions simbòliques que es generen en el camp juvenil no són pas alienes a les modes i al consum ràpid, que exhaureix la capacitat de generar interès gaire temps per part d'un element simbòlic si aviat no deriva en noves propostes estètiques. Es produeix una gran versatilitat que té el camp de creació de representacions simbòliques: samarretes, gorres, encenedors, adhesius, complements, etc. En aquest context, cal preguntar-nos quin tipus d'apropriacions fan els joves, i en el cas que ens ocupa els/les joves d'origen immigrat, d'aquesta oferta simbòlica. Hi pot haver predomini de les valoracions estètiques en alguns casos, o predomini de les qüestions ideològiques en altres casos. Hem de suposar que els mateixos símbols generen rebuig en uns i adhesió en els altres. Mentre que alguns elements simbòlics poden ser transversals a la cultura juvenil. En el context de la societat catalana, hi trobem la competència entre dos sistemes simbòlics institucionals (català, espanyol), que al seu torn són contestats per esquemes simbòlics reivindicatius des del catalanisme. El present estudi procurarà dilucidar les formes com són percebuts i apropiats, si realment ho són, pels joves d'origen immigrat, els símbols que articulen la identitat nacional catalana.

3. El camps d'observació: Model d'anàlisi, població objecte d'estudi i tècniques de recull d'informació i d'anàlisi

3.1 Un model d'anàlisi per indagar en el rol que juga l'apropiació dels referents simbòlics nacionals en l'arrelament dels joves provinents de les noves migracions.

Tal com hem explicat en el marc teòric de la recerca, l'estructura de relacions simbòliques està determinada, d'una banda, pels sistemes simbòlics presents en un context social determinat. Els sistemes simbòlics nacionals s'adscriuen habitualment a un territori definit i clos, a un Estat constituït institucionalment com a nació sobirana. Aquest model, però, té esclatxos evidents. Què succeeix quan una nació no reconeguda construeix un sistema simbòlic nacional propi, que competeix amb el sistema simbòlic nacional que ha construït l'Estat-nació? Aleshores clarament s'esdevé un conflicte entre dos sistemes simbòlics, entre dues formulacions de la identitat nacional.

Als Països Catalans existeix una competència entre aquests dos sistemes simbòlics per ocupar el camp de joc simbòlic nacional. La vertebració d'aquesta competència té lloc per mitjà del marc institucional-polític, definit pel marc legislatiu i alhora pel context de relacions polítiques. Aquest marc institucional estableix una jerarquia molt clara en termes legals: hi ha un Estat que té la força institucional predominant i les estructures fonamentals de coerció i manteniment del poder.

Alhora, hi ha unes institucions d'autogovern autònomes que han recuperat i reconstruït uns *referents nacionals* històrics. I que s'han dotat en part d'una estructura simbòlica nacional talment com si es tractés d'un Estat sobirà: una Ràdio Nacional de Catalunya, una bandera institucional, un president amb funcions de representació institucional solemnes, un cos policial propi, un parlament propi amb capacitat legislativa, etc. Aquest és un sistema institucional molt feble, en comparació amb les estructures de poder de què disposa un Estat. Tanmateix, el fet que es perfil·li una opció simbòlica nacional pròpia, posa en conflicte el sistema simbòlic que s'imposa sobre la mateixa població des de l'Estat. Si tenim en compte que el sistema simbòlic català pot aprofitar-se d'una relació més pròxima amb els

ciutadans, aquesta desigualtat es pot entelar als ulls dels individus que viuen en el context territorial on es produeix aquest conflicte.

A aquesta dualitat de referents simbòlics presents a Catalunya cal, d'uns anys ençà, afegir-hi una variable altament significativa: la presència d'un important sector de població originari d'altres països i que, per tant, incorpora d'altres referents simbòlics aliens al conflicte simbòlic present a Catalunya. L'increment dels fluxos migratoris en els darrers anys comporta sense cap mena de dubte un gran esforç d'integració per part de les institucions de govern i de la societat civil. En aquest sentit, una de les qüestions que han emergit recentment és la relació entre la identitat nacional i la integració dels immigrants.

Pot la identitat nacional ser un element inclusiu per a la immigració que prové d'altres països en un context de progressiva internacionalització de relacions humanes i culturals? Quines són les condicions de possibilitat que afavoreixen la identificació amb altres realitats nacionals més enllà de la pertinència inqüestionada a la nació d'origen?

El nostre estudi és planteja aquestes qüestions indagant en un col·lectiu específic: els joves de 17-18 anys, fills de pares nascuts fora de l'Estat Espanyol i es concreta en la realitat catalana. Un objecte d'estudi i una realitat que, tal i com s'ha explicat en el marc teòric que precedeix el model d'anàlisi, implica tenir en compte, a nivell macro, tan les condicions específiques que són pròpies de les migracions internacionals, com les característiques de la realitat nacional catalana. I, és clar, les dels propi col·lectiu objecte d'estudi, els joves.

Els processos migratoris actuals mantenen estrets vincles transnacionals. El procés migratori fragmenta les famílies entre diferents països i continents i això fa que l'arrelament sigui més difícil. A la vegada, les noves tecnologies de la comunicació permeten l'existència de canals de difusió de les cultures a tot el món que aproximen els referents culturals dels països d'origen a la població immigrada. Caldria afegir que, en la mesura que l'espai d'oci i lleure esdevé central en la quotidianitat dels i les joves d'origen immigrant aquests referents culturals prenen més força car, com esmentàvem, les noves tecnologies (internet, televisió i ràdio per satèl·lit, etc.) en faciliten el seu consum. Finalment, no podem obviar que el procés migratori es produeix en un coixí de recolzament entre "nacionals", de manera que es poden crear comunitats culturals diverses i tancades en si mateixes en el marc de les societats urbanes avançades.

En aquest context, **cal que ens preguntem quins són els referents de la nova societat que els i les joves d'origen immigrat incorporen com a propis, i que faciliten l'arrelament.** En la mesura en que partim d'un context en què el marc nacional no ofereix un sistema identitari acabat, sinó travessat per les contradiccions del context polític d'integració de Catalunya dins Espanya, ens trobem davant uns models i formes d'apropiació simbòlica força més complexes. Des d'aquesta perspectiva, observem que a Catalunya se sobreposen la reivindicació per al reconeixement de la cultura nacional catalana amb la necessitat d'articular la diversitat cultural provinent de la immigració.

A la vegada que la nova immigració entra en relació amb la vella immigració provinent de l'Estat espanyol. Una dualitat de referents nacionals se sobreposa a una diversitat cultural articulada per les xarxes informals, en les expressions de consum cultural i en els hàbits de vida dels nous immigrants. Això vol dir que les persones immigrades tenen diversos referents nacionals per "escollir" en el seu procés d'arrelament. Això fa que el procés d'integració, sobretot si parlem d'identificació i adhesió al país, esdevingui molt complex i tingui orientacions molt diferenciades en funció de la trajectòria de les persones.

Aleshores, la pregunta que ens hem de fer és com els i les joves d'origen immigrat se situen en aquest context de multidimensionalitat de referents nacionals.

Quins són els referents de la nova societat que s'incorporen com a propis i que faciliten l'arrelament? Opten per un dels sistemes simbòlics presents a Catalunya o, més aviat, s'estableixen fórmules híbrides d'adscripció simbòlica que presenten elements tant dels universos simbòlics presents a Catalunya com dels universos simbòlics de les seves comunitats d'origen?

En definitiva, en el camp de joc que hem definit, es produeix un joc de símbols i contrasímbols, és a dir, un joc d'oposicions entre identificacions disponibles. Per analitzar com actuen els actors en aquest camp de joc cal tenir en compte diversos factors. En primer lloc, la necessitat de tot individu de participar d'una identitat col·lectiva, que en les societats modernes avançades s'encarna en la identitat nacional com a marc de referència més universal. En segon lloc, els símbols nacionals institucionals com a mecanismes d'apropiació d'aquesta identitat i de participació de l'individu en uns referents compartits. En tercer lloc, el context de socialització en què són transmesos aquests referents simbòlics, socialització entesa com a adquisició dels referents bàsics de la vida en societat (família, referents culturals d'origen, escola, etc.), i com a desenvolupament dels referents

continus en la persona a través dels marcs socials als que pertany (grup d'iguals, classe social, etc.).

Finalment, hi ha el factor de l'acció mateixa dels actors socials. Aquests es poden sentir empesos a intervenir davant d'una situació de xoc entre referents identitaris, de fet, davant d'una situació de tria entre identitats nacionals disponibles. Hi ha contextos socials, en què l'acció social vers una, o diverses, tries simbòliques es fan més evidents, especialment en l'adolescència.

Parlar de joves i de joventut és tenir present les característiques d'aquest col·lectiu que tal hi com s'argumenta en el marc teòric, allò que el defineix és la recerca de la construcció de la identitat. La importància que en aquesta construcció identitaria hi juguen els espais juvenils i la cultura juvenil és un element cabdal per entendre les condicions susceptibles d'afavorir la mena d'apropiació que hom pot fer dels referents simbòlics de la realitat nacional catalana, susceptibles d'incidir, així mateix, en l'arrelament i/o integració al país d'acollida, Catalunya.

Més enllà d'aquests factors globals, cal tenir present que ni els joves són un tot homogeni. Ni tampoc els fa homogenis la característica de ser fills d'immigrants estrangers. Per una banda l'origen social, amb tot el que comporta de recursos culturals, socials i econòmics posiciona diferentment els joves per conèixer, comprendre i si s'escau apropiat-se d'uns o altres esquemes simbòlics i, per tant, d'identificació amb uns o altres marcs nacionals. Per altre és probable que el país d'origen, tant per la posició que ocupa en l'ordre jeràrquic internacional com per l'univers simbòlic de referència –cultural i religiós–, condicioni d'alguna manera la percepció i la conseqüent apropiació dels referents simbòlics nacionals.

És a partir del conjunt de factors descrits, tant dels més globals, com dels més específics – contextualitzats i concretats en la població objecte d'estudi–, que es podran precisar les hipòtesis del model d'anàlisi. Unes hipòtesis que fan referència en primer lloc a l'objecte d'estudi: quins són els referents simbòlics amb més probabilitat de ser apropiats amb més o menys naturalitat i/o amb més o menys dificultat o conflicte. En segon lloc, quins són aquells factors més globals o més específics susceptibles de relacionar-s'hi i/o d'explicar el perquè de l'adhesió o refús a alguns dels referents simbòlics.

Metodologia

Les entrevistes grupals

És mitjançant les tècniques d'entrevistes narratives que poden capturar-se les estructures de sentit en base a les quals els narradors interpreten i reinterpreten el seu conjunt d'experiències.

- a) les condicions i estils de vida, els comportaments, valors i opinions dels joves objecte d'estudi.
- b) els models d'adhesions simbòliques i de construcció d'identificacions des de les lògiques internes de cadascun dels diferents individus. Calia dotar de sentit i contingut les actituds i posicionaments d'aquests joves

Variables d'anàlisi utilitzades

- 2 De condicions objectives d'existència dels joves a partir d'informacions referents al status socioprofessional del pare i mare, el lloc de residència, el nivell d'estudis, pràctiques de religiositat, la llengua parlada en els diferents espais, etc.
- 3 De posició *dins els diferents espais (familiar, escolar i del lleure)*.
- 4 De pràctiques que situen aquests joves en unes determinades coordenades de les seves geografies. A la vegada, hem procurat dilucidar les distàncies i proximitats envers uns referents nacionals i polítics.

3.2 Població objecte d'estudi: els i les joves d'origen immigrant

Tant els territoris juvenils com el posicionament dels i les joves d'origen immigrant en el si d'aquests territoris han estat objecte d'anàlisi en el nostre marc conceptual. En bona mesura, hem procurat posar de manifest tant les lògiques dels diferents territoris de l'adolescència (escola, família i lleure) que afecten a tots els joves de la nostra societat; com alguns dels elements estructurals que no podem perdre de vista en les geografies ocupades pels joves d'origen immigrant. Tanmateix, en la mesura que el nostre objecte d'estudi són aquests joves d'origen immigrant creiem convenient acabar de dibuixar qui són i com són aquests joves.

És a dir, intentar posar de manifest algunes de les variables concretes que emmarquen les seves condicions objectives d'existència. Des d'aquesta perspectiva procurarem posar damunt la taula en quina mesura els símbols i la seva apropiació esdevenen eines que col·laboren en l'arrelament a la societat d'acollida. Una apropiació –tenint en compte que pot ser de proximitat o distanciament– en relació a l'imaginari simbòlic català determinada per les condicions objectives d'existència dels i les joves d'origen immigrant.

En primer lloc, **cal tenir present l'heterogeneïtat existent en el col·lectiu de joves d'origen immigrant**. Hi ha múltiples factors a tenir en compte com ara l'edat d'arribada, la trajectòria migratòria, el context de procedència, la situació escolar del país d'origen, la situació socioeconòmica, el nivell sociocultural de la família, el gènere, l'edat, les característiques personals, els mecanismes de la societat d'acollida, etc. Cal advertir que algunes d'aquestes variables relacionades amb el grup d'edat, el gènere, els factors socioeconòmics, la incorporació en el marc de la cultura juvenil, etc., són variables genèriques que són compartides per joves autòctons. En aquest sentit, es poden donar similituds en les formes en que els joves nouvinguts i els autòctons s'apropien d'uns o altres símbols i/o s'identifiquen amb uns referents nacionals.

Tal i com afirma Casas *et al.* (2003), l'únic element compartit per tots els fills i filles de famílies immigrades és el fet que tots ells i elles viuen en un context (social, familiar, econòmic, legal, etc.) derivat d'aquest procés migratori familiar. Bona part d'aquestes famílies es troben, almenys inicialment, en una situació de vulnerabilitat social. En aquest sentit, hem d'encarar la nostra anàlisi tenint en compte aquesta situació de vulnerabilitat. No hi ha dubte que les condicions socioeconòmiques tenen un pes molt important en els posicionament dins el si de les geografies i la capacitat d'apropriació de determinats

imaginari simbòlics. Aquesta precarietat que acompanya, en ocasions, el moment d'arribada acaba per condicionar la concentració de persones immigrades en determinades zones geogràfiques. Com assenyala Casas *et al.* : “Normalment, el lloc de destinació del procés migratori no es tria aleatòriament, sinó que els contactes amb persones de la mateixa família, coneguts i amics acaba determinant aquesta destinació. Anar a parar al mateix barri que aquests referents permet que aquestes persones trobin una xarxa de suport que els pot ajudar a trobar feina, a trobar pis, a desenvolupar-se en el nou entorn, etc.” (Casas *et al.*, 2003: 38). Com havíem apuntat al marc teòric, això implica la creació de potents xarxes socials que continuen vetllant pels seus referents culturals i identitaris d'origen.

En el cas dels i les joves d'origen immigrant, podem parlar d'un seguit de variables específiques relacionades amb les situacions de desigualtat; però, també, assenyala Casas *et al.* (2003), amb el fet que són originaris d'altres entorns culturals. Algunes d'aquestes variables són enriquidores, però algunes altres poden generar dificultats a l'hora d'integrar-se normalment en els grups d'iguals corresponents. Casas *et al.* (2003) apunta una sèrie de qüestions relacionades amb aquestes dificultats:

- a) **Qüestions relacionades amb el marc legal:** totes les filles i fills de famílies immigrades que no tenen la nacionalitat estan sotmeses a les mateixes condicions que la resta d'immigrants.
- b) **Dificultats lingüístiques, de comunicació i comprensió,** ja siguin derivades del desconeixement de les llengües de comunicació de la nostra societat per part del nouvingut, o pel desconeixement dels codis culturals de comunicació.
- c) **Dificultats específiques derivades dels processos migratoris familiars** d'aquests nois i noies: situacions d'instabilitat del procés migratori i de precarietat econòmica que es poden trobar inicialment; inserció en el sistema escolar que s'acostuma a viure amb angoixa; diferències en els bagatges que porten cadascun d'aquests joves (escolarització prèvia, expectatives, etc.).
- d) **Dificultats derivades de les actituds de la societat d'acollida:** mentre els continuem conceptualitzant com a *altres*, el desenvolupament d'aquests nois i noies com a ciutadans del nostre país, i per tant els nivells d'identificació amb el mateix, estarà condicionat per les actituds amb les que se'ls aculli i se'ls permeti integrar-se. (Casas *et al.*,2003:53-54).

És evident, com ja hem apuntat, que aquestes variables, entre d'altres, exposades plantegen una sèrie de singularitats en les formes en què els i les joves d'origen immigrant es poden apropar als diferents referents simbòlics nacionals. En aquest sentit, la nostra aproximació a l'objecte d'estudi haurà de tenir present aquests condicionants. Davant aquest context, cal preguntar-nos quin tipus d'apropriacions fan els i les joves d'origen immigrant d'aquesta oferta simbòlica. Hi pot haver predomini de les valoracions estètiques en alguns casos, en la mesura que juguen en el si del camp juvenil, o predomini de les qüestions ideològiques en altres casos. Hem de suposar que els mateixos símbols generen rebuig en uns i adhesió en els altres. Mentre que alguns elements simbòlics poden ser transversals a la cultura juvenil. En qualsevol cas, el model d'anàlisi que proposem té en l'espai juvenil –i les posicions que els joves nouvinguts hi ocupen– un interès particular, ja que és en aquest espai social on es poden evidenciar millor les múltiples lectures que realitzen dels diferents referents simbòlics presents en la seva quotidianitat.

Per estudiar la relació específica dels i les joves d'origen immigrant amb els símbols de la identitat política, hem focalitzat el nostre treball de recerca en la població de 17 i 18 anys de Catalunya. Es tracta dels joves que el curs 2007-2008 estudien 2n de Batxillerat o Cicles Formatius, és a dir, són joves fora del marc de l'etapa educativa obligatòria, fet que, de cap de les maneres, podem perdre de vista car ens situa en un perfil determinat de joves. El fet que encara es trobin en període d'escolarització ens permet de contrastar, més enllà de la família i del territori, la importància, si és que n'hi ha, de la escola i de les escoles en la creació d'identificacions i l'aproximació, o no, envers els símbols d'identificació nacional. I això, tant pel que fa a la mateixa institució –mestres, ideari, ubicació en el territori, composició social de l'alumnat– com per les relacions socials que l'escola possibilita –amics, grups d'iguals, i activitats diverses.

L'especificitat del col·lectiu objecte d'estudi, juntament amb la importància que té per aquests joves l'existència de les indústries culturals, i, en conseqüència d'un mercat específic orientat a la cultura juvenil, ha estat a l'origen de les decisions preses respecte del treball de camp. L'objectiu d'esbrinar la mena de representacions simbòliques dels i les joves d'origen immigrant sobre les identificacions amb el país d'acollida —en aquest cas pren forma la dicotomia Espanya-Catalunya— segons la trajectòria i el context de socialització s'ha fet a tres nivells. En primer lloc s'ha procedit a realitzar una recerca estadística per tal d'establir la distribució sociodemogràfica d'aquest joves en el territori i

segons els centres d'escolarització.

En segon lloc, després d'elaborar la mostra i d'escollir els centres d'ensenyament s'ha establert, en col·laboració amb els directors del centre i el professorat i tenint en compte l'origen dels joves i el pes específic d'aquests col·lectius al centre i al territori, els perfils d'alumnes que calia entrevistar. El treball de contrastació empírica amb els joves escolars (tercer nivell) s'ha fet utilitzant la tècnica de l'entrevista grupal, a mig camí entre l'entrevista en profunditat individualitzada i el grup de discussió.

3.3 Les hipòtesis de treball

Les hipòtesis teòriques formulades en la introducció, relacionades amb l'àmbit juvenil i referides específicament al comportament dels joves objecte d'anàlisi es podrien concretar de la següent manera:

- És probable que donat el context global de socialització, marcat per un conflicte simbòlic amb referents contraposats (cultura d'origen i cultura d'acollida, marc d'identificació espanyola i marc d'identificació catalana) i amb desigualtats d'accés objectives i subjectives a aquests referents, l'adscripció d'aquests joves pugui anar des d'una identificació amb alguns dels esquemes simbòlics presents a Catalunya (espanyol, català i català-reivindicatiu), a una identificació amb els esquemes simbòlics presents en el seu país d'origen, passant per una completa indiferència envers qualsevol sistema o reconstruint els diferents esquemes construint-ne un on acomodar-s'hi. Ens caldrà analitzar el context de socialització per comprendre com determinats perfils socials s'apropien de determinats esquemes simbòlics. Cal entendre que aquest context de socialització conté diversos espais socials d'acció i de construcció de referents col·lectius: l'espai i el temps en què es troben els individus objecte d'anàlisi, i les condicions objectives d'existència d'aquests individus.

Quan parlem de l'*espai* de socialització ens referim al territori concret on tenen lloc les relacions socials que determinen les formes d'apropiació simbòlica. És a dir, el territori que s'ha convertit en l'espai d'acollida pels i les joves d'origen immigrant. No seria forassenyat pensar que el marc de relacions concretes que es donen en un poble no és el mateix que les que es donen en una ciutat. Les possibilitats de trobar múltiples formulacions identitàries són molt elevades en una gran ciutat com Barcelona, però són molt menys en un poble del Pallars Sobirà. Per tant, el territori és un factor que influeix en la disponibilitat i la normalització de determinats esquemes simbòlics. Hem de tenir en compte, així mateix, la història sociodemogràfica diferenciada dels llocs: la presència i l'evolució dels processos migratoris (especialment la potència que tenen les xarxes socials que estableix la població immigrada), les pautes lingüístiques que s'imposen com a més normals, la història política, la presència de determinats perfils de classe social, etcètera. **La nostra hipòtesi en aquest sentit, és que hi ha comportaments diferenciats entre l'Àrea Metropolitana i la resta d'àmbits territorials de Catalunya.**

- És probable que les distintes pràctiques i discursos sobre les pràctiques que identifiquen els joves prioritàriament amb els distints esquemes simbòlics nacionals s'expliquin en relació al context de socialització i les diferents posicions ocupades en els si de les diferents geografies adolescents: segons la família d'origen i el context cultural i de posició social que la caracteritzen, per la importància de l'escola i l'impacte de les distintes les xarxes juvenils de pertinença. També per l'origen nacional de la família en tant quant implica unes condicions materials i un univers simbòlic de referència susceptibles d'incidir tan en les pràctiques dels joves com en la pertinença a unes determinades xarxes juvenils. Com hem plantejat en el marc teòric, no podem obviar que els processos de construcció identitària dels fills i filles de famílies immigrades combinen els referents de la identitat d'acollida amb els referents provinents de la família i la cultura d'origen. En aquest sentit, els espais de socialització plantegen, talment com un calidoscopi, una multiplicitat de cares –amb els seus referents culturals i simbòlics– que s'acaben apropiant tot construint una nova amalgama de significacions. Pel que fa a les característiques familiars, aquestes ens permeten conèixer les posicions dels individus en termes de classe social (capital social, capital econòmic i capital cultural), de trajectòria (tipologia de procés migratori) i de pràctiques de consum cultural (context familiar d'incorporació de pautes i referents simbòlics). La posició ocupada en els territoris escolars ens permetran delimitar tant les xarxes relacionals que componen les seves vides com la importància que poden donar a l'èxit escolar i els coneixements, tant instrumentals com expressius, que hi adquireixen. **En darrera instància, l'espai d'oci esdevé l'espai paradigmàtic on les relacions amb el grup d'iguals són més potents i, per tant, l'apropiació d'un o altres esquemes simbòlics, en la mesura que pot esdevenir un ritual o pràctiques col·lectives, té un pes específic força rellevant.**
- És probable que la importància de la cultura juvenil i de la posició ocupada en l'espai juvenil es relacionin amb les possibilitats objectives de reproducció i/o de reconversió dels esquemes implícits de identificació simbòlica incorporats a partir de l'experiència viscuda en el context familiar d'origen. És a dir, la cultura juvenil pot transformar els referents de la cultura d'origen en claus d'interpretació adients a les normativitats de la

cultura juvenil. En aquest sentit, la cultura autòctona dels joves és assimilada i reinterpretada en funció dels referents d'origen. La mixtura que en sorgeix pot ser un factor d'aproximació dels joves al país d'acollida.

3.4 Treball de camp i tècniques de recollida de dades

Aquest apartat es proposa donar compte de les tècniques i usos metodològics que han guiat el tractament empíric de les qüestions plantejades arran del dibuix analític proposat. Al llarg d'aquestes pàgines anirem especificant les dimensions d'estudi i les línies clau al voltant de les quals ha girat el treball de camp realitzat. En la mesura dels possibles, procurarem descriure els plantejaments metodològics i els instruments de recollida de dades dels que ens hem servit per dur a terme el treball de camp corresponent.

Per tal de conèixer les diferents inèrcies que es desenvolupen en els espais on es posicionen el i les joves d'origen immigrat, hem optat per l'observació indirecta tot emprant una metodologia que prioritzi unes tècniques de recollida de dades de caràcter intensiu: **les entrevistes grupals. La utilització d'aital tècnica ens permet arribar a una gran quantitat de fets captant, d'aquesta manera, models, comportaments, normativitats, fets i discursos.** Aquesta captació intensiva ha estat des d'un bon principi la nostra aposta epistemològica.

Allunyant-nos de la pretensió de realitzar un inventari exhaustiu de les tendències i lògiques existents en el si del camp juvenil, hem procurat arribar a un nombre de joves de diferents demarcacions del principat a fi i efecte d'obtenir una mostra el més variada i diversificada possible. La nostra intenció és la d'obtenir informació que ens permeti situar els joves dins de les diferents geografies adolescents, però, alhora, també es tracta d'esbrinar quines són les dinàmiques i diferències existents alhora de produir-se una determinada apropiació simbòlica.

El principal instrument metodològic de la recerca ha estat la realització d'un seguit d'entrevistes en grup que ens han permès situar els joves dins la geografia del camp juvenil. Alhora que ens ha orientat sobre la interpretació, consum i, en darrera instància, apropiació dels elements simbòlics presents en la seva quotidianitat. **La utilització d'aquesta tècnica de recollida de dades ens ha permès conèixer les condicions i estils de vida, els comportaments, valors i opinions dels joves objecte d'estudi.** Mitjançant aquestes entrevistes hem pogut copsar, com assenyala Clifford Geertz (1983), "a través d'ells" algunes de les estructures de sentit existents en els imaginaris dels joves nous. L'objectiu ha estat, doncs, el de recollir els relats a través dels quals aquests joves signifiquen, racionalitzen, interpreten, viuen i experimenten la seva presència a la societat d'acollida. **El punt de partida és doncs la narració de les experiències**

viscudes al voltant dels diferents camps que engloben la quotidianitat d'aquests joves. És mitjançant les tècniques d'entrevistes narratives que poden capturar-se les estructures de sentit en base a les quals els narradors interpreten i reinterpreten el seu conjunt d'experiències. No descobrim res de nou afirmant que són l'esforç empàtic al temps que el distanciament epistemològic dues de les eines a partir de les quals l'investigador encara la dilucidació de les pràctiques i formes de fer i pensar dels actors objecte de la nostra recerca.

3.4.1 El treball de camp als instituts. Les entrevistes grupals

La primera pregunta que ens hauríem de formular en el moment de la reflexió metodològica és el *perquè de la realització d'entrevistes grupals i el perquè de les preguntes que s'hi formulen*, podem ser conscients tant dels avantatges que aquesta tècnica suposa per la present recerca, com de les limitacions inherents a la mateixa tècnica. Només partint d'aquesta presa de consciència serem capaços d'encarar la recerca des de la més profunda honestedat evitant caure en le miratge de la "representativitat" i allunyant-nos de la pura reproducció dels estereotips dominants.

La construcció d'un marc conceptual, així com la delimitació de la problemàtica i l'objecte d'estudi han estat les etapes prèvies que ens han conduït a la selecció del nostre marc metodològic. Essent conscients de la variabilitat i diversitat del nostre objecte d'estudi, els joves d'origen immigrant de 17 i 18 anys, hem cregut convenient decantar-nos envers una metodologia de caire més qualitatiu a fi i efecte d'obtenir una informació el més intensiva possible. En bona mesura, calia analitzar els models d'adhesions simbòliques i de construcció d'identificacions des de les lògiques internes de cadascun dels diferents individus. Calia dotar de sentit i contingut les actituds i posicionaments d'aquests joves entrevistats. Davant això, l'entrevista grupal, a mig camí entre la entrevista en profunditat i els grups de discussió, ha d'esdevenir, se'ns dubte, l'eina que ens proporcioni les dades suficients que ens permetin verificar les nostres hipòtesis.

No obstant això, malgrat que aquesta tècnica és el pilar cabdal de la nostra recerca no podem perdre de vista que, en tant que metodologia d'observació indirecta, està condicionada pel fenomen de producció d'informació durant la recollida de dades. Com assenyalen, Quivy i Campenhoudt (1997), l'individu, quan respon les preguntes, té un paper cabdal en la producció de la informació. En aquest sentit, entre la informació

desitjada i la informació obtinguda apareixen dos intermediaris: l'individu que contesta les qüestions formulades per l'entrevistador/a i el seguit de preguntes que se li formulen. A la vegada, el propi fet d'elaborar un discurs en companyia de dos companys, a voltes del mateix grup d'iguals, condiciona substancialment algunes de les respostes que s'acaben obtenint.

El desenvolupament de les entrevistes grupals, com també succeeix en el grup de discussió, s'ha fonamentat en l'assumpció dels participants en els processos socials com a subjectes, en unes condicions i posicions socials, amb capacitat agencial en funció del sentit que donen a la realitat social (Callejo, 2001). I, a la vegada, en la rellevància del llenguatge, del discurs, com a vehicle per la transmissió d'ideologies i cosmovisions.

Tot plegat obeeix, la intencionalitat dels debats s'ha centrat en la recollida d'un corpus discursiu que ens permeti entendre tant les dinàmiques existents en el procés d'interacció, com els diferents repertoris interpretatiu que tots fem a l'hora de realitzar una argumentació. El mateix Tomás Ibáñez, emfasitza la importància d'aquest procés de producció del discurs en el marc dels grups de discussió: *“se trata de un dispositivo analizador cuyo proceso de producción es la puesta de colisión de los diferentes discursos y cuyo producto es la puesta de manifiesto de los efectos de la colisión (discusión) en los discursos personales (convencimiento: convencido es el que ha sido convencido por el grupo) y en los discursos grupales (consenso)”* (Ibáñez, 1994:58).

En cap moment podem perdre de vista les “realitats” que volem posar en relleu, unes “realitats” socials amb característiques específiques i no reduïbles a un tractament únic. Per aquest motiu, és de vital importància distingir les diferents categories de preguntes que fem, a la vegada que hem de ser conscients de la impossibilitat de fer un únic tractament de les diferents preguntes. D'altra banda, no hem d'obviar el fet que en tota entrevista es produeix la imposició d'una problemàtica específica a l'entrevistat. Així, l'elaboració del propi marc de preguntes, realitzat sota criteris sociològics, ja suposa la introducció d'unes temàtiques les quals, en alguns casos, els propis joves entrevistats mai s'han plantejat. És ben possible que algunes de les qüestions demanades no siguin, per l'entrevistat, “ni pertinents, ni comprensibles, ni conegudes” (Cardús, 1985:81).

La captació del discurs i els sentits de la informació obtinguda que inherentment se li suposa a aquesta tècnica també planteja d'altres inconvenients que ens veiem obligats, si més no, a posar damunt la taula. El fet d'entrevistar tres individus alhora suposa, a voltes,

una certa poca profunditat en algunes de les respostes; per tant, hem d'ésser conscients que ens trobem davant d'uns discursos parcials que no ens poden donar una visió complerta de la situació. Alhora, com en tota tècnica, en el moment de la recollida de dades, sense control absolut de la situació d'interacció, ja es produeixen mancances i limitacions. Cal ser conscients que tant la indiscreció de les preguntes com la durada de l'entrevista tendeixen a augmentar el risc que l'entrevistat no contesti amb total profunditat que caldria; alhora que, com apuntàvem fa uns moments, és del tot necessari que la persona interrogada estigui en situació de conèixer la resposta i que, per tant, no se senti inclinat a amagar la resposta. En definitiva, com assenyalen Quivy i Campenhout (1997), és necessari tenir present la relativa fragilitat de la fiabilitat del dispositiu. El mètode tan sols esdevé fiable si es donen una sèrie de condicions com ara rigor en la determinació de la mostra; formulació clara i unívoca de les preguntes; correspondència entre el marc de referència de les preguntes i el marc de referència de la persona que contesta; atmosfera de confiança i altes dosis d'empatia a l'hora de produir-se l'entrevista; etc. Si no es dona alguna d'aquestes condicions, de ben segur que en pateix la fiabilitat del conjunt del treball.

- *Construcció del guió d'entrevista. Delimitació de preguntes i variables*

L'entrevista ha constatat de 5 blocs que bàsicament feien referència a diferents tipus d'informació: les seves condicions objectives d'existència, les pràctiques i gustos, i per tant posicionaments, en el si dels diferents territoris de l'adolescència i, en darrera instància, actituds envers els símbols d'identificació nacional i la política. L'objectiu de les preguntes ha estat el d'abastar tots els indicadors de tots els conceptes implicats per les nostres hipòtesis. **Mitjançant el disseny d'aquest guió d'entrevista hem intentat triangular la relació entre origen social, les pràctiques i discursos en cadascuna de les geografies adolescents, les pràctiques d'identificació simbòlica (les preferències envers uns objectes i unes pràctiques per davant d'unes altres) i el discurs en relació a aitals pràctiques i símbols d'identificació nacional.** La configuració del guió d'entrevista s'ha establert tot seguint el sistema de variables i categories elaborat en el nostre model d'anàlisi. Un sistema de variables que recull les diferents *posicions* que ocupen els actors en l'estructura interna dels espais analitzats, les *pràctiques* en relació als diferents territoris analitzats i els *discursos* envers les seves pròpies pràctiques.

Pel que fa a les variables de *posició* hem establert dos grans grups. En primer lloc hem

establert un grup de variables per concretar les condicions objectives d'existència dels joves a partir d'informacions referents al status socioprofessional del pare i mare, el lloc de residència, el nivell d'estudis, pràctiques de religiositat, la llengua parlada en els diferents espais, etc. En segon lloc hem construït les **variables que anomenem de *posició dins els diferents espais (familiar, escolar i del lleure)***. Per mitjà d'aïtals variables i llurs indicadors procurem ubicar, ni que sigui aproximadament, la posició o posicions que el jove ocupa dins el propi *camp juvenil*. La descoberta dels seus gustos musicals, televisius, maneres de vestir, actituds envers l'escola i els pares, etc. ens ofereix una certa aproximació a la geografia dels espais dels adolescents.

En segona instància situem les variables de *pràctiques*. En base al nostre marc conceptual i metodològic hem procurat recollir les *pràctiques* realitzades en cadascun dels territoris de l'adolescència. Es a dir, aquelles **pràctiques que situen aquests joves en unes determinades coordenades de les seves geografies**. A la vegada, hem procurat dilucidar les distàncies i proximitats envers uns referents nacionals i polítics. En aquest sentit, l'ús d'adhesius, de banderes, la participació en esdeveniments esportius de caire nacional, etc. ens permeten delimitar les **pràctiques d'adhesió simbòlica i ubicar els joves en un determinat espai de la geografia del joc simbòlic i identitari**.

Finalment, ubiquem el que hem categoritzat com a *variables de discurs*. Mitjançant aquestes variables s'ha volgut **capturar la cristal·lització dels diferents discursos, dels més explícits als més implícits, que ens permeten esbossar el sentit de les identifications d'aquest joves**. Caldria posar de manifest la plena consciència de la impossibilitat de tractar els discursos com a blocs monolítics. Aquests, donada la complexitat i constant interrelació dels camps escolar, familiar i del lleure, són plens d'indefinicions i contradiccions que fan del propi discurs quelcom flexible i canviant. Així, doncs, a l'hora d'analitzar les variables que ens descriuen el perquè de determinades adhesions simbòliques i identifications haurem de tenir present la fragilitat i caducitat del discurs que se'ns presenta.

- *Les preguntes del qüestionari i els límits del mateix*

Essent conscients de les múltiples limitacions de la nostra "posada en escena", i determinat el marc de variables, s'ha establert la tipologia de preguntes. Abans, però, voldríem tornar a remarcar la importància de la formulació de la mateixa pregunta. Com assenyalen

Treserra i Estradé (1990), de cap de les maneres podem creure que les respostes són independents de la manera com ha estat formulada la pregunta. En paraules d'aquests autors: "La manera de preguntar prefigura en molts casos la resposta possible. I això sovint no depèn només d'aquella pregunta concreta, sinó de totes les altres preguntes que s'han fet amb anterioritat. Quan un comença a respondre una enquesta és com si entrés en una mena de petit món, de microunivers, dins del qual es va adaptant al que creu que són les respostes d'alguna manera "esperades". El context general, doncs, condiona la resposta tant o més que la pròpia pregunta específica." (1990:18).

Abans d'aterrar més específicament en el guió d'entrevista convé recordar quelcom que anteriorment apuntàvem: no tothom té opinió sobre qualsevol cosa. Som plenament conscients que hi ha moltes coses que no són un problema per a la gent. La problemàtica que es presenta en el disseny de l'entrevista és, com en totes les eines de recollida de dades, una problemàtica imposada. En el nostre cas, si bé volíem conèixer els models i formes d'identificació simbòlica dels i les joves d'origen immigrat, ens hem adonat que hem fet pensar a aquests joves sobre un tema que en molts casos no es qüestionen. Malgrat haver tingut en compte els diferents marcs de referència dels joves, fent especial èmfasi en els territoris escolars, familiars i del lleure, hi ha hagut casos on els joves s'han enfrontat a una problemàtica que defugia dels seus universos de possibles. Per descomptat que aquests joves no els hem deixat de banda i els hem tingut en compte a l'hora de procedir en la nostra anàlisi. Partint d'aquest plantejament, des de bell antuvi, hem estat conscients que el guió d'entrevista havia d'abastar els diferents territoris de l'adolescència i no només centrar-nos en les pràctiques i discursos que feien referència a les identifications simbòliques i nacionals. En d'altres paraules, la necessitat de conèixer el context de socialització dels joves i les seves pròpies interpretacions d'aquest ens ha portat a elaborar un guió ampli que permetés copsar aquests elements de *posició*, *pràctiques* i *discursos* necessaris per reeixir en la nostra anàlisi.

Centrant-nos plenament en l'entrevista grupal cal esmentar que aquest s'ha estructurat al voltant d'un seguit de blocs diferenciats. En primer lloc **hem procurat sistematitzar un seguit de variables de *posició* a partir de l'elaboració d'una fitxa per cadascun dels alumnes entrevistats. Mitjançant aquestes fitxes hem detectat el temps que porten al nostre país, el lloc de naixement dels joves i els seus pares, la situació laboral i nivell d'estudis dels pares, la llengua o llengües familiars i les pràctiques religioses familiars i personals.** Establert aquest primer reconeixement dels joves entrevistats

passem a determinar els diferents blocs al voltant dels quals s'han articulat les preguntes del guió d'entrevista.

- En el primer bloc s'ha procurat posar de manifest el posicionament d'aquests joves en el si de les geografies escolars: el rendiment escolar, la percepció de la institució, les expectatives educatives, la presència del català a l'aula, la inversió escolar, la relació amb el professorat i els companys, etc. Tot plegat ens serveix, com hem dit, posicionar aquests joves en el territori escolar.
- En el segon bloc ens hem centrat en l'espai de l'oci i el lleure: activitats fora de l'escola, tipus de "marxa", composició del grup d'iguals, gustos musicals i televisius, incorporació en el teixit associatiu del territori, etc.
- En el tercer ens hem centrat en l'espai familiar amb l'objectiu de copsar les relacions que s'estableixen en el si del nucli familiar i la influència que la pròpia família sobre les pràctiques realitzades en els altres àmbits de les geografies adolescents.
- En el quart hem procurat identificar la seves actituds i discursos al voltant dels símbols i d'altres qüestions en relació a la configuració de la identitat nacional i el camp polític.

Amb aquest conjunt de preguntes és pretén incitar una certa reflexió al voltant del fet nacional i sobre la seva pròpia adscripció i identificacions simbòliques. Mitjançant aquest seguit de preguntes podem copsar, o almenys perfilar, les multidimensionalitats de la identificació nacional i les diferents maneres que els joves d'origen immigrant tenen d'apropiar-se uns o altres símbols nacionals.

- Finalment, en el cinquè i darrer bloc, hem procurat, tot fent un exercici de ciència-ficció, detectar quines són les expectatives i anhels de futur d'aquests joves parant especial atenció a la intenció de retornar o no retornar al seu país d'origen.

Amb vista al nostre marc conceptual i les nostres hipòtesis inicials s'ha procurat confeccionar un guió d'entrevista que ens permetés esbrinar la relació entre el context de socialització dels joves i la seva posició dins les geografies de l'espai juvenil amb una adscripció més o menys explícita a uns determinats referents simbòlics i, en definitiva, a una o altre identificació nacional. L'objectiu principal passa, doncs, per detectar l'existència o no de les identitats implícites prioritàries més o menys excloents d'altres identitats. També quina és la seva consistència i les seves variacions per tal de veure en quins casos

esdevé reivindicatiu. A la vegada, també es tracta de detectar, en la mesura dels possibles, quins són aquells elements compartits, que són comuns i que conformen un pòsit a partir del qual edificar un nosaltres col·lectiu. I, perquè no, quins són aquells altres no compartits i que marquen un dins i un fora.

La recopilació de tot aquest material de caràcter qualitatiu ha estat la lògica present en la realització, amb major o menor èxit, de les entrevistes grupals. Ara bé, la vigilància epistemològica que tota recerca hauria de tenir ens obliga a emprar les dades amb una certa asèpsia. Les mancances derivades de la nostra recollida de dades ens obliguen a caminar amb certa cautela, essent sabedors que bona part de les afirmacions realitzades han de passar per un nou procés de contrastació molt més depurat. Això no vol dir però, que les nostres hipòtesis hagin de caure en un pou sense fons. Senzillament volem fer esment que han d'ésser preses, més aviat, com a tendències o vectors orientatius que, de ben segur, esdevindran fonamentals de cara una futura aproximació més intensiva al nostre objecte d'estudi.

3.4.2 Configuració de la mostra

La mostra la conformen 34 joves d'origen immigrant, tots ells estructurats en 13 grups d'entrevista, tots ells estudiants de batxillerat o cicles formatius, procedents de 6 centres educatius distribuïts per les diferents àrees estadístiques del Principat.⁷ En la mesura que es planteja una perspectiva qualitativa la selecció de la mostra no segueix cap criteri de significativitat estadística, sinó que es correspon a un *mostratge teòric* (Ruiz Olabuénaga, 1996).

Hem estat nosaltres els que hem seleccionat la mostra a partir d'uns criteris de representativitat en la mateixa intenció. És a dir, la quantitat i la distribució dels casos triats s'ha donat en funció de la significació i rellevància teòrica. S'ha procedit a fer una tria de la mostra a partir d'àrees prèviament delimitades i teoritzades —en el nostre cas serien les vegueries o àrees estadístiques—, però no hi ha hagut cap procediment probabilístic en cap de les etapes. En la selecció mostral, com ja hem expressat, hi ha pesat criteris de

⁷ A l'Annex trobareu un historial de tots els joves entrevistats, així com de la configuració dels grups.

caire teòric. Arran d'aquests criteris teòrics i estudiant la composició socio-demogràfica i la presència dels fluxos migratoris de les àrees estudiades hem obtingut el criteri d'*heterogeneïtat* necessari en tota mostra.

Com acabem d'anomenar, un dels dispositius emprats per assolir la necessària diversitat es troba en la mateixa tipologia dels centres educatius seleccionats. Les diferents tipologies de centres en funció de llur titularitat, situació geogràfica, entorn social, contingents d'immigració al territori, etc. han permès acostar-nos a un ventall molt obert i diferenciat de joves catalans.

D'altra banda, val la pena assenyalar la importància de la variable *gènere* en la composició d'aquesta mostra d'alumnes a entrevistar. En aquest sentit cal advertir que les noies es fan més presents que els nois en les entrevistes grupals realitzades. En bona mesura, aquest fet obeeix a la creixent feminització de les etapes educatives no obligatòries. La variable *gènere*, juntament amb la variable *lloc d'origen*, ha estat presa en consideració en la configuració dels diferents grups. Per aquest motiu, hi ha una major presència femenina en la mostra (20 noies contra 14 nois); presència que ha estat tinguda en compte tan en la nostra anàlisi com en les diferents extrapolacions que realitzem. Si bé això ens dóna una informació més acurada dels i les joves d'origen immigrant amb presència a la geografia escolar; esdevé un element generador de biaixos en el moment que puguem tenir la temptació de fer una reflexió més generalitzada sobre les identifications i posicionaments en el si de les geografies dels la globalitat de joves d'origen immigrant. Aquesta concentració mostral, que en termes operatius facilita la present recerca, limita, i nosaltres en som plenament conscients, algunes de les afirmacions que realitzem en la mesura que no hem pogut copsar les estructures de sentit d'altres tipologies de joves d'origen immigrant.

- *Els criteris territorials, la població de la zona i els fluxos migratoris*

Una part de la nostra reflexió teòrica i analítica s'ha concentrat en les diferents idiosincràsies territorials presents a Catalunya. És a dir, la variabilitat dels contextos de socialització —originats per una estructura social diferenciada, determinats percentatges d'immigració, major o menor presència del català, distribució del vot polític, etc.— d'un territori respecte a l'altra de ben segur que implica determinats elements diferencials en la construcció de les identifications dels i les joves d'origen immigrant. Aquesta constatació prèvia és el que ens ha conduït a una delimitació clara dels territoris on s'ha dut a terme el

treball de camp i la recollida de dades.

Amb vista a aital importància territorial s'ha procedit a la delimitació geogràfica en funció d'una distribució força més acurada a la realitat del país com són les vegueries —o en criteris estadístics, les àrees estadístiques. Així doncs, els territoris seleccionats han estat: comarques gironines, terres de ponent, camp de Tarragona i àrea metropolitana. Partint d'aquesta delimitació, hem escollit la comarca o comarques més significatives i dins de cada comarca la seva capital o població paradigmàtica. En el següent quadre es pot veure tant la distribució territorial de les entrevistes, com el nombre de centres —un total de 6— on s'han desenvolupat aquestes entrevistes:

Àrees Estadístiques	Comarques	Poblacions	Nombre centres	Nombre d'alumnes
<i>Comarques gironines</i>	<i>La Garrotxa</i>	Olot	1 centre	6
<i>Terres de ponent</i>	<i>Segrià</i>	Lleida	1 centres	6
<i>Camp de Tarragona</i>	<i>Tarragonès</i>	Tarragona	1 centres	3
<i>Àrea Metropolitana</i>	<i>Barcelonès</i>	Barcelona	2 centres	11
	<i>Baix Llobregat</i>	Martorell	1 centre	12

Tot seguit, un cop hem presentat les àrees mostrals, volem fer una breu descripció sociodemogràfica de les ciutats on s'ha concentrat la nostra mostra. Es tracta d'una descripció que ens ajudarà a copsar els contextos sociodemogràfics en els que es mouen els diferents joves entrevistats.

3.4.3 Breu panoràmica de la immigració recent a Catalunya

Tot i l'enfocament qualitatiu de la present investigació, una breu ressenya estadística ens permetrà d'explicar amb major fonament per una banda, la selecció mostral realitzada i, per l'altra, aportar dades de context de les poblacions on viuen els joves entrevistats així com dels entorns més immediats dels centres.

Segons les dades del Padró municipal continu, la població catalana d'origen immigrant ha passat de 121.361 persones l'any 1998 (l'1,97% de la població total) a 913.757 el 2006 (el 12,91%), el darrer any de que es disposa dades en el moment de redactar aquestes

pàgines. Mentre la població no immigrada creixia relativament poc (un 3,23% en aquest període), la població immigrada es va multiplicar gairebé per set (652,92%), un increment que encara és superior si considerem només les persones provinents de fora de la UE-25 (824,42%).

Taula 1. Població del Principat de Catalunya per procedència (1998-2006)

	1998	2000	2002	2004	2006	INCREMENT 1998-2006	%
Població catalana	6.147.610	6.261.999	6.506.440	6.813.319	7.134.697	987.087	16,06%
NACIONALITAT ESPANYOLA	6.026.249	6.080.401	6.124.373	6.170.473	6.220.940	194.691	3,23%
NACIONALITAT NO ESPANYOLA	121.361	181.598	382.067	642.846	913.757	792.396	652,92%
RESTA DE LA UE	39.513	57.627	73.958	106.617	157.135	117.622	297,68%
EXTRACOMUNITARIS	81.848	123.971	308.109	536.229	756.622	674.774	824,42%
% ESTRANGERS	1,97%	2,90%	5,87%	9,44%	12,81%		
% NO COMUNITARIS	1,33%	1,98%	4,74%	7,87%	10,60%		

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

Atesa l'edat dels joves objecte d'estudi i el caràcter recent de les altes xifres d'immigració que viu Catalunya, **els qui ara són adolescents i tenen pares d'origen estranger han arribat a casa nostra principalment com a resultat de processos migratoris esdevinguts en els darrers 10 anys i en els quals han participat conjuntament amb els seus pares o bé han vingut posteriorment, com a conseqüència d'un reagrupament familiar** en el qual generalment un dels dos progenitors va encapçalar la migració.

La voluntat de permanència a Catalunya és un factor decisiu tant a l'hora de decidir portar els fills que resten al país d'origen com, un cop a Catalunya, per prendre la decisió de tenir-ne. No obstant això, aquest darrer cas tendeix a ser minoritari en les franges d'edat que estem considerant (joves amb poc més de 15 anys) atès que la població catalana d'origen estranger a inicis dels anys 90 era encara molt reduïda.

La consideració estadística que tindran els nascuts fora de l'Estat espanyol variarà depenent de si els ha estat possible obtenir la nacionalitat espanyola o no. Així mateix, cal tenir en compte que aquesta possibilitat no està a l'abast en la mateixa mesura de tots els nousvinguts sinó que els d'**alguns orígens nacionals semblen obtenir la nacionalització**

més fàcilment que d'altres.

A la TAULA 2 pot apreciar-se que la proporció d'estrangers nacionalitzats se situa per sobre de la mitjana entre els qui provenen de la resta de la Unió Europea i entre qui han nascut al Centre, al Nord d'Amèrica o en la majoria de països d'Amèrica del Sud. Les principals excepcions són els equatorians i els bolivians que mantenen encara taxes molt reduïdes de població nacionalitzada.

Taula 2. Proporció de nacionalitzats de la població catalana nascuda a l'estranger per principals països de naixement (2006)

	TOTAL	% NACIONALITZATS
França	41.298	48,87%
Veneçuela	13.419	36,05%
Alemanya	24.001	34,68%
PAÏSOS D'OCEANIA	954	34,38%
Cuba	11.808	29,52%
RESTA UNIÓ EUROPEA (25)	139.331	26,98%
AMÈRICA CENTRAL	43.909	25,39%
Argentina	65.456	24,90%
Uruguai	23.146	24,32%
República Dominicana	21.175	23,66%
Xile	19.949	23,01%
AMÈRICA DEL NORD	18.921	21,79%
Mèxic	11.272	19,63%
Perú	36.501	19,30%
Brasil	20.695	17,92%
TOTAL POBLACIÓ NASCUTA A L'ESTRANGER	998.642	14,05%
AMERICA DEL SUD	353.558	13,97%
Regne Unit	16.904	13,68%
Rússia	13.750	12,59%
Colòmbia	47.481	9,42%
PAÏSOS EUROPEUS NO COMUNITARIS	108.628	9,13%
PAÏSOS ASIÀTICS	92.080	8,84%
Marroc	182.489	8,49%
PAÏSOS AFRICANS	241.261	8,13%
Itàlia	15.633	7,68%
Xina	34.168	7,47%
Índia	10.319	4,82%
Ucraïna	13.008	4,02%
Gàmbia	11.001	3,66%
Bolívia	35.518	2,33%
Equador	85.581	1,94%
Pakistan	25.796	1,90%
Senegal	11.720	1,48%
Romania	50.191	1,02%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

Per contra, els provinents de països europeus no comunitaris, de l'Àsia i de l'Àfrica són els qui en menor mesura arriben a nacionalitzar-se, amb proporcions que no arriben ni al 10%. Independentment de les consideracions que es puguin fer per explicar aquestes dades, sembla clar que **considerar el país de naixement ens permet abastar amb major precisió la dimensió del fenomen migratori**, independentment de si l'immigrant ha volgut o li ha estat possible d'obtenir la nacionalització. És per això que en la resta d'aquest apartat s'ha optat per privilegiar aquesta informació (PAÍS DE NAIXEMENT) per damunt de la condició d'estranger.

De l'estudi del país de naixement dels residents a Catalunya nascuts a l'estranger (TAULA 3) destaca especialment la presència d'una **gran diversitat de nacionalitats** (106 nacionalitats en total, 101 de les quals amb més de 100 individus) i la importància altament desigual d'unes i d'altres. **Els 10 principals països d'origen representen gairebé dues tercers parts dels nascuts a l'estranger (60,5%)** mentre que si ampliem la llista fins als 25 principals països la proporció augmenta fins al 84,3%.

Taula 3. Principals països de naixement de la població catalana nascuda a l'estranger (2006)

	Total	% NASCUTS A L'ESTRANGER
TOTAL POBLACIÓ	7.134.697	
NASCUTS A L'ESTRANGER	998.642	100%
(1) Marroc	182.489	18,27%
(2) Equador	85.581	8,57%
(3) Argentina	65.456	6,55%
(4) Romania	50.191	5,03%
(5) Colòmbia	47.481	4,75%
(6) França	41.298	4,14%
(7) Perú	36.501	3,66%
(8) Bolívia	35.518	3,56%
(9) Xina	34.168	3,42%
(10) Pakistan	25.796	2,58%
(11) Alemanya	24.001	2,40%
(12) Uruguai	23.146	2,32%
(13) República Dominicana	21.175	2,12%
(14) Brasil	20.695	2,07%
(15) Xile	19.949	2,00%
(16) Regne Unit	16.904	1,69%
(17) Itàlia	15.633	1,57%
(18) Rússia	13.750	1,38%
(19) Veneçuela	13.419	1,34%
(20) Ucraïna	13.008	1,30%
(21) Cuba	11.808	1,18%
(22) Senegal	11.720	1,17%
(23) Mèxic	11.272	1,13%
(24) Gàmbia	11.001	1,10%
(25) Índia	10.319	1,03%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

Pel seu volum respecte del total de la població nouvinguda resulta destacable la xifra de marroquins i la de sud-americans, procedents principalment de quatre països (l'Equador, Colòmbia, l'Argentina i Perú). En relació amb la distribució territorial sabem, a partir de l'anàlisi de les dades a nivell municipal, que la presència de la població africana és dispersa arreu del territori català mentre que la de nacionalitat llatinoamericana palesa una major concentració en la Regió Metropolitana de Barcelona.

D'altra banda, l'anàlisi per sexes de les nacionalitats (TAULA 4) ens revela la forta masculinització o feminització de les estratègies migratòries característiques d'un bon nombre de països.

Taula 4. Proporció d'homes i de dones entre la població catalana nascuda a l'estranger per principals països de naixement (2006)

	TOTAL	HOMES	DONES	% Dones
República Dominicana	21.175	7.523	13.652	64,5%
Rússia	13.750	5.224	8.526	62,0%
AMERICA CENTRAL	43.909	16.852	27.057	61,6%
Brasil	20.695	8.649	12.046	58,2%
Bolívia	35.518	14.891	20.627	58,1%
Cuba	11.808	5.070	6.738	57,1%
Perú	36.501	16.187	20.314	55,7%
Colòmbia	47.481	21.268	26.213	55,2%
Mèxic	11.272	5.117	6.155	53,8%
Equador	85.581	39.565	46.016	53,3%
Veneçuela	13.419	6.266	7.153	53,2%
AMÈRICA DEL SUD	353.558	165.430	188.128	52,9%
AMÈRICA DEL NORD	18.921	8.911	10.010	52,4%
França	41.298	19.644	21.654	51,1%
Alemanya	24.001	11.894	12.107	50,4%
TOTAL POBLACIÓ	7.134.697	3.543.706	3.590.991	50,3%
Xina	34.168	17.442	16.726	49,0%
Xile	19.949	10.232	9.717	48,7%
Uruguai	23.146	11.897	11.249	48,6%
OCEANIA	954	491	463	48,5%
RESTA UNIÓ EUROPEA (25)	139.331	71.834	67.497	48,4%
EUROPA NO COMUNITÀRIA	108.628	56.063	52.565	48,4%
Regne Unit	16.904	8.832	8.072	47,8%
Argentina	65.456	34.228	31.228	47,7%
Ucraïna	13.008	6.862	6.146	47,2%
Romania	50.191	26.787	23.404	46,6%
NASCUTS A L'ESTRANGER	998.642	541.809	456.833	45,7%
Itàlia	15.633	9.697	5.936	38,0%
Marroc	182.489	116.977	65.512	35,9%
ÀSIA	92.080	60.101	31.979	34,7%
ÀFRICA	241.261	162.127	79.134	32,8%
Índia	10.319	8.168	2.151	20,8%
Gàmbia	11.001	8.860	2.141	19,5%
Senegal	11.720	9.859	1.861	15,9%
Pakistan	25.796	23.098	2.698	10,5%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

En efecte, entre la població catalana nascuda a l'estranger globalment s'hi constata un major predomini dels homes tot i que l'anàlisi detallada per països permet constatar l'existència d'òrgens en que qui habitualment encapçala la migració és una dona (República Dominicana i Rússia especialment però en general els països d'Amèrica) mentre que en d'altres casos molt clarament la migració és protagonitzada inicialment per homes, sobretot entre els immigrants originaris de països asiàtics (excepte Xina) i africans.

En canvi, l'equilibri entre sexes d'altres orígens ens suggereix la falta d'una estratègia sexuada, sigui perquè l'habitual és migrar en família o sigui perquè els incentius per abandonar el país no privilegien un sexe per damunt de l'altre.

En tot cas, les estratègies migratòries adoptades no només condicionen les formes característiques que adopta el reagrupament familiar i l'experiència migratòria dels joves que estudiem. També comporten que la proporció de joves per nacionalitats en edats escolars no guardi una correspondència perfecta amb la dels adults (TAULA 5).

Considerant els nombres absoluts, només sis nacionalitats concentren més de la meitat (52,8%) dels menors de 16 anys nascuts a l'estranger: marroquins (21.390), equatorians (14.461), argentins (7321), colombians (6.838), romanesos (6.110) i xinesos (5.117). Són els orígens nacionals que, per la seva prevalença, cal estudiar indefugiblement.

En termes relatius, comparant el conjunt de la població de nascuts a l'estranger amb el segment de menors de 16 anys, destaca el poc pes relatiu dels més joves entre els immigrants de la Unió Europea però també dels de l'Àfrica (excepte Marroc) i de l'Àsia (excepte Xina).

Atès el perfil social i econòmic dels immigrants comunitaris resulta previsible el poc pes dels menors entre els originaris de França (6,9%) i d'Itàlia (8,5%). En canvi, l'escassa rellevància de la població jove entre els originaris del Pakistan (7,2%), l'Índia (9,8%), Gàmbia (6,2%) i el Senegal (4,8%) posen de manifest estratègies migratòries molt masculinitzades en que no es preveu un reagrupament familiar o bé aquest es veu alentit i dificultat per les condicions socials, legals i econòmiques del immigrant.

En el altre plat de la balança trobem els originaris de països de l'Europa no comunitària, els d'Amèrica i els xinesos, amb una proporció de menors de 16 anys en els seus contingents per sobre de la mitjana. Destaquen en aquest sentit especialment els originaris de Rússia (21,6%) i Ucraïna (14,1%) per una banda, els equatorians (16,9%), colombians (14,4%), uruguaians (14,1%) i bolivians (13,8%) per l'altra i, finalment, com a cas especial dins de l'Àsia, els nascuts a la Xina (15%).

Taula 5. Menors de 16 anys en la població de Catalunya nascuda en els principals països d'origen respecte del contingent de cada país (2006)

	ABSOLUTS	%
Rússia	2.969	21,6%
Equador	14.461	16,9%
TOTAL POBLACIÓ	1.085.283	15,2%
Xina	5.117	15,0%
Colòmbia	6.838	14,4%
Ucraïna	1.830	14,1%
Uruguai	3.253	14,1%
AMÈRICA DEL NORD	2.631	13,9%
EUROPA NO COMUNITÀRIA	14.957	13,8%
Bolívia	4.884	13,8%
AMÈRICA DEL SUD	46.694	13,2%
República Dominicana	2.753	13,0%
OCEANIA	118	12,4%
Romania	6.110	12,2%
Xile	2.350	11,8%
Marroc	21.390	11,7%
AMÈRICA CENTRAL	5.122	11,7%
NASCUTS A L'ESTRANGER	116.057	11,6%
Veneçuela	1.558	11,6%
Argentina	7.321	11,2%
ASIA	10.097	11,0%
Regne Unit	1.844	10,9%
AFRICA	24.830	10,3%
Mèxic	1.135	10,1%
Brasil	2.052	9,9%
Índia	1.016	9,8%
Perú	3.512	9,6%
Itàlia	1.325	8,5%
RESTA UNIÓ EUROPEA (25)	11.608	8,3%
Pakistan	1.864	7,2%
Alemanya	1.721	7,2%
França	2.853	6,9%
Cuba	729	6,2%
Gàmbia	678	6,2%
Senegal	562	4,8%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

3.4.4 Les poblacions on s'ubiquen els centres triats

Territorialment la concentració de població immigrant és superior a les principals àrees urbanes, a les àrees turístiques (Costa Brava) i a les zones amb una estructura econòmica fortament basada en el sector primari o en les indústries que s'hi relacionen. Continuen existint municipis amb presència d'immigració considerablement més important que a la resta i, dins de determinats municipis, no pas sempre, una tendència a la concentració dels immigrants en alguns barris o sectors.

Ara bé, malgrat aquestes tendències, sobretot intramunicipals, seguint Cuadras i alt. (2004) es pot afirmar que la immigració presenta una distribució territorial força semblant a la distribució del total de la població observant-se un repartiment cada cop més equilibrat entre els municipis catalans. És tenint en compte aquest fet que s'ha dut a terme la tria de centres escolars on dur a terme el treball de camp.

Els criteris bàsics per a la distribució de les entrevistes amb joves fills de pares nascuts a l'estranger són l'origen nacional dels pares i la seva distribució per Catalunya. En aplicació d'aquests criteris s'han seleccionat centres educatius de Barcelona, Lleida, Martorell, Olot i Tarragona cercant tant la representació de les principals nacionalitats com la dispersió pel territori. D'aquesta forma s'han pogut entrevistar alumnes de centres públics i privats de les quatre circumscripcions provincials catalanes, d'entorns més o menys urbans i que havien rebut les onades migratòries dels anys 60 en graus diversos. Així mateix, per tal de prendre en consideració el criteri de classe social, també s'ha inclòs un centre en el qual es presumia apreciable la presència de fills d'immigrants de *coll blanc*, la mobilitat nacional dels quals no resulta de la necessitat econòmica.

A continuació es descriuen les característiques bàsiques de la població immigrant dels municipis en els que s'ha dut a terme el treball de camp.

a) *Barcelona*

El 28,1% dels residents a Catalunya nascuts a l'estranger viuen a la capital catalana tot i que Barcelona només representa el 22,5% del total de la població catalana. Aquesta major concentració es correspon especialment amb una major preferència per part dels immigrants d'origen llatinoamericà i d'algunes altres nacionalitats amb una baixa dispersió pel territori com ara els pakistanesos.

Del 17,5% de barcelonins nascuts a l'estranger, més de la meitat (9,6%) corresponen a originaris de països americans, especialment l'Equador i l'Argentina. Altres minories nacionals notables són les dels marroquins i els pakistanesos. Així mateix destaca una apreciable colònia d'europaus comunitaris.

Taula 6. Principals països de naixement dels empadronats a Barcelona nascuts a l'estranger (2006)

	Total	Homes	Dones	% Dones
TOTAL POBLACIÓ	1.605.602	761.870	843.732	52,5%
NASCUTS A L'ESTRANGER	280.353	142.980	137.373	49,0%
%	17,5%	18,8%	16,3%	
EUROPA	3,7%	3,9%	3,6%	50,0%
RESTA UE-25	2,5%	2,6%	2,4%	50,1%
Alemanya	0,4%	0,3%	0,4%	53,7%
França	0,8%	0,7%	0,8%	54,7%
Itàlia	0,4%	0,5%	0,3%	41,5%
Regne Unit	0,3%	0,3%	0,2%	44,1%
EUROPA NO COMUNITÀRIA	1,2%	1,3%	1,2%	49,9%
Bulgària	0,1%	0,1%	0,1%	43,8%
Romania	0,3%	0,3%	0,3%	50,1%
ÀFRICA	1,5%	2,0%	1,0%	36,4%
Marroc	1,0%	1,3%	0,7%	38,0%
AMÈRICA	9,6%	9,2%	9,9%	54,4%
Argentina	1,5%	1,6%	1,3%	47,6%
Bolívia	0,7%	0,6%	0,8%	61,1%
Colòmbia	0,9%	0,9%	1,0%	54,4%
Equador	1,8%	1,7%	1,9%	55,2%
Perú	1,2%	1,1%	1,3%	56,8%
ÀSIA	2,6%	3,6%	1,7%	34,7%
Xina	0,7%	0,7%	0,6%	48,9%
OCEANIA	0,0%	0,0%	0,0%	50,6%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

Pel que fa a la distribució per sexes, globalment predominen els homes tot i que en molt poca mesura. El desequilibri més gran es troba entre els asiàtics (principalment pakistanesos) i els africans, col·lectius amb un predomini masculí més gran. Entre la població nascuda a Amèrica el desequilibri es produeix en benefici de les dones tot i que en un grau menor i no en tots els països.

Per edats, dels 20 als 39 anys és l'interval en que la població immigrant té major pes poblacional, en especial entre els 25 i els 34. Dels 10 als 19 anys la proporció es redueix fins a situar-se al voltant del 17%, el pes poblacional dels nascuts a l'estranger.

Com a indicador del impacte previ de les immigracions dels anys 60 hem considerat el pes relatiu en la distribució per edats dels nascuts a la resta de l'Estat. És en aquest sentit que cal observar com a partir dels 55 anys les proporcions de nascuts fora de Catalunya (però dins de l'Estat) se situen entre un 40 i un 50%.

Taula 7. Proporció de nascuts a l'estranger i de nascuts a l'estat però fora de Catalunya per grups quinquenals d'edat (2006)

	% nascuts a l'estranger			% nascuts a la resta de l'estat		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
TOTAL	17,5%	18,8%	16,3%	22,1%	19,9%	24,1%
De 0 a 4 anys	5,8%	5,4%	6,1%	1,1%	1,1%	1,0%
De 5 a 9 anys	14,7%	14,4%	15,0%	1,5%	1,5%	1,4%
De 10 a 14 anys	15,9%	16,2%	15,7%	1,7%	1,6%	1,8%
De 15 a 19 anys	17,9%	17,9%	17,9%	2,4%	2,3%	2,5%
De 20 a 24 anys	28,3%	27,3%	29,3%	3,8%	3,5%	4,1%
De 25 a 29 anys	36,9%	36,9%	36,9%	5,8%	5,3%	6,3%
De 30 a 34 anys	33,3%	35,1%	31,4%	7,0%	6,6%	7,5%
De 35 a 39 anys	28,1%	30,7%	25,4%	9,3%	8,6%	10,0%
De 40 a 44 anys	22,3%	24,0%	20,6%	14,8%	13,9%	15,7%
De 45 a 49 anys	16,8%	17,7%	16,0%	23,9%	22,2%	25,4%
De 50 a 54 anys	12,6%	12,6%	12,5%	33,9%	32,6%	35,1%
De 55 a 59 anys	8,7%	8,1%	9,1%	41,9%	40,9%	42,7%
De 60 a 64 anys	6,3%	5,5%	6,9%	47,5%	47,6%	47,4%
De 65 a 69 anys	5,4%	4,8%	5,8%	49,5%	49,6%	49,4%
De 70 a 74 anys	3,5%	3,1%	3,8%	47,8%	47,7%	47,8%
De 75 a 79 anys	3,4%	3,2%	3,5%	45,6%	44,9%	46,0%
De 80 a 84 anys	2,8%	2,9%	2,8%	45,6%	44,6%	46,1%
De 85 anys i més	3,1%	2,9%	3,2%	48,1%	47,4%	48,4%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

b) Lleida

A Lleida el pes de la població d'origen estranger és menor que a Barcelona, amb només un 14,1%. El col·lectiu amb major pes específic és l'africà (5,4%), especialment el dels marroquins (2,4%), que constitueixen la minoria nacional amb major pes. La importància dels originaris del Marroc només és comparable a la dels nascuts a Romania (1,9%) sense que hi hagi cap altre col·lectiu que arribi a tenir una importància comparable.

A diferència del cas de Barcelona, els immigrants d'origen asiàtic o europeu comunitari tenen un pes molt reduït mentre que els dels diversos països americans en el seu conjunt tenen una importància inferior a la del conjunt de Catalunya.

Taula 8. Principals països de naixement dels empadronats a Lleida nascuts a l'estranger (2006)

	Total	Homes	Dones	% Dones
TOTAL POBLACIÓ	125.677	62.347	63.330	50,4%
NASCUTS A L'ESTRANGER	17.753	10.414	7.339	41,3%
%	14,1%	16,7%	11,6%	
EUROPA	3,8%	3,9%	3,7%	48,8%
RESTA UE-25	0,9%	1,0%	0,8%	46,4%
Alemanya	0,1%	0,1%	0,1%	56,8%
França	0,3%	0,3%	0,3%	50,6%
Itàlia	0,1%	0,1%	0,0%	29,1%
Regne Unit	0,1%	0,1%	0,0%	44,1%
EUROPA NO COMUNITÀRIA	2,9%	2,9%	2,8%	49,6%
Bulgaria	0,2%	0,3%	0,2%	37,4%
Romania	1,9%	1,9%	1,8%	48,6%
ÀFRICA	5,8%	8,8%	2,9%	25,5%
Marroc	2,4%	3,3%	1,4%	30,0%
AMÈRICA	4,0%	3,4%	4,5%	57,6%
Argentina	0,4%	0,4%	0,4%	51,1%
Bolívia	0,4%	0,3%	0,5%	60,5%
Colòmbia	0,9%	0,8%	1,0%	55,7%
Equador	0,6%	0,5%	0,6%	51,6%
Perú	0,2%	0,2%	0,2%	53,7%
ÀSIA	0,5%	0,6%	0,4%	40,4%
Xina	0,4%	0,4%	0,4%	48,6%
OCEANIA	0,0%	0,0%	0,0%	60,0%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

La desproporció en favor dels homes és més apreciable que a Barcelona. Les tendències de desequilibri entre sexes són les habituals: més dones que homes entre la població americana i a l'inrevés entre els africans. Anant al detall, si alguna cosa resulta remarcable és que la proporció de dones entre els marroquins és inferior a la mitjana de Catalunya la qual cosa pot estar denotant una població menys estabilitzada en el territori.

A l'igual que a Barcelona l'interval dels 20 als 39 anys és aquell amb major impacte de la

població immigrant, especialment dels 25 als 34 anys. La població dels 10 als 19 se situa per sota del pes poblacional dels nascuts a l'estranger.

Així mateix pot observar-se com la importància de les migracions dels 60 en la distribució poblacional resulta similar a l'observat a Barcelona tot i que lleugerament inferior.

Taula 9. Proporció de nascuts a l'estranger i de nascuts a l'estat però fora de Catalunya per grups quinquenals d'edat (2006)

	% nascuts a l'estranger			% nascuts a la resta de l'estat		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
TOTAL	14,1%	16,7%	11,6%	19,9%	18,4%	21,4%
De 0 a 4 anys	6,5%	6,3%	6,7%	1,9%	2,0%	1,7%
De 5 a 9 anys	12,9%	13,0%	12,8%	2,7%	3,0%	2,4%
De 10 a 14 anys	12,2%	12,1%	12,3%	3,0%	3,1%	2,9%
De 15 a 19 anys	13,5%	13,0%	14,0%	3,9%	4,1%	3,8%
De 20 a 24 anys	24,5%	24,0%	24,9%	4,2%	4,0%	4,3%
De 25 a 29 anys	29,3%	32,2%	25,9%	5,2%	4,6%	5,8%
De 30 a 34 anys	27,7%	32,7%	21,7%	7,0%	6,7%	7,3%
De 35 a 39 anys	24,0%	29,8%	17,3%	11,7%	10,6%	12,9%
De 40 a 44 anys	16,0%	20,1%	11,4%	17,9%	16,7%	19,3%
De 45 a 49 anys	10,5%	12,6%	8,4%	27,0%	26,2%	27,9%
De 50 a 54 anys	7,2%	8,7%	5,7%	34,4%	34,3%	34,5%
De 55 a 59 anys	4,1%	4,3%	3,9%	40,9%	40,0%	41,7%
De 60 a 64 anys	2,3%	2,3%	2,3%	45,3%	46,1%	44,6%
De 65 a 69 anys	2,3%	2,7%	2,0%	48,3%	47,9%	48,6%
De 70 a 74 anys	1,7%	1,7%	1,7%	46,1%	46,0%	46,2%
De 75 a 79 anys	1,3%	1,4%	1,3%	45,2%	45,1%	45,3%
De 80 a 84 anys	1,4%	1,5%	1,4%	43,4%	43,0%	43,7%
De 85 anys i més	1,3%	1,4%	1,3%	41,9%	44,0%	41,0%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

c) Martorell

A Martorell la importància de la població d'origen estranger és similar a la de Barcelona tot i que la composició és substantivament distinta: del 16,3% de població nascuda a l'estranger, pràcticament la meitat (7,7%) corresponen amb originaris del Marroc. El pes relatiu dels nascuts a Amèrica és aproximadament la meitat que el que es registra a la capital catalana (4,7%) i no hi ha cap altre país amb una importància destacable.

El desequilibri en favor dels homes és aquí el més elevat dels cinc municipis on s'ha realitzat el treball de camp: només un 38,2% de les persones immigrants són dones. Les grans tendències per nacionalitats són les habituals: majoria d'homes entre els africans i

els asiàtics i lleugera majoria de dones entre els americans.

Taula 10. Principals països de naixement dels empadronats a Martorell nascuts a l'estranger (2006)

	Total	Homes	Dones	% Dones
TOTAL POBLACIÓ	26.170	13.582	12.588	48,1%
NASCUTS A L'ESTRANGER	4.256	2.632	1.624	38,2%
%	16,3%	19,4%	12,9%	
EUROPA	1,5%	1,6%	1,3%	42,2%
RESTA UE-25	1,0%	1,3%	0,8%	35,8%
Alemanya	0,2%	0,2%	0,2%	44,2%
França	0,3%	0,3%	0,3%	45,7%
Itàlia	0,1%	0,2%	0,1%	19,4%
Regne Unit	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%
EUROPA NO COMUNITÀRIA	0,5%	0,4%	0,5%	56,2%
Bulgària	0,1%	0,1%	0,1%	52,9%
Romania	0,2%	0,2%	0,2%	48,8%
ÀFRICA	9,2%	12,2%	6,0%	31,3%
Marroc	7,7%	9,9%	5,3%	33,2%
AMÈRICA	4,7%	4,3%	5,2%	52,7%
Argentina	0,7%	0,6%	0,7%	52,3%
Bolívia	0,6%	0,5%	0,7%	55,7%
Colòmbia	1,1%	1,2%	1,0%	45,2%
Equador	0,9%	0,7%	1,0%	56,3%
Perú	0,3%	0,3%	0,3%	51,2%
ÀSIA	0,8%	1,2%	0,4%	24,2%
Xina	0,3%	0,3%	0,3%	51,4%
OCEANIA	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

En el cas de Martorell l'interval d'edats amb major presència d'immigrants és anterior al de Barcelona i Lleida: dels 15 als 34 anys. Mereix destacar-se que en l'interval clau dels 10 als 19 anys la proporció de residents d'origen immigrant se situa per sobre del pes poblacional del segment d'estrangers del municipi.

Les dades relatives a la proporció de nascuts a la resta de l'Estat també posen de manifest que la importància de la immigració dels anys 60 ha estat la més gran i més perllongada dels cinc municipis en que hem dut a terme el treball de camp.

Taula 11. Proporció de nascuts a l'estranger i de nascuts a l'estat però fora de Catalunya per grups quinquenals d'edat (2006)

	% nascuts a l'estranger			% nascuts a la resta de l'estat		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
TOTAL	16,3%	19,4%	12,9%	23,4%	21,5%	25,4%
De 0 a 4 anys	2,9%	3,1%	2,7%	0,9%	0,5%	1,4%
De 5 a 9 anys	13,5%	13,4%	13,6%	1,1%	0,7%	1,4%
De 10 a 14 anys	19,5%	19,4%	19,6%	1,6%	1,5%	1,7%
De 15 a 19 anys	23,6%	24,6%	22,5%	4,6%	4,1%	5,1%
De 20 a 24 anys	28,8%	31,2%	26,3%	3,9%	3,1%	4,8%
De 25 a 29 anys	29,3%	33,0%	24,8%	5,3%	4,1%	6,7%
De 30 a 34 anys	23,9%	31,2%	15,0%	8,2%	7,3%	9,3%
De 35 a 39 anys	20,4%	23,5%	16,4%	15,1%	14,3%	16,1%
De 40 a 44 anys	20,1%	23,9%	15,3%	26,3%	24,3%	28,9%
De 45 a 49 anys	18,4%	21,7%	14,7%	39,0%	36,8%	41,5%
De 50 a 54 anys	11,5%	14,1%	8,9%	50,2%	47,9%	52,6%
De 55 a 59 anys	6,3%	6,9%	5,7%	58,6%	60,0%	57,1%
De 60 a 64 anys	3,6%	5,0%	2,2%	61,4%	58,6%	64,1%
De 65 a 69 anys	4,1%	4,8%	3,5%	61,6%	65,4%	58,2%
De 70 a 74 anys	2,2%	1,8%	2,5%	52,5%	51,5%	53,3%
De 75 a 79 anys	2,5%	2,6%	2,4%	52,8%	53,6%	52,2%
De 80 a 84 anys	1,4%	0,5%	2,0%	47,4%	48,0%	47,1%
De 85 anys i més	1,3%	3,1%	0,7%	52,5%	50,5%	53,3%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

d) Olot

El 15,3% del habitants d'Olot de l'any 2006 eren nascuts a l'estranger. Del cas olotí, però, allò que resulta més destacable és la notable presència de naturals de països amb relativament poca presència a nivell general. A més dels habituals marroquins (2,6%) destaquen xinesos (2%), gambians i indis, essent la presència dels nascuts en algun país d'Amèrica molt reduïda en termes comparatius.

Taula 12. Principals països de naixement dels empadronats a Olot nascuts a l'estranger (2006)

	Total	Homes	Dones	% Dones
TOTAL POBLACIÓ	31.932	16.043	15.889	49,8%
NASCUTS A L'ESTRANGER	4.887	2.968	1.919	39,3%
%	15,3%	18,5%	12,1%	
EUROPA	2,4%	2,4%	2,3%	48,1%
RESTA UE-25	0,9%	0,9%	0,8%	47,3%
Alemanya	0,1%	0,1%	0,1%	45,5%
França	0,3%	0,3%	0,3%	54,9%
Itàlia	0,1%	0,1%	0,1%	34,6%
Regne Unit	0,1%	0,1%	0,0%	36,8%
EUROPA NO COMUNITÀRIA	1,5%	1,5%	1,4%	48,6%
Bulgària	0,1%	0,1%	0,1%	37,9%
Romania	0,8%	0,8%	0,9%	51,7%
ÀFRICA	5,4%	7,3%	3,5%	32,4%
Marroc	2,6%	3,1%	2,1%	39,7%
AMÈRICA	2,8%	2,5%	3,0%	53,7%
Argentina	0,6%	0,6%	0,6%	46,4%
Bolívia	0,1%	0,0%	0,1%	63,2%
Colòmbia	0,6%	0,5%	0,7%	57,1%
Equador	0,4%	0,4%	0,4%	51,1%
Perú	0,1%	0,1%	0,2%	57,4%
ÀSIA	4,8%	6,3%	3,3%	34,4%
Xina	2,0%	2,2%	1,7%	42,3%
OCEANIA	0,0%	0,0%	0,0%	

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

La distribució per sexes és, conjuntament amb la de Martorell, la més desequilibrada en benefici dels homes (39,3% de dones), com correspon a la composició per nacionalitats que acabem d'apuntar.

La distribució per edats és similar a la de Barcelona, amb l'interval de 20 a 39 anys com aquell en que el pes poblacional de la població d'origen immigrant és més gran. D'altra banda, entre la població dels 10 als 19 anys els pes dels d'origen estranger s'incrementa, especialment si considerem els estrangers i no només els nascuts a l'estranger (TAULA 14).

En aquest sentit, mereix destacar-se el cas d'Olot respecte dels altres municipis considerats com l'únic en que hi ha una quantitat molt considerable d'estrangers nascuts ja a l'Estat espanyol. Aquest fet fa que el nombre d'estrangers (16,1%) sigui més elevat que el nombre de persones nascudes en un altre estat (15,3%) i apunta a una presència molt dilatada en el temps de si més no alguns dels col·lectius d'estrangers que actualment hi viuen i a una baixa presència de les nacionalitats que majors facilitats semblen tenir per obtenir la nacionalització.

Taula 13. Proporció de nascuts a l'estranger i de nascuts a l'estat però fora de Catalunya per grups quinquenals d'edat (2006)

	% nascuts a l'estranger			% nascuts a la resta de l'estat		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
TOTAL	15,3%	18,5%	12,1%	12,5%	11,9%	13,0%
De 0 a 4 anys	5,1%	4,1%	6,2%	1,0%	0,9%	1,1%
De 5 a 9 anys	14,2%	15,9%	12,4%	1,8%	1,5%	2,2%
De 10 a 14 anys	15,6%	17,1%	14,2%	1,1%	1,1%	1,1%
De 15 a 19 anys	21,0%	21,0%	20,9%	3,1%	2,9%	3,4%
De 20 a 24 anys	26,9%	29,6%	23,9%	3,7%	3,8%	3,5%
De 25 a 29 anys	29,6%	33,3%	25,1%	2,9%	2,7%	3,2%
De 30 a 34 anys	28,8%	34,8%	21,7%	5,3%	5,0%	5,6%
De 35 a 39 anys	26,2%	32,2%	19,2%	9,3%	8,0%	10,9%
De 40 a 44 anys	21,6%	26,2%	16,2%	15,4%	15,1%	15,8%
De 45 a 49 anys	15,7%	19,5%	11,5%	19,4%	19,0%	19,8%
De 50 a 54 anys	10,8%	13,2%	8,3%	22,3%	22,9%	21,7%
De 55 a 59 anys	6,0%	5,6%	6,5%	24,2%	24,8%	23,7%
De 60 a 64 anys	3,5%	2,7%	4,1%	25,7%	24,9%	26,4%
De 65 a 69 anys	3,1%	3,3%	2,9%	26,4%	25,3%	27,3%
De 70 a 74 anys	1,6%	1,2%	1,9%	21,6%	20,9%	22,1%
De 75 a 79 anys	1,5%	1,8%	1,3%	20,1%	20,4%	20,0%
De 80 a 84 anys	1,0%	0,7%	1,1%	15,1%	18,6%	13,1%
De 85 anys i més	1,4%	0,7%	1,6%	15,2%	20,1%	12,9%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

Finalment, Olot també destaca respecte dels altres municipis com aquell en que la presència dels originaris de la resta de l'Estat vinguts durant les migracions dels anys 60 ha tingut un menor impacte.

Taula 14. Proporció d'estrangers per grans grups d'edat (2006)

	% estrangers		
	Total	Homes	Dones
TOTAL	16,10%	19,42%	12,76%
Menors de 16 anys	24,24%	26,09%	22,19%
De 16 a 64 anys	18,90%	22,31%	15,10%
De 65 i més anys	1,21%	1,21%	1,20%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

e) Tarragona

Dels considerats Tarragona és el municipi amb una proporció menor de població d'origen estranger (12,7%). Destaquen especialment els marroquins (3,1%) com a minoria nacional més nombrosa seguits pels originaris dels països americans en el seu conjunt (4,8%) però també d'algunes nacionalitats en concret, especialment colombians i argentins.

Taula 15. Principals països de naixement dels empadronats a Martorell nascuts a l'estranger (2006)

	Total	Homes	Dones	% Dones
TOTAL POBLACIO	131.158	64.783	66.375	50,6%
NASCUTS A L'ESTRANGER	16.653	8.958	7.695	46,2%
%	12,7%	13,8%	11,6%	
EUROPA	3,3%	3,5%	3,2%	48,2%
RESTA UE-25	1,5%	1,6%	1,4%	46,6%
Alemanya	0,3%	0,3%	0,2%	47,7%
França	0,4%	0,4%	0,5%	55,2%
Itàlia	0,2%	0,2%	0,1%	29,1%
Regne Unit	0,2%	0,2%	0,1%	45,5%
EUROPA NO COMUNITÀRIA	1,8%	1,8%	1,8%	49,6%
Bulgària	0,2%	0,2%	0,2%	49,3%
Romania	1,0%	1,0%	0,9%	49,4%
ÀFRICA	3,9%	5,0%	2,9%	36,9%
Marroc	3,1%	3,9%	2,4%	38,0%
AMÈRICA	4,8%	4,5%	5,1%	53,4%
Argentina	1,1%	1,2%	1,0%	46,1%
Bolívia	0,2%	0,2%	0,3%	64,7%
Colòmbia	1,4%	1,3%	1,6%	55,9%
Equador	0,5%	0,5%	0,5%	52,5%
Perú	0,1%	0,1%	0,2%	53,9%
ÀSIA	0,6%	0,8%	0,5%	39,5%
Xina	0,4%	0,4%	0,3%	42,5%
OCEANIA	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

El desequilibri per sexes és el menor (46,2% de dones) dels municipis considerats després del de Barcelona, destacant un nombre de dones entre les marroquines superior al que és habitual a Catalunya. Per la resta, el comportament és el previsible: els homes són majoritaris entre asiàtics i africans i les dones entre els americans.

Pel que fa a la distribució per edats, l'edat mitjana dels nascuts a l'estranger tendeix a ser superior a la de la resta de municipis, amb un interval de major impacte més ampli que a la resta, dels 20 als 44 anys en aquest cas. D'altra banda, a l'igual que a Martorell i a Olot, el pes entre la població dels 10 als 19 anys dels habitants d'origen estranger és superior al seu pes població global.

Tarragona també destaca en relació als altres municipis considerats en que la proporció de nascuts a la resta de l'Estat és la més alta de totes. En conjunt un 27,8% dels tarragonins són nascuts fora de Catalunya però dins de l'Estat espanyol i per sobre dels 55 anys la proporció tendeix a superar el 50%, en alguns grups d'edat. En aquest sentit és similar a Martorell però amb una afluència migratòria espanyola més perllongada en el temps.

Taula 16. Proporció de nascuts a l'estranger i de nascuts a l'estat però fora de Catalunya per grups quinquenals d'edat (2006)

	% nascuts a l'estranger			% nascuts a la resta de l'estat		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
TOTAL	12,7%	13,8%	11,6%	27,8%	26,5%	29,1%
De 0 a 4 anys	5,0%	4,6%	5,3%	2,5%	2,3%	2,7%
De 5 a 9 anys	13,2%	13,3%	13,0%	3,9%	4,0%	3,9%
De 10 a 14 anys	13,8%	13,8%	13,7%	4,7%	4,4%	5,0%
De 15 a 19 anys	14,4%	13,3%	15,5%	6,0%	6,1%	5,9%
De 20 a 24 anys	17,8%	17,1%	18,5%	7,8%	8,0%	7,6%
De 25 a 29 anys	22,2%	23,1%	21,2%	9,4%	8,6%	10,2%
De 30 a 34 anys	21,6%	24,3%	18,8%	14,9%	14,1%	15,7%
De 35 a 39 anys	19,4%	21,8%	16,8%	22,4%	21,6%	23,3%
De 40 a 44 anys	16,2%	18,1%	14,3%	33,3%	32,7%	33,8%
De 45 a 49 anys	11,6%	13,5%	9,6%	42,8%	41,4%	44,3%
De 50 a 54 anys	8,6%	9,1%	8,2%	48,2%	48,4%	48,1%
De 55 a 59 anys	5,8%	5,7%	5,8%	52,2%	51,8%	52,6%
De 60 a 64 anys	4,8%	4,4%	5,1%	55,5%	55,9%	55,0%
De 65 a 69 anys	4,3%	4,2%	4,4%	60,4%	62,0%	59,1%
De 70 a 74 anys	3,0%	2,9%	3,0%	56,8%	57,1%	56,6%
De 75 a 79 anys	2,4%	2,8%	2,2%	54,4%	53,7%	55,0%
De 80 a 84 anys	1,6%	2,1%	1,4%	52,3%	55,5%	50,2%
De 85 anys i més	1,1%	1,2%	1,0%	48,1%	51,6%	46,6%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

3.4.5 L'entorn immediat dels centres

Per tal de corroborar el perfil del centre percebut empíricament hem obtingut les dades de les seccions censals en les quals estan ubicats els centres educatius. Aquesta mena d'informació, més imprecisa que la que podria proporcionar la (impossible) consulta de les dades de matriculació, corrobora les impressions generals obtingudes principalment mitjançant els professors col·laboradors tret del cas de Lleida, en que la gran dimensió del centre (5 línies) i la ubicació apartada del centre urbà comporten una gran afluència d'alumnat de fora de més enllà de l'àrea més propera que defineix una secció censal.

En aquest apartat, a falta de dades de país de naixement per secció censal hem hagut de treballar amb les de nacionalitat que poden estar infrarepresentant la població d'origen estranger.

Taula 17. Principals països de naixement dels nascuts a l'estranger en les seccions censals d'ubicació dels centres estudiats (2006)

	Barcelona		Lleida	Martorell	Olot	Tarragona
	Milà i Fontanals	Montserrat				
TOTAL POBLACIÓ	1358	706	696	1657	1619	1348
% ESTRANGERS	36,5%	10,2%	5,5%	21,4%	12,0%	14,7%
EUROPA	7,1%	4,7%	0,3%	0,4%	0,6%	4,8%
RESTA UNIÓ EUROPEA (25)	5,2%	4,1%	0,3%	0,1%	0,3%	2,2%
Alemanya	1,2%	0,7%		0,1%		
França	0,5%	1,0%			0,2%	0,1%
Itàlia	1,2%	1,3%		0,1%	0,1%	1,1%
Regne Unit	0,4%	0,3%				
EUROPEUS NO COMUNITARIS	1,9%	0,6%		0,3%	0,3%	2,7%
Bulgària	1,0%					1,0%
Romania	0,4%			0,3%	0,1%	1,3%
ÀFRICA	5,9%		1,4%	15,3%	3,2%	1,8%
Marroc	4,9%		0,1%	11,3%	0,4%	1,6%
AMÈRICA	11,5%	4,5%	3,7%	4,3%	0,7%	6,7%
Argentina	1,5%	0,6%	0,3%	0,4%		1,2%
Bolivia	0,6%	0,3%		0,4%		0,3%
Colòmbia	2,5%	1,3%	2,3%	1,8%		2,6%
Equador	1,1%	0,4%		1,6%	0,3%	1,0%
Perú	0,4%	0,8%		0,1%	0,1%	0,5%
ÀSIA	12,1%	1,0%		1,4%	7,4%	1,3%
Xina	0,1%	0,8%			0,7%	1,0%
OCEANIA						0,1%

Elaboració pròpia a partir de les dades del Padró continu de l'INE

La proporció d'estrangers en la secció censal en que se situa el primer dels dos centres de Barcelona depassa la tercera part de la població (36,5%), amb presència d'un gran nombre de nacionalitats entre les que destaquen molt especialment els pakistanesos i, en menor mesura, els marroquins (4,9%) i els colombians (2,5%). En contrast, la secció censal de l'altre centre de Barcelona concentra una proporció d'estrangers molt inferior a la mitjana en la qual destaquen en termes relatius els nascuts en altres estats de la Unió Europea.

En la secció censal del centre de Martorell la proporció d'alumnes estrangers, encara que inferior a la del primer dels centres de Barcelona, supera de molt (21,4%) la mitjana catalana. En aquest cas la nacionalitat predominant és la marroquina (11,3%), a molta distància de les següents entre les que destaquen les de països americans, en especial Colòmbia (1,8%) i Equador (1,6%).

En canvi, el centre d'Olot està situat en una secció censal amb relativament pocs immigrants (12%), amb forta preeminència de dues nacionalitats poc importants a nivell català: gambians i indis.

Finalment, a la secció censal del centre de Tarragona hi ha un nombre d'immigrants lleugerament inferior a la mitjana catalana (14,7%) i s'hi aprecia, igual que en el de Barcelona, la preponderància dels originaris de països americans, molt particularment els

colombians (2,6%). A més destaca un bon nombre de marroquins (1,6%) i romanesos (1,3%).

Deixant de banda el cas de Lleida en el que, com ja hem dit, les característiques de la població de la secció censal s'han demostrat poc útils per descriure el perfil del centre, les dades obtingudes corroboren la impressió prèvia que havíem obtingut relativa a la composició de l'alumnat.

4. Anàlisi de les entrevistes grupals

4.1 El tractament de les dades i la perspectiva d'anàlisi

El guió d'entrevista ha estat realitzat un cop configurat el model de variables fruit del plantejament d'un model d'anàlisi determinat. En aquest sentit, com hem presentat en el capítol anterior, les preguntes han tingut com a objectiu atrapar les posicions generals d'aquests joves en l'espai social; les posicions, pràctiques i discursos presents en el camp familiar, escolar i del lleure; i, en darrera instància, les pràctiques i discursos, al voltant dels símbols del nostre país.

Amb l'objectiu de facilitar l'anàlisi de tot aquest seguit d'entrevistes s'ha configurat, com a pas previ a l'anàlisi del discurs, una matriu on hem procurat codificar bona part de la informació obtinguda arran de les entrevistes. Aquest primer pas ens ha permès copsar les variables —i els seus valors— més significatives en les trajectòries dels diferents joves entrevistats amb l'objectiu de poder-los ubicar —a partir de les posicions que ocupen i les pràctiques que desenvolupen— en el si de les geografies abans d'entrar en l'anàlisi del discurs —el perquè sobre determinades pràctiques i posicionaments— més acurada.

Tot seguit, abans d'entrar en el que seria pròpiament el desenvolupament analític voldríem plantejar, des d'una perspectiva teòrico-metodològica, els eixos principals al voltant dels quals hem desenvolupat l'anàlisi de discurs de les entrevistes realitzades durant el treball de camp.

4.1.1 Una aproximació teòrico-metodològica a l'anàlisi del discurs

La gran quantitat de d'informació obtinguda arran de les entrevistes grupals fa inviable la realització d'una anàlisi exhaustiva del discurs. No obstant això, seguint algunes de les línies teòriques bàsiques de les metodologies d'anàlisi del discurs de Billig, Fairclough, Potter i Wetherell procurarem dibuixar les lògiques més importants presents en les respostes. En bona mesura, es tracta de no perdre de vista la importància de l'entrevista en tant que espai-marc d'expressió subjectiva dels entrevistats.

La gran quantitat de beneficis d'aquesta eina no ens han d'impedir tenir present les limitacions inherents a la mateixa. Cal ser conscients que la pròpia posada en

funcionament del dispositiu de l'entrevista condiona les actituds dels entrevistats i, per tant, del discurs que despleguen. Per dir-ho d'una altra manera, el fet de plantejar temes personals en presència d'un estrany –l'entrevistador/a– i de dos companys més del *grup-classe* posa en una determinada tessitura als entrevistats, els posa en estat d'alerta evitant caure en descripcions massa acurades de les seves pròpies experiències vitals.

A la vegada, el fet d'intentar generar un cert tipus de discussió entre els entrevistats provoca la inhibició parcial d'algun d'ells car sovint deixen que el pes de l'entrevista el portin els entrevistats més extrovertits del grup. En aquest sentit, bona part de les entrevistes grupals, plantejades en grups de tres, aporten una bona informació de dos dels entrevistats mentre que la informació referent al tercer és més aviat minsa. Aquestes i altres limitacions han de ser preses en consideració a l'hora de dibuixar les conclusions extretes de l'anàlisi. Perdre-les de vista implicaria no tan sols un greu error metodològic, sinó també, un trencament de la perspectiva epistemològica adoptada.

Un dels nostres *a priori* rau en la impossibilitat d'interpretar les respostes sense tenir present la importància de la ideologia, el món donat per descomptat i dels contextos de socialització. Aquests elements són el que possibiliten la incorporació, producció i reproducció dels diferents discursos. Els discurs, com veurem tot seguit, esdevé un espai en constant moviment on les relacions socials hi tenen un paper cabdal. Des d'aquesta perspectiva creiem convenient esbossar molt sintèticament algunes de les argumentacions teòriques presents en la nostra perspectiva. Conceptes i argumentacions que ens permetran vehicular l'anàlisi desenvolupat en aquest capítol.

La potencialitat de l'anàlisi del discurs rau en la pròpia concepció del discurs. Tan sols entenent que tot discurs resta embolcallat tant per les condicions socials de la seva producció, com per les condicions socials de la seva interpretació, podrem desemmascarar les lògiques que s'amaguen darrera les reflexions realitzades pels joves enquestats.

En la mesura que el *discurs* es constitueix com una pràctica social, aquest és determinat per les estructures socials. Aquesta determinació és fa palesa en el que Norman Fairclough (1992) anomena *orders of discourse*. Els *orders of discourse* venen a ser les convencions socials que delimiten l'ús del llenguatge en el si d'un determinat espai social amb les seves pròpies pràctiques instituïdes i que, en darrer terme, s'encarreguen de donar cos a la ideologia. L'estructura social i les relacions de poder són les que en darrer terme donen forma als discursos i els proveeixen d'un contingut específic. Si bé es fa evident que el

marc social determina el discurs, no podem perdre de vista l'afectació del mateix discurs sobre la realitat social. Aquest acaba naturalitzant pràctiques socials, crea legitimacions socials i, en darrera instància, permet l'existència d'un món donat per descomptat.

En aquesta recerca utilitzarem el concepte de *repertoris interpretatius* (RI) de Potter i Wetherell (1987) com a pas intermedi de la relació ideologia i discurs. En aquest cas, cal entendre la noció de *repertoris interpretatius* com a sistemes coherents de significat que construeixen un objecte. Utilitzant una metàfora diríem que venen a ser conjunts de paraules (per exemple "Estat", "país", "nació", etc.) que s'omplen de significat diferent en funció dels *repertoris interpretatius* als que són incorporades. Això, No obstant això, no significa que les paraules passin a formar part d'un *repertori interpretatiu* que existeix prèviament, sinó que la constitució dels *repertoris interpretatius* és justament un efecte de la combinació creativa i original d'aquestes paraules (de la mateixa manera que una enunciació no és anterior al que és com a acte performatiu).

La reestructuració dels *repertoris interpretatius* és constant en funció dels seus narradors/es i del context i les circumstàncies socials immediates en que es produeix. D'aquesta manera, des d'una lògica dialèctica, podem dir que les diverses cosmovisions, ideologies, contextos de socialització, etc. s'encarreguen de contextualitzar i donar contingut als diversos *repertoris interpretatius*; repertoris que en darrera instància conformen els discursos on s'hi emmarquen les relacions de poder. La relació dinàmica entre el discurs i l'estructura social esdevé en aquest sentit força clara. Per una banda, les estructures socials, les pràctiques socials i les lluites dins el marc de la discursivitat modelen, no tan sols els discursos, sinó també els diferents repertoris interpretatius, les representacions socials i les ideologies que els mantenen. Per l'altra, discurs, repertoris interpretatius i ideologies actuen sobre les pràctiques i les estructures socials.

4.2 Models d'aproximació o distanciament als referents simbòlics de la societat d'acollida

Tot seguit procurarem, reprenent un dels objectius prioritaris exposats en el model d'anàlisi, posar damunt la taula els tipus d'identificacions que els i les joves d'origen immigrant cristal·litzen envers la societat d'acollida i plantejar quins són els referents simbòlics que generen, si n'hi ha, més adhesió —a la vegada que desinterès o rebuig— entre els joves de la nova immigració.

No ens podem estar de dir que, tal i com hem assenyalat al marc conceptual, tant les possibilitats d'identificar-se com el mateix grau o tipus d'identificacions no es poden entendre sense tenir en compte les condicions de possibilitat en les que transiten aquests joves. És a dir, la importància dels elements heretats de la cultura d'origen, la seva posició de classe i, per tant, a les mateixes geografies dels espais juvenils, la trajectòria del propi procés migratori o la receptivitat de la societat d'acollida són factors que, entre molts d'altres, determinen el coneixement dels referents culturals i simbòlics de la comunitat d'acollida, el grau d'intensitat d'identificació amb ells i, en darrera instància, el grau d'arrelament al país. Si bé tractarem específicament el pes específic de les condicions de possibilitat dels i les joves immigrants, no ens podem estar de dir que aquesta perspectiva serà la que acompanyarà la nostra anàlisi en tot moment.

Reprenent l'objectiu del present apartat, **la nostra intenció passa per delimitar diferents tipus d'identificacions o no identificacions que els joves objecte d'estudi presenten envers els referents simbòlics del país.** Com anirem veient, de cap de les maneres volem plantejar models tancats o estancs; es tracta, més aviat, de models porosos en constant moviment i recomposició. Des d'aquesta perspectiva, hem d'ésser conscients que molts d'aquests joves es poden ubicar en diferents espais en funció del moment vital —i per tant de les condicions de possibilitat— en el que es troben.

És a dir, les seves posicions i discursos no resten absents de contradiccions. En aquest sentit, a la vegada que s'expliciten unes o altres identificacions simbòliques s'observa un discurs que ens ajuda a ubicar la posició de la que parteixen els entrevistats. És arran d'aquest fet que es donen contradiccions i lectures força diferenciades tant de la pròpia posició a la societat d'acollida com del grau d'autoidentificació que tenen amb aquesta: per què s'obvien els símbols de caràcter català quan s'autodefineixen, en alguns casos, també com a catalans de ple dret? Per què es tria la bandera i seleccions del país d'origen quan

s'afirma que caldria obviar els referents nacionals? Aquestes i altres contradiccions apareixen al llarg de la nostra anàlisi.

No obstant això, aquestes contradiccions *a priori* incoherents ho deixen de ser quan fem una anàlisi més aprofundida de la situació. La tria, o no, dels símbols i l'explicitació de determinades identifications només és interpretable a partir del marc que estructura l'acció dels individus. Tan sols tenint present la indefinició mateixa dels símbols, les condicions objectives d'existència dels individus, la rellevància del gust estètic i la necessitat d'ubicar-se en la geografia de l'espai juvenil podrem reeixir en la nostra aproximació.

L'espai social en el que es mouen els diferents alumnes esdevé la clau de volta per interpretar la varietat de discursos existents. Presentem, tot seguit, els diferents models d'aproximació o distanciament que s'han fet presents en la nostra anàlisi. **La configuració d'aquests models és fruit de l'observació de les múltiples variables de posició i pràctiques obtingudes arrel de l'entrevista i la confrontació d'aquestes mateixes variables amb els discursos articulats per aquests joves.** L'anàlisi de discurs ha posat de manifest no tan sols les seves pràctiques, i percepcions sinó, també, la seva articulació a partir de múltiples discursos farcits, com tots, de contradiccions i mons donats per descomptat.

Models d'aproximació o distanciament als referents simbòlics de la societat d'acollida	<i>Model d'aproximació o identificació</i>
	<i>Model de desconeixement i/o desinterès</i>
	<i>Model d'allunyament i no identificació</i>

4.2.1 Model d'aproximació o identificació

Caldria entendre tota inclusió dins aquest model des d'una perspectiva gradual. És a dir, els joves que s'identifiquen i, per tant, presenten una certa aproximació amb alguns dels referents simbòlics i culturals de la comunitat d'origen ho fan des de múltiples punts de vista i intensitats. En la mesura que la seva identitat es va construint, aquests joves

s'apropien d'uns o altres referents amb els quals s'hi identifiquen. No obstant això, no podem obviar el caràcter subjectiu i, a voltes, exclusiu d'aquestes apropiacions.

Com veurem, mentre unes determinades pràctiques ens portarien a creure un progressiu allunyament, els seus discursos apunten cap a una identificació amb Catalunya. En aquest sentit, ens trobem que algunes de les lògiques o codis que suposem a la població d'origen no funcionen de la mateixa manera amb la població nouvinguda. Es fa evident, doncs, el caràcter particular de les apropiacions realitzades pels joves tenint en compte que les seves condicions de possibilitat i trajectòria, en tant que població nouvinguda, plantegen noves lògiques en el camp de joc de les apropiacions culturals i simbòliques.

No podem perdre de vista la noció d'intensitat a l'hora de descriure aquest primer model. L'anàlisi de les entrevistes ens presenta **diferents intensitats** pel que fa a la referencialitat de la cultura i simbologia d'acollida. **Cal entendre les múltiples identifications en tant que eix que estableix una gradació variada que va d'una identificació molt potent amb la cultura d'acollida a una identificació més suau que esdevé un component més de l'amalgama d'identifications on la cultura d'origen hi manté un lloc privilegiat.** A continuació exposem algunes de les característiques —o variables més presents— d'aquests diferents graus d'aproximació o identificació:

a. Les potencialitats de la llengua catalana

El català esdevé, sense cap mena de dubte, el referent cultural d'acollida més potent i aglutinador. La realització de les entrevistes grupals ens ha permès copsar la bona competència lingüística dels joves nouvinguts (tant a nivell de comprensió com d'expressió orals). En aquest sentit, els mecanismes d'acollida lingüística presents tan a nivell de l'administració pública (aules d'acollida, estratègies desplegades a l'aula ordinària, etc.) com a nivell de la societat civil (entitats que realitzen cursos de reforç, voluntaris lingüístics, etc) estan obtenint, tot i les possibles disfuncions que de ben segur hi ha, uns resultats prou satisfactoris. **La llengua esdevé, doncs, una eina d'arrelament i d'incorporació a la societat d'acollida tant a nivell objectiu com subjectiu.** És a dir, objectivament el coneixement lingüístic dona les eines necessàries per assolir la plena incorporació al món educatiu i laboral. Subjectivament és percebut com una eina de futur que possibilita l'èxit escolar i laboral; el català és concebut dins l'imaginari d'aquests joves d'origen immigrant com a forma d'integració a la nova societat. Són plenament conscients que el seu ús i

coneixement pot trencar aquelles tipificacions generades pel joc de l'alteritat:

Abu: Quan anem a l'hospital i parlem en català la gent es posa contenta⁸.

E: Però us parlen en català normalment?

Samsi: Comencen en castellà però quan nosaltres parlem en català llavors ja parlen en català.

Abu: S'utilitza molt el castellà.

E: Vosaltres això no ho veieu bé o com ho veieu?

Abu: Bueno entre els amics podem parlar el que vulguem però si vivim a Catalunya hem de parlar en català. Per exemple, quan anem a la Conselleria, hem de parlar en castellà. (...) És que ja fa tres anys. I per exemple, quan anàvem a fer denúncies a la policia també havíem de parlar en castellà. Però això no està bé. Perquè la primera llengua que varem aprendre és el català i això ho han d'entendre perquè som immigrants i la primera llengua que hem après és el català.

(Noies pakistaneses; veure Historial 4 - Grup C)

Un altre exemple d'aquesta voluntat de trencar els efectes de l'alteritat el constatem en aquest fragment on es visualitza el català com a mecanisme per generar empatia:

Entrevistador: I creieu que el català us pot ser útil de cara el futur per estar per aquí o treballar per aquí?

José: Aquí en Cataluña seguro.

Lang: Jo crec que a la meua vida em quedaré aquí...per sempre més, eh. Aquí potser no, potser Barcelona, Mallorca...però estic quasi segur que em quedaré aquí. I clar, si parlo castellà em sentiré estranger, com si fos de fora, saps? En canvi, si jo vaig a Barcelona i em perdo si pregunto a la gent en català em tindran més simpatia.

(Nois xinesos i xilè; veure Historial 6 - Grup A)

⁸ En totes les citacions de les entrevistes l'entrada "E" significa "Entrevistador/a". Els noms dels entrevistats han estat canviats per garantir el seu complet anonimat. D'altra banda, al final de cada fragment hi adjuntem la referència que ens remet a l'annex on hi trobem les característiques més rellevants de cadascun dels alumnes entrevistats.

El domini de la llengua adquireix un elevat valor simbòlic en tant que és vista i apropiada com a eina de comunicació. Tanmateix, en la seva quotidianitat es troben davant situacions que col·lisionen amb aquest imaginari. L'actitud de la comunitat d'acollida que en primera instància se'ls dirigeix en castellà els col·loca en una situació d'estranyesa que pot arribar, fins i tot, a la indignació: Per què no em parlen en català si jo el parlo i entre ells el parlen? Aquesta és una qüestió que aquests joves tenen present i els recorda la seva posició immigrada tot generant frustració i desencís:

E: Creieu que el català com a llengua que és petita en comparació amb d'altres, està en perill, creieu que s'ha d'ajudar o que ja està bé? Com ho veieu...

Mannal: S'ha d'ampliar perquè són poques persones que el parlen...Es té que expandir una mica per tot el món perquè sinó...

Bistakh: Jo crec que és una pena no sé...que hi ha joves catalans, que parlen català entre ells, però que quan es troben amb gent que parla castellà ja està. Crec que això no s'hauria de fer.

E: Per exemple, vosaltres normalment pel fet de ser del Marroc, us parlen sempre directament en castellà quan esteu pel carrer?

Bistakh: Sí. I quan tu comences en català com que es queden sorpresos. A parles català? Doncs sí, que sigui marroquina no vol dir que no pugui parlar català.

E: a vosaltres també us passa?

Mannal i Sakan: Sí.

Mannal: Encara que parlis amb ell en català et responen en castellà. Crec que són ells els que es tenen que adaptar que nosaltres...

Bistakh: A l'hospital per exemple, estan parlant tots en català, arribo jo amb el mocador sense parlar ni sense dir ni una paraula i comencen a parlar en castellà i jo responc en català.

Mannal: Igual a les tendes...em diuen "un euro diez" i jo ja ho sé en català que és un euro amb deu.

(Noies marroquines; veure Historial 5 - Grup A)

En aquest sentit, l'actitud de la societat d'acollida apareix, en la mesura que es vulguin

evitar aquests desajustaments i desencisos, com un aspecte clau a treballar. S'ha d'establir una relació amb aquests joves nouvinguts des d'un mateix pla d'igualtat que possibiliti una incorporació a la nostra societat el menys traumàtica possible. Com hem plantejat en el marc teòric, el propi fet migratori suposa l'aparició sobtada de grans canvis en les vides d'aquests joves. Les incerteses, dubtes i pors generades pel fet migratori, tenint en compte que es troben en una etapa vital plena d'incertesa i en construcció constant de la identitat, són una realitat amb la que conviuen aquests joves; per tant, el seu esforç per incorporar-se a la nova realitat ha de ser correspost per les actituds de la societat d'acollida.

En un altre ordre de les coses, cal tenir present que la incorporació al català no planteja les mateixes lògiques que les observades en els joves autòctons. Mentre els joves autòctons plantegen l'ús del català —o del castellà— com un element que els situa en una determinada posició dins el camp de les identifications nacionals⁹ i, en alguns casos, de la reivindicació política; els joves d'origen immigrant el plantegen com a eina d'arrelament. **Per aquest motiu els usos lingüístics són significativament diferenciats. Tant en l'espai familiar com en el del lleure, el català no acostuma a ser la llengua vehicular.** Majoritàriament, la llengua del país d'origen (llengua materna) com el castellà esdevenen les més emprades:

E: Però habitualment parles en català amb les amigues i els amics?

Samara: No. Parlo normalment en castellà. Només si estic aquí a l'escola parlo català, però a casa parlem en castellà.

E: Parleu en castellà entre vosaltres...tu també parles en castellà amb els nois i noies?

Marta: Si és gent de classe parlo en català però si són amics de Banyoles parlem en castellà.

(Noies procedents de Gàmbia, Rússia i Equador; veure Historial 6 - Grup A)

⁹ Les diferents lògiques d'apropiació dels símbols nacionals pels joves catalans les hem tractat a una investigació recent titulada "Les representacions simbòliques de la identitat nacional. Les formes d'apropiació dels símbols polítics entre els joves" (2007) que podeu consultar a www.gencat.net/cetc.

Aquest fet no implica, de cap de les maneres, la desaparició del català en el seu espai comunicatiu; essent conscients de la seva importància procuren establir espais comunicacionals (sigui amb alguns amics o amigues, germà o germana, etc.) fora de l'aula o l'escola on hi hagi un certa presència d'aquest:

E: En general amb els amics i amigues quin idioma parleu?

Mannal: Amb una més que l'altra: àrab, castellà, català, i si es pot francès, també.

Bistakh: Quan estem ella i jo, àrab o castellà, català. Jo i la meva germana, català.

E: A casa, en general, parleu català amb la teva germana?

Bistakh: Sí, sí. No vol dir que no parli àrab. Però com porto poc temps aquí, així practiquem. Perquè a l'escola no es pot aprendre tot.

Mannal: A casa meva parlar català està prohibit. Prohibit no, però es que tenim nens petits. És per conservar la llengua, saben dir paraules millor en català que en àrab.

E: I amb els amics?

Mannal: A vegades català ...

E: I el teu cas?

Sakan: Jo català, castellà. Amb la família també àrab.

(Noies marroquines; veure Historial 5 - Grup A)

Tot i que en la majoria de casos el català no és la llengua més emprada en el grup d'iguals¹⁰ s'observa la intenció de parlar-lo en alguns espais delimitats o, senzillament, el parlen sense cap mena de recança davant aquelles persones —especialment amics—que sí el parlen. En tant que el coneixen l'utilitzen en funció del marc de possibilitats en el que es troben.

b. El paper dels símbols i el discurs de les identifications

¹⁰ En aquest cas la variable territori hi juga un paper prou important ja que no és la mateixa la realitat d'un jove immigrant resident al Baix Llobregat que un d'altre resident a La Garrotxa.

Contràriament al que succeeix amb la llengua, el coneixement dels símbols nacionals, història i política de Catalunya no és massa extens. És evident que alguns dels joves que manifesten una major proximitat a una identificació catalana són coneixedors d'un bon nombre de referents simbòlics. No obstant això, **aquest coneixement més aprofundit dels símbols no esdevé condició necessària per generar identifications envers allò català.** La tònica general és un coneixement superficial d'aquests referents generat, principalment, per la institució escolar o, tot i que d'una manera molt escadussera, per la presència en associacions o entitats del país. En aquest sentit el Sant Jordi i, en menor mesura, la Senyera esdevenen la celebració festiva o el símbol més coneguts per la majoria dels i les joves d'origen immigrant.

El coneixement de les dates i festes (Sant Jordi, Nadal, 11 de setembre, Pasqua, etc.) s'assoleix, com hem exposat, per mitjà de la institució escolar. No obstant això, arran de les entrevistes constatem que és un coneixement molt superficial. Es coneix en la mesura que es realitzen actes o es festiu, però no hi ha un discurs elaborat al voltant del perquè es commemora el dia en qüestió:

E: i coneixeu una mica les festes i les tradicions de Catalunya? Tu has viscut el dia de Sant Jordi.. el teu nòviu et va regalar una rosa, suposo?

Anastacia: Sí.. hahahaha.

E: O la festa de la Diada. Què en penseu.? Coneixeu la Generalitat?

Irena: Sí. Més o menys sí.

(Noies rumaneses i búlgares; veure Historial 2 - Grup A)

E: Coneixeu una mica les festes d'aquí de Catalunya... la festa de Sant Jordi, la de l'onze de setembre... les coneixeu una mica.. què us a sembla...

Sakan: Estan bé.

Bistakh: A mi m'agraden, perquè també és festa i no hi ha cole! Crec que és una riquesa, una altra cultura, tradicions, nose... coneixes coses noves. Crec que està bé.

(Noies marroquines; veure Historial 5 - Grup A)

E: Coneixeu alguna de les festes o tradicions catalanes?

Fatima: Tenim un bon coneixement de les festes catalanes. Ens agrada el dia de Sant Jordi, coneixem l'11 de setembre, ho hem estudiat a l'institut, però als pares els hi fa por que sortim al carrer per les manifestacions que es fan aquell dia perquè poden ser violentes.

(Noia marroquina; veure Historial 4 - Grup B)

En d'altres casos, malgrat hi hagi una certa identificació amb una identitat catalana, algunes de les dates i commemoracions més importants del país són completament desconegudes:

E: L'onze de Setembre el coneixeu?

Paola: No.

Carla: Són lo de les torres bessones, no?

E: Bé, a Estats Units sí però a Catalunya no. A Catalunya és com el 4 de juliol als Estats Units o a França el dia de la presa de Bastilla...

Carla i Paola: Ahhh...doncs no, no. No ho coneixem.

E: No el coneixeu...val

(Noies francesa i brasilenya; veure Historial 3)

Aquest desconeixement o, senzillament, no identificació —o apropiació— dels referents simbòlics catalans es fa palès davant símbols com ara la bandera o la oficialitat de les seleccions esportives catalanes. Per sobre dels referents de la societat d'acollida prevalen els referents de la cultura d'origen. En la mesura que construeixen un corpus d'identificacions múltiples articulen un discurs on els referents a l'origen es clau¹¹ (la bandera del seu país, la selecció del seu país...) i sempre en segon terme, en els casos que hi apareix explícitament, s'hi disposen alguns referents de la cultura d'acollida. La no apropiació, o en tot cas l'apropriació de caràcter secundari, d'aquests símbols no impedeix

¹¹ La interiorització d'aquests referents de la cultura d'origen produïda arran dels diversos models de socialització primària permeten viure el que en podríem anomenar la "normalitat del país d'origen". Malgrat no hi visquin, les referències quotidianes són tantes —mitjançant la família, grup d'iguals del mateix origen, els constants vincles transnacionals fomentats per la multiplicitat de fluxes comunicatius, etc. — que no es perceben allunyats de la comunitat d'origen. Com hem dit viuen el seu país en total "normalitat".

l'autoidentificació amb el país d'acollida. En tant que joves d'origen immigrant es fa evident que continuen apel·lant a una identitat nacional prèvia —és a dir, la constituïda en el país d'origen— però que deixa espai a la presència d'identificacions amb el país d'acollida. Ens trobem, doncs, davant un calidoscopi d'identificacions que no articula com a prioritaris els mateixos referents que ho podrien ser per la població autòctona.

E: I què en penseu de les banderes? Quina seria la vostra bandera?

Akulina: Jo del meu país tinc la bandera penjada a la paret. (Romania)

(Noia romanesa; veure Historial 2 - Grup A)

E: De temes com ara les banderes... Què us semblen les banderes? Per exemple, la vostra bandera quina és?

Al-Amin i Iubal: Pakistan.

(Nois pakistanesos; veure Historial 4 - Grup A)

Tal i com apuntàvem, es produeix una apropiació, d'altra banda del tot lògica, dels referents simbòlics del país d'origen. A la vegada, detectem una invisibilització dels referents simbòlics catalans. En la mesura que aquests no entren en cap de les geografies (escola, família i oci) d'aquests joves no se'n plantegen l'existència i, per tant, no s'hi poden sentir identificats¹². Per aquest motiu, tal i com exposàvem en el punt anterior la llengua pren un significat tan especial car és sovint l'únic referent plenament identificable que tenen de l'imaginari català. D'altra banda, ja he m comentat que hi ha casos on es produeix una certa identificació amb la bandera. Aquesta ve donada per un coneixement previ —via escola, grup d'iguals o mitjans de comunicació— i és observada en aquells joves que més, reprent l'analogia de l'eix de gradacions, més s'aproximen a l'imaginari català:

E: Per exemple, què en penseu de les banderes, la bandera de França, la de Brasil....d'Espanya, de Catalunya...què en penseu del tema?

¹² La present recerca ha permès copsar la poca rellevància que el marc cultural català té dins el currículum educatiu. Les referències (geogràfiques, culturals, històriques i polítiques) a Catalunya són més aviat minses. La gran majoria de les entrevistes posen de manifest el profund desconeixement que aquests joves (molts d'ells estudiants de segon de batxillerat) tenen en relació a la història, geografia i institucions polítiques catalanes.

Paola: Aquí amb la de Catalunya i Brasil.

(Noies francesa i brasilera; veure Historial 3)

Entrevistador: Què en penseu de temes com ara les banderes? La vostra bandera quina és? La que realment dieu: jo m'identifico amb aquesta bandera.

Lang: Jo la meu país (Xina) també però amb la de Catalunya també.

E: Amb la senyera?

Lang: Sí. Però sense aquella estrella perquè això ho trobo una tonteria. No són ni polítics ni d'economia...no saben quina és la conseqüència de la independència. Estan tontos cridant independència, independència...Haurien de dir: independència té aquests avantatges: 1,2,3...però això de dir no ho sé i no ho entens. Comparant dos quadres poden saber quines són les avantatges de les dues coses i si creus que té més avantatges que l'altra doncs els polítics ja s'encarreguen de fer això...I com que veig encara no som independents és a dir que, que mira, poder això de no ser independent té més avantatges i crec que això de ser independents o no són tonteries, lo important és que vivim bé i ja està.

(Noi xinès; veure Historial 6 – Grup A)

E: Com veieu el tema de les banderes espanyoles - catalanes que ha tingut lloc últimament?

Fàtima: Jo em considero antimonàrquica, antirepublicana, catalanista e independentista. No m'identifico amb la bandera espanyola; la meua mare també és molt independentista però el rei no li molesta, en canvi el meu pare és tot el contrari.

(Noia marroquina; veure Historial 4 - Grup B)

E: Per exemple, de quina selecció sou?

Xaos: amb Catalunya.

Lang: i sinó hi ha català doncs espanyol i sinó amb Xina.

E: què en penseu del fet que hi hagin les seleccions catalanes que vulguin competir oficialment amb els mundials i a les olimpíades? Per exemple, ara fa una setmana hi havia la selecció catalana de hockey jugant la copa Amèrica de hockey i ha quedat subcampiona i és l'única competició oficial que pot fer el hockey allà. Penseu que val la pena la gent que vol que les seleccions siguin oficials, com ho veieu això? Us agradaria que fossin oficials

Lang: i tant...jo crec que primer, m'agradaria. Segon, si hi ha hockey d'aquí uns quants anys arribarà el bàsquet i després el futbol...Poc a poc.

(Noi xinès; veure Historial 6 – Grup A)

Els i les joves que més s'aproximen a una identificació catalana han incorporat alguns dels referents simbòlics del país. En la mesura que se'ls fan seus i s'hi senten representats el seu arrelament cristal·litza en tant que esdevenen membres de la comunitat nacional. La incorporació d'aquests referents simbòlics els permet ser participants dels rituals de comunió col·lectiva que envolten la presència d'aquests símbols. Així, per exemple, un posicionament a favor de la selecció catalana permet sentir emoció davant els seus triomfs a la vegada que possibilita la participació en els diferents rituals que s'articulen al voltant seu (lluïment de tota la parafernàlia simbòlica —senyeres, estelades, camisetes, etc. —; seguiment del partit amb el grup d'iguals; celebrar-ne efusivament les victòries, etc.).

L'anàlisi del discurs realitzada posa de manifest que malgrat el desconeixement, o a voltes distanciament, de les festes i dels símbols hi ha joves que s'identifiquen amb Catalunya i també se senten catalans. En la mesura que són conscients d'una millora en el seu estatus social i, fins i tot, tenen expectatives de romandre a Catalunya en el futur se senten més participants de la societat d'acollida i, per tant, més s'hi identifiquen. És des d'aquesta perspectiva que cal entendre segons quines afirmacions:

E: Coneixeu alguna de les festes o tradicions catalanes?

Fàtima: Tenim un bon coneixement de les festes catalanes. Ens agrada el dia de Sant Jordi, coneixem l'11 de setembre, ho hem estudiat a l'institut, però als pares els hi fa por que sortim al carrer per les manifestacions que es fan aquell dia perquè poden ser violentes. Intentem evitar llocs amb molta gent i no sortir al carrer aquest dia en concret. A mi m'agradaria participar-hi perquè *em sento independentista* però la mare no vol que hi vagi.

(Noia marroquina; veure Historial 4 - Grup B)

Per descomptat que és un cas de molta identificació, en aquest cas una identificació amb un sentit reivindicatiu, i que no és un posicionament habitual. Malgrat això, il·lustra el que

apuntàvem al marc teòric sobre la importància dels rituals i símbols alhora de produir i reproduir identitats nacionals.

D'altres fragments que presentem tot seguit també plantegen identificacions amb Catalunya; mai però tan evidents i monolítiques com l'anterior:

E: A part de considerar-vos per exemple de Pakistan, us considereu també catalans?

Iubal: Quan vagi a Madrid em sentiré com un català no com un espanyol, és lo que sento.

Al-Amin: Jo el mateix.

Iubal: O sigui, sí que em sento català.

(Nois pakistanesos; veure Historial 4 - Grup A)

E: Què en penseu que des de Catalunya hi hagi una mena de reivindicacions en relació a Espanya, es demani una autonomia... i en alguns casos la independència.

Bistakh: Això passa també al Marroc. Si la gent catalana digués que vol la independència és lliure de tenir-la. (...) Sí, hauria d'ésser aplicable perquè al Marroc passa el mateix. A part de lo del Sàhara, també a la zona del Rif. Sí perquè són diferents també. Sí en el fons parlen diferent i tot, haurien de ser lliures i tenir autonomia..

E: Per exemple, si les seleccions catalanes poguessin competir oficialment, us agradaria que competissin oficialment o com que aneu amb les del Marroc...

Bistakh: No a veure. Som del Marroc però a veure, vivim aquí i també sóc catalana. Després de ser marroquina sóc catalana, visc aquí també i hauria de participar.

E: Us sentiu també catalanes?

Tres: Sí...

Mannal: A mi m'han concedit la nacionalitat i (...) sóc catalana...

Bistakh: Jo no, però això que deia...que per exemple, en un programa de política i això que parlen de Catalunya pues no sé...em sento que vull parlar jo i vull defensar, no? Jo que em pensava que era més marroquina o més àrab, doncs no. També m'identifico.

(Noies marroquines; veure Historial 5 - Grup A)

La presència d'una identificació amb el país d'origen (en els exemples Pakistan i Marroc) no impossibilita una clara identificació amb Catalunya. L'existència prèvia d'experiències singulars en el país d'origen (com poden ser el cas del Sàhara o del Rif) facilita l'aproximació i comprensió del dilema Catalunya-Espanya. En aquests fragments els joves entrevistats tenen present la contraposició existent entre Catalunya i Espanya; i des de la seva pròpia perspectiva i univers de possibles plantegen la possibilitat de sentir-se més catalans i catalanes que no pas espanyols. I en tant que manifesten aquest sentiment reivindiquen el dret que se'ls adrecin com a catalans: "Som del Marroc però a veure, vivim aquí i també sóc catalana". Val a dir, però que la identificació amb la comunitat d'origen ocupa l'espai central dins les múltiples identitats que aquests joves van configurant:

E: Us sentiu catalans vosaltres també?

Xaos: Sí.

Lang: Jo em sento català però sí que sóc xinès perquè físicament jo sóc xinès i si dic que sóc català considero que...

E: I això per què ho dius?

Lang: Perquè clar si sóc xinès...

E: Tu creus que el fet d'haver nascut el lloc és el que et marca el ser?

Lang: D'alguna manera sí. Perquè per exemple si jo dic que sóc català, hi ha gent que em creuria i hi ha gent que no.

E: És possible dir jo sóc català però he nascut a Xina o he nascut a Islàndia o he nascut a Austràlia o he nascut a Alaska...és possible?

Xaos: Sí es possible...però difícil.

E: Difícil per què?

Xaos: Per què som xinesos.

E: Pel fet de les faccions vols dir?

Lang: Jo per mi, no hi ha cap problema perquè a mi tampoc m'importa gaire el que pensis tu de la meva persona. Però per mi tot i que sóc català, dic que sóc un intermediari entre català i xinès. Sóc xinès perquè he nascut a la Xina i he viscut 12 anys a Xina i sóc català perquè he viscut (...) a Catalunya. Si jo tingués 40 anys i si hagués viscut 20 anys aquí, seria entre Xina i català igualment. No puc negar que sóc xinès.

(Nois xinesos; veure Historial 6 - Grup A)

En aquest sentit, són conscients encara de la seva condició immigrada. Molt possiblement perquè des de la societat d'acollida ja ens encarreguem que ho recordin. Com apuntàvem al marc conceptual, aquest joves reconstrueixen les seves identitats mitjançant tot un mar de referents entre els que conviuen. Aquesta multiplicitat d'influències i codis –tant els procedents de la comunitat d'origen com els presents en les diferents geografies que ocupen en el si de la societat d'acollida– conflueixen elaborant tot un nou marc identitari no absent, per descomptat, de tensions i conflictes tan interns com externs (família, xarxes socials de la comunitat d'origen).

En darrera instància, voldríem plantejar en aquest marc dels discursos de les identifications, la penetració del discurs polític sobre les relacions Catalunya i Estat espanyol. Alguns d'aquests joves amb diferents graus d'identificació amb Catalunya coincideixen tant en el coneixement del debat Catalunya – Espanya, com en el fet de posicionar-se mitjançant arguments més aviat racionals al costat de Catalunya:

E: Sabeu que ha Catalunya hi ha la polèmica aquesta amb Espanya. Què en penseu d'aquest debat?

Anastacia: Jo penso que estaria bé. Perquè Catalunya és diferent d'Espanya, l'idioma...estaria millor amb menys conflictes.

E: I tu? Penses el mateix?

Irena: Si.

E: Si la gent demanés la independència. Més o menys d'això què en penseu? En la mesura que d'alguna manera us pot afectar.

Irena: Si la majoria ho vol sí.. perquè sempre hi haurà conflictes..

(Noies romaneses i búlgares; veure Historial 2 - Grup A)

E: Què en penseu d'aquest debat típic d'Espanya - Catalunya? Us afecta o no us afecta? Us és igual? Us interessa o no us interessa?

Lang: Clar, això, l'objectiu principal és viure millor, no? Però clar si resulta que independència o si Catalunya fos un país independent i resulta que la gent hi viurà millor que actualment doncs jo votaria la independència. Però aquestes coses ja ho tenen els polítics i són ells qui pensen en aquestes coses.

E: I vosaltres?

Xaos: si també.

E: O sigui que vosaltres no veieu la independència o la veieu sempre en qüestions econòmiques per dir-ho així, que econòmicament vagi la cosa a millor.

Lang: Perquè lo que interessa a la població és viure millor, no?

E: O sigui que si us diguessin que si Catalunya fos independent pues...el nivell de vida pujaria, què diríeu vosaltres?

Lang: Endavant.

Xaos: Endavant, endavant.

(Nois xinesos; veure Historial 6 - Grup A)

E: I en el cas de la relació entre Catalunya i Espanya... què us sembla?

Iubal: Em sembla que hi ha problemes entre Catalunya i Espanya. Catalunya, els diners que es guanyen aquí se'ls emporten a Madrid... i els catalans critiquen que el que guanyem nosaltres que s'emporti fora.

(Noi pakistanès; veure Historial 4 - Grup A)

El posicionament d'aquests joves planteja dues argumentacions a considerar. En primer lloc, s'articula una argumentació més culturalista centrada en les diferències existents entre les dues comunitats, especialment representades per la qüestió lingüística; en segon lloc, es presenta una argumentació de caire econòmic i racional: "si Catalunya fos un país independent i resulta que la gent hi viurà millor que actualment doncs jo votaria la independència". Aquesta argumentació econòmica obeeix a una lògica instrumental present en el món de possibles d'aquests joves fruit del procés migratori. En la mesura que han vingut a Catalunya per millorar socialment —recerca d'una mobilitat social ascendent— plantegen tots els canvis en funció de la millora de la seva pròpia posició de classe. El què en podríem anomenar la "*pragmàtica de la independència*" constitueix, doncs, una variable objectiva que cal tenir present a l'hora d'entendre les lògiques a través de les quals actuen alguns d'aquests joves d'origen immigrant.

4.2.2 Model de desconeixement i/o desinterès

En la mesura que ens trobem davant uns models que no són compartiments estanc, es posa de manifest la transversalitat d'algunes variables i característiques que van apareixent en cadascun dels perfils plantejats. Aleshores, perquè la coincidència de variables i característiques no genera homologies en les identifications? La resposta a això la podem articular al voltant del paper cabdal jugat per les condicions de possibilitat. Si bé hi ha variables coincidents en les pràctiques dels joves entrevistats, existeixen tot un seguit de condicionants (posició ocupada a l'espai social, condicions objectives d'existència, espai d'acollida, etc.) que possibiliten o no l'aproximació als referents simbòlics catalans. Si bé durant el desenvolupament dels models anem presentant, encara que molt tangencialment, alguns d'aquests factors estructurals, els tractarem més a fons més endavant. En tot cas, en aquesta fase de l'anàlisi ens limitarem a citar-los o explicar-los molt sintèticament essent plenament conscients que malgrat són essencials l'estructura de l'anàlisi ens obliga a organitzar el corpus explicatiu d'aquesta manera.

Un cop realitzat aquest advertiment passarem a dibuixar algunes de les lògiques presents en aquest perfil. Com el seu nom indica, ens trobem davant aquells joves que presenten un desconeixement de la realitat catalana o que, tot i conèixer aquesta realitat, mantenen una actitud de desinterès i passotisme envers ella. L'anàlisi realitzada ens permet veure com aquestes actituds de desinterès o desconeixement es vehiculen per mitjà de dos grans grups: **a) aquells joves que viuen la seva cultura d'origen com a referent central i únic** i **b) aquells joves que s'autodefineixen com a "ciutadans del món" mitjançant l'articulació d'un discurs de caire universalista**. De nou, no podem caure en el parany de les categoritzacions absolutes. No obstant això, malgrat és produeix un distanciament envers els referents d'identificació catalana, queden esclertes obertes per la identificació amb alguns trets de la realitat catalana i l'apropiació d'algun referent com ara la llengua.

a) Joves que viuen la seva cultura d'origen com a referent central i únic

Pel que fa al primer grup, tant si hi ha un coneixement com si hi ha un desconeixement dels referents simbòlics, el distanciament pren forma per mitjà d'una invisibilització envers allò que és interpretat com a català: **tant si ho coneixen com si no, aquests joves evidencien un desinterès estructural. La seves posicions dins les geografies socials, per tant els seus consums culturals i xarxes relacionals, els permeten viure en**

una realitat allunyada, almenys en primera instància dels referents catalans. L'espai escolar és, en aquests casos, l'únic espai d'interacció amb la realitat cultural i simbòlica catalana. Un àmbit que, com hem especificat, presenta notables mancances a l'hora de presentar als joves nousvinguts la societat a la que s'han incorporat. Davant aquest context, no ens hauria d'estranyar que l'anàlisi de les entrevistes posi de manifest una utilització de la llengua i uns consums televisius i musicals molt baixos o, en alguns casos, completament inexistents. Pel que fa a la llengua heus aquí alguns exemples paradigmàtics:

E: Amb els amics amb quin idioma parleu?

Nadim: Castellà.

Shamit: Marroquí.

Nadim: Sempre, per exemple, quan anem a classe de català ens diuen que si volem dir alguna cosa parlem en català perquè sinó no ens posaran nota i sempre intentem parlar en català, però arriba el moment quan sortim i entre nosaltres parlem en castellà.

(Nois marroquins; veure Historial 5 - Grup C)

Malgrat el coneixement del català, en els seus espais relacionals el castellà o l'àrab són les llengües vehiculars. Observant les seves pràctiques d'oci i la morfologia de les seves xarxes socials veiem que la presència dels referents marroquins (música, televisió, grup d'iguals, etc.) és aclaparadora. Ara bé, mentre en l'anterior model davant situacions anàlogues prenen consciència que calia saber el català a fi i efecte d'assolir l'èxit acadèmic i laboral, és a dir, un cert èxit social; en el present perfil aquest discurs no s'articula de cap de les maneres. Aquests joves són conscients que hi ha el català i que a l'escola l'han de parlar una mica; però més enllà d'aquest plantejament no hi ha una visualització del català com a eina d'integració.

En aquest context caldria posar de manifest quina és la trajectòria educativa (d'èxit o fracàs escolar), quines són les expectatives de futur (continuar estudiant o cercar feina) i quina actitud escolar mantenen (adhesió, acomodació, passotisme, rebel·lia). Observant les trajectòries educatives d'aquests joves ens adonem que es tracta, més aviat, de trajectòries de fracàs i que plantegen els estudis que estan cursant com la darrera etapa envers el món

laboral —observant la seva posició a l'escola ens adonem que aquests joves entrevistats estan realitzant cicles formatius i, per tant, ja estan orientats a una sortida professional relativament immediata.

El desconeixement i/o desinterès d'aquests joves també es fa palès quan encarem la qüestió dels referents simbòlics catalans. El desconeixement i el distanciament d'aquests símbols es fa del tot evident; en canvi els referents d'origen són plenament vigents:

E: Y habéis visto lo que se hace el 11 de septiembre? Sabéis que es fiesta?

Daniel: Si es visto que era fiesta... pero no sé muy bien...

E: La fiesta de Catalunya? Conocéis la bandera catalana?

Daniel: uhm... sí

E: Como és?

Daniel: Roja.

E: Cuantas rallas, cuantas rallas rojas?

Daniel: Cuatro.

E: Tu lo sabías.

Vicente: No.

E: Qué bandera os gusta más? Ecuador, Perú, española, catalana.

Daniel: Ecuador.

E: Qué pensáis de las banderas? Os importan?

Daniel: A mí si.

E: Tienes una bandera de tu país en casa? Cuando la sacas?

Daniel: Si. Cuando juega la selección. Gane o pierda.

(Nois equatorians i peruans; veure Historial 5 - Grup B)

E: De quina selecció sou?

Nadim: Del Marroc.

E: Quan hi ha mundial de futbol amb qui vas?

Shamit: Amb la del Marroc. Però si s'elimina el Marroc llavors vaig amb França.

Nadim: A mi també em passa el mateix.

(Nois marroquins; veure Historial 5 - Grup C)

Tal i com apuntàvem els referents centrals són els d'origen. Fins i tot quan hi ha segones opcions, com el cas del fragment de la selecció marroquina, s'opta per un referent forani com ara la selecció francesa. En un altre ordre de les coses, també podem trobar-nos amb una aproximació a l'univers simbòlic espanyol. El referent és el de la cultura d'origen, però també el de la cultura recolzada, com hem apuntat al marc teòric, per tots els aparells d'un estat:

E: Què en penseu de les banderes? Amb quines banderes us sentiu identificats?

Nadim: Si ets marroquí amb la bandera del Marroc, no?

Shamit: Jo no tinc cap bandera.

E: No t'agrada cap bandera?

Shamit: No tinc i no m'agrada

E: Però quan veieu la bandera del Marroc us hi sentiu identificats?

Nadim: Sí

Shamit: Però si vius a Espanya i fa que estàs aquí 13 anys com jo... i pots tenir la nacionalitat, no? Vas a un altre lloc i et posen la bandera d'Espanya, doncs tu sí que tens que identificar-te amb alguna bandera, aniràs amb la d'Espanya, no?

(Nois marroquins; veure Historial 5 - Grup C)

Arribats a aquest punt no ens podem estar de recordar la centralitat de la cultura d'origen. No és forassenyat afirmar que **tots els joves entrevistats tenen potents referents culturals que es reforcen per mitjà de la pròpia família, els grups d'iguals del mateix origen i les xarxes socials establertes per les pròpies comunitats**. No obstant això, tal i com hem observat es produeixen intercanvis simbòlics i culturals que cristal·litzen en les múltiples identifications d'aquests joves. En aquest perfil la potent influència de la cultura d'origen redueix considerablement els punts de trobada impedit substancialment aquests intercanvis. El marc de possibilitats os es situen impedeix la presència de referents simbòlics catalans. **Unes condicions de possibilitat caracteritzades per uns baixos capitals socials, educatius i econòmics familiars, una concentració geogràfica i educativa de la població d'origen immigrant i una morfologia de la xarxa de relacions on no hi tenen presència —o bé és molt minoritària— els joves autòctons accentua els processos de segregació —i per tant el desconeixement— d'aquests joves d'origen immigrant. D'altra banda, els pocs espais que romanen oberts són ocupats,**

en ocasions, pels referents simbòlics espanyols potenciats per un mercat de consum gegantí i una acció de l'estat altament efectiva.

L'acció simbòlica tan dels referents d'origen com, i no ho podem obviar, dels referents espanyols contribueix al poc interès que hi ha en conèixer el país d'acollida. Aquest fet impedeix una certa identificació o un cert sentiment de catalanitat —de pertinença plena a la comunitat d'acollida:

E: Conocéis un poco de historia de Catalunya? Os han explicado algo?

Daniel: No mucho, en general es de España.

E: La Generalitat? Sabéis que es?

Daniel i Vicente: No.

E: No estáis al día de la política, no os han contado. Conocéis la situación política de Cataluña en España? Que se ha aprobado un Estatut de Autonomía... Qué conoces?

Vicente: Es para tener más derechos. Está bien. Pero tampoco es que le haga mucho caso, lo que se dice en clase.

E: Te interesa un poco lo que suceda?

Vicente: No...

E: Creeis que algún día podréis sentirnos de aquí? Os lo habéis planteado?

Daniel: Aquí vives, pero tu tienes tu familia, tus recuerdos.... Tu vienes de allá.

(Nois equatorians i peruans; veure Historial 5 - Grup B)

E: Us identifiqueu coma marroquins?

Shamit, Nadim i Yusri: Sí

E: Us considereu també catalans?

Nadim: Nosaltres formem part perquè vivim aquí i ens tenim que adaptar, però.... però ser català o sea.. no pots ser català perquè no ho ets, no? Perquè vens d'un altre lloc, t'adaptes i fas... si ets religiós pues el que puguis, no? De cultura i tot això d'aquí i a vegades t'agrada...

(Nois marroquins; veure Historial 5 - Grup C)

b) Joves que articulen un discurs universalista

El discurs que nosaltres anomenem “universalista” implica una perspectiva no nacionalista i antisimbolista del món. Es tracta d'un discurs on es parla de la pau universal, la necessitat d'eliminar les fronteres, les banderes, 'ésser humà com a ciutadà del món, etc. Els joves que transmeten aquest discurs procuren no identificar-se amb els referents simbòlics, siguin quins siguin. Afirmen, com ja especifica Billig en la seva tesi sobre el nacionalisme banal, que les pàtries s'han d'acabar. Heus aquí alguns dels arguments més emprats per aquests joves entrevistats:

E: Per exemple, que en penses del tema de les banderes? El fet de la bandera catalana, l'estelada, la bandera d'Euskadi o la bandera espanyola.

David: Sí, jo això potser és per la música que escolto i tot això però si no hi hagués banderes seria molt millor. Si tothom estigués junt i no hi haguessin fronteres no hi hauria problemes perquè tot és de tots. Sí que hi hauria una economia però no hi hauria aquest problema de les fronteres que el que fan és separar i si hi ha un problema el millor que pots fer és estar junts i això està comprovat.

E: O sigui que no ets sentit identificat amb cap bandera?

David: Amb una bandera amb cap, amb cap ni una. Potser així la més general amb la UE però perquè és això que penso que és un continent que és molta gent que es pot ajudar entre sí; però identificar-me, per exemple, en el meu cas identificar-me amb la ikurriña doncs no.

(Noi basc; veure Historial 3)

E: Us sembla bé que a altres països es canti l'himne com als Estats Units?

Karim: Als EE.UU. estan sonats! La seva geografia és Amèrica i la resta del món..

Andrew: No crec que sigui tant important.. és un acte simbòlic , perquè és la teva pàtria. És clar, com diem nosaltres, no tenim una pàtria definida..

E: Tu que deies de l'Argentina? Com és la reacció de la gent?

Flora: Al meu cole d'abans cada matí, posaven la cançó i tothom a cantar.

E: I a Anglaterra també és costum cantar-lo?

Andrew: No,no...és que a Anglaterra hi ha una espècie de...hi ha dos bàndols, els que

estan molt a favor, els conservadors i així molt a favor d'una Anglaterra antiga amb una reina i en contra de que Irlanda sigui independent i tot això i aquests se'ls relaciona amb..vull dir que si es canta l'himne es considera bastant conservador. Jo no he vist ningú a Anglaterra que canti no sé...diria que no és algo massa... però també és veritat que hi ha molta gent que està a favor de tot el sistema d'allà; però no sé...diria que no és com a Amèrica; fins i tot no és ni com aquí, jo no ho veig.

E: I respecte a les banderes...què en penseu de les banderes? Creieu que és important que estiguin als llocs públics que identifiquin?

Andrew: Jo no crec que sigui massa important. Si volen si però que les banderes i els himnes no provoquin odis entre cultures perquè després arriba el punt que com a Amèrica: "la meua és la millor" i desprecien a les altres. Em sento malament per parlar tot el rato d'Amèrica perquè no és un país tant mal...però i a Anglaterra per exemple també és bastant exagerat perquè no és només banderes, vas pel carrer i tothom porta samarretes amb la bandera d'Anglaterra o amb barrets de no sé que i no saps ni com interpretar-ho. La veritat perquè el problema d'Anglaterra és això que amb Irlanda, Gal·les i Escòcia que vol ser independents si portes la bandera estàs com dient que tot el Regne Unit hauria d'ésser Anglaterra i hi ha molta gent que no està molt a favor d'això.

(Nois anglès i malaisi i noia argentina; veure Historial 1)

Els joves que despleguen aquest discurs presenten un sentiment d'identificació nacional (sigui amb Catalunya, Espanya, Anglaterra, Argentina, Malàisia, etc.), però mai, ens diuen, d'una manera "exacerbada". Malgrat no "onegin" cap bandera hi mostren una certa adhesió —sempre plantejant una visió descafeïnada— als seus referents d'origen. **A grans trets, aquest posicionament més universalista és més present en els joves immigrants que ocupen una posició de classe elevada i tenen una trajectòria escolar d'èxit. Majoritàriament es tracta de joves que tenen una alta competència lingüística, coneixen el país, els seus símbols i les seves institucions polítiques (tant el treball a l'escola com la presència en associacions permet aquest coneixement); però observen des de la *distància* en tant que es troben en una situació privilegiada: possibilitat de viatjar, contactes constants amb les seves cultures d'origen, coneixement de llengües, consum de productes culturals de primera línia —no en català—, etc:**

E: Quina televisió mireu? Les notícies per exemple...a casa

Karim: És difícil de dir perquè jo abans tenia canal plus i és clar, sempre mirava la CNN i la BBC perquè m'agrada veure-ho. Com que aquí sempre parlo en castellà i no vull perdre el meu anglès procuro mirar coses en anglès.

Andrew: Per no perdre el contacte amb la llengua també intento mirar pel·lícules en versió original, llegir en anglès és clar, tot això vol dir que acabo perdent experiència en català i és així, s'ha d'equilibrar tot. Jo tots els llibres que llegeixo la majoria són en anglès. (...) A mi tots els profes em diuen que haig de llegir més en català però és clar, m'agrada molt més llegir en anglès com que és una llengua que domino més...

Karim: Jo també ho noto això. Prefereixo llegir en anglès i veure coses en anglès no sé...m'agrada més estic acostumat. No sé relaciono més les coses de lleure i de temps lliure en anglès.

(Nois anglès i malaisi; veure Historial 1)

A voltes es produeix un distanciament del món de la política. Un distanciament que no es produeix per un desconeixement del camp polític sinó que, en bona mesura, per l'intent de diferenciar-se d'aquest camp (més propi del món dels adults) i enfortir la pròpia presència en el camp juvenil. Mitjançant les entrevistes hem pogut copsar un discurs propi allunyat de l'espai dels adults. **Aquest discurs universalista va acompanyat de tot un imaginari d'esquerres, antisistema, etc.** A voltes, fàcilment identificable amb una determinada geografia de l'espai juvenil on s'hi fa present uns models de cultura juvenil força determinats (samarretes amb símbols de pau i anarquia, consum musical de grups d'esquerres antisistema amb lletres revolucionàries on, entre d'altres coses, es demana la supressió de les fronteres, etc.). El mercat de consum ofereix a aquests joves la possibilitat d'expressar-se i adquirir un paper, com acabem d'esmentar, diferenciat davant dels adults –mitjançant la cultura juvenil– però també, com ja podem imaginar, entre ells mateixos –mitjançant subgrups d'aquesta cultura juvenil.

En l'àmbit de les identificacions plantegen una cert sentiment de catalanitat; sempre però, des d'una certa asèpsia i distància. Es consideren catalans perquè estan aquí, però del seu discurs no se'n desprèn massa emotivitat:

E: Us considereu catalans de ple dret?

Flora: No sé...és que és difícil de contestar. És que no és que em senti catalana ni

no...no sé.

Andrew: Jo tinc les dos nacionalitats per exemple i quan faci els 18 he d'escollir una de les dos. I és difícil perquè...és molt difícil perquè a mi en un futur potser m'agradaria anar a viure a Anglaterra però si jo ara escullo la nacionalitat anglesa hi ha bastantes coses que m'anirien malament per el temps que visqués aquí perquè no em sento més català que anglès ni més anglès que català perquè he viscut quasi tota la meva vida aquí però si no sé...jo crec que sí tenim els drets d'ésser catalans l'únic és que potser des del punt de vista d'algunes persones no ho seriem completament òbviament...

E: En quin sentit?

Andrew: No sé...si hi ha algú que creu que ser català és algú de sang però vull dir. Jo crec que en teoria a qualsevol país si tu vols ser del país doncs perfecte.

E: Us heu trobat amb gent que potser no compartiu la seva manera d'entendre-ho?

Andrew: ahh bueno...això sí.

E: Com per exemple companys d'institut potser?

Karim: Sí...però ho respectes. Tu tens la teva idea però no imposes la teva i respectes la seva i convius.

Andrew: Jo crec que tenim dret a ser catalans però potser no ens sentim tan catalans com molta gent i també el sentiment aquest d'ésser català és molt més fort per culpa del conflicte d'Espanya – Catalunya i nosaltres potser no ho sentim tant com una cosa...

E: Ja...aquest sentiment reivindicatiu...

Andrew: És clar, com que no només som d'aquí ho veiem des d'altres punts de vista i potser no sé...

(Nois anglès i malaisi i noia argentina; veure Historial 1)

Aquest distanciament generat per l'origen —i per descomptat la posició de classe— permet aquesta pseudo-identificació o identificació de baixa intensitat. Aquesta doble presència entre aquí i el país d'origen, aquest estar entre dos terres, els confereix un lloc de privilegi des d'on observar i descriure, si cal emprant categoritzacions, una realitat que se'ls presenta i de la qual ells n'estan distanciats.

4.2.3 Model d'allunyament i no identificació¹³

Com en l'anterior model, bona part dels joves entrevistats presenten un autèntic distanciament del qualsevol referent propi de Catalunya. La mínima presència de la llengua i el desconeixement de la història, la política, la cultura i, en definitiva, de la realitat present a Catalunya arriba en aquest model al seu màxim exponent. **Es produeix un clar allunyament de tot discurs de referencialitat catalana.**

L'estructura de sentit d'aquests joves d'origen immigrant s'articula fonamentalment al voltant de l'espai del lleure. Com ja sabem, els adolescents tenen l'espai del lleure com l'espai de la pròpia construcció identitària. Els referents propis de la cultura juvenil esdevenen l'epicentre del seu univers de possibles. La moda, la música, el tipus d'oci... tot plegat són indicadors d'una manera d'ésser, són indicadors que els ubiquen en l'espai juvenil i que, sense cap mena de dubte, esdevenen prioritaris davant de qualsevol model propi del món dels adults. En el cas que ens ocupa aquesta centralitat del lleure es fa molt present. Observem que la relació amb el grup d'iguals —majoritàriament també d'origen immigrant— és molt intensa; fet que, a voltes, arriba a generar tensions dins l'àmbit familiar a causa de la confrontació en relació a les actituds i expectatives educatives. En aquest sentit, els pares, en tant que esperen una situació vital dels fills millor que la seva, voldrien una trajectòria de cert èxit escolar pels seus fills. Tanmateix, la realitat és una altra. **Aquests joves, en la mesura que contempen l'espai del lleure com a espai vital presenten un elevada desafecció envers la institució educativa.** Si bé no presenten actituds resistencialistes, la seva presència a l'aula és de passotisme i d'invisibilització. El seu pas per l'escola és un tràmit per obtenir una mínima credencial que els possibilita l'entrada al mercat laboral.

Davant aquesta situació, s'observa que qualsevol representació simbòlica de la política no té cabuda dins els models culturals d'aquests joves. I els referents nacionals, en la mesura que no es viuen com a referents compartits, personals, són vistos com a artefactes polítics.

¹³ Cal posar de manifest que aquest tercer model, malgrat no representi el gruix més rellevant dels nostres entrevistats, és sense cap mena de dubte altament significatiu i estadísticament rellevant. Som plenament conscients que els joves propers a aquest perfil representen una part significativa dels joves nous. Així, si bé la present recerca s'ha centrat en l'establiment de models a partir dels discursos i les pràctiques dels entrevistats, hem procurat no perdre de vista aquesta realitat estadística.

Com assenyala Cardús (2000), la cultura mediàtica es produeix fora del context de la pròpia experiència del qui la consumeix. El seu consum no necessita ni voluntat, ni memòria, ni enteniment. La indústria de la cultura necessita voluntats febles i memòries dèbils. L'èxit d'aquest tipus de mercaderia no busca pas el seu triomf com a cultura sinó com a indústria. Les pràctiques culturals actuals es limiten a exacerbar allò que tenen de ritual de comunió mística, espectacle, i han perdut l'equilibri que tota cultura ha de mantenir amb la seva dimensió ascètica, d'entrenament. La satisfacció immediata del gust subjectiu forma part d'aquest procés de banalització de l'experiència que orienta la majoria d'expectatives vitals d'alguns adolescents i que els porta a voler convertir la seva vida en una mena de videoclip. L'experiència mística de la cultura s'acontenta amb la satisfacció subjectiva, el passar-ho bé. L'espectacle cerca l'emotivitat i l'excitació dels sentits.

Es fa evident que aquest model cultural determina les condicions en que nois i noies arriben a l'adolescència i permet entendre les dinàmiques d'allunyament envers els referents polítics plantejats a l'entrevista. Ara bé, tampoc podem perdre de vista que aquest allunyament i aquesta manera d'entendre la persona orientada a l'oci es distribueix, com ja hem exposat anteriorment, desigualment segons els orígens culturals, econòmics i familiars. Cal tenir present que el fet migratori pot provocar disposicions negatives envers la societat d'acollida.

En la mesura que el jove interpreta que s'ha vist obligat a realitzar un esforç desmesurat i a contrarcor (ha hagut d'anar a un país estrany abandonant la seva vida passada i tot el que això representa) es poden generar actituds de rebuig actiu o d'allunyament envers la comunitat d'acollida. Aquesta mena de frustració i ressentiment s'articula al voltant d'un contacte constant amb el país d'origen (consums televisius i musicals, contacte constant via internet, etc.) i del màxim manteniment de les tradicions, costums i, a voltes, gastronomia del país d'origen. Tot plegat, amb la intenció de retornar-hi algun dia. En aquest sentit, conceben la seva presència a Catalunya com un fet temporal. Un espai de transició per assolir un cert èxit social i retornar, tot seguit, a "casa seva". Des d'aquesta lògica, no cal incorporar-se a una nova societat que tan aviat com puguin, afirmen, pensen abandonar:

E: Pensáis que vais a quedaros aquí a vivir para siempre? Qué vais a hacer?

Vicente: Yo no me veo aquí.

E: No te ves aquí? Donde vas a ir?

Vicente: Nose.

E: Porque no te ves aquí?

Vicente: Aver no es que no me vea aquí. Es diferente. Como que no me siento bien aquí. Aquí la gente es muy aburrida.

E: Falta salsa?

Vicente: Sí. Y eso es importante para la vida.

(Noi peruà; veure Historial 5 – Grup B)

Tot i aquest distanciament, no podem caure en el parany de la inexistència simbòlica. Més aviat, hauríem de parlar d'invisibilització simbòlica. Malgrat la dissociació amb la política, bona part d'aquests joves s'han posicionat envers algun o altre símbol nacional. S'observa, doncs, una proximitat envers l'imaginari de la comunitat d'origen o, com succeïa en l'anterior model, espanyol:

E: Per exemple, a nivell de...abans hem parlat de seleccions i què us sembla la polèmica aquí a Catalunya que hi ha les seleccions catalanes que volen competir oficialment?

Carla: Bueno...a veure jo penso sense voler ofendre...jo penso que Catalunya està dins d'Espanya i que vulguis o no és com a França...doncs si...Còrsega i tot això vulguin ser autònomes doncs no. I a veure a Espanya jo crec que per damunt de tot hi ha Espanya i que Catalunya és una part especial però acaba sent d'Espanya i tindria que anar la selecció espanyola, no la catalana.

E: I en el teu cas?

Paola: Sí...igual. Catalunya està dintre d'Espanya i jo penso que la espanyola.

E: O sigui que ja la representi la espanyola ja n'hi ha prou en aquest sentit.

Carla i Paola: Sí.

(Noies francesa i brasilera; veure Historial 3)

És de vital importància no perdre de vista el paper de la cultura —o cultures— juvenil a l'hora de comprendre les actituds que molts adolescents tenen envers els imaginaris polítics. No podem obviar com justament aquesta mateixa cultura juvenil resta amarada d'elements simbòlics (a primera vista innocus o innocents) que fan referència a la nacionalitat. Un determinat esport, un determinat gust musical i estètic, un determinat cantant vencedor del festival d'*Eurovisión*, etc. transmeten la idea d'una col·lectivitat. És a

dir, presenten una o altra identificació simbòlica i nacional.

Robert Coles (1986) percep la importància d'aquells fenòmens rutinaris, presents en les diferents geografies adolescents i que, malgrat puguin semblar innocus, tenen una gran significació. Aquests han esdevingut part de la vida quotidiana: "El nacionalisme s'obre pas en gairebé cada cantonada de la vida mental. (...) La nacionalitat és una constant en les vides de la majoria de nosaltres i per descomptat l'hem d'elaborar en les nostres ments de diverses maneres amb una creixent diversitat i complexitat d'expressió a mesura que es desenvolupen les nostres vides" (Coles; 1986: 59-60). **Així, quan els espais socials per on transiten els joves d'origen immigrat son copats per uns determinats imaginaris on no hi ha presència de referents catalans es plantegen les lògiques d'identificació espanyola abans que catalana. En aquest sentit, se senten identificats, a banda del país d'origen, amb Espanya entenent que Catalunya és una part més de l'Estat:**

E: Us sentiu identificades amb Catalunya o Espanya?

Ángela: Em sento tant espanyola com equatoriana, per igual.

Miriam: Em sento tan espanyola com catalana. M'és indiferent. Crec que cadascú és del lloc on ha nascut.

E: Hi ha alguna cosa que us emocioni?

Ángela: Ens agrada veure els partits de la final de la selecció espanyola. Ens emocionem amb l'equip i els hi donem suport, ens agrada veure la final perquè ens sentim espanyoles i volem que guanyi Espanya

(Noies nascudes a Barcelona però de pares immigrants; veure Historial 4 – Grup B)

A voltes, no s'hi fa present cap identificació possible a la nostra societat d'acollida: ni catalana, ni espanyola:

E: Us considereu catalanes?

Tres: No.

E: No? Què us falta per considerar-vos catalanes?

Marta: Viure més temps aquí.

E: Més temps bàsicament?

Paulina: Néixer aquí.

E: Però encara que no hi hagueu nascut, bueno hi ha gent que no hi ha nascut i se sent catalana.

Marta: Em diuen que sóc catalana ara perquè visc aquí però no, no. Jo sóc equatoriana.

E: I us fa por perdre les arrels de l'Equador o de Rússia o de Gàmbia?

Marta i Paulina: no.

E: Us fa por oblidar-vos una mica de les coses d'allà?

Marta: És que no crec que sigui possible oblidar-se de les coses d'allà.

Paulina: És impossible.

Samara: No és tan fàcil.

(Noies equatoriana, russa i gambiana; veure Historial 6 – Grup B)

Tal i com hem assenyalat anteriorment, **l'actitud de la societat d'acollida esdevé cabdal a l'hora d'entendre segons quins posicionament d'aquests joves d'origen immigrat.** En la mesura que es troben davant una societat nova, a voltes completament estranya, necessiten un cert acompanyament que els ajudi a situar-se i sentir-se còmodes. Si bé des de l'escola es procura treballar en aquesta direcció, encara es donen reaccions d'hostilitat per part de joves autòctons —especialment companys d'escola— que provoquen desconcert i una actitud defensiva davant tot el que pugui venir de la nova realitat en la que viuen:

E: També us considereu catalanes?

Carla: No.

Paola: No em considero catalana però...

Carla: No, perquè sempre t'ho estan dient: "tu no ets catalana, que tu..."

E: Ho trobeu això que us ho diuen?

Carla: Sí. I clar si t'acullen bé i et diuen que tu ets catalana, que ets com nosaltres, tot això...

Paola: O sigui si et respecten...

E: Però això on us ho diuen? A l'escola? Amics de fora? Gent que no són amics vostres?

Carla: De l'escola.

E: O sigui gent de la classe us diu això?

Carla: Sí.

E: Però us ho diu a nivell negatiu, pejoratiu?

Carla: Sí. Vete a França...o vete a tu país en patera....sempre això. I és clar, al final li agafes mania perquè, cony! Si tots diuen que no és el meu país, doncs serà veritat i a veure jo també ho tinc clar. Ho tinc claríssim que el meu país és França i punt, i no hi ha més.

(Noies francesa i brasilera; veure Historial 3)

Aquestes actituds d'hostilitat generen inseguretats i un tancament en banda d'aquells joves que se senten agredits. D'altra banda, i en el context de la mateixa entrevista, hom s'adona que un bon acolliment pot capgirar completament aquesta situació tot generant certes identifications:

Paola: Però...no sé...amb el novio i tot això que ell és d'Eivissa i parla molt català i la seva família i els amics i tot això...doncs no sé em sento una mica més d'aquí.

(Noia brasilera; veure Historial 3)

En la mesura que l'acolliment ajuda a reduir les pors i incorporar-se en els nous espais socials aquests joves poden identificar-se amb alguns referents autòctons. És evident que el temps juga, en aquest efecte, un paper cabdal. L'experiència, la creació de rutines i de noves xarxes de relacions permeten que la identitat juvenil es vagi configurant i acomodant a la nova situació. Una identitat que, de ben segur, acabarà incorporant d'altres identifications. Aquestes noves identifications, siguin quines siguin, seran apropiades en la mesura que enforteixin els llaços d'aquests joves —l'arrelament— i els generin seguretat:

E: I tu què en penses de tot això?

Carla: Jo estic en contra, vale. Bueno, abans estava en contra, però ara em paro a pensar i dic que si estigués jo en una regió francesa i em diuen si vull estatut i vull ser independent, pues jo diria que sí, i entenc que la gent votés l'estatut i tot això. Ara ho entenc però abans no ho tenia clar.

(Noia francesa; veure Historial 3)

Els models d'aproximació-distànciament

Model d'aproximació-identificació:

- Llengua catalana
- Coneixement escàs símbols
- Referents de la cultura d'origen
- Voluntat d'identificar-se amb Catalunya
- Identitats compatibles,
- consciència de ser immigrants
- Expectatives d'una trajectòria d'èxit

Model de desconeixement i/o desinterès:

a) *aquells joves que viuen la seva cultura d'origen com a referent central i únic*

- Poca ús del català, malgrat el coneixement. No és vist com una eina d'integració
- Trajectòries educatives de perfil més baix
- Desconeixement i desinterès pels símbols de Catalunya
- Referents culturals comunitaris, processos de segregació
- Acceptació dels referents simbòlics espanyols, legitimitat de l'Estat

b) *aquells joves que s'autodefineixen com a "ciutadans del món" mitjançant l'articulació d'un discurs de caire universalista*

- Competència lingüística elevada en català
- Rebuig de la identitat catalana
- Classe alta, possibilitat de viatjar, consum cultural culte

Model d'allunyament i no identificació

- Baix estatus social i segregació social (entorn immigrant)
- S'identifiquen amb la cultura estatal/ dominant si és que s'identifiquen amb algun referent de la societat d'acollida

4.3 El pes de les condicions de possibilitat. Claus interpretatives per entendre les lògiques d'apropiació

Arribats a aquest punt de l'anàlisi ens proposem a donar compte d'algunes de les condicions de possibilitat que expliquen —es relacionen— els diferents perfils anteriorment exposats: aproximació; desconeixement i/o desinterès i allunyament. Tal i com hem explicat al model d'anàlisi, el context de socialització, marcat per un conflicte simbòlic amb referents contraposats (cultura d'origen i cultura d'acollida, marc d'identificació espanyola i marc d'identificació catalana) i amb desigualtats d'accés objectives i subjectives a aquests referents, perfila l'aproximació o el distanciament dels referents simbòlics de la societat d'acollida.

Procurarem, tot seguit, entendre les diferents condicions de possibilitat que, fruit de la nostra anàlisi, creiem esdevenen paradigmàtiques a l'hora de posicionar aquests joves a l'eix d'identificacions. Abans, però, voldríem posar de manifest que les variables i condicions que exposem són tan sols una mostra de les moltes que incideixen en les diferents formes d'apropiació. A la vegada, cal emfasitzar que si bé, per raons operacionals, les presentem unilateralment, no podem perdre de vista que moltes actuen interrelacionant-se les unes amb les altres. No ser conscient d'aquest fet suposaria caure en un greu error analític.

- ***La posició ocupada en el si dels espais socials***

El creuament entre els models d'identificació anteriorment plantejats i les variables de posició d'aquests joves confirma una de les nostres hipòtesis plantejades al model d'anàlisi. **Els diferents graus d'aproximació o distanciament i, per tant, la multiplicitat de pràctiques i discursos en relació als diferents esquemes simbòlics nacionals es correlaciona perfectament amb els contextos de socialització i les diferents posicions ocupades en els si de les diferents geografies adolescents.** Les condicions de possibilitat esdevenen la clau de volta per entendre les múltiples lògiques d'acostaments i allunyaments: l'origen familiar i nacional i el context cultural familiar —en definitiva, la posició social ocupada per aquests joves—; les diferents trajectòries educatives i expectatives de futur o, entre d'altres, el pes específic dels imaginaris, pràctiques i discursos de les xarxes juvenils on aquests joves s'insereixen.

Davant aquesta situació cal preguntar-nos si la posició social esdevé l'eix vertebrador explicatiu de la mena d'adhesió als símbols i de la mena d'arrelament. Derivat de l'anàlisi descobrim clarament la transversalitat de la posició social que afecta amb major o menor grau segons la incidència d'altres variables. És a dir, la posició ocupada dins l'estructura social –posició de la qual se'n deriven l'adquisició dels diferents capitals: econòmic, cultural, social, simbòlic, etc. – és determinant per entendre les disposicions d'aquests joves envers els referents simbòlics del país i, alhora, copsar la capacitat d'aquests referent per ajudar en el procés d'arrelament.

Paradoxalment, en l'anàlisi dels perfils es constata que aquells joves que disposen d'una posició social més elevada, si bé tenen un elevat coneixement de Catalunya i els seus referents, presenten un posicionament tebi envers aquests. Si bé mostren certes identificacions, se situen en una posició que hem anomenat "universalista". Tal i com ja hem explicat, plantegen el fet de la caiguda de les fronteres i la no necessitat d'establir vincles molt potents amb els referents catalans car el que cal és ser una mica de tot arreu. En la mesura que les seves condicions de possibilitat els permeten viatjar còmodament al seu país d'origen –o altres– i gaudir d'uns determinats consums culturals aquest discurs adquireix sentit.

En un altre ordre de les coses, cal tenir present que una determinada posició social dels pares i de retruc d'aquests joves possibilita unes o altres expectatives de futur. És a dir, la voluntat d'assolir l'èxit escolar –a voltes sota una gran pressió paterna– generada per **les estratègies educatives pròpies d'una determinada posició de classe permet una aproximació als referents simbòlics catalans, especialment, com hem plantejat en el primer model, a la llengua. El domini d'aquesta és clau per assolir un cert èxit escolar que, en el futur, possibilitarà l'èxit laboral i, en definitiva, la mobilitat social.** Si bé això podria ser un fet transversal, no ens hem d'estranyar quan ens adonem que s'accentua en aquells alumnes amb uns pares que tenen un cert capital cultural. L'origen social dels pares i els capitals familiars acumulats construeixen unes o altres disposicions envers l'escola i, per descomptat, envers unes o altres disposicions envers les pràctiques del lleure.

Un exemple d'aquesta aproximació als referents catalans per raó de les estratègies educatives paternes el trobem en les entrevistes als nois d'origen xinès i xilè. El discurs d'adhesió escolar d'aquests joves és promogut per uns pares amb cert capital educatiu

(han cursat estudis universitaris o secundaris) que disposen grans expectatives (mobilitat social ascendent) en la institució educativa:

E: i compartiu les seves formes d'entendre la vida dels vostres pares o vosaltres sou diferents?

Lang: és que en general sempre han de tenir raó. (...) Segur que tenen raó de tot perquè es clar, ja tenen 40 anys i han passat la seva vida, et poden explicar la seva experiència de tot. Per exemple, els estudis n'has de tenir sigui com sigui i jo crec que és veritat per guanyar diners en un futur i tenir una vida millor i, és clar, és veritat, coses importants ells sempre tenen raó.

E: si ara la setmana que ve els hi diguéssiu als vostres pares que voleu deixar els estudis què passaria?

Lang: booommm!! Durant dues generacions, els meus avis i els meus pares, són enginyers i doctorats, si surto d'aquí i dic que no vull estudiar em mataran.

E: et maten...i a vosaltres què us diuen?

José: no lo aceptarían. Si estoy acá es para estudiar porque saben que puedo y aprovechar que puedo y sino a trabajar. Pero lo primordial para ellos es que estudie y saque mi carrera. Que tenga un título y pueda vivir por mí y tenga un buen futuro.

Xaos: jo com ell...si plego, em maten.

Lang: estudiar per força... estudiar, estudiar, estudiar.

(Nois xinesos i noi xilè; veure Historial 6 - Grup A)

Les expectatives familiars derivades d'una determinada posició social exerceixen una gran influència en el posicionament final que els alumnes mantenen en relació a la institució educativa i tot allò que l'envolta. Des d'aquesta perspectiva, en la mesura que perceben que l'arrelament a la societat d'acollida esdevé, entre moltes d'altres coses, certa garantia d'èxit educatiu procuren incorporar-se el més aviat possible a la mateixa, tot prioritant el coneixement de la llengua.

- **Origen territorial i cultural**

En aquest punt voldríem plantejar la següent qüestió: **és l'origen territorial el que condiciona els diferents models d'aproximació, o més aviat és l'univers simbòlic**

religió el que explica que el lloc d'origen esdevingui significatiu com a condició que possibilita diferentment l'arrelament al país?

L'anàlisi comparativa dels discursos ens permet arribar a la conclusió que l'origen territorial adquireix poca rellevància en l'arrelament al país. Més aviat, el que és rellevant, és el fet religiós derivat de ser originari de determinat país. **Descobrim, doncs, dues clivelles importants respecte de la religió com a univers que sembla condicionar les pràctiques dels joves respecte de la sociabilitat (les xarxes relacionals i pràctiques en l'espai juvenil): a) La pertinença a l'univers simbòlic de la religió musulmana –en el nostre cas es tracta d'alumnes procedents de Paquistan, Marroc, Mauritània, Gàmbia i Malàisia– i b) la pertinença a l'univers simbòlic del cristianisme –alumnes procedents de la Unió Europea, països de l'est i Amèrica llatina.**

L'eix religiós esdevé clau per entendre moltes de les pràctiques que aquests joves realitzen en l'espai d'oci. En la mesura que el fet religiós és més present en la seva quotidianitat –cas més paradigmàtic els nois i noies de religió musulmana– les seves pràctiques d'oci i, a voltes, xarxes relacionals es veuen més limitades. Per descomptat que d'altres factors com el gènere i la classe social també travessen aquestes pràctiques del lleure (no podem perdre de vista el lleure com una realitat enclassada, sexuada i etnificada). No obstant això, la potència de la religiositat limita certes pràctiques (consums il·lícits, contacte amb parelles d'altres religions, el tipus de "marxa" que els agrada, presència d'un oci amb familiars, etc.), a la vegada que vehicula una potent identificació amb la comunitat d'origen (els alumnes musulmans entrevistats expressen una clara i potent identificació amb el Marroc, Gàmbia i Pakistan). Aquest fet, tal i com hem expressat en el marc teòric, pot esdevenir motiu de confrontació en la mesura que el control realitzat per la família i les xarxes socials d'origen pot generar confrontacions amb les pràctiques i gustos dels joves nouvinguts. Un exemple d'aquest marc normatiu articulat per mitjà de la religiositat el trobem en el següent exemple:

E: Quines coses us agradaria fer i no feu o sigui pel motiu que sigui no feu, eh? Per exemple, perquè a casa no us deixen o perquè no teniu temps o no sé... hi ha alguna cosa que volguéssiu fer i no podeu fer?

Mannal: jo estudiar anglès i fer gimnàstica.

Bistakh: No sé...m'agrada molt la natació però no puc. És impossible perquè és per

qüestions religioses i llavors no puc treure el mocador, no puc fer res i llavors és difícil.

(...)

E: Sortiríeu amb un noi d'una altra religió?

Bistakh: Ja saps que això no acabaria. No sortiria. Es que jo no crec en històries d'amor. Sempre acaben malament.

Mannal : Jo conec a una dona que s'ha casat amb una dona d'aquí. I ell s'ha convertit a la religió musulmana. Hi ha casos així, o al revés.

E: I si us enamoréssiu d'un cristià, un budista o que fos ateu....?

Bistakh: No sé, en teoria no. No et pots casar amb un cristià. Només si ell es converteix en un musulmà. Ara que et puguis enamorar.. això pot passar.

Mannal: És que per nosaltres enamorar-se vol dir que després et cases. Per això et dic: casar-te amb un que no és de la mateixa religió és una mica complicat. Però enamorar-te pots enamorar-te.

(Noies marroquines; veure Historial 5 - Grup A)

En aquest cas, el corpus normatiu present en el seu univers de possibles condiciona tan l'espai d'oci com les expectatives de futur. Una pràctica emmarcada en l'espai del lleure, la possibilitat de fer natació, es veu afectada per una norma derivada d'un determinat fet religiós. Malgrat es viu una certa contradicció i desencís no es qüestiona la norma o s'adopta una actitud resistencialista envers ella, més aviat s'assumeix. El mateix succeeix quan se'ls planteja la possibilitat de compartir un projecte de vida amb una persona d'una altra religió. Aquesta alternativa no entra dins l'univers de possibilitats d'aquestes noies d'origen marroquí¹⁴. Analitzar la multiplicitat de causes que generen aquesta limitació relacional s'allunya dels objectius del present estudi i caldria, per tant, una aproximació diferent a la nostra. D'altra banda, val la pena posar de manifest com el discurs religiós esdevé un argument que justifica, des del seu punt de vista, unes determinades lògiques normatives. En aquest sentit, és possible que la necessitat d'aparellar-se amb un membre de la mateixa comunitat religiosa es correlacioni més amb el manteniment d'una

¹⁴ La supeditació de la recerca de parella a la variable 'religió' també succeeix amb els altres entrevistats de fe musulmana. Tant els nois com les noies d'origen pakistanes, marroquí o gambià no preveuen la possibilitat de tenir una parella no musulmana.

determinada cohesió grupal que no pas amb el dogma religiós. No obstant això, com acabem d'apuntar es tracta, més aviat, d'intuïcions i conjectures i, per tant, caldria encetar una recerca amb aquest objectiu.

En un altre ordre de les coses, alguns joves procedents de l'Amèrica Llatina presenten un perfil d'aproximació als referents d'origen i espanyols relativament marcats. En tant que comparteixen un idioma (castellà) i una cultura amb l'Estat espanyol s'identifiquen més amb aquest imaginari. Llevat de l'espai escolar, no acostumen a tenir altres referents d'identificació catalana. Els consums culturals, la xarxa de relacions, l'espai familiar es dirigeixen envers una aculturació castellana –en el sentit cultural de l'accepció–. El seu univers de possibilitats, marcat per la quasi inexistència de referents catalans, determina el seu posicionament en l'eix d'identificacions simbòliques i nacionals. Heus aquí alguns fragments que exemplifiquen el predomini dels referents d'origen:

E: Con qué idioma se acostumbran a hacer las clases? Catalán, castellano...

Vicente: Hablamos en castellano. En clase en castellano y catalán, en automoción.

E: Y en administrativo?

Vicente: Sobre todo en catalán.

E: Os cuesta seguir cuando es en catalán? No. Ningún problema? Y para escribirlo?

Tampoco. Pero lo habláis con el profesor?

Daniel: No.

E: No? Entonces no lo vais a aprender nunca. Y os riñen alguna vez?

Daniel: No. (...)

E: Y con los amigos tampoco?

Vivente: No.... A veces lo hablamos de broma.

(Noi peruà i noi equatorià; veure Historial 5 – Grup B)

Aquest primer fragment esdevé un clar exemple de la indiferència envers la llengua catalana. Si bé no hi ha oposició i a voltes són conscients de la seva utilitat hi ha una clara actitud de distanciament. En la mesura que no té presència en la seva quotidianitat (ni tan sols, com mostra el fragment, en l'àmbit escolar) és percebuda com a quelcom pintoresc o de poca utilitat. **En aquest cas les variables de territori (l'escola presenta un alt nivell de joves procedents de famílies castellanoparlants i de joves d'origen immigrant) i de morfologia de les xarxa social (la presència del català en el grup d'iguals és més aviat nul·la) ajuden a entendre la centralitat dels referents castellans i/o d'origen i**

l'arraconament dels referents catalans. Aquesta afirmació es reforça si observem alguns dels consums culturals:

E: Y en la tele, qué miráis?

Daniel: Lo que haya, series... mas o menos.

E: Qué es lo que os gusta ahora? Porque hay muchísimas!

Daniel: Yo por lo menos cosas de Colombia.

Vicente: Yo busco más películas.

E: Y fútbol? Cual es vuestra selección? La española o la de vuestro país?

Daniel: La de mi país. La de Ecuador.

E: Y tu?

Vicente: Es que no lo veo mucho. Sigo más la española.

E: Y por Internet, consultáis alguna noticia? De aquí, del mundo?

Daniel: Sí. Alguna de mi país. De Ecuador. A veces.

(Noi peruà i noi equatorià; veure Historial 5 – Grup B)

Àngela: Em sento tant espanyola com equatoriana, per igual.

E: Hi ha alguna cosa que us emocioni? Tipus Barça, selecció catalana..

Àngela: Ens agrada veure els partits de la final de la selecció espanyola. Ens emocionem amb l'equip i els hi donem suport, ens agrada veure la final perquè ens sentim espanyoles i volem que guanyi Espanya.

(Noia equatoriana; veure Historial 4 – Grup B)

En darrer lloc, voldríem exemplificar el desconeixement envers alguns referents catalans (diada nacional i senyera) i l'adhesió lògica als referents al país d'origen:

E: Y habéis visto lo que se hace el 11 de septiembre? Sabéis que es fiesta?

Daniel: Si es visto que era fiesta... pero no sé muy bien...

E: La fiesta de Catalunya? Conocéis la bandera catalana

Daniel: uhm... si

E: Como és?

Daniel: Roja.

E: Cuantas rallas, cuantas rallas rojas?

Daniel: Cuatro.

E: Tu lo sabías?

Vicente: No.

E: Qué bandera os gusta más? Ecuador, Perú, española, catalana.

Daniel: Ecuador.

E: I a ti?

Vicente: También, supongo.

E: Supones? O...lo sabes?

Vicente: Me da un poco igual.

E: Qué pensáis de las banderas? Os importan?

Daniel: A mí sí.

Vicente: No

E: Tienes una bandera de tu país en casa? Cuando la sacas?

Daniel: Sí. Cuando juega la selección. Gane o pierda.

(Noi peruà i noi equatorià; veure Historial 5 – Grup B)

- ***El país d'acollida: lloc de referència i de vivència***

Fins a quin punt les condicions de “ser jove” –les diferents posicions ocupades en el si de les geografies adolescents– condiciona l'arrelament al país? Al llarg de l'anàlisi hem posat de manifest la importància d'aquests posicionaments a l'hora d'entendre l'apropiació dels referents i la potencialitat d'aquests per enfortir l'arrelament. Passem, tot seguit, a realitzar un seguit d'observacions sobre algunes de les variables presents en cadascuna d'aquestes geografies.

L'escola

Com hem exposat amb anterioritat les trajectòries de cert èxit escolar i, per tant, les expectatives de continuar els estudis i, si es pot, arribar a la universitat mobilitzen les actituds d'aquests joves. En la mesura que interioritzen la possibilitat d'assolir una certa mobilitat social ascendent presenten actitud d'adhesió a la institució educativa i tot el que

representa. En aquest sentit, la llengua, en tant que primera eina fonamental que adquireixen, pren un alt valor simbòlic. Malgrat, com ja hem apuntat, la seva utilització fora de l'àmbit escolar no sigui massa elevada, són conscients que és una de les eines fonamentals que els permetrà continuar la trajectòria d'èxit. A mesura que incorporen tot el corpus normatiu i discursiu de la institució escolar més es perceben com a catalans i catalanes i s'identifiquen amb determinats referents simbòlics. En la mesura que s'hi identifiquen i, sobretot, ho posen de manifest davant els altres la funció integradora d'aquests símbols és més potent. Com presentem en el marc teòric, en el moment que comparteixen uns símbols amb la societat d'acollida i participen dels seus rituals (en aquest cas l'adhesió al Barça i els seus rituals de celebració quan guanya esdevé un element paradigmàtic) més se senten integrants de la comunitat.

D'altra banda, l'escola hauria de suposar el marc de descoberta del país. Així, en la mesura que des de l'escola es potencia el coneixement de la societat d'acollida (geografia, història, política, símbols, llengua, etc.) es genera un marc de possibilitats que permetrà una major identificació amb el país d'acollida. Arran de les entrevistes descobrim el baix coneixement que els joves nouvinguts tenen de la realitat del país:

E: Coneixeu les festes i tradicions catalanes com el Sant Jordi? Us toca viure-les des de l'escola suposo.

Paola i Carla: Sí.

E: L'onze de Setembre el coneixeu?

Paola: No.

Carla: Són lo de les torres bessones, no?

E: A Estats Units sí però a Catalunya no. A Catalunya és com el 4 de juliol als Estats Units o a França el dia de la presa de Bastilla.

Carla i Paola: Ah...doncs no, no.

(Noies francesa i brasilera; veure Historial 3)

E: Sabeu què és la diada? L'11 de setembre?

Tres: No.

E: És la festa nacional.

Abu: l'11 de setembre? És el dia que va morir el fundador de Pakistan.

E: A si? Quina coincidència. I també és festa nacional al Pakistan? Com a Catalunya?

Abu: Sí.

E: No sabia jo això. Doncs el dia 11 de setembre és la festa nacional de Catalunya. Això no ho sabíeu? No us ho han explicat a classe?

Tres: No.

Abu: Potser sí. Però no ho recordo.

E: Rafael Casanoves us han explicat qui és?

Abu: Em sona aquesta paraula. Però no se.

E: No heu vist mai el que es fa l'11 de setembre? la commemoració?

Enam: Estem a casa. Comença el curs i estem a casa.

E: vale. Llavors només coneixeu Sant Jordi i tal...

Abu: Coneixem les festes petites com Sant Jordi, Pasqua,...perquè al casal celebren aquestes festes i si estem allà ho celebrem junts. No perquè som musulmans no participem... Celebrem totes les festes i l'any nou també.

(Noies pakistaneses; veure Historial 4 - Grup C)

Un major coneixement de la realitat del país, en tant que pot generar empatia i complicitats, constiuiria una variable més a tenir en compte en els processos d'aproximació als referents simbòlics catalans. En el següent fragment constatem com uns joves situats al model d'aproximació simbòlica tenen un major coneixement de la realitat del país. De nou, el context escolar i territorial on viuen permet que els joves ocupin aquesta posició. En bona mesura, "tothom es posiciona allí on les seves condicions ho permeten":

E: Tenint en compte que esteu aquí a Catalunya, coneixeu més o menys les festes que se celebren aquí? Per exemple, el Sant Jordi, suposo que el coneixeu...

Lang: M'encanta.

E: La diada de l'11 de setembre la coneixeu?

Lang: Hi ha una cançó, no?

E: O sigui que les festes d'aquí que us semblen? Us agraden? No us agraden?

Lang: M'encanten. Especialment els correfocs, m'encanta tot i que em vaig foradar la camiseta .

E: I tu?

Xaos: Més o menys tot.

E: Per exemple, què en penseu de temes com ara les banderes? Per exemple, vosaltres sou de Xile, de Xina... La vostra bandera quina és per exemple? La que realment dieu: jo m'identifico amb aquesta bandera.

José: Yo con la de mí país.

E: Con la de Xile...i vosaltres?

Lang: Jo el meu país també però amb la de Catalunya també.

E: Amb la senyera?

Lang: Sí. Però sense aquella estrella perquè això ho trobo una tonteria. No són ni polítics, ni economistes... no saben quina és la conseqüència de la independència. Estan tontos cridant independència, independència...Haurien de dir: independència té aquests avantatges: 1,2,3...però això de dir no ho sé i no ho entens. Comparant dos quadres poden saber quines són les avantatges de les dues coses i si creus que té més avantatges que lo altra doncs els polítics ja s'encarreguen de fer això...I com que veig encara no som independents és a dir que, que mira, poder això de no ser independent té més avantatges i crec que això de ser independents o no són tonteries, lo important és que vivim bé i ja està.

(...)

E: Per exemple, de quina selecció sou? Us agrada el futbol? Voley?

José: De básquet por ejemplo...soy de España.

E: En els Jocs Olímpics amb qui aniries?

Lang: Catalunya.

E: Tu amb Catalunya. I tu?

José: Si estuviera Chile, con Chile. Pero aquí en España creo que es más en general.

E: I tu?

Xaos: Amb Catalunya.

Lang: I sinó hi ha català doncs espanyol i sinó amb Xina.

E: Què en penseu del fet que hi hagin les seleccions catalanes que vulguin competir oficialment als Mundials i als Jocs Olímpics? Per exemple, ara fa una setmana hi havia la selecció catalana de hockey jugant la copa Amèrica de hockey i ha quedat subcampiona i és l'única competició oficial que pot fer l'hockey. Us agradaria que fossin oficials?

Lang: I tant...jo crec que primer, m'agradaria. Segon, si hi ha hockey d'aquí uns quants anys arribarà el bàsquet i després el futbol... Poc a poc.

E: Heu viatjat molt per Catalunya vosaltres? On heu estat a part d'Olot i els voltants?

Lang: Haig d'agrair al club de volei, faig propaganda eh? Hem anat a Castelló, Tarragona, molts llocs...

(Nois xinesos i xilè; veure Historial 6 - Grup A)

Tal i com s'ha apuntat al marc teòric i veiem a l'exemple, l'escola, en la mesura que es tracta d'un espai on els joves hi transiten moltes hores, esdevé el marc d'acollida paradigmàtic. Allò que succeeix a les geografies escolars esdevé clau en l'assoliment d'una o altra forma d'arrelament. En tant que *espai normatiu*, *espai d'expressió* i *espai de coneixements* s'hi configuren bona part d'aquelles disposicions que permeten una proximitat o allunyament envers els referents catalans. Així, el paper de la institució (professorat, equip directiu, etc.) i dels companys i companyes marcarà sense cap mena de dubte les actituds d'aquests joves. Sentir-se acompanyat i recolzat en un moment tan delicat de les seves etapes vitals –no podem perdre de vista que es troben en un moment on la identitat està en procés de construcció– esdevé un factor clau perquè aquests joves s'incorporin progressivament a la societat d'acollida i no s'estanquin únicament, com si d'un *ghetto* es tractés, en els seus referents d'origen. L'escola, en tant que espai de relacions, ha d'ajudar a aquests alumnes, mitjançant una bona acollida, a reeixir en el seu procés d'integració i arrelament. A la vegada, atès l'*espai de coneixement* que significa l'escola, aquesta institució ha de donar les eines suficients que ajudin a la descoberta del nou país. **El coneixement i la comprensió de les lògiques de la societat d'acollida esdevé un valor afegit que no tan sols ajuda a situar a aquests joves, sinó que pot contribuir a potenciar llur incorporació al nou espai social.**

Els territoris del lleure

Observem que l'espai d'oci resta altament condicionat per l'origen familiar (cultural, social, religiós) i pel territori de residència. Com hem dit, una determinada posició social –en aquest cas derivada de la posició familiar– possibilita unes o altres pràctiques d'oci i consums culturals. En el cas que ens ocupa, podem observar que el consum de cultura catalana és força reduït. Si bé hi ha cert espai per la televisió i música en català, la majoria de joves tenen com a centrals referents d'àmbit espanyol o, gràcies al satèl·lit i Internet, referents de les seves cultures d'origen:

E: us agrada mirar la tele? Quina tele mireu?

Samsi: pakistaní.

E: amb la parabòlica? Què mireu sèries?

Samsi: també mirem la tele d'aquí.

E: quina mireu?

Samsi: tv3 amb els dibuixos.

Abu: i les notícies d'aquí.

E: Llegiu notícies del Pakistan al diari? Hi ha un diari amb urdú a Barcelona, oi?

Abu: Sí, hi ha dos o tres.

E: Dos n'hi ha? I els teniu a casa?

Enam: Crec que només hi ha un diari.

E: Un segur.

Abu: Sinó comprem el diari ho podem veure per Internet.

E: Clar. Mireu Internet?

Abu i Sidrah: Sí.

E: I què feu per Internet? Mireu coses del Pakistan?

Abu: Sí. Mirem coses del nostre país.

E: Parleu amb els amics?

Enam: Jo no tinc ninguna amiga que parli per Internet.

E: I música, quina escolteu?

Samsi: De la Índia i del Pakistan.

E: A l'Índia hi ha bona música? Ja m'agradaria...

Abu: És que la música de l'Índia és molt bona. És que els diàlegs de la música pakistaní no estan tan bé. No ens agraden.

E: I música d'aquí en coneixeu?

Samsi: Molt poc.

Abu: Sí.

E: Digueu-me un grup que us agradi? Un cantant?

Abu: Un grup no...hem escoltat moltes cançons però no se...la de la Baila morena!

(Noies pakistaneses; veure Historial 4 - Grup C)

E: I de música que tal? Què escolteu?

lupal: Música índia. De Boliwood.

E: La música de Boliwood us agrada? I el cinema?

lupal: Aquí també han obert un cinema....

E: i tu?

Al-Amin: Jo? En principi de Boliwood.

E: I el hip-hop? D'on l'escoltes? Són grups de la Índia, americans, francesos...

Al-Amin: Remix. D'anglaterra... uns canten anglès i altres panjabi.

E: Per exemple. Música en castellà o en català escolteu alguna vegada?

lupal: En català? Si.. per casualitat. No tinc grabat.

Al-Amin: En castellà no m'agrada i el català no l'he escoltat encara.

E: I la televisió? La veieu?

Al-Amin i lupal: Si.

E: Què acostumeu a mirar?

Al-Amin : Lucha libre. I pelis. Les notícies del Pakistán.

lupal: Notícies. En general.

E: Però de la televisió del Pakistán?

lupal: D'aquí.

E: I quin canal mires d'aquí?

lupal: el 5. Com es diu? Telecinco. Antena 3 i TELE3 de Catalunya.

E: I tu? Només de Pakistán?

Al-Amin: També d'aquí. M'agrada saber el que passa aquí.

E: quin canal mires aquí?

Al-Amin : Super 3 i Telecinco. Antena 3 també.

(Nois pakistanesos; veure Historial 4 - Grup A)

Ambdós fragments són un clar exemple de com la posició ocupada en l'espai social crea unes determinades disposicions en el camp del lleure. Un grup de nois i noies originaris del mateix país (en aquest cas Pakistan), de classe treballadora, residents al mateix barri (el districte de Ciutat Vella) i escolaritzats a la mateixa escola (on la presència d'alumnat autòcton és molt baixa) mostren uns patrons de consum cultural molt semblants. Malgrat l'existència d'algun consum cultural català, aquest és, més aviat, testimonial. La major part del consum s'orienta envers productes originaris del país d'origen: televisió, cinema,

premsa i música pakistanesa. La noció de posició de classe és cabdal per entendre les formes de consum cultural. Com ja hem apuntat, l'oci és una realitat *enclassada*, *sexuada* i *etnificada* i això queda palès al comparar l'oci dels diferents grups d'entrevistats. En aquest sentit, les pràctiques ocioses plantejades ens els fragments anteriors es diferencien de les pràctiques d'altres entrevistats que gaudeixen d'una millor posició de classe. Observem tot seguit alguns dels consums d'aquest grup de joves entrevistats:

E: Quina televisió mireu? Les notícies per exemple...a casa

Karim: És difícil de dir perquè jo abans tenia canal plus i sempre mirava la CNN i la BBC perquè m'agrada veure-ho...com que jo aquí sempre parlo en castellà i no vull perdre el meu anglès doncs intento mirar coses en versió original o en anglès. Abans com que tenia el canal Plus i això doncs podia veure les notícies en anglès però ara ja no...em costa més i ho miro en castellà.

Andrew: Jo notícies no miro però...la veritat és que jo televisió en miro molt poc. Hi ha molt poques coses que m'agradin. Quan vaig a Anglaterra igual la veritat però bueno, també com diu l'Omar per no perdre el contacte amb la llengua doncs intento si puc mirar pel·lícules en versió original, llegir en anglès és clar, tot això vol dir que acabo perdent experiència en català i és així, s'ha d'equilibrar tot.

Karim: A mi em passa el mateix.

Andrew: Jo tots els llibres que llegeixo la majoria són en anglès.

Karim: Sí, jo també.

Andrew: Les pel·lícules que veig prefereixo molt més veure-les en versió original o en alguns cines que he trobat aquí en versió original o les descarrego en anglès directament. És clar, a mi tots els profes em diuen que haig de llegir més en català però és clar, m'agrada molt més llegir en anglès com que és una llengua que domino més.

Karim: Jo també ho noto això. Jo prefereixo llegir en anglès i veure coses en anglès no sé...m'agrada més, estic acostumat. No sé, relaciono més les coses de lleure i del temps lliure en anglès.

Flora: A mi em passa en castellà. Llibres, pel·lícules, novel·les...en castellà.

(Nois anglès i malaisi i noia argentina; veure Historial 1)

Podem veure que els consums culturals es diferencien sensiblement dels plantejats per d'altres joves de la mostra. En aquest cas es parla de televisió, cinema i lectura; pràctiques que no duen a terme d'altres entrevistats. El consum cultural català és mínim, però les

raons són força diferents. Mentre d'altres joves no tenen la possibilitat de conèixer els diferents productes de les indústries culturals catalanes, aquests sí en tenen coneixement, però per diverses raons, opten o bé per la seva cultura d'origen o bé per uns productes de consum culturals més universals com poden ser els d'origen anglès o nord-americà. Des d'una perspectiva bourdieuana, ens adonem que l'*habitus* d'aquests joves –cal recordar que es tracta de joves residents i escolaritzats al districte de Sarrià, fills de famílies amb capital econòmic i cultural, amb una trajectòria educativa d'èxit, etc.– determina el seu gust de tal forma que aquest manté les distàncies entre classes socials. És a dir, sota l'aparença d'un gust personal i individual aquests joves es distingeixen clarament d'altres joves amb un *habitus* diferent i, per tant, d'aquells joves que ocupen una posició diferent a l'estructura social. Aquesta lògica de distinció respecte als altres també s'aprecia quan ens fixem en els consums musicals:

E: I la música?

Flora: Anglès i castellà.

E: Què escolteu música d'aquí? Música espanyola?

Flora: Sí. O en anglès...

E: Quin tipus de música us agrada? Per què això també té molt a veure, no? Andrew:
És extens... jo escolto tot tipus de música. Tot tipus: pop, rap no m'agrada però aquestes coses...sóc més de tendència heavy. És clar, molts grups d'aquests són anglesos i clar...I música tranquil·la en anglès també m'agrada.

Karim: Jo també bàsicament en anglès i també des de rock, música electrònica, clàssica, influències del rap i hip-hop també no sé...és un problema perquè m'agrada massa la música i m'acabo gastant masses diners.

Flora: Sí, jo també. A mí també m'agrada molt...Sobretot el tecno, house, i poca cosa més.

E: Música llatina escoltes? Està molt de moda...salsa, reggeton...

Flora: No, salsa una mica, però reggeton no.

En aquest cas, l'espectre musical del Karim és molt ampli, passa per una multiplicitat d'estils musicals alguns d'ells força elitistes com poden ser la música clàssica. A la vegada,

la Flora es distancia clarament de la música “reggeton”, un estil musical més aviat seguit per *makiners* i *fiesteros*¹⁵.

En un altre ordre de les coses, la morfologia de les seves xarxes relacionals també esdevé una variable a tenir present. El grup d'iguals juga un paper clau a l'hora d'entendre la proximitat o llunyania respecte dels referents simbòlics. Un grup d'iguals amb joves d'un mateix origen (marroquí, pakistaní, equatorià, etc.) limita l'entrada d'aquests referents. Els joves que a les entrevistes afirmen mantenir un oci familiar o el seu grup d'iguals està conformat únicament per persones del seu mateix origen (això es veu principalment a les entrevistes realitzades a Martorell i a Ciutat Vella –Barcelona–) veuen més limitades les opcions a accedir a determinats productes culturals catalans. En la mesura que hi ha una centralitat de la cultura d'origen la incorporació d'altres elements culturals s'allunya del seu univers de possibles. En canvi, una xarxa on hi conviuen múltiples orígens pot ser més permeable a l'entrada d'elements de la societat d'acollida. El lleure, en tant que espai central dels joves on s'hi desenvolupen unes normativitats i lògiques pròpies, adquireix un elevat pes específic a l'hora de generar imaginaris i identificacions entre tots els joves, siguin o no siguin d'origen immigrant.

La família

L'espai familiar, com hem plantejat anteriorment en parlar de la posició social dels pares, manté el seu potencial com a agent socialitzador. Les normativitats dins el nucli familiar i la posició ocupada pels joves constitueixen fets que cal avaluar. En tant que joves, els diferents entrevistats mantenen o han mantingut tensions amb els seus pares. Aquestes, com ja hem exposat, es poden agreujar quan es confronten els elements d'origen amb els del país d'acollida. El manteniment de determinades actituds, normes i creences per part de la família descol·loquen, a voltes, uns joves que reben influències de la societat d'acollida o que recodifiquen constantment els referents incorporats de la família i la cultura d'origen. Aquesta mena de xocs provoca tensions entre les relacions pares i fills. Una societat postmoderna com la catalana genera contradiccions a uns pares d'origen immigrant

¹⁵ Roger Martínez i Jordi Pérez defineixen “*fiestero*” com aquells joves estretament vinculats i identificats amb els locals i discoteques on es punxa música màkina, acostumada tenir cotxes petits i tunejats amb música makina a tot volum, consumidors de pastilles, etc. (Martínez, R. i Pérez, J. D.; 1997:108)

amb unes estructures mentals pròpies de societats modernes o, a voltes, premodernes. Un model de relacions familiars propi de moltes de les societats d'origen (Pakistan, la Xina, el Marroc, etc.) pot entrar en confrontació amb algunes de les lògiques, especialment aquelles que conformen l'espai del lleure, que els fills volen assumir. Pràctiques i discursos en relació als consums d'alcohol i tabac, al tipus d'oci, al rendiment escolar, a les relacions de parella, etc. que ja generen tensions entre els adolescents autòctons i llurs famílies, poden ser fonts de tensions entre els joves d'origen immigrant i els seus progenitors.

E: I amb els vostres pares què tal?

Lang: a part de la moto, tot bé.

E: suposo que hi ha dies millors i altres pitjors...

Lang: és de veritat...és increïble...tot és simpàtic però quan surt el tema de la moto, boom...de seguida canvia la cara. És espectacular.

(...)

E: i per exemple de què parleu amb els vostres pares o amb els vostres germans?

(...)

Lang: del cole, amics però mai de la moto. I per exemple, encara que no tingui moto, vaig amb moto perquè els meus amics tenen moto.

E: i a part de la moto, amb quins temes no parleu amb els vostres pares? Algu que digueu...això passo de parlar amb el meu pare.

Lang: televisió i Internet. No ho entén, sempre diu que me'n vagi a jugar que l'ordinador va molt malament. I quan no està a casa puc jugar un rato a l'ordinador però si és a casa, res d'ordinador.

(...)

E: i a part de la moto, feu alguna cosa que als vostres pares els hi costaria d'entendre? Que si saben que jo faig això...

Lang: fumar o beure i els pearcings...i em diu que si tingués novia amb pearcing que no la porti a casa. Jo tampoc o trobo molt així però diu que li fa recordar als neonazis.

(Nois xinès; veure Historial 6 - Grup A)

Si bé no es tracta de fets o discussions greus, aquest fragment exemplifica algunes de les tensions que es poden generar en el marc familiar en relació als espais i formes d'oci d'alguns d'aquests joves. La forma com es dirimeixin aquestes tensions i, en definitiva, les

relacions paterno-filials pot aproximar o distanciar aquests joves de la cultura d'acollida. En la mesura que els pares no vegin com a nocives o estranyes determinades pràctiques culturals autòctones, els joves d'origen immigrat tindran més oportunitats de viure-les i apropiar-se-les.

En darrera instància voldríem posar de manifest la importància del territori d'acollida. **La idiosincràsia del territori de residència esdevé clau per entendre algunes de les lògiques d'apropiació.** Així, no és el mateix residir a La Garrotxa, on bona part de la població és catalanoparlant, que residir al Baix Llobregat on el castellà és l'idioma més estès. A la vegada, cal tenir en compte els diferents fluxos migratoris i la concentració de població immigrada a cada territori. És evident, que la potència de les xarxes socials creades per les comunitats de nouvinguts depèn substancialment del pes específic de cadascuna d'aquestes comunitats. **A mesura que una comunitat (cas de la població marroquina o pakistanesa) és fa més present en un determinat territori els llaços entre els membres de la mateixa comunitat s'enforteixen i, per tant, els propis referents culturals d'origen.**

D'altra banda, cal tenir present que els territoris generen les condicions de possibilitat per accedir a determinades pràctiques ocioses. En aquest sentit, no és el mateix viure a Barcelona on l'oferta d'oci és més variada que a un altre indret de Catalunya on les pràctiques d'oci es veuen més limitades. Se'ns fa evident, doncs, que les diferències derivades dels diversos contextos d'acollida emmarquen el corpus d'identificacions que acaben articulant aquests joves. L'anàlisi de les entrevistes així ho posa de manifest. Aquells joves procedents d'un context d'acollida catalanoparlant i/o més rural presenten (pel que fa a la nostra mostra seria el cas dels alumnes de La Garrotxa, Lleida o del centre de Barcelona situat al districte de Sarrià), una capacitat d'identificació envers els símbols catalans i uns nivells d'integració superiors als dels joves que procedeixen de contextos majoritàriament castellanoparlants i/o més urbans (aquest seria el cas dels alumnes de Martorell o el centre de Barcelona situat a Ciutat Vella). No obstant això, no ens podem estar de dir que en darrera instància és una gran amalgama de variables el que acaba per definir uns o altres nivells d'identificació.

- **Les trajectòries migratòries i les expectatives de futur**

En darrera instància voldríem plantejar com la multiplicitat de trajectòries migratòries –i per tant les condicions en què es realitzen– guarden relació amb les actituds de molts d'aquests joves. El moment en que es realitza i les condicions tan materials com sentimentals (estat d'ànim, actitud de rebel·lia o de bona predisposició, etc.) en que es realitza la migració permeten entendre determinades actituds bel·ligerants envers tot allò que representa la comunitat d'acollida. Ja hem explicat que el fet d'haver de deixar una determinada vida, un seguit d'amics i familiars pot suposar un cop molt dur per uns joves que tot just s'estan acabant de configurar com a éssers humans. Malgrat els pares puguin tenir raons més que justificades –cerca d'una millora social, econòmica, cultural, etc.–, els fills i/o filles poden no entendre el perquè de la migració. Un exemple d'aquesta actitud de distanciament relacionat amb el propi fet migratori el trobem en el següent fragment:

E: Os escribís con amigos de vuestro país por Internet?

Vicente: No mucho, porque yo salí muy rápido de allí. Vinieron un día a mi clase y me dijeron que nos íbamos.

E: No te habían dicho más?

Vicente: Porque al principio nos íbamos una fecha. Y no sé que pasó que la cambiaron. Al rato fui con mis amigos y me despedí.

E: Que rápido! Y cómo lo viviste?

Vicente: Al principio muy duro.

E: Y luego que pasó?

Vicente: Vine aquí, a España. Empecé a conocer gente... al principio no hacía deporte, ni nada... y luego me apunté a fútbol.

(...)

E: Pensáis que vais a quedaros aquí a vivir para siempre? Qué vais a hacer?

Vicente: Yo no me veo aquí.

E: No te ves aquí? Donde vas a ir?

Vicente: Nose.

E: Porque no te ves aquí?

Vicente: A ver no es que no me vea aquí. Es diferente. Como que no me siento bien aquí. Aquí la gente es muy aburrida.

(Noi peruà; veure Historial 5 - Grup B)

Aquest fragment ens permet entendre el distanciament d'aquest noi d'origen peruà envers els referents de la societat d'acollida. Una migració sobtada i no volguda pot generar cert rebuig en l'adolescent que veu que d'un dia per l'altre s'ha de posicionar en el si de nous espais socials farcits de referents desconeguts.

D'altra banda, no totes les migracions es realitzen en les mateixes condicions. Mentre per uns hi ha tranquil·litat jurídica i econòmica, per d'altres hi ha una gran vulnerabilitat per la manca de possibles econòmics, per la manca de xarxes relacions al país d'acollida o pel neguit generat per una certa inseguretat jurídica (problemes amb la regulació, etc.). En aquest sentit, els joves amb una trajectòria de vulnerabilitat de cap de les maneres es posicionen de la mateixa manera que aquells que han gaudit d'una trajectòria de seguretat.

Una variable a tenir en compte són les expectatives de futur. És a dir, hi ha la intenció de retornar al país d'origen? Quin futur creuen que els espera en el cas que decideixin continuar vivint al país d'acollida? Aquestes qüestions se'ns dubte resten presents en la realitat d'aquests joves. Així, molts dels joves entrevistats voldran romandre a Catalunya en la mesura que hi hagi la possibilitat d'una mobilitat social ascendent. El discurs de la mobilitat social és una constant en bona part de les entrevistes. En els següents fragments diferents entrevistats, propers al model d'aproximació, manifesten la seva intenció de romandre a Catalunya sota la premissa d'un bon futur laboral i, en definitiva, un millor benestar :

E: Com us veieu d'aquí uns anys?

Sakan: Jo en principi vull treballar aquí. Vull demostrar una cosa que...que una immigrant pot treballar en un lloc que sigui de bona qualitat.

(...)

Sakan: Treballar aquí sobre el que he estudiat i amb el mocador però si no em deixen amb el mocador pues lluitar, no callar-me i que els meus estudis no em serveixin per res. I viatjaria pel món per ajudar els nens i curar-los...

(Noia marroquina; veure Historial 5 - Grup A)

E: Voleu tornar al vostre país o us voldreu quedar aquí? Ho heu pensat mai?

Lang: Si trobo una feina a Xina, doncs mira, tornaria. Però, en principi, com que la feina de metge aquí hi ha molta demanda i tot, no crec pas. Però en el cas que trobi

una feina millor pues, tomaria Xina.

E: O sigui que seria més aviat per qüestions de feina?

Lang: Exacte, sí.

E: I vosaltres?

Xaos: Jo també, segons la feina.

E: Si tens bona feina aquí, et quedes aquí?

Xaos: Sí.

José: A mi me da igual. Si mi trabajo lo que quiero hacer está solo aquí o sea, me quedaría pero si también tuviese en mi país lo mismo igual de bien, iría para allá también.

(Nois xinesos i xilè; veure Historial 6 - Grup A)

Com ja hem apuntat anteriorment, l'èxit –escolar i laboral– es correlaciona amb una millora de les condicions de vida. En la mesura que això sigui copsat com a possible aquests joves romandran al país i procuraran, amb més o menys celeritat, incorporar aquells referents que creguin els ajudaran a arrelar-se i promoure's socialment.

Variables condicionants

a) La posició ocupada en el si dels espais socials

- Context de socialització
- Estratègies educatives familiars
- Domini del català
- Posició a les geografies adolescents

b) Origen territorial i cultural

- La religió com a condicionants de la sociabilitat en les xarxes relacionals i pràctiques en l'espai juvenil
- La llengua d'ús habitual (presència del castellà)

c) El país d'acollida: lloc de referència i de vivència

- L'escola
- Els territoris del lleure
- La família

d) Les trajectòries migratòries i les expectatives de futur

- Migració desitjada / no desitjada
- Percepció de les millores assolides al país d'acollida

5. Principals resultats

- a. Importància de la mobilitat com a eix vertebrador per comprendre la mena d'arrelament al país i als referents simbòlics. En la mesura que s'observin aquests referents com a elements que afavoreixen la mobilitat seran apropiats. No obstant això, cal no perdre de vista que les expectatives de mobilitat prenen formes diferents depenent de les condicions de possibilitat.
- b. La importància de les experiències viscudes, tant pels joves com pels seus progenitors, per interpretar i valorar la importància de la independència, de les banderes, de la relació Espanya i Catalunya, etc.
- c. Les experiències de molts dels entrevistats ens permeten entendre la identitat com una amalgama d'identificacions. "Són moltes coses", és a dir, poden ser marroquins i catalans o argentins i catalans. Cal tenir present que la identitat no es conforma mitjançant compartiments estancs, sinó que es compona d'identificacions més fortes i més dèbils. Aquesta lògica ens ha de permetre trencar el discurs monolític de l'*alteritat* car tots "som moltes coses".
- d. Queda clar, com recorda Bauman, que quan s'és nouvingut a un país no es pot deixar de ser-ho mai. La nació d'origen defineix la identitat bàsica tant si es vol com si no. En qualsevol cas ja t'ho recorden els altres. Això és una evidència no qüestionada. Cal emfasitzar que els joves entrevistats viuen amb normalitat el país d'origen, ningú pot deixar de ser d'on és.
- e. La importància de les indústries culturals i la dificultat de reconeixement (coneixement) del món cultural català, especialment pel que fa a la música. Hi ha una clara dificultat de penetració dels mitjans de comunicació catalans en els espais d'aquests joves. En la mesura que les noves tecnologies permeten un consum a la carta els referents culturals catalans són més aviat inexistent i prevalen els

referents de la cultura d'origen o referents culturals més universals procedents de la cultura anglosaxona.

- f. Hi ha una clara dificultat d'accés als coneixements de la realitat del país. Existeix un enorme desconeixement de la cultura, política, història, costums, etc. No tenen punts de referència. En aquest cas, l'escola no ha estat capaç de potenciar la descoberta del país.
- g. L'escola té el potencial d'esdevenir un referent i un mitjà positiu pel coneixement del país, de la llengua. Un espai de sociabilitat.
- h. Hi ha una percepció positiva de l'escola (paper del professorat i companys, adquisició de coneixements i normes). No obstant, s'hi detecta un poc èmfasi en donar a conèixer el país (història, geografia, institucions polítiques, etc.). En aquest sentit, el paper del professorat és clau a l'hora d'implementar aquest coneixement del país d'acollida.
- i. La llengua esdevé un valor afegit de caire transversal. En tots els models hi ha un reconeixement de la importància de conèixer el català. En aquest sentit, la llengua no és vista com una dificultat. Tots els joves presenten un cert domini lingüístic i bona part d'ells són plenament conscients de la importància del domini del català per integrar-se i assolir una certa trajectòria d'èxit social.
- j. La posició social esdevé un factor clau per entendre molts dels posicionaments envers els referents simbòlics. En la mesura que es donen unes condicions de possibilitat es disposa de capacitat per apropiarse d'uns o altres referents simbòlics. En aquest sentit, aquells joves (presents en el segon model) que articulen un discurs més *universalista*, on els referents catalans queden en segon terme, i senyalen uns consums culturals fora de l'abast de la majoria dels entrevistats gaudeixen d'una posició social que els ho permet. En canvi, molts d'altres joves no tenen l'opció de

triar entre referents catalans i els d'origen perquè la seva posició de classe no els ho permet. En la mesura que les seves condicions objectives d'existència són les que són, els referents simbòlics i de consum catalans els són molt llunyans.

6. *Conclusions. Sobre la possibilitat d'un arrelament cultural dels joves nouvinguts*

Hem de considerar els referents nacionals com aquell conjunt de símbols socialment assumits com a representacions de la institucionalització d'una unió política i cultural. La nació és aquella definició de la societat que vincula precisament política i cultura. Elements d'identificació cultural i elements d'identificació política es barregen i se sumen per conformar un sistema de referències compartit entre els individus.

Tal com va explicar Margared Mead a *Los símbolos naturales*, les societats modernes conformen una mena de quadrícula, un marc de referències, on els individus s'ubiquen. Margared Mead atribuïa a aquesta quadrícula un paper més aviat fred, al costat més càlid del cercle pròxim de la tribu, de l'església, de la família o d'altres entorns pròxims definits per les relacions socials.

Nosaltres pensem que la nació com a marc de referència és aquesta quadrícula. És el marc global en què els individus troben una cosmovisió on socialitzar-se en el món modern. Aquesta quadrícula freda que defineix Mead és per nosaltres quelcom que guanya presència i proximitat gràcies als mitjans de comunicació i a la cultura de masses, incloent-hi un fenomen tant important com l'esport. Efectivament, en el seu discurs, la cultura de masses i els mitjans de comunicació transmeten un missatge nacional, de forma explícita o implícita. Contínuament. En cada notícia, en cada expressió musical, en cada esdeveniment esportiu.

Això no vol que aquesta cultura no pugui transcendir aquest missatge nacional, però l'incorpora en el seu procés de producció. Després, els mercats internacionals poden arribar a traslladar el missatge a llocs on no és possible que sigui decodificat amb les seves referències nacionals. Com és el cas de la cultura omnipresent nord-americana. Però és també una cultura nacional.

Per la nostra banda, hem pogut comprovar com els joves adquireixen aquests referents en la seva socialització. Ho vam fer en un estudi anterior a aquest sobre les formes que tenen

els joves d'identificar-se i apropiar-se dels símbols nacionals.¹⁶ Hem observat com els joves es defineixen en un context, el de Catalunya, en què els referents de la quadrícula no corresponen només a una identitat nacional, sinó a dues identitats nacionals en competència, la catalana i l'espanyola. I hem pogut observar com existeixen diferents perfils d'ubicació en aquest context de dualitat de referències nacionals.

En l'estudi que concloem aquí ens hem preguntat què succeeix en el cas dels joves nouvinguts. És possible que les persones que emigren puguin identificar-se amb la societat d'acollida? Que puguin apropiar-se els seus referents (fer-los seus)? Concretament, ens hem preguntat com perceben els referents nacionals catalans. Com els són presentats per la nostra societat. Com uns referents a compartir? Com els referents d'una part d'aquesta societat?

D'altra banda, cal tenir en compte que el model de cultura nacional, tal com s'ha entès fins ara, especialment fora de la realitat que apareix als mitjans de comunicació, s'està redefinint en certs entorns. S'obren escletxes per a expressions culturals que són precisament conseqüència de la mobilitat de les persones. Acompanyades de noves formes d'identificació. De fet, pot una persona deixar de banda la seva cultura d'origen, fins i tot s'hi n'adopta una de nova? El pluralisme cultural és això. La coincidència de cultures en un mateix territori. I no ens referim només a les cultures diferenciades per classes socials, sinó a les cultures que tenen el seu punt neuràlgic en unes altres latituds, que formen part de referents aliens al territori que trepitgen, però que s'hi acaben fent un lloc, i convivint-hi. No sabem com serà aquesta convivència entre expressions culturals d'origen tan divers a la societat catalana, però sabem que les coses estan canviant, i que les persones immigrades són un dels motors d'aquest canvi.

En qualsevol cas, cal tenir en compte la funció que fan els referents nacionals com a eines de cohesió social. Recordem el marc global que defineixen i en el qual s'emmarquen individus sense cap relació entre si, però que es veuen a si mateixos compartint molts vincles. Aquest efecte social *màgic* pel que reconeixem com a pròxims, com a membres de la nostra comunitat, les persones que parlen la mateixa llengua, o que comparteixen uns

¹⁶ *Estudi sobre les representacions simbòliques de la identitat nacional. Les formes d'apropiació dels símbols polítics entre els joves.* 2007, CETC. Es pot consultar a www.gencat.net/cetc.

mateixos referents nacionals, encara es produeix. I és el més potent que existeix des del punt de vista de la construcció de vincles col·lectius. Ara bé, aquest efecte funciona clarament en l'espai públic, en l'espai globalitzador. Però no és clar que funcioni en les relacions socials pròximes, en les microcultures que creen els individus a través de les xarxes socials, cada vegada més traçades per diferències culturals.

Partim del fet que la identitat nacional catalana és percebuda pels mateixos catalans no pas com un conjunt d'atributs ètnics que els defineixen només a ells, sinó com una cultura amb vocació nacional, això és amb vocació de *quadrícula*, de marc general, de denominador comú per a les persones que viuen a Catalunya. D'això se'n desprèn una visió de la cultura oberta, no pas una cultura etnificada, tancada en un grup reproduït simplement de forma natural.

En aquest sentit, la pregunta que ens hem de fer és si el discurs institucionalment assumit per part de la societat catalana, és transmès així mateix a les persones nouvingudes. Fins a quin punt coneixen els referents nacionals catalans? Fins a quin punt els perceben com uns referents aliens a la seva estada personal a Catalunya, a la seva trajectòria vital entre nosaltres?

L'altra pregunta que ve a continuació, però, és si aquests referents funcionen en les relacions de proximitat. Si els joves nouvinguts troben uns models socials als quals adherir-se.

Per respondre a aquestes preguntes hem realitzat un treball de camp basat en entrevistes col·lectives. El focus d'anàlisi han estat els joves que havien participat a l'enquesta de l'estudi anterior que hem realitzat sobre els símbols. D'aquesta manera hem pogut arribar a conformar els grups amb l'acord ja establert amb els centres educatius. També hem pogut copsar millor l'entorn de socialització d'aquests alumnes, així com assegurar la diversitat de perfils d'origen.

6.1 Canvis de context lingüístic

Els resultats ens indiquen que ens trobem en un canvi de context. Ja sabíem que la nova immigració (en el sentit que encara existeixen fluxos d'arribada) canvia el paisatge humà de les nostres viles i ciutats, i que introdueix una pluralitat d'expressions lingüístiques, culturals, culinàries, etc. que no havíem tingut mai. Per tant, partim del fet que la diversitat

s'ha multiplicat a la nostra societat.

Ara bé, hi ha un altre factor que ha canviat aquests anys i que és prou rellevant. Ha canviat la fórmula d'acollida als nouvinguts. Concretament, pel que fa a la llengua, hem pogut comprovar com el context ha canviat radicalment si ho comparem amb les pautes que es produeixen històricament amb la immigració de la resta de l'Estat, castellanoparlant. Els anys seixanta i setanta es produeix una integració lingüística a causa d'un context catalanoparlant, o en molts casos una decisió voluntària dels individus que han crescut a Catalunya per integrar-se lingüísticament.¹⁷ Per tant, el fet de parlar català, en el cas dels fills de la immigració, és una variable que explica moltes coses. Això ho hem pogut comprovar a l'estudi esmentat sobre els joves i els símbols d'identificació nacional. Clarament, entre la població que té arrels a altres llocs d'Espanya, el fet de parlar català amb els amics i en les relacions socials, malgrat que a casa es parli castellà, està relacionat amb una identificació amb Catalunya. Mentre que els fills d'aquesta immigració que no parlen habitualment català, malgrat que el saben i podrien fer-ho, està relacionat amb una identificació clarament espanyola i que exclou Catalunya com a lloc d'identificació.

El que ens trobem amb els joves de la nova immigració és que la presència del català en les institucions, entre elles l'escola, s'ha normalitzat. El català ja no és una llengua d'integració perquè és la llengua dels catalans, sinó perquè és una llengua oficial. Encara més, les aules d'acollida ens ofereixen un panorama totalment inèdit, fins i tot en la concepció que tenim de la situació lingüística a Catalunya, en el sentit que l'alumnat nouvingut aprèn el català d'entrada. La presència del català esdevé per a aquest alumnat un fet donat per descomptat. Ja no és una tria feta al final d'una trajectòria personal, en el moment que hom pren decisions sobre quin camí vol seguir a la societat, com passava abans. Ara, es tracta d'una llengua que l'alumnat aprèn des del primer any d'arribada, i que consolida gràcies a l'escolarització en català. Si tenim en compte que, com dèiem en iniciar aquestes pàgines, la llengua és l'instrument simbòlic més important i alhora més elemental, aquest canvi té conseqüències necessàriament rellevants.

¹⁷ Vegeu els testimonis que recull Gabriel Pernaú al llibre *El somni català. 16 històries d'arrelament*. La Campana, 1995.

D'altra banda, però, sabem que en les relacions personals, els joves utilitzen cada vegada més el castellà. I que la llengua parlada a classe (el català) no es correspon amb la llengua que es parla al pati (el castellà).

Quina és, doncs, l'actitud d'aquests alumnes en aquest nou context envers la llengua catalana?

El que ens hem trobat en el conjunt d'alumnes entrevistats és que la llengua no és vista com una dificultat. Només al Baix Llobregat ens hem trobat alumnes que no s'hagin expressat naturalment en català a les entrevistes. En la resta de casos, els joves presenten un cert domini lingüístic, dependent del temps que porten a Catalunya. Els alumnes que presenten algunes dificultats en aquest sentit són aquells d'incorporació més recent (un any), però la resta —excepte els del Martorell— utilitza el català amb fluïdesa. Al costat d'això, és remarcable el fet que bona part d'ells es mostren plenament conscients de la importància del domini del català per integrar-se i assolir una certa trajectòria d'èxit social. El català esdevé, sense cap mena de dubte, el referent cultural d'acollida més potent i aglutinador.

Així doncs, malgrat que sovint podem trobar un entorn d'acollida en què el català no és la principal llengua d'ús, el fet és que la majoria dels joves nousvinguts adquireixen ràpidament un coneixement acceptable del català gràcies al seu pas per l'aula d'acollida i l'escola en si. El problema es troba, doncs, en què els usos lingüístics en les relacions interpersonals trenquen la continuïtat d'aquesta incorporació lingüística. D'una banda, perquè en l'entorn d'acollida dels nousvinguts hi pot haver persones castellanoparlants (de vegades només aquest perfil de persones). D'altra banda, perquè la norma establerta entre els catalanoparlants és d'abandonar la seva llengua i passar-se al castellà així que parlen amb algú que "és de fora".

En aquest sentit, convé destacar com aquest nou context d'aprenentatge del català conté potencialitats molt destacables que poden esdevenir febleses en la cohesió social de futur, si no canvien altres factors en el procés d'acollida. La feblesa de l'ús social del català, així com la manca d'una cultura de masses en aquesta llengua que estigui a l'abast de tots els joves, pot generar noves fórmules de diglòssia que impedeixin una cohesió social prou sòlida. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que les possibilitats de trobar referents culturals i identitaris es multiplica en el moment en què s'estableixen a Catalunya

comunitats culturals i lingüístiques d'altres països amb una gran capacitat per generar oci autoreferenciat (com per exemple els locals de música llatina o els concerts de música rai). Per als nouvinguts aquesta és una possibilitat que apaivaga bona part dels efectes negatius del procés migratori (desarrelament, pèrdua de capital social...).

Però hem de pensar que per als joves el procés de socialització, de definició de la seva identitat i de la seva trajectòria vital encara està per fer, i en aquest procés hauran d'escollir amb què s'identifiquen. Si a la feblesa dels referents culturals de la societat d'acollida hi afegim l'afebliment progressiu dels seus lligams amb el país d'origen, es poden trobar en una posició prou indefinida que no contribueix gens a la construcció d'un sentiment de pertinença, al seu interès per adquirir fonaments culturals ni al seu interès per comprometre's socialment i políticament. En un cruïlla no resolta.

La llengua catalana és la porta d'entrada a la cultura del país. Tal com s'ha pogut constatar ja en diversos estudis, per a la immigració dels anys seixanta i els seus fills, la llengua catalana ha esdevingut un fet assumit sentimentalment, és a dir, viscut com un símbol d'adhesió al país i a la seva cultura. En aquest procés, moltes persones han abandonat el castellà i han esdevingut plenament catalanoparlants; d'altres malgrat no abandonar el castellà han afegit el català com a llengua pròpia; d'altres, malgrat que no l'utilitzen, viuen el català com una part simbòlicament important de la seva vida; finalment hi ha el grup dels que rebutgen l'ús del català i aposten per la fidelitat permanent al castellà.

Pel que fa a la immigració actual, i als joves que hem entrevistat, la seva relació amb el català és de moment més instrumental. L'aprenentatge es realitza a l'escola, en un marc institucional, i les vivències més fortes encara estan vinculades a la cultura d'origen. La seva relació amb la cultura d'origen ja passa pel prisma del dèficit cultural, com podia passar amb aquelles persones que als anys cinquanta i seixanta deixaven uns pobles caracteritzats per la pobresa, la humiliació de les classes subalternes i les restriccions culturals del franquisme. Aquests joves immigrants d'ara tenen al seu abast referents culturals molt potents provinents dels seus països d'origen: telesèries, grups i estils musicals, premsa digital, formes de vestir d'última moda, etc. Per tant, l'accés al català no és pas l'accés a la cultura *tout court*, sinó a una cultura possible de l'oferta variada que existeix en el gran mercat global. Sens dubte, l'aprenentatge del català té menys transcendència vital en les seves vides. I no representa pas, com abans, la superació d'una barrera definitiva, sinó una de les moltes que han d'anar superant en una societat

d'aparença desestructurada. L'adquisició de la llengua no és el final de cap etapa, sinó ben bé l'inici. El que vindrà després depèn molt dels canvis que la societat catalana pugui fer respecte a les seves mancances culturals i polítiques.

6.2 Una acollida sense referents nacionals?

Efectivament, si alguna cosa es constata en aquest estudi és la feble presència dels símbols nacionals de Catalunya en l'àmbit escolar, la seva nul·la transmissió com a referents del país, i la seva invisibilitat (o manca de presència) des del punt de vista de la quotidianitat de les persones que arriben d'altres països.

El marc polític-legislatiu espanyol actual, a través de l'Estatut de Catalunya de 2006, estableix que les polítiques d'integració són competència de la Generalitat, mentre que la gestió dels fluxos i l'atribució de permisos de residència, de treball, la nacionalització i tot allò que fa referència a l'estatus legals dels estrangers, és competència exclusiva de l'Estat. És a dir, Catalunya no pot vincular la integració al procés legal que viuen els immigrants que hi resideixen. Per tant, les persones immigrades tenen com a interlocutor principal l'administració de l'Estat, que opera exclusivament, a aquest efecte, en castellà.

Per la seva banda, i malgrat això, la Generalitat de Catalunya ha anat desenvolupant una sèrie de polítiques d'acollida i d'integració cada vegada més visibles i estructurades, però que encara depenen molt de la iniciativa municipal. Els municipis, efectivament, s'han trobat amb una realitat que havien de tractar, sense els recursos necessaris. Per tant, ens trobem en una situació de transició, en què les polítiques d'integració s'estan definint des d'una perspectiva de país però encara tenen una execució feble.

És en aquest context que cal parar atenció en el fet que l'acollida s'està produint sense altres referents nacionals que la llengua. I l'aprenentatge de la llengua, recordem-ho, només està garantit en el marc escolar. En el cas dels adults, depèn de la seva voluntat aprendre o no el català, i per tant, dels seus condicionants laborals i vitals.

Així doncs, pel que fa als símbols de Catalunya, no existeixen canals formals de transmissió dels seus significats i la seva història a les noves generacions, ni als nousvinguts ni als autòctons. En l'estudi ja citat que vam realitzar entre el 2005 i el 2007 queda palès que bona part de la població juvenil catalana té un gran desconeixement sobre els referents folclòrics, culturals, històrics i simbòlics del país. Aquest

desconeixement només queda pal·liat per la transmissió familiar i per la implicació dels joves en associacions de lleure, folclòriques (castells, grallers, etc.), d'implantació important a nivell local.

Cal situar aquests indicadors al costat dels que s'utilitzen en les estadístiques europees. Si tenim en compte que el nostre país encara està per darrere dels països més avançats en termes de participació associativa, compromís social, lectura de llibres, de premsa, i cultura en general, això no està desvinculat del fet que tinguem dificultats per assolir un cert nivell de coneixement de la cultura autòctona. La presència dèbil del català i de la cultura catalana en les indústries culturals i els canals massius de distribució converteixen aquesta llengua i aquesta cultura en un producte per al consum de minories selectes. Cal pensar, a més, que el país històricament s'ha després i ha menyspreat les referències folclòriques, en favor d'una concepció de la cultura que ha de significar-se constantment com a moderna i innovadora (especialment potenciada per Barcelona). La debilitació dels referents locals ha estat molt marcada per aquesta vocació de projecció universal del país. Aquest, però, no és l'únic model possible, com es demostra en casos com el País Basc, Suïssa, Baviera, Japó, etc. En qualsevol cas, el que volem dir és que no hi ha una trama popular de transmissió cultural forta que incorpori la gent que arriba a Catalunya en un conjunt de referents comuns. I per tant, els nouvinguts difícilment troben la manera de conèixer el país. Només aquells que arriben al moll de l'ós de la vida associativa (implicant-se en esplais, en colles de diables, en el moviment sardanista, etc.) arriben a formar part d'una trama gairebé invisible de catalanitat. Però per fer això cal superar moltes barreres, i actuar talment un hagués nascut a Catalunya. No hi ha terme mig. No hi ha possibilitat d'una aproximació gradual. O "s'és de la ceba", o s'és aliè als referents culturals catalans.

Per això, malgrat les simpaties que desperta entre alguns dels joves nouvinguts el concepte de Catalunya i la seva llengua, com hem vist a l'estudi, la seva adscripció identitària és invariablement la cultura d'origen, viscuda com a més forta, més present i més cohesionadora de les xarxes socials en què viuen. Només quan aquesta cultura deixa de fer-se tant present, s'obre la porta a adscriure's a la cultura local. Però llavors, llevat de casos i entorns territorials molt determinats, molt mediatitzat per l'estatus social i el capital cultural, la cultura més fàcilment accessible és l'espanyola. La cultura catalana requereix més compromís, més esforç, més capital cultural.

Per això ens plantejem si l'acollida als nouvinguts ha de continuar obviant les referències

lingüístiques, culturals i polítiques del país on van a raure. En el cas dels joves, hem aconseguit un aprenentatge del català força universal. Però més enllà queda molt per fer.

6.3 De les integracions arrelades a les integracions líquides

Nogensmenys la invisibilitat de la cultura catalana per als nouvinguts, cal parar molta atenció als resultats de l'estudi que ens dibuixen una societat perfectament multicultural. No tant per la diversitat d'orígens, com per la fortalesa amb què les cultures d'origen perviuen entre els joves entrevistats. Això no vol dir que amb el temps o en la generació següent hagi de continuar essent així. Però és evident, tal com hem dit abans, que el context actual també està marcat per les oportunitats de desenvolupar expressions de les diverses cultures fora dels seus territoris d'origen. Fins i tot fora de les comunitats de primera adscripció. Ja que són moltes les persones que en una societat avançada com la catalana consumeixen (aquesta és en part la paraula apropiada) referents culturals d'altres països, ja siguin danses, cuines, teràpies medicinals o formes de religiositat. També per això és difícil que els joves nouvinguts obtinguin de la societat d'acollida un model de referència clar, un conjunt de referents comuns en la proximitat, més enllà de les pautes escolars.

En qualsevol cas, això ens aboca a un context en què hem d'esperar diversos models d'integració, entre els quals l'arrelament cultural pot prendre diferents matisos. Però cal que precisem una mica més. Tal com hem apuntat en diverses ocasions a l'estudi, és remarcable el canvi que es produeix en el context d'integració entre aquestes generacions de joves nouvinguts i els que van viure el franquisme i el procés de la transició a Catalunya. Aquesta diferència pot ser expressada perfectament amb la idea del pas de la integració arrelada a la integració líquida. Cal dir això, a més a més, en plural, atès que els processos d'integració i les trajectòries poden diversificar-se molt.

Tant per l'oferta que troben en la societat d'acollida, com pels lligams que no perden necessàriament amb la societat d'origen, com també per la forma calidoscòpica que pren l'oferta de cultures juvenils, podem dir que els referents guanyen en liquidesa, variabilitat i les possibilitats de tria són múltiples. La desestructuració de les societats avançades, o l'afebliment de l'autoritat de les seves institucions bàsiques, comporta aquesta sensació de llibertat però també de desemparament.

Tanmateix, cal matisar, sense negar-la, aquesta desestructuració. Certament, les institucions bàsiques continuen essent estructures de control i de poder molt fortes. L'escola ha perdut la seva legitimitat només en part, la crisi no l'ha pas desposseït del poder d'atorgar credencials que determinaran el futur dels que hi han passat. En canvi, la institució que sí pateix ruptures ben clares és la institució familiar. En el cas dels fills de la immigració, poden mantenir-se'n a redós, com una manera d'assolir l'estabilitat que aquesta societat no ofereix, per mitjà dels referents culturals d'origen. Però les institucions com l'escola, el treball, l'oci, estableixen clarament diferenciacions molt radicals entre els rols dels pares i dels fills, i trenquen també clarament amb les continuïtats generacionals des del punt de vista de les pràctiques i dels discursos, que no tant pel que fa a les posicions socials.

Per tant, la manera com els joves que han passat per un procés migratori visquin aquesta liquidesa dels referents socials, dependrà del resultat del seu pas per les institucions, de les seves trajectòries, de l'estatus socials familiar, etc. Les estructures hi són, però l'enclassement que exerceixen sobre els individus és més indirecte, més invisible, més tènue.

Per això les trajectòries resten indefinides llarg temps, fins que l'individu ja és adult. Mentre dura tota l'adolescència i la joventut hom no sap ben bé què pot arribar a ser, i això dura molt de temps. Les trajectòries que no parteixen d'un habitus centrat en les expectatives individuals són les que permeten una integració més exitosa i una incorporació més sòlida als cercles socials (locals, professionals, socials...) que permeten sentir-se acollit i acceptat. A l'altra banda, hom es pot sentir acceptat pel fet de compartir la mateixa cultura d'arrel, entre llatins, o entre musulmans, i per tant tendeix a moure's en funció d'una dinàmica col·lectiva comunitària. Es recorre al grup ètnicament tipificat i socialment segregat per trobar una identitat externa sòlida.

Un dels perills d'aquesta dinàmica és l'estigmatització de la societat en grups ètnics o guetos. Que en el fons expressen dificultats per oferir oportunitats a tots els estrats socials. Les clivelles socials marcades per l'etnicitat són molt fortes en països com França, Anglaterra, i també ho són a Catalunya. El context de creixement econòmic i de creació constant de llocs de treball ofereix l'esperança d'una convivència fàcil. Però aquesta convivència ja s'ha esquarterat en diversos indrets on competeixen persones del mateix estatus però amb sentits diferents de la vida. Cal evitar que els joves fills de la immigració

actual puguin quedar atrapats en una dinàmica de tancament, que els porti a sentir-se estigmatitzats pel seu cognom o pel color de la seva pell. I això només es pot fer si hi ha un sentit de pertinença que vagi més enllà de les diverses cultures, uns referents comuns que posin l'accent en la igualtat d'oportunitats. És a dir, la lluita contra el fracàs escolar, la millora del sistema educatiu vers una educació d'excel·lència, l'evolució cap a un mercat laboral més basat en les competències i no tant en els salaris baixos, etc., són factors que tenen una vinculació molt més estreta amb les possibilitats d'arrelament del que acostumem a copsar.

6.4 Cultura juvenil i arrelament

Podem dir que els joves es troben ben bé en una cruïlla marcada per una trajectòria sovint poc definida i per la conjunció dels espais socials en què es mouen, cadascun d'ells amb normativitats i significacions diferenciades. Ja hem explicat en aquest estudi com l'escola, la família i el lleure constitueixen espais diferenciats on els joves es mouen responent en diferent mesura a les normativitats que plantegen. Així, hi ha joves més orientats al lleure, que rebutgen les normativitats escolars. D'altres, en canvi, s'acomoden a l'àmbit escolar perquè assumeixen que cal tenir-hi èxit si hom vol progressar a la vida. D'altra banda, de la relació amb la família dependrà també la seva adscripció a un conjunt de normes i costums pròxims a la cultura d'origen o a la cultura d'acollida, com també la relació amb els amics, les possibilitats d'experimentar en el marc de les cultures juvenils, etc.

En l'estudi, hem trobat noies que viuen intensament la religió musulmana. Però mentre unes acompanyen això d'unes normes familiars restrictives pel que fa a l'oci, les altres tenen una vivència de l'oci més lliure, més intensa a partir de la música, el ball i les relacions amb amics i amigues d'altres cultures. Els joves experimenten canvis molt importants en la nostra societat, com ara l'accés a béns de consum que no havien estat a l'abast de les generacions precedents: música, vestir, motos, viatjar, etc. Però al costat d'aquesta llibertat, trobem joves que viuen una quotidianitat molt marcada per les tradicions familiars. Atès la distància existent entre les normativitats de les cultures juvenils i les normativitats familiars, això comporta necessàriament que els joves familiars queden desvinculats de l'oci "autèntic" i de les cultures juvenils que hi van associades. Mentre que per als joves que viuen intensament aquesta cultura de l'oci, les normativitats familiars perden centralitat.

Aquesta oposició també la trobem a l'escola. Per als joves que no atorguen un paper instrumental a l'escola perquè no es troben dins d'una trajectòria d'èxit, l'escola representa un conjunt de normes que simbolitzen allò no desitjat, allò aliè a la cultura "autèntica". Per això, el fet que l'escola sigui l'únic agent de transmissió de la llengua catalana pot esdevenir un factor de desafecció vers la llengua i la cultura catalana, tal com ja han advertit diversos estudis. És el cas de la ponència presentada per Albert Fabà al 4t Simposi sobre Desigualtats de la Fundació Jaume Bofill, en què es calcula que un 41,6% de la població catalana és no catalanoparlant.

Sintetitzant, la majoria dels (pràcticament) no catalanoparlants són castellanòfons, que fan pràcticament la seva vida en castellà i força lleials a la seva llengua; que viuen a ciutats de més de 50.000 habitants; de 40 anys o més; nascuts a la resta de l'Estat espanyol (tot i que n'hi ha un nombre important nascuts a Catalunya); amb estudis primaris o sense estudis; i de classe treballadora. (Fabà, 2005).

La ponència de Fabà també apunta que el sector de població que combina les dues llengües està format principalment per persones castellanoparlants amb un nivell de formació mig-alt. D'altra banda, Fabà calcula que hi ha un 15% de persones que malgrat ser competents en català, opten sistemàticament per utilitzar el castellà. Malgrat que el còmput general és lleugerament favorable al català (comptant-hi els que tenen el castellà com a primera llengua), hi ha sectors socials clarament aliens al català.

Per tant, no només trobem una prevalença de l'ús del castellà en determinats sectors socials, sinó que cal comptar amb com aquest ús pot quedar reforçat en forma de rebel·lia juvenil envers la institució escolar, tal com apuntàvem més amunt. De fet, una de les assignatures pendents del català que s'han fet més evidents en els darrers anys és precisament la seva escassa presència en el mercat de les indústries culturals, és a dir, en els béns de consum que utilitzen els joves per construir la seva identitat diferenciada dels adults. Llevat de sectors molt minoritaris, que es radicalitzen accentuant els trets culturals del país i d'orientació creixent cap a l'independentisme, la resta dels joves de Catalunya s'adscriuen i consumeixen majoritàriament música i referents espanyols (esports, per exemple). Una altra minoria més àmplia que la primera consumeix música anglosaxona i s'adscriu a diferents corrents de tendències que recorden les antigues tribus urbanes: skins, heavy, hardcore, etc.

En definitiva, podem dir que s'ha fet un primer pas fonamental en el sentit que els joves nous aprenen el català amb una gran facilitat. Però no podem dir que més enllà

d'això s'hagi aconseguit consolidar una vinculació d'aquests joves amb els referents del país que els acull.

Conclusions: referents i arrelament

a) Canvis de context lingüístic:

- El català s'aprèn fàcilment
- L'ús del català està molt condicionat i mediatitzat per l'entorn immediat, el país d'origen, l'estatus social i les expectatives educatives i de futur del procés migratori.
- Coneixement i ús del català no vinculat emocionalment ni identitàriament.

b) Una acollida sense referents nacionals?:

- Escassa presència dels referents simbòlics (culturals i polítics) del país entre els nouvinguts
- Desconeixement i manca de vivència de la cultura catalana
- Presència de la cultura de masses en castellà

c) De les integracions arrelades a les integracions líquides

- No hi ha models de referència clars en la societat d'acollida
- Multiplicitat de referents culturals disponibles
- Forta presència de la cultura d'origen en l'àmbit familiar i de l'oci

d) Cultura juvenil i arrelament

- Estranyament i possible rebel·lia respecte a la cultura catalana
- Consum de masses sense presència de cultura catalana
- Baixes expectatives educatives = manca d'interès pel català.

7. Recomanacions

Les recomanacions que podem fer des d'aquest estudi no seran gaire diferents de les que ja s'han formulat des d'altres àmbits. De fet, la mateixa Secretaria per a la Immigració està formulant polítiques força actives en matèria d'acollida i integració. I és difícil que nosaltres puguem aportar cap novetat a les fórmules ja plantejades per aquells actors més directament relacionats amb l'execució d'aquestes polítiques.

Però sí que volem, a tall de conclusió, apuntar les línies de treball en les quals s'ha de posar l'accent per intentar canviar aquesta manca de connexió dels joves nouvinguts amb els referents nacionals del país que els acull. Aquí només les anunciem. I esperem tenir ocasió de discutir-les de manera més extensa amb els responsables de la Secretaria.

1. Donar a conèixer el país. L'escola ha de donar claus d'interpretació als joves.
2. Implicar la societat civil. Les associacions són vehicles de compromís i de vivències que enriqueixen als joves.
3. Plans de xoc en entorns descatalanitzats. Programa de visites comentades. Adquisició de capital social.

8. Bibliografia

Alegre, Miquel Àngel (2004). *Geografies adolescents a secundària. Els posicionaments dels fills i filles de famílies d'origen immigrat en els mapes relacionals i culturals articulats en l'àmbit escolar*. Barcelona: Tesi Doctoral (UAB).

Alegre, Miquel Àngel i Herrera, Diego (2000). *Escola, oci i joves d'origen magribí*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Anderson, B. (1983). *Imagined Communities*. London: Verso.

Azorín, Francisco i Sánchez-Crespo, José Luís (1986). *Métodos y aplicaciones del muestreo*. Madrid: Alianza Editorial.

Balcells, Josep (1994). *La investigación social*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias.

Berger, Peter L. i Luckmann, Thomas (1996). *La construcció social de la realitat*. Barcelona: Herder.

Bhabba, H. (1990). *Nation and Narration*. London: Routledge.

Billig, Michael (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage. [Edició catalana: *Nacionalisme Banal*. València: Editorial Afers, 2006].

Blanchet, Alain; Ghiglione, Rodolphe; Massonnat, Jean i Trognon, Alain (1989). *Técnicas de Investigación en Ciencias Sociales*. Madrid: Narcea Ediciones.

Bonal, Xavier; Alegre, Miquel Àngel; González, Isaac; Herrera, Diego; Rovira, Marta; Saurí, Enric (2003). *Apropiacions escolars*. Barcelona: Octaedro.

Bourdieu, P. (1991). *Langage et pouvoir symbolique*. Paris: Éditions Fayard.

Bourdieu, Pierre i Wacquant, Loïc J.D. (1994). *Per a una sociologia reflexiva*. Barcelona: Herder.

Burke, Peter (1990). "Historians, Anthropologists, and Symbols" a E. Ohnuki-Tierney (ed.) (1990); *Culture through Time: Anthropological Approaches*. Stanford: Stanford University Press.

Callejo, Javier (2001). *El grupo de discusión: introducción a una pràctica de investigación*. Barcelona: Ariel.

Cardús, Salvador (1985). *Saber el temps. El calendari i la seva significació en la societat moderna*. Barcelona: Editorial Alta Fulla.

Cardús, Salvador (1991). Autoestima, autoodi i conflicte. Solsona: Ed. de la Revista de Catalunya.

Cardús, Salvador (1995). *Política de paper*. Barcelona: La Campana.

- Cardús, Salvador (2000). *El desconcert de l'educació*. Barcelona: La Campana.
- Casas, Marta (1999). "Cambio de actitudes en contextos interculturales en Barcelona: actividades lúdicas y modificación de prejuicios" a *Scripta nova. Revista electrònica de geografia y ciencias sociales*, núm. 44. Universitat de Barcelona: <http://www.ub.es/geocrit/sn-44htm>.
- Casas, Marta (coord.) (2003). *També catalans: Fills i filles de famílies immigrades*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Finestra Oberta, núm. 38.
- Chamberlayne, P. (2002): "Second generation transcultural Lives", a P. Chmaberlayne, M. Rustin i E. Wengraf (eds.) *Biography and Social Exclusion in Europe. Experiencies and Life Journeys*, Bristol: Policy Press.
- Cohen, Anthony P. (1985). *The Symbolic Construction of Community*. Peter Hamilton. The Open University, 2000.
- Coles, Robert (1986). *The political life of children*. Boston: Atlantic Monthly Press.
- Cuadras, Antoni et alt. (2004), *Les condicions de vida de la població d'origen no comunitari a Catalunya*, Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, Barcelona
- Cubitt, G. (ed.) (1998). *Imagining Nations*. Manchester: Manchester University Press.
- Delgado, Manuel (1992). *La festa a Catalunya, avui*. Barcelona: Editorial Barcanova.
- Delgado, Manuel (1998). *Diversitat i Integració*. Barcelona: Empúries.
- Delgado, Manuel (coord.) (2003). *Carrer, festa i revolta. Els usos simbòlics de l'espai públic a Barcelona (1951-2000)*. Temes d'etnologia de Catalunya, 8. Barcelona: Departament de Cultura.
- Dolcet, Jordi i Moga, Antoni (1994). *Símbols de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Douglas, Mary (1978). *Símbolos naturales*. Madrid: Alianza Universidad.
- Eliade, Mircea (1979). *Imágenes y símbolos*. Madrid: Taurus
- Elías, Norbert (1994). *Teoría del símbolo. Un ensayo de antropología cultural*. Madrid: Península.
- Estradé, Antoni i Treserra, Montserrat (1990). *Catalunya independent? Anàlisi d'una enquesta sobre la identitat nacional i la voluntat d'independència dels catalans*. Barcelona: Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.
- Fabà, Albert (2005). "Llengües i població a Catalunya: una lectura des de l'estructura social". Resum de la ponència. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. London: Longman.
- Feixa, Carles (1993). *La joventut com a metàfora*. Secretaria General de Joventut.

- Firth, Raymond (1984). *Symbols public and private*. Ithaca, N.Y.: Cornell University press.
- Hedetoft, Ulf (ed.) (1998). *Political symbols, symbolic politics. European identities in transformation*. Ashgate.
- Khellil, Mohand (1997). *Sociologie de l'intégration*. Que sais-je? Paris: PUF (2a edició 2005)
- L'identité*. Séminaire dirigé par Lévi-Strauss, Claude (1974-1975). Paris. Presses Universitaires de France.
- Llobera, Josep R. (2003). *De Catalunya a Europa: fonaments de la identitat nacional*. Barcelona: Empúries.
- Marfany, Joan-Lluís (2001). *La Llengua maltractada: el castellà i el català a Catalunya del segle XVI al segle XIX*. Barcelona: Empúries.
- Martínez, Roger i Pérez, Jordi D. (1997). *El gust juvenil en joc*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Michonneau, Stéphane (2002). *Barcelona: memòria i identitat*. Eumo Editorial Vic.
- Mira, Joan Francesc (1984). *Crítica de la Nació Pura*. València: Eliseu Climent.
- Mira, Joan Francesc (1990). *Cultures, llengües i nacions*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- Morris, Ewan (2005). *Our Own Devices. National Symbols and Political Conflict in Twentieth-Century Ireland*. Dublin: Irish Academic Press.
- Otón, Josep, "Arrelament i nació: el projecte cívic de Simone Weil". VIA 5/2007. Revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol.
- Percheron, Annik (1993). *La socialization politique*. París: Armand Colin.
- Pernau, Gabriel (1995). *El somni català. 16 històries d'arrelament*. Barcelona: La Campana.
- Potter, J. i Wetherell, M. (1997); *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.
- Quivy, Raymond i Campenhoudt, Luc Van (1997). *Manual de recerca en ciències socials*. Barcelona: Herder.
- Resina, Joan Ramon (2005). *El postnacionalisme en el mapa global*. Barcelona: Idees. Col·lecció Assaig Breu.
- Rodríguez, F. (2001) (Ed.). *Comunicación y cultura juvenil*. Barcelona: Ed. Ariel
- Rovira, Marta; Saurí, Enric; Tresserra, Montserrat; Solà, Jordi (2007). *Les representacions simbòliques de la identitat nacional. Les formes d'apropiació dels símbols polítics entre els joves*. Barcelona. Centre d'Estudis de Temes Contemporanis. *Inèdit*.
- Rowland, Robert C. & Frank David A. (2003). *Shared Land / Conflicting Identity. Trajectories of*

Israeli & Palestinian Symbol Use. East Lansing: Michigan State University Press.

Ruiz Olabuénaga, José Ignacio (1996). *Metodología de la investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto.

Simon i Tarrés, Antoni (2005). *Construccions polítiques i identitats nacionals. Catalunya i els orígens de l'estat modern espanyol*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Smith, Anthony D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.

Sperber, Dan (1974). *Le symbolisme en général*. Collection Savoir. Paris. Hermann.

Strubell i Trueta, Toni (1997). *El cansament del catalanisme*. Barcelona: Edicions la Campana.

Tilly, Charles (ed.) (1975). *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.

Todorov, Tzvetan (1977). *Théories du symbole*. Paris: Éditions du Seuil.

Todorov, Tzvetan (1978). *Symbolisme et interprétation*. Paris: Éditions du Seuil.

Valles, Miguel S. (1997). *Técnicas cualitativas de investigación social*. Madrid: Editorial Síntesis.

Weil, Simone (1996). *Echar raíces*. Madrid: Trotta Editorial.

Willis, Paul (1990). *Common culture. Symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Open University Press. Buckingham.

Willis, Paul (1998). *Cultura viva. Una recerca sobre les activitats culturals dels joves*. Materials de juventut num. 10. Diputació de Barcelona

Annex

Perfil general dels alumnes entrevistats

S'han realitzat 12 entrevistes grupals a un total de 34 alumnes de sis escoles diferents del territori català. Els centres escolars on s'han dut a terme les entrevistes estan situats a les següents ciutats catalanes:

Taula 1. Nombre d'entrevistats per ciutat

Ubicació del centre	Alumnes entrevistats
Martorell	8
Olot	6
Lleida	6
Barcelona (Ciutat Vella)	8
Barcelona (Sarrià)	3
Tarragona	3

El perfil dels alumnes entrevistats en referència al sexe, any de naixement i any d'arribada es mostra a les següents taules:

Taula 2. Alumnes entrevistats per sexe

Nois	14
Noies	20

Taula 3. Alumnes entrevistats per any de naixement

Any de naixement	Nombre alumnes entrevistats
1988	6
1989	7
1990	16
1991	5

Taula 4. Alumnes entrevistats per any d'arribada a Catalunya

Any arribada	Alumnes entrevistats
1990	1
1991	1
1995	1
1996	2
1999	1
2000	3
2001	3
2002	2
2003	4
2004	6
2005	5
2006	1
2007	1
NS/NC	3

Pel que fa a la procedència dels joves entrevistats aquesta és diversa i variada. En la mesura que el nostre objecte d'estudi són els i les joves d'origen immigrant hem procurat incorporar els perfils –per raó d'origen– més representatius existents a Catalunya. Des d'aquesta perspectiva podem veure que a la mostra hi trobem joves procedents d'Amèrica llatina, d'Europa de l'Est, de l'Europa Occidental, d'Àfrica i d'Àsia. En aquest sentit, la mostra contempla un ampli ventall d'origens, cultures i religions diferents. A la taula següent posem de manifest els indrets on han nascut els diferents entrevistats.

Taula 4. Alumnes entrevistats per lloc de naixement

Lloc naixement	Alumnes entrevistats
Catalunya	5
Espanya	1
França	1
Argentina	1
Bulgària	1
Equador	3
Perú	1
Gran Bretanya	1
Guinea Equatorial	1
Mèxic	1
Marroc	6
Pakistan	5
Romania	2
Rússia	1
Brasil	1
Xile	1
Xina	2

Tot seguit, es mostren les religions més practicades a casa dels alumnes entrevistats. La religió musulmana és la més practicada (14 joves) seguida del catolicisme (9 joves).

Taula 5. Alumnes entrevistats per religió practicada a casa

Religió practicada a casa	Alumnes entrevistats
Cristianisme catòlic	9
Cristianisme ortodox	3
Islam	14
Altres	8

Historial 1

a) Dades generals del centre n. 1 (Ubicat a Barcelona)

Aquest centre està situat al districte de Sarrià-Sant Gervasi. Evidentment, aquest factor geogràfic ja ens planteja un alumnat molt determinat i, a voltes, molt allunyat de la resta de tipologies d'alumnes existents a la nostra mostra. La majoria d'alumnes d'aquest centre són d'origen català al igual que els seus pares. I en el cas de no ser-ho procedeixen d'estats de la Unió Europea, Amèrica o, en menor mesura, d'Àsia. Una part majoritària dels pares d'aquests alumnes tenen professions liberals (metges, arquitectes, enginyers, empresaris, etc). Ens trobem, doncs, amb un alumnat de classe mitjana alta, motivat, amb un nivell acadèmic força elevat i unes expectatives de futur força prometedores. Constatem que tenen un bon nivell de coneixement d'història (dates, fets històrics, personatges...), tant d'història universal com la del país.

b) Variables de posició dels alumnes entrevistats

Entrevistat 1

<i>Alumne</i>	Karim
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Catalunya
<i>Origen dels pares</i>	Pare d'origen català i mare procedent de Malàisia
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar és l'anglès i el castellà
<i>Professió pare</i>	Enginyer de ponts i camins.
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Universitaris
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana (practicada tan sols per la mare)
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha cap pràctica
<i>Experiències laborals</i>	Inexistència d'experiències laborals fins al moment

<i>Activitats caps de setmana</i>	Associacionisme (moviment escolta), oci informal no regulat (sortir de bars amb els amics, anar de concerts)
<i>Consums culturals</i>	Televisió i música principalment en anglès
<i>Consums il·lícits</i>	Consum esporàdic (caps de setmana) de tabac i alcohol. Existeix una certa permissivitat familiar al voltant d'aquests consums
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar i en el grup d'iguals

Entrevistat 2

<i>Alumne</i>	Andrew
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Gran Bretanya
<i>Any d'arribada a Catalunya</i>	1991
<i>Origen dels pares</i>	Pare d'origen britànic i mare d'origen català
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar és l'anglès, el català i el castellà
<i>Professió pare</i>	Traductor
<i>Professió mare</i>	Traductora
<i>Estudis pare</i>	Universitaris
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	No hi ha pràctica religiosa casa
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha cap pràctica
<i>Experiències laborals</i>	Inexistència d'experiències laborals fins al moment
<i>Consums culturals</i>	Televisió, cinema i música principalment en anglès. Es segueix l'actualitat informativa britànica
<i>Consums il·lícits</i>	Consum esporàdic (caps de setmana) de tabac i alcohol. Existeix una certa permissivitat familiar al voltant d'aquests consums
<i>Utilització del català</i>	Català parlat en l'àmbit escolar i en el grup d'iguals

Entrevistat 3

<i>Alumne</i>	Flora
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Argentina
<i>Any d'arribada a Catalunya</i>	2001
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare d'origen argentí
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar és el castellà i el català
<i>Professió pare</i>	Encarregat de supermercat
<i>Professió mare</i>	Odontòloga
<i>Estudis pare</i>	Batxillerat
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	No s'especifica cap pràctica religiosa
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No s'especifica cap pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	Inexistència d'experiències laborals fins al moment
<i>Consums culturals</i>	Televisió, cinema i música principalment en castellà
<i>Activitats cap de setmana</i>	Oci informal no regulat (sortir de bars amb els amics i amigues)
<i>Consums il·lícits</i>	Consum esporàdic de tabac i alcohol. No hi ha permissivitat familiar al voltant d'aquests consums
<i>Utilització del català</i>	EL català el parla en l'àmbit escolar i en el seu grup d'iguals

Historial 2

c) Dades generals del centre n. 2 (Ubicat a Lleida)

Aquest centre de titularitat pública és un dels més grans de Catalunya. Hi podem trobar quatre línies als estudis d'ESO, batxillerats i diversos cicles de grau mitjà. Es tracta d'un institut amb una llarga tradició a la ciutat. No tenim dades precises sobre la composició social de l'alumnat d'aquest centre, però segons el professorat que ens va atendre, hi ha una presència important de classes mitjanes

Pel que fa a l'origen dels alumnes, en els darrers anys hi ha hagut un increment d'alumnes matriculats procedents tant de l'Estat espanyol com d'altres països. Aquest fet esdevé un indicador prou important a l'hora d'entendre les geografies escolars on s'acaben posicionant els alumnes d'aquest centre.

d) Variables de posició dels alumnes entrevistats

Grup A: Entrevistada 1

<i>Alumne</i>	Akulina
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Romania
<i>Any d'arribada</i>	2005
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare d'origen romanès
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar és el romanès
<i>Professió pare</i>	Xofer
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Secundària
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme ortodox
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una pràctica activa
<i>Experiències laborals</i>	Inexistència d'experiències laborals fins al moment

<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria educativa força bona
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alt nivell de comprensió del català
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal no regulat (sortir de bars amb els amics, anar de concerts)
<i>Consums culturals</i>	Televisió i música principalment en castellà
<i>Consums il·lícits</i>	Consum de tabac i alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que el castellà és la llengua vehicular en el grup d'iguals

Grup A: Entrevistada 2

<i>Alumne</i>	Irena
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Bulgària
<i>Any d'arribada</i>	2004
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare d'origen búlgar
<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és el búlgar. En ocasions s'empra el castellà o el català.
<i>Professió pare</i>	Capatàs d'empresa
<i>Professió mare</i>	Administrativa
<i>Estudis pare</i>	Universitaris
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme ortodox
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una pràctica activa
<i>Experiències laborals</i>	Inexistència d'experiències laborals fins al moment
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria acadèmica regular
<i>Comprensió de la llengua</i>	Bona comprensió del català tot i que existeixen pèrdues esporàdiques, especialment en algunes assignatures

<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal no regulat (sortir de bars amb els amics, anar a la discoteca)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà i música principalment en anglès
<i>Consums il·lícits</i>	Consum de tabac i alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que les llengües vehiculars en el grup d'iguals són el català i el búlgar

Grup A: Entrevistada 3

<i>Alumne</i>	Anastasia
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Romania
<i>Any d'arribada</i>	2006
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare d'origen romanès
<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és el romanès
<i>Professió pare</i>	Electricista
<i>Professió mare</i>	Cuquera
<i>Estudis pare</i>	Cicles formatius
<i>Estudis mare</i>	Cicles formatius
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme ortodox
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una pràctica activa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha hagut experiències laborals (cambrera)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria acadèmica força bona
<i>Comprensió de la llengua</i>	Bona comprensió del català tot i que existeixen pèrdues esporàdiques en algunes assignatures
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris

<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat (pràctica d'un esport) i oci no regulat informal (sortir de bars amb els amics, sortir amb la parella, anar a la discoteca, anar a comprar amb les amigues).
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà i música principalment en anglès
<i>Consums il·lícits</i>	Consum de tabac i alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que el castellà i el romanès són les llengües vehiculars en el grup d'iguals

Grup B: Entrevistada 1

<i>Alumne</i>	Martina
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Mèxic
<i>Any d'arribada</i>	2005
<i>Origen dels pares</i>	Pare aragonès i mare mexicana
<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és el castellà
<i>Professió pare</i>	Promotor immobiliari
<i>Professió mare</i>	Dentista
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una pràctica activa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha hagut experiències laborals (locutori)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria acadèmica bona (actitud d'adhesió)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alta comprensió del català (el parla perfectament)
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (necessària per motius laborals)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Treballa els caps de setmana (locutori). Pràctica d'un

	oci no regulat informal (sortir de bars amb els amics, anar a la discoteca, escoltar música electrònica).
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà (Principalment TeleCinco) i esporàdicament català
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha consum de tabac ni alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla bàsicament en l'àmbit escolar tot i que amb el grup d'iguals a vegades també s'empra

Grup B: Entrevistada 2

<i>Alumne</i>	Rosa
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Equador
<i>Any d'arribada</i>	2005
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare d'origen equatorià
<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és el castellà
<i>Professió pare</i>	Polític i agricultor
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Universitaris
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una pràctica activa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha hagut experiències laborals
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria acadèmica bona (actitud d'adhesió)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Bona comprensió del català (el parla molt poc)
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (necessària per motius laborals)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat (activitats instructives i esportives) i oci no regulat informal (sortir amb els amics)
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha consum de tabac ni alcohol

<i>Utilització del català</i>	Si bé l'entén perfectament no el parla mai, tan sols de manera esporàdica dins l'àmbit escolar
-------------------------------	--

Grup B: Entrevistada 3

<i>Alumne</i>	Victoria
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Guinea Equatorial
<i>Any d'arribada</i>	1990
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare originaris de Guinea Equatorial
<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és el castellà, tot i que també emprà el català dins el nucli familiar
<i>Professió pare</i>	Mecànic
<i>Professió mare</i>	Perruquera
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Secundària
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha una pràctica activa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha hagut experiències laborals (cambrera)
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria acadèmica bona (actitud d'adhesió)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alta comprensió del català
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (necessària per motius laborals)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat (teatre) i oci no regulat informal (sortir a prendre quelcom amb els amics, anar a casa d'algun amic o amiga, alguna vegada anar a la discoteca)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà i esporàdicament en català
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha consum de tabac ni alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla principalment dins l'àmbit escolar i esporàdicament amb la seva mare

Historial 3

e) Dades generals del centre n. 3 (Ubicat a Tarragona)

Es tracta d'un centre concertat religiós de dimensions considerables on s'hi imparteixen diferents cicles formatius i línies de batxillerat. Aquest està situat al centre de la ciutat de Tarragona. L'índex d'alumnes procedents de fora de l'Estat espanyol és molt reduït, per bé que majoritàriament ens trobem davant un alumnat nascut a Catalunya, castellanoparlant i fill de la immigració dels anys seixanta. Les diferents dades obtingudes revelen que una part considerable de l'alumnat procedeix de famílies classe treballadora, sense nivells d'excel·lència pel que fa als diferents capitals (cultural, relacional, econòmic). En aquest sentit, el rendiment acadèmic general no és massa elevat i, en bona mesura, s'observa una concepció de l'escola utilitarista: necessitat d'adquirir coneixements bàsicament pràctics que els siguin útils de cara a la incorporació, quasi imminent, al mercat laboral.

f) Variables de posició dels alumnes entrevistats

Entrevistat 1

<i>Alumne</i>	David
<i>Estudis actuals</i>	2n de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Bilbao
<i>Any d'arribada</i>	1996
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedent del País Valencià
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el castellà
<i>Professió pare</i>	Químic
<i>Professió mare</i>	Administrativa
<i>Estudis pare</i>	Universitaris
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha pràctica religiosa

<i>Experiències laborals</i>	No hi ha hagut cap experiència laboral
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria acadèmica d'excel·lència
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alt nivell de català, tant a nivell parlat com escrit
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (important per l'èxit acadèmic)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a casa i a fora de casa (estar pel carrer amb els amics, fer esport amb els amics, jugar a videojocs)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà i català, no hi ha un canal de televisió fix
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha consum de tabac i alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que en l'àmbit del grup d'iguals s'utilitza tant el català com el castellà

Entrevistada 2

<i>Alumne</i>	Carla
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	França
<i>Any d'arribada</i>	2002
<i>Origen dels pares</i>	Pare (padrastra) i mare procedent de França
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el francès
<i>Professió pare</i>	Jubilat
<i>Professió mare</i>	Caixera
<i>Estudis pare</i>	Sense estudis
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	No hi ha una pràctica religiosa explícita
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha hagut cap experiència laboral
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una bona trajectòria acadèmica

<i>Comprensió de la llengua</i>	Bona comprensió de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (important per l'èxit acadèmic)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris.
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a casa i fora de casa (estar a casa, anar amb les amigues, anar al cine, sortir de festa i ballar)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà i català, no hi ha un canal de televisió fix. Escolta música bàsicament en castellà, francès i anglès
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha consum de tabac i alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla bàsicament en l'àmbit escolar. El castellà és la llengua parlada en el grup d'iguals

Entrevistada 3

<i>Alumne</i>	Paola
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Brasil
<i>Any d'arribada</i>	2004
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Brasil
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el portuguès. En menor mesura el castellà i el català
<i>Professió pare</i>	Professor d'educació física
<i>Professió mare</i>	Cangur
<i>Estudis pare</i>	Universitaris
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha certa pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	Ha tingut alguna experiència laboral (dependent)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una bona trajectòria acadèmica
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alt nivell de català, tant a nivell parlat com escrit
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (important per l'èxit acadèmic)

<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris.
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir amb la parella, anar a pubs i discoteques)
<i>Consums culturals</i>	Televisió i música bàsicament en castellà. Esporàdicament escolta música en català
<i>Consums il·lícits</i>	Hi ha cert consum d'alcohol els caps de setmana. Prohibició familiar envers el consum de tabac
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que en l'àmbit del grup d'iguals s'utilitza tant el català com el castellà

Historial 4

g) Dades generals del centre n. 4 (Ubicat a Barcelona)

Aquest centre esdevé, sense cap mena de dubte, l'antítesi dels anteriors. Es tracta d'un centre públic, situat al districte de Ciutat Vella, que presenta un dels percentatges d'alumnes d'origen estranger més alts de Catalunya. Segons les dades obtingudes, quasi el 90% del seu alumnat no és d'origen català i procedeix d'arreu del planeta: Ilatinoamèrica, nord d'Àfrica, Àfrica subsahariana, Europa de l'est, Pakistan, Xina, etcètera. Aquesta multiculturalitat esdevé indubtablement un handicap a l'hora de gestionar el grup-classe i elaborar estratègies pedagògiques. Aclaparadorament els alumnes presenten, llevat de comptades excepcions, un rendiment escolar pèssim. En molts casos l'escolarització esdevé un "temps d'espera inútil" abans d'entrar al mercat laboral. La presència del català en les seves vides és pràcticament inexistent. El consum de cultura en català no es produeix (el consum televisiu i musical és d'àmbit espanyol o dels seus països d'origen, la música catalana no té presència en el seu univers); el marc de referència català tan sols es dona en l'àmbit escolar. En aquest sentit, el marc de referència diria al voltant dels referents propis del seu país d'origen i els referents espanyols. La participació en el teixit associatiu del barri per part dels alumnes d'aquest centre és força baixa, les quotes d'associacionisme són mínimes. En canvi, el seu espai de lleure es fonamenta en el restar pel carrer amb els amics o en el ritual d'anar a passejar i comprar pels grans centres comercials.

h) Variables de posició dels alumnes entrevistats

Grup A: Entrevistat 1

<i>Alumne</i>	Al-Amin
<i>Estudis actuals</i>	2n. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Pakistan
<i>Any d'arribada</i>	2004
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Pakistan
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el panjabi i l'urdú

<i>Professió pare</i>	Cuiner
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Primària
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religios
<i>Experiències laborals</i>	Ha tingut alguna experiència laboral (ajudant de cuina)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una relativa bona trajectòria acadèmica
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alt nivell de català, tant a nivell parlat com escrit
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (important per l'èxit acadèmic)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat (activitats esportives i instructives) i oci informal a fora de casa (sortir amb els amics, jugar a futbol i anar al gimnàs)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà i català. La música que escolta és principalment en anglès, tot i que també hi ha presència d'altres llengües
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que en l'àmbit del grup d'iguals s'utilitza el castellà i l'urdú

Grup A: Entrevistat 2

<i>Alumne</i>	Iubal
<i>Estudis actuals</i>	2n. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Pakistan
<i>Any d'arribada</i>	2003
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Pakistan
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el panjabi i l'urdú
<i>Professió pare</i>	Fuster

<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Sense estudis
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una mala trajectòria acadèmica
<i>Comprensió de la llengua</i>	Nivell de català mig, tant a nivell parlat com escrit
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (important per l'èxit acadèmic)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris, però la seva trajectòria educativa no convida a ser massa optimistes
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir amb els amics i familiars –cosins– , passejar, estar pel carrer, etc.)
<i>Consums culturals</i>	Televisió principalment en castellà i esporàdicament en català. La música que escolta és principalment en d'altres llengües (urdú i panjabi). Molt esporàdicament escolta música en català, especialment si la punxen per la ràdio (no element actiu)
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que en l'àmbit del grup d'iguals s'utilitza el panjabi i l'urdú

Grup B: Entrevistada 1

<i>Alumne</i>	Míriam
<i>Estudis actuals</i>	2n. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Barcelona
<i>Any d'arribada</i>	No pertinent
<i>Origen dels pares</i>	Pare procedent de l'Àfrica i la mare originària de Catalunya

<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el castellà
<i>Professió pare</i>	Desconeguda
<i>Professió mare</i>	Neteja de cases i cuinera
<i>Estudis pare</i>	Desconeguts
<i>Estudis mare</i>	Primària
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha certa pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (dependent)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una bona trajectòria acadèmica
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alt nivell de comprensió de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar un mòdul de grau superior
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir amb els amics)
<i>Consums culturals</i>	La música que escolta és principalment en d'altres llengües. Molt esporàdicament escolta música en català, especialment si la punxen per la ràdio (no element actiu)
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha consum de tabac ni alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla bàsicament en l'àmbit escolar

Grup B: Entrevistada 2

<i>Alumne</i>	Fatima
<i>Estudis actuals</i>	2n. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Barcelona
<i>Any d'arribada</i>	No pertinent
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Marroc
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el castellà i l'àrab
<i>Professió pare</i>	Peó de la construcció

<i>Professió mare</i>	Neteja de cases
<i>Estudis pare</i>	Secundària inacabada
<i>Estudis mare</i>	Sense estudis
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria acadèmica amb alts i baixos
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alt nivell de comprensió de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (important com a eina d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir amb els amics i amigues per la nit) i tasques relacionades amb l'estudi
<i>Consums culturals</i>	La música que escolta és principalment en català i d'altres llengües
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla bàsicament en l'àmbit escolar i a vegades amb el grup d'iguals

Grup B: Entrevistada 3

<i>Alumne</i>	Ángela
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Barcelona
<i>Any d'arribada</i>	No pertinent
<i>Origen dels pares</i>	Pare procedent del País Valencià i la mare originària d'Equador
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el castellà.
<i>Professió pare</i>	Desconeguda
<i>Professió mare</i>	Auxiliar de clínica

<i>Estudis pare</i>	Desconeguts
<i>Estudis mare</i>	Desconeguts
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha certa pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (dependent a McDonalds)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una trajectòria acadèmica mitjana
<i>Comprensió de la llengua</i>	Alt nivell de comprensió de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir amb els amics)
<i>Consums culturals</i>	La televisió que es consumeix és àrab, catalana i castellana. La música que escolta és principalment en àrab i de tant en tant música en català
<i>Consums il·lícits</i>	Desconegut
<i>Utilització del català</i>	El català el parla bàsicament en l'àmbit escolar

Grup C: Entrevistada 1

<i>Alumne</i>	Abu
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Pakistan
<i>Any d'arribada</i>	2004
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Pakistan
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el panjabi i l'urdú
<i>Professió pare</i>	Propietari d'una botiga d'alimentació
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Secundària

<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una mala trajectòria acadèmica
<i>Comprensió de la llengua</i>	Nivell de català mig, reconeix algunes pèrdues esporàdiques
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (important com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris, però la seva trajectòria educativa no convida a ser massa optimistes
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir amb les amigues, anar a sopar, etc.)
<i>Consums culturals</i>	Consum dels informatius en català. La música que escolta és principalment en d'altres llengües. Esporàdicament escolta música en català, especialment de la ràdio (no element actiu)
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar

Grup C: Entrevistada 2

<i>Alumne</i>	Enam
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Pakistan
<i>Any d'arribada</i>	2004
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Pakistan
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el panjabi i l'urdú
<i>Professió pare</i>	Propietari d'una botiga d'alimentació
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Secundària
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana

<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un nivell mitjà-baix de català. Reconeix pèrdues habituals en relació a la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	
<i>Consums culturals</i>	Consum dels informatius en català. La música que escolta és principalment en d'altres llengües. Esporàdicament escolta música en català, especialment de la ràdio (no element actiu)
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, mentre que en l'àmbit del grup d'iguals s'utilitza el panjabi i l'urdú

Grup C: Entrevistada 3

<i>Alumne</i>	Samsi
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Pakistan
<i>Any d'arribada</i>	2004
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Pakistan
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el panjabi i l'urdú
<i>Professió pare</i>	Cuiner
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Desconegut
<i>Estudis mare</i>	Desconegut.
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana

<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un nivell mitjà-baix de català. Reconeix pèrdues habituals en relació a la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar o bé estudis universitaris o bé algun mòdul professional
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir amb les amigues)
<i>Consums culturals</i>	Televisió pakistanesa i algunes vegades en català (TV3). La música que escolta és principalment en d'altres llengües (urdú i panjabi). Alguna vegada escolta música en català, especialment si la punxen per la ràdio (no element actiu)
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català no el parla mai

Historial 5

i) Dades generals del centre n. 5 (Ubicat a Martorell)

Aquesta escola de Martorell de caràcter públic s'ubica en una zona cèntrica comuna on hi ha d'altres centres educatius de la població. Es tracta d'un institut de grans dimensions — tres batxillerats, cinc cicles formatius de grau mig i dos cicles formatius de grau superior— amb una majoria d'alumnes fills de famílies de classe treballadora en molts casos procedents de la immigració dels anys seixanta. No obstant això, els darrers anys el centre, en consonància amb el global de la ciutat, ha viscut un augment molt rellevant de l'alumnat d'origen estranger. La presència del castellà esdevé majoritària en el marc de relacions interpersonals dels alumnes d'aquest centre.

Si bé ens trobem en diferències significatives pel que fa al rendiment acadèmic dels estudiants, correlacionades sovint amb el propi origen familiar, bona part de l'alumnat té un rendiment mig o baix. Tot i aquestes dades certament decebedores, no ens podem estar de destacar el gran treball pedagògic que a nivell de comprensió dels fets històrics estan desenvolupant els professors de l'àrea de ciències socials.

j) Variables de posició dels alumnes entrevistats

Grup A: Entrevistada 1

<i>Alumne</i>	Bistakh
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Marroc
<i>Any d'arribada</i>	2003
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Marroc
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és l'àrab, tot i que amb la germana utilitza el català
<i>Professió pare</i>	Peó de la construcció

<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Sense estudis
<i>Estudis mare</i>	Sense estudis
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Bona trajectòria educativa
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat fora de casa (pràctica esportiva) i oci informal a fora de casa (sortir i anar a comprar amb les amigues)
<i>Consums culturals</i>	Televisió àrab i algunes vegades en castellà (Quatro). Escolta grups de música anglesos i francesos que canten en àrab.
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar i familiar (amb la seva germana per practicar). En el grup d'iguals àrab, català i castellà

Grup A: Entrevistada 2

<i>Alumne</i>	Mannal
<i>Estudis actuals</i>	2n. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Marroc
<i>Any d'arribada</i>	1999
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Marroc
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és l'àrab

<i>Professió pare</i>	Empresari
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Secundària inacabada
<i>Estudis mare</i>	Sense estudis
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Bona trajectòria educativa
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (català per assolir l'èxit acadèmic)
<i>Expectatives educatives</i>	Acabar el batxillerat i deixar els estudis
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat fora de casa (activitats recreatives), oci a casa amb presència d'adults (anar a visitar la família) i oci informal (anar a comprar amb les amigues)
<i>Consums culturals</i>	Televisió àrab i algunes vegades en castellà (Quatro, Antena 3, Telecinco). Escolta música àrab i esporàdicament en català.
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar. En el grup d'iguals àrab, castellà i esporàdicament català

Grup A: Entrevistada 3

<i>Alumne</i>	Sakan
<i>Estudis actuals</i>	Mòdul de grau mig
<i>Lloc de naixement</i>	Marroc
<i>Any d'arribada</i>	1996
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Marroc
<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és l'àrab i la secundària el català

<i>Professió pare</i>	Constructor
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Sense estudis
<i>Estudis mare</i>	Sense estudis
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Bona trajectòria educativa
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a eina d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Realització de reforç escolar, oci informal a casa (xat i messenger), oci a casa amb presència d'adults (anar a visitar la família) i oci informal (anar a comprar amb les amigues)
<i>Consums culturals</i>	Televisió àrab, encastellà i algunes vegades en català (el K3, algun documental). Esporàdicament escolta música en català (a l'àmbit escolar)
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar, familiar i el grup d'iguals

Grup B: Entrevistat 1

<i>Alumne</i>	Daniel
<i>Estudis actuals</i>	Cicle formatiu d'automoció
<i>Lloc de naixement</i>	Equador
<i>Any d'arribada</i>	2003
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents d'Equador

<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és el castellà
<i>Professió pare</i>	Mecànic
<i>Professió mare</i>	Modista
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Secundària
<i>Religió practicada a casa</i>	No hi ha pràctica religiosa a casa
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (ajudant de mecànic)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una mala trajectòria educativa (actitud escolar dominada pel passotisme)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un baix coneixement del català (no el parla mai)
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a eina d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció d'acabar el mòdul i abandonar els estudis (percepció d'inutilitat de l'escola)
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal i fora de casa (sortir amb els amics i anar a les discoteques de salsa i <i>reaggeton</i> de Barcelona)
<i>Consums culturals</i>	Televisió llatinoamericana (colombiana, equatoriana), navegar per internet (mirar notícies del seu país) i escoltar música llatina
<i>Consums il·lícits</i>	Consum d'alcohol
<i>Utilització del català</i>	No parla mai el català

Grup B: Entrevistat 2

<i>Alumne</i>	Vicente
<i>Estudis actuals</i>	Cicle formatiu de grau mig d'administració
<i>Lloc de naixement</i>	Perú

<i>Any d'arribada</i>	2001
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents de Perú
<i>Llengua familiar</i>	La llengua principal és el castellà. De tant en tant parla francès amb la germana
<i>Professió pare</i>	Obrer d'una fàbrica
<i>Professió mare</i>	Servei de neteja domèstica
<i>Estudis pare</i>	Primària
<i>Estudis mare</i>	Primària
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlic
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha certa pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (recepcionista)
<i>Rendiment escolar</i>	Presenta una mala trajectòria educativa (actitud escolar dominada per l'acomodació)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un baix coneixement del català (no el parla mai)
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a eina d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció d'acabar el mòdul i abandonar els estudis
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat (pràctica esportiva) i oci informal i fora de casa (pràctica esportiva, sortir amb els amics i anar a les discoteques). Permissivitat familiar en relació als horaris
<i>Consums culturals</i>	Televisió via satèl·lit (canals de cinema)
<i>Consums il·lícits</i>	Consum d'alcohol. Prohibició no rigorosa en relació als consums il·lícits
<i>Utilització del català</i>	No parla mai el català

Grup C: Entrevistat 1

<i>Alumne</i>	Shamit
<i>Estudis actuals</i>	Cicle formatiu mitjà de carrosseria
<i>Lloc de naixement</i>	Marroc (Nador)
<i>Any d'arribada</i>	1995

<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Marroc
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és l'àrab
<i>Professió pare</i>	Paleta (autònom)
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Primària
<i>Estudis mare</i>	Sense estudis
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (manobre)
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa regular
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar cicles formatius superiors
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat fora de casa (pràctica esportiva) i oci informal a fora de casa (sortir i anar a comprar amb les amigues)
<i>Consums culturals</i>	Televisió àrab, algunes vegades en castellà (Quatro) i català (el Telenotícies) Escolta grups de música anglesos i francesos que canten en àrab.
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar i familiar (amb la seva germana per practicar). En el grup d'iguals àrab, català i castellà

Grup C: Entrevistat 2

<i>Alumne</i>	Yusri
<i>Estudis actuals</i>	Cicle formatiu mitjà de carrosseria
<i>Lloc de naixement</i>	Marroc (Nador)
<i>Any d'arribada</i>	2005

<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Marroc
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és l'àrab i l'amazig
<i>Professió pare</i>	Paleta
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Sense estudis
<i>Estudis mare</i>	Sense estudis
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa amb força alts i baixos (certa adhesió a la institució escolar). Escola important per la seva utilitat instrumental i expressiva
<i>Comprensió de la llengua</i>	Comprensió lingüística mitjana
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (català necessari per entrar al món laboral)
<i>Expectatives educatives</i>	Encara no ho sap
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir pel carrer amb el germà i els amics marroquins), oci a casa (visitar la família)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en àrab, en castellà i en català. No escolta música
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar. Amb el grup d'iguals parla l'amazig

Grup C: Entrevistat 3

<i>Alumne</i>	Nadim
<i>Estudis actuals</i>	Cicle formatiu grau mitjà de laboratori
<i>Lloc de naixement</i>	Marroc (Nador)
<i>Any d'arribada</i>	2000

<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents del Marroc (Nador)
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és l'àrab i l'amazig
<i>Professió pare</i>	Paleta
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Sense estudis
<i>Estudis mare</i>	Primària
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha una plena pràctica religiosa
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa més aviat dolenta (hi ha certa adhesió a la institució escolar).
<i>Comprensió de la llengua</i>	Bona comprensió lingüística
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (català com a eina per l'èxit laboral)
<i>Expectatives educatives</i>	Enllestir l'actual cicle formatiu
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal a fora de casa (sortir pel carrer amb els amics marroquins, anar a prendre alguna cosa, jugar a futbol), activitats domèstiques (anar a comprar)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en àrab, en castellà i molt esporàdicament en català. Escolta música rai (marroquina, algeriana)
<i>Consums il·líicits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol (Prohibició familiar d'aquesta mena de consums)
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar. Amb el grup d'iguals parla l'amazig

Historial 6

k) Dades generals del centre n. 6 (Ubicat a Olot)

És tracta d'un centre públic de grans dimensions que presenta una oferta força variada (E.S.O., tres Batxillerats, cinc cicles formatius de grau mitjà, set cicles formatius de grau superior), no tan sols atrau la població d'Olot, sinó que rep una part important d'alumnes procedents d'altres zones rurals de la Garrotxa. Aquesta variabilitat en la procedència de l'alumnat ha fet que els alumnes d'altres poblacions gaudeixin de menjador i autobús gratuïts. Les condicions econòmiques i socials de la zona expliquen perfectament una composició d'alumnes majoritàriament de classe mitja i amb un rendiment acadèmic mig.

La situació geogràfica del centre, als peus de les muntanyes de l'alta Garrotxa, i la pròpia estructura del centre –infraestructures renovades, multiplicitat de cicles formatius, elevada activitat associativa, etc.– el diferencia considerablement de la resta de centres de la mostra. Pel que fa a la composició de l'alumnat aquest és, majoritàriament, originari de la comarca i, per tant, presenta un índex d'alumnes estrangers reduït. Si ens hi fixem els alumnes enquestats d'origen estranger constitueixen un 9%, un percentatge idèntic al global de població estrangera de la comarca.

l) Variables de posició dels alumnes entrevistats

Grup A: Entrevistat 1

<i>Alumne</i>	Xaos
<i>Estudis actuals</i>	Cicle formatiu mitjà de mecànica
<i>Lloc de naixement</i>	Xina
<i>Any d'arribada</i>	2003
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents de la Xina
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el xinès
<i>Professió pare</i>	Desconeguda

<i>Professió mare</i>	Desconeguda
<i>Estudis pare</i>	Cicles formatius
<i>Estudis mare</i>	Secundària
<i>Religió practicada a casa</i>	Hi ha alguna mena de pràctica no especificada
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha pràctica religiosa personal
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (ajudant de mecànic)
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa força bona (actitud escolar d'adhesió). LA normativa familiar en relació a l'estudi és percebuda com a excessiva
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat instrumental de la llengua (català com a llengua per l'assoliment l'èxit laboral)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat fora de casa (activitats recreatives i esportives), oci informal a fora de casa (sortir amb els amics) i oci a casa (videojocs)
<i>Consums culturals</i>	Televisió principalment en castellà. Música en castellà i d'altres llengües. No consum de música en català
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol, però hi ha permissivitat familiar en aquest aspecte
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar i en el grup d'iguals (tant català com castellà)

Grup A: Entrevistat 2

<i>Alumne</i>	José
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Xile
<i>Any d'arribada</i>	2007
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents de Xile
<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el castellà
<i>Professió pare</i>	Miner i constructor de túnels

<i>Professió mare</i>	Desconeguda
<i>Estudis pare</i>	Secundària
<i>Estudis mare</i>	Secundària
<i>Religió practicada a casa</i>	Hi ha alguna mena de pràctica no especificada
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha pràctica religiosa personal
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa força bona (actitud escolar d'adhesió). Hi ha certa imposició familiar de rutina d'estudi, però és percebuda com a adequada
<i>Comprensió de la llengua</i>	Pèrdues habituals degut al poc temps de residència a Catalunya
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat fora de casa (activitats recreatives), oci informal a fora de casa (sortir amb els amics), oci a casa (videojocs) i inversió en treball escolar (rigidesa familiar ne relació als horaris)
<i>Consums culturals</i>	Televisió principalment en castellà. Música en castellà i d'altres llengües. No consum de música en català
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha cap mena de consum de tabac o alcohol. Permissivitat familiar en relació al tabac i l'alcohol
<i>Utilització del català</i>	No el parla mai degut al poc temps de residència a Catalunya

Grup A: Entrevistat 3

<i>Alumne</i>	Lang
<i>Estudis actuals</i>	1r. de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Xina
<i>Any d'arribada</i>	2002
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents de Xina

<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el xinès
<i>Professió pare</i>	Pintor
<i>Professió mare</i>	Desconeguda
<i>Estudis pare</i>	Universitaris
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Hi ha alguna mena de pràctica no especificada
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha pràctica religiosa personal
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa bona (actitud escolar d'adhesió). Certa imposició familiar de rutina d'estudi que a vegades és percebuda com a excessiva
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Hi ha la intenció de cursar estudis universitaris
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci regulat fora de casa (activitats recreatives i instructives), oci informal a fora de casa (sortir amb els amics), oci a casa (videojocs, internet) i inversió en treball escolar (permissivitat en relació als horaris)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en català i castellà. Música en anglès i altres llengües. Existeix consum de música en català
<i>Consums il·lícits</i>	No hi ha consum de tabac o alcohol. Prohibició no rigorosa familiar en relació al tabac i l'alcohol
<i>Utilització del català</i>	El català el parla en l'àmbit escolar i en el grup d'iguals (tant català com castellà)

Grup B: Entrevistada 1

<i>Alumne</i>	Marta
<i>Estudis actuals</i>	2n. CAI (cicle formatiu)
<i>Lloc de naixement</i>	Equador
<i>Any d'arribada</i>	2001
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents d'Equador

<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el castellà
<i>Professió pare</i>	Maquinista fàbrica tèxtil
<i>Professió mare</i>	Maquinista fàbrica d'embutits
<i>Estudis pare</i>	Desconegut
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Cristianisme catòlica
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Si hi ha pràctica religiosa personal
<i>Experiències laborals</i>	No hi ha experiència laboral prèvia
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa força bona (actitud escolar d'adhesió)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Desconegudes
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal fora de casa (sortir amb la parella)
<i>Consums culturals</i>	Televisió principalment en castellà i esporàdicament en català. Música en castellà i d'altres llengües. Esporàdicament consumeix música en català. Lectura de diaris d'equador
<i>Consums il·lícits</i>	Desconegut
<i>Utilització del català</i>	El català el parla només en l'àmbit escolar

Grup B: Entrevistada 2

<i>Alumne</i>	Paulina
<i>Estudis actuals</i>	1r de batxillerat
<i>Lloc de naixement</i>	Rússia
<i>Any d'arribada</i>	2005
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents de Rússia

<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el rus
<i>Professió pare</i>	Desconeguda
<i>Professió mare</i>	Treballadora d'una bugaderia
<i>Estudis pare</i>	Desconegut
<i>Estudis mare</i>	Universitaris
<i>Religió practicada a casa</i>	Hi ha alguna mena de pràctica no especificada
<i>Pràctica religiosa personal</i>	No hi ha pràctica religiosa personal
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (dependent)
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa bona (actitud escolar d'adhesió)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Presenta un alt nivell de coneixement de la llengua
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Desconegudes
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal fora de casa (sortir a caminar amb les amigues), oci a casa (xerrar amb amics via <i>Messenger</i>)
<i>Consums culturals</i>	Televisió principalment en rus, català i castellà. Música en anglès, català i castellà
<i>Consums il·lícits</i>	Desconegut
<i>Utilització del català</i>	Parla quasi sempre en català

Grup B: Entrevistada 3

<i>Alumne</i>	Samara
<i>Estudis actuals</i>	2n de CAI
<i>Lloc de naixement</i>	Mataró
<i>Any d'arribada</i>	No pertinent (nascuda el 1990)
<i>Origen dels pares</i>	Pare i mare procedents de Gàmbia

<i>Llengua familiar</i>	La llengua familiar principal és el somimke (pares) i el castellà (germans)
<i>Professió pare</i>	Indústria tèxtil
<i>Professió mare</i>	Mestressa de casa
<i>Estudis pare</i>	Desconegut
<i>Estudis mare</i>	Desconegut
<i>Religió practicada a casa</i>	Musulmana
<i>Pràctica religiosa personal</i>	Hi ha pràctica religiosa personal. Percepció d'excessiu control per part de la família
<i>Experiències laborals</i>	Hi ha experiència laboral prèvia (auxiliar d'infermeria)
<i>Rendiment escolar</i>	Trajectòria educativa és prou bona (actitud escolar d'adhesió)
<i>Comprensió de la llengua</i>	Comprensió mitjana del català tot i que es produeixen pèrdues esporàdiques
<i>Percepció importància del català</i>	Utilitat expressiva de la llengua (català com a llengua d'integració)
<i>Expectatives educatives</i>	Desconegudes
<i>Activitats caps de setmana</i>	Oci informal fora de casa (sortir amb la parella, amb les amigues, anar de festa)
<i>Consums culturals</i>	Televisió en castellà. Música en anglès i d'altres llengües. No hi ha consum de música en català
<i>Consums il·lícits</i>	Desconegut
<i>Utilització del català</i>	Parlat només en l'àmbit escolar